

Gedenkboekjes Zuivelfabrieken in Drenthe 1889 - 1994

verzameld door zuivelhistoriedrenthe.nl

Handkracht fabriekje uit 1898

Deze *heruitgaven* bevat de volledige tekst van zeven gedenkboekjes

40 jr. Eemster; 50 jr. Bunne; 60 jr. Borger; 75 jr. Dalen;
75 jr. ACMESA Assen; 80 jr. Ruinerwold; 100 jr. Kolderveen.

Gedenkboekjes Zuivelfabrieken in Drenthe 1889 - 1994

verzameld voor zuivelhistoriedrenthe.nl

iii

Inhoud

blz.

3	40 jaar coöp. zuivelfabriek Eemster	1900 - 1940
11	50 jaar coöp. zuivelfabriek Bunne	1896 - 1946
21	60 jaar coöp. zuivelfabriek Borger	1894 - 1954
35	75 jaar coöp. zuivelfabriek Dalen	1889 - 1964
51	75 jaar coöp. zuivelfabriek Assen	1908 - 1983
104	80 jaar coöp. zuivelfabriek Ruinerwold	1903 - 1983
148	100 jaar coöp. zuivelfabriek Kolderveen	1894 – 1994
160	Toelichting zuivelhistoriedrenthe.nl	

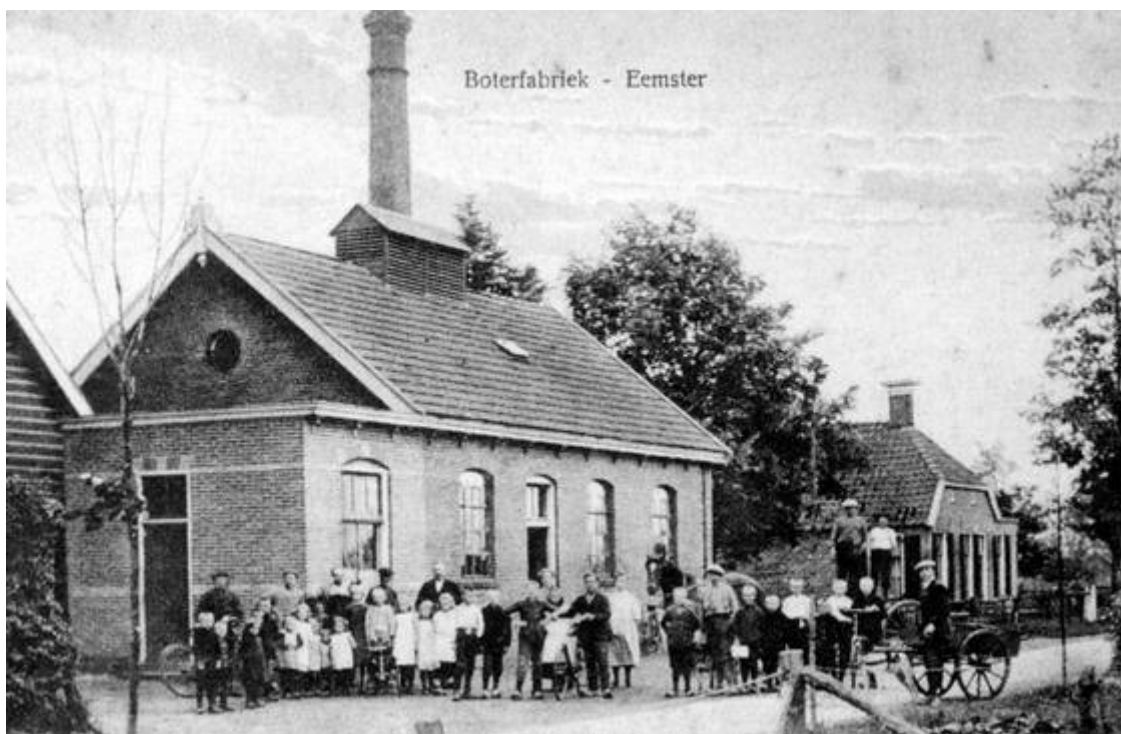
Assen, Ruinerwold en Kolderveen met enkele aanvullende [bijlagen](#)

40 jaar coöperatieve zuivelfabriek Eemster 1900-1940

Integrale overname van 'gedenkboek' over 40 jarig bestaan coöp. Eemster 21 dec. 1940
met toevoeging eigen foto's
Bron: Rijksarchief in Drenthe te Assen 1983

Op 21 December 1940 zal het 40 jaren geleden zijn dat de Coöperatieve Boterfabriek "Eemster en Leggeloo" te Eemster in werking werd gesteld. Het waren Aald. Hessels, Peter Kalteren, Willem Hessels en Fred Ovinge en Frens Jonker die bij den aanvang als bestuursleden fungeerden en de Heren, Albert Kok, Jan Groen, Jan Kiers, Jz. Roelof Veen en Joh. Kerssies als commissaris.

Jammer voor 't schrijven van een stuk historie, zijn slechts van bovenstaande personen de Heer W. Hessels en de Heer R. Veen nog in leven. Vandaar dan, dat wij moeten trachten uit de bescheiden, die ons ten dienste staan, iets te putten, om in vogelvlucht U een overzicht van de nu verstreken 40 jaren te geven.

Boterfabriekje Eemster ca. 1920

Wij zouden de overleden pioniers te kort doen wanneer wij niet eerst aan hen ter nagedachtenis een enkel woord gingen wijden.

Wijlen de Heer Aald. Hessels.

Wie kende in die dagen niet de zoo populaire Aaldert Hessels. Eenvoudig, maar toch zeer kras in z'n uitdrukkingen en een goede leider van de vergaderingen in die dagen. Op 10 Juni 1926 legde hij zijn functie neer, na 26 jaren lief en leed met de vereniging te hebben gedeeld en zal 't eerste in die dagen wel de overhand gehad hebben. Men erkende bij zijn aftreden zijn verdiensten, door hem als eere Voorzitter te benoemen. Ook buiten het verenigingsleven om was hij geen onbekende. Een getrouw bezoeker van verkopen tot in wijden omtrek hetwelk steeds te voet in die dagen moest geschieden. De

overlevering wil, dat de aanvang van zo'n verkoping werd vertraagd, wanneer Aaldart Hessels nog mankeerde.

Nu wijlen de Heer Peter Kalteren.

In die dagen eerst secretaris, om in 1926 Aald. Hessels als voorzitter op te volgen. Ook hij was een stuwende kracht, die U veel van den aanvang en de moeilijkheden kon verhalen die de vereniging meemaakte. Hij heeft bijna 40 jaren zijn krachten mogen stellen in dienst van de gemeenschap. Vanaf 1926 - 1930 April 1940 als voorzitter. Op geen enkele bestuursvergadering heeft hij bijna ontbroken; hij mocht graag naar die vergaderingen gaan - die steeds van een goeden geest getuigden. Zijn hoekje op 't kantoor was hem lief. Hij had 't voornemen bij de ledenvergadering in 1940 zijn mandaat ter beschikking te stellen; hij meende dat een jonge kracht zo langzamerhand aanspraak op z'n plaats had. Helaas, het heeft niet zo mogen zijn. Op 30 april deed hij z'n dagelijkse gang naar de fabriek en is hij toen door en ongesteldheid plotseling overvallen; enkele uren later was dit zoo sterke lichaam geknakt. Wij hebben hem in z'n laatste uren op 't kantoor der fabriek nog mogen helpen verzorgen. Op de plaats - op zijn stoel - waar bij zoo graag zat op 't kantoor, moest bijna zijn laatste levensstonde eindigen. Tragisch maar tevens kon gezegd worden: "Hij is in 't harnas gestorven".

Wijlen de Heer Frens Jonkers.

Bij was vanaf de oprichting tot 20 Juli 1939 tweede voorzitter. Iemand, die een ander gaarne 't eerst 't woord gunde maar tevens iemand op wien men kon bouwen! Getrouw kwam hij steeds ter vergadering. Meestal was hij voor den aanvang aanwezig; hij mocht zoo graag even in de directeurswoning kijken en een praatje maken. Zijn gestel werd de laatste jaren minder; een operatie deed ogenschijnlijk verbetering intreden, om na enkele maanden toch zijn einde te betekenen. Zo is hij dan van ons heengegaan na ongeveer 39 jaren te hebben gewerkt voor 't welzijn der vereniging. Op 6 Oct. 1939 werd in zijn plaats gekozen zijn zoon Albert Jonker en eerde men op deze wijze een overleden medeoprichter der vereniging.

Wijlen de Heer Fred. Ovinge.

Een rondborstige kerel; een open karakter, die precies de dingen zei, zoals hij ze zag. Op 19 Dec., 1924 is hij overleden en was alzo bijna 24 jaren bestuurslid. In zijn woning - die hij met een eveneens ongehuwde broeder bewoonde - liet hij een leegte achter die zijn achtergebleven broeder niet te boven kon komen.

Willem Hessels.

Hij is de enige van de destijds gekozen bestuursleden, die nog in leven is en daardoor voor ons een goede vraagbaak.

De Heer Hessels was Penningmeester der vereniging en was dat in de eerste jaren in werkelijke zin. Hij vertelde ons van zijn zorgen, die 't bewaren van de gemeenschappelijke gelden voor hem meebracht. En wat betekende toen b.v. wanneer men een paar duizend gulden per 14 dagen beheerde. Hij heeft zich steeds nauwgezet van zijn taak gekwetend. Langzamerhand werd deze functie meer een vorm, omdat tenslotte ook 't gedeelike beheer bij den directeur kwam.

In 1937 legde hij zijn functie neer; na 37 jaren lang naar beste weten een taak der gemeenschap te hebben vervuld, Als blijk van waardering werd hem door het bestuur en namens de Vereniging een wandelstok met zilveren handvat en inscriptie aangeboden. Vriend Hessels, moge gij nog vele jaren in een goede gezondheid van de verdere bloei der vereniging getuige zijn!

Boterfabriekje Eemster eind jaren 50

Van de commissarissen kunnen wij U weinig zeggen; zij hadden ook een minder leidende functie in die dagen. Maar toch van deze plaats ook onze eerbiedigen dank voor alles, wat zij bij den aanvang voor de vereniging zijn geweest.

De Fabriek.

De bouw der fabriek werd verricht door nu wijlen G. Mos en onder toezicht van den Heer de Jong. Een staande stoomketel en een kleine stoommachine zorgden voor drijfkracht en blijkt daaruit, dat men van den aanvang met "stoom" werkte, ondanks het feit dat de destijds in Eemster bestaande fabriek door handkracht gedreven werd. De fa. v.d. Ploeg was leverancier van de verdere benodigdheden. Een ijzeren pijp deed dienst als Schoorsteen. Op de melkontvangst was een kleine ruimte afgezonderd voor 't kantoor.

Op zeer bescheiden schaal werd dus begonnen.

Langzamerhand ontplooidde zich de kleine zaak te Eemster, ondanks de vele en moeilijke concurrentie in die dagen.

Uitbreidingen - voorzover onze gegevens reiken - vonden als volgt plaats:

- 1914 bouw directeurswoning; aanschaffing liggende ketel;
- 1918 bouw stenen kantoortje en fabrieksschoorsteen;
- 1923 aankoop dieselmotor en bijbouw machinekamer, laboratorium;
- 1924 aankoop karnkneder;
- 1926 " nieuwe centrifuge;
- 1930 verbouw maalderij en aanbouw ketelhuis, aanschaffing 2de stel maalsteen en nieuwe ketel 30 M²;
- 1931 aanschaffing vrachtauto;
- 1932 aanschaffing mengvoedermachine;
- 1933 aankoop perceel v.d. Helm;
- 1937 (7 Oct.) aanbesteding algehele verbouw der boterfabriek, die in 1938 werd voltooid, alsmede aanschaffing 2de karnkneder, 3de roombassin en nieuwe room-

pasteur en voorts uitbreiding aan drijf- en leidingwerk.

Het spreekt vanzelf, dat de omzetten met de geleidelijke uitbreidingen gelijken tred hielden. Ons ontbreken de cijfers van de eerste jaren. Om een overzicht te krijgen, laten wij de gegevens der laatste 30 jaren volgen.

Gegevens Eemster melkfabriek

Boekjaar	KG. Melk	Gem. Prijs	Melkgeld Guldens	KG. Boter	Gem. KG. prijs	KG. melk voor één KG. Boter	Boter-gelden
1910/1911	766.809	4,07	30983,02	25659	1,206	29,64	30931,635
1911/1912	700.709	4,65	32608,27	24184	1,415	29,00	34216,20
1912/1913	803.151	4,08	32728,10	28034	1,37	28,64	38361,91
1913/1914	887.093	4,00	35466,73	31632	1,29	28,04	40901,75
1914/1915	919.467	4,20	38482,41	32802	1,36	28,50	44585,22
1915/1916	990.110	5,49	54352,88	34816	1,87	28,45	64949,35
1916/1917	956.719	6,34	60660,22	32317	2,07	29,60	72734,10
1917/1918	765.751	7,84	60015,33	27163	2,614	26,11	72704,135
1918/1919	653.779	9,70	62919,24	22824	3,34	28,98	76104,45
1919/1920	803.020	8,97	72039,63	27843	3,05	28,84	84909,83
1920/1921	920.183	8,51	78939,09	32743	2,91	28,90	95271,01
1921/1922	966.873	7,21	69765,49	34832	2,38	28,00	82783,47
1922/1923	1.129.849	6,76	76274,53	41623	2,20	27,95	91633,85
1923/1924	1.365.247	6,21	84764,06	51027	1,954	26,75	99709,55
1924/1925	1.406.636	7,42 ½	104437,73	51885	2,272	27,11	118128,65
1925/1926	1.477.391	7,23 ½	106889,15	54810 ½	2,208	27,00	121027,05
1926/1927	1.599.992	6,32	101241,26	59714	1,946	26,80	116202,20
1927/1928	1.584.854	6,609	104740,82	56421	2,01	27,127	117541,70
1928/1929	1.622.104	6,84	111100,25	59875	2,05	27,06	122721,81
1929/1930	1.849.817	6,55	121145,68	69664	1,94	26,54	134992,72
1930/1931	2.015.261	5,17	104011,23	75733 ½	1,57	26,59	118854,42
1931/1932	2.047.411	3,867	80172,88	76418 ½	1,233	26,74	94181,24
1932/1933	2.138.271	3,60	76953,85	80706	1,12	26,96	90366,58
1933/1934	2.187.136	3,72	81694,30	85566 ½	1,131	26,178	94522,58
1934/1935	2.394.356	3,73	89392,46	91624 ½	1,137	26,00	104162,14
1935/1936	2.443.775	4,18	102109,26	93699 ½	1,222	26,00	114470,44
1936/1937	2.749.627	4,44	121875,08	107554 ½	1,276	25,42	137262,94
1937/1938	2.753.099	4,90	134987,25	108480	1,446	25,22	156860,02
1938/1939	2.841.103	4,93	140024,79	113234	1,399	24,93	158422,48
1939/1940	3.181.610	5,12	162875,24	125610	1,478	25,18	185706,54

Gegevens Eemster fouragehandel/kunstmest

Boekjaar	Fourage KG.	Fourage Bedrag	Kunstmest KG.	Kunstmest Bedag.
1910/1911	-	16931,795		
1911/1912	-	20921,29		
1912/1913	-	13802,79		
1913/1914	-	14921,50		
1914/1915	-	-		
1915/1916	-	-		
1916/1917	-	55807,585		3580,38
1917/1918	166591	21615,855	66915	2723,98
1918/1919	65540	16837,46	162565	10438,16
1919/1920	215826	47989,57	169590	13861,69
1920/1921	244033	47445,09	229505	19600,99
1921/1922	433030	55334,565	380150	16275,94
1922/1923	413558	52246,09	561231	18729,28
1923/1924	487874	61097,37	617750	17393,66
1924/1925	564741	75744,32	464300	15975,67
1925/1926	602041	75905,72	516867	21315,74
1926/1927	632033	71416,97	577375	24206,61
1927/1928	699111	85676,86	545332 ½	23002,71
1928/1929	587492	77754,19	562113	24793,83
1929/1930	681338	74895,99	934725	42018,66
1930/1931	841917	61782,67	597300	20305,01
1931/1932	1079856	58791,44	711400	27419,18
1932/1933	1076778	47619,74	472700	14058,39
1933/1934	975790	48512,11	772225	20444,43
1934/1935	814899	47888,28	793720	19737,26
1935/1936	922307	53937,85	959410	26027,57
1936/1937	1137633	86667,02	974123	27790,05
1937/1938	1038510	79293,71	1314750	40363,15
1938/1939	1077640	85014,18	1335100	44041,06
1939/1940	1104353	93178,89	1454900	52616,29

Gegevens Eemster Bestuur

Bestuur					Overleden
1900	10 juni - 1926	Aald.	Hesseling		24 aug - 1930
1900	30 april - 1940	P.	Karteren		30 april - 1940
1900	juni - 1937	W.	Hessels.		
1900	19 dec - 1924	Fred.	Ovinge		19 dec - 1924
1900	20 juli - 1939	F.	Jonkers		20 juli - 1939
6 febr - 1925	heden	B.	Barelds		
2 juni - 1927	heden	Js.	Hessels Hzn.		
27 mei - 1937	heden	A.	Oosterbrink		
6 okt - 1939	heden	A.	Jonker		
18 juni - 1940	heden	D.J.	Booij		

Gegevens Eemster Raad van Commissarissen

Raad van Commissarissen			
1900		1902	J. Kiers Jzn.
1900		1903	Alb. Kok
1900	21 juni -	1918	Jan. Groen
1900	10 juni -	1926	Jans Kuipers
1900		1904	R. Veen
1900	26 sept. -	1901	Joh. Kerssies
1902	15 juni -	1925	
18 mei -	20 juni -	1924	
6 juni -	20 juni -	1924	
21 juni -	6 juni -	1930	R. Booij
15 juni -		heden	G. Greveling
20 juni -		heden	J. Wiechers
20 juni -		heden	Jac. de Weerd
10 juni -	6 juni -	1930	H. Groen
6 juni -		1932	J. Smidt
6 juni -	31 mei -	1932	M. Mulder
31 mei -		heden	Jac. Hoogenkamp

Ten opzichte van een dezer commissarissen- zonder de anderen te kort te willen doen - meenden wij een afzonderlijk woord te moeten laten horen. Het is R. v.d. Helm. Deze "jeugdige" persoon - ondanks zijn 87 jaren - heeft thans nog veel met de vereniging op! Hij woont vlak naast de fabriek en hoort elken dag het gerammel der bussen. Zijn huis en land verkocht hij indertijd aan de vereniging; "de vereniging moet dit hoekje hebben" was altijd zijn gezegde en dat bleek in 1937 maar al te waar te zijn geweest.

Vriend v.d. Halm, wij danken u nog voor alles wat gij in de jaren 18 Mei 1910 - 20 Juni 1924 voor de vereniging zijt geweest.

Wij wensen u toe, dat gij nog geruimen tijd onze goede buurman moogt zijn.

Het beheer werd gevoerd door:

1900 - 1910 F. Wiechers Wzn.

1910 - 1912 S. Woudstra.

1912 - 1916 E. Buiten.

gedeelte van 1916J. Nes.

nov. 1916 - jan.1928 H. Snijder.

jan. 1928 tot heden H.Moes.

Besluit.

Veel is er in die 40 jaren veranderd. Handkracht maakte plaats voor stoom; de Holsteinsche karns werden vervangen door moderne karnknaders. Centrifuges grenzen thans - wat de ontroming betreft - aan 't volmaakte. Pasteurisatie.....op verschillende manieren Botercontrole stations werden opgericht om knoeierijen in die dagen tegen te gaan en zeer ten goede van het product. De kunstmest kwam, ontginning, normalisatie en ruilverkaveling; dat alles tezamen heeft bijgedragen, tot verhoging van aanvoer en omzet.

Hoe gaarne wij ook op enigszins feestelijke wijze dit alles tezamen herdacht zouden hebben, de tijdsomstandigheden noodzaken daarvan af te zien. Voor de tweede maal in die 40 jaren oorlog!!! 21 Dec. 1940! Met enkele dagen is 't kerstmis.....Vrede op aarde.... de aloude boodschap door de eeuwen heen verkondigd, zal ook nu weer gebracht worden. Zal 't dan werkelijk vrede worden ?

De Directeur,

Het Bestuur en de Raad van Commissarissen.

Toevoeging aan gedenkboekje april 2006

De fabriek zou in 1968 sluiten - na het ontstaan van DOMO GA. hierna nog enkele gegevens van ná 1940

Melkontvangst gegevens tot 1968

Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk
1940	2,147	1950	3,150	1960	3,617
1941	-	1951	2,994	1961	3,919
1942	-	1952	3,013	1962	4,114
1943	1,267	1953	3,035	1963	3,998
1944	1,107	1954	-	1964	4,220
1945	1,566	1955	3,032	1965	4,048
1946	1,846	1956	3,022	1966	4,390
1947	2,063	1957	3,239	1967	4,658
1948	2,759	1958	3,311	1968	4,661
1949	3,262	1959	3,807	1969	Gesloten

Op 7 mei 1960 ging directeur Moes met pensioen, 8 aug 1964 overleed Hr. Moes Hij werd opgevolgd door B. Kingma - deze was ass. geweest in Wapse.

Bestuur is mij niet bekend behalve dat in 1970 H. Bartels voorzitter was van de melkveehouders vereniging.

Vanaf 1964 is er waarschijnlijk al geen melkverwerking meer in de fabriek. In 1966 ging de melk naar Dwingeloo en in 1968 sloot ook de melkontvangst

Voormalige boterfabriekje in 1983, onderdeel van garage Kamphof

Op dezelfde plek stonden in 2005 enkele woningen

50 jaar coöperatieve zuivelfabriek Bunne 1896 - 1946

Integrale overname van 'gedenkboek' over 50 jarig bestaan mei 1946
met toevoeging eigen foto's
Bron: Rijksarchief in Drenthe te Assen 1983

Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij Bunne te Bunne Gemeente Vries.

Aan de leden

Ter gelegenheid van het 50 jarig bestaan van Uw vereniging bieden wij U hierbij dit beknopte overzicht aan. Wij hopen dat dit overzicht er tot mag bijdragen de band der vereniging te verstevigen en tevens geeft het enige feiten weer waarom juist Coöperatie een groot belang is voor alle boeren.

Het Bestuur.

Personeel voor het handkrachtfabriekje van Bunne ca. 1896

Beknopt overzicht der geschiedenis over de jaren 1896-1946

Van de Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij Bunne,
gevestigd te Bunne, Gem. Vries

In de jaren 1890-1896, toen er als gevolg van de uitvinding van het kunstmatig ontromen der melk door middel van centrifugaal-kracht vele zuivelfabrieken werden gesticht, werd de melk van de veehouders te Donderen, Bunne en Winde geleverd aan een particuliere zuivelfabriek te de Leek. Door de groten afstand over gedeeltelijk slecht begaanbare zandwegen ondervond het melkvervoer grote moeilijkheden. De kwaliteit der melk moet hierdoor ongetwijfeld zeer hebben geleden, zodat hiervan geen producten van behoorlijke kwaliteit konden worden bereid. De ledige bussen en de door de fabriek terug geleverde producten werden zeer laat op de dag aan de melkleverende bedrijven terugbezorgd.

De financiële uitkomsten waren voor de boer bovendien niet rooskleurig. De betaaling der geleverde melk geschiedde in die dagen veelal in natura door teruglevering van veevoer en huishoudelijke artikelen. Meestal was hier in vele gevallen dan ook sprake van een gedwongen nering.

Vrij zeker waren genoemde feiten oorzaak dat er bij de veehouders plannen rijpten om te komen tot het gemeenschappelijk voor eigen rekening verwerken der melk tot boter. In een vergadering van veehouders uit Bunne en Winde, gehouden de 4^e januari 1896 ten huize van Lambert Roede te Bunne werd, in tegenwoordigheid van notaris G.J.H. Ebbinge Wubben te Roden besloten tot oprichting ener Coöperatieve Handkracht Zuivelfabriek te Bunne. De acte van oprichting werd openbaar gemaakt in de Staatscourant van 18 februari 1896.

De vereniging een naamloze vennootschap op coöperatieve grondslag zoals in dien tijd de gebruikelijke bedrijfsvorm was, werd opgericht voor de tijd van 15 jaar. Als lid of deelgenoot der vereniging traden toe 37 veehouders. Tot leden van het bestuur werden gekozen de heren R. Vedder, voorzitter; T. Santes, Secretaris; R. Struik, Penningmeester; K. Brink, A. Davids, G. Ensing en J. Folkerts, leden.

Op 30 januari 1896 werd namens het bestuur door de heer H. Haijema architect te Vries aanbesteed de bouw van een handkracht Zuivelfabriek. Het werk werd opgedragen aan de heer N. Heithuis te Paterswolde voor de som van fl. 1985,-

De 1^e Mei d.a.v. ging het bestuur twee geldleningen aan; groot fl. 1100,- en fl. 2000,- van Roelfje en Marchje Arends te Peest en Wed. W. Vedder te Norg. Deze laatste lening moest in 5 jaren geheel zijn afgelost; de bestuursleden waren hoofdelijk borg voor het bedrag. Geen der bestuursleden mocht dan ook aftreden voor de schulden geheel waren afgelost. Als Directeur werd benoemd de heer J. Boelens, thans wonende te Vries.

Op 30 april 1896 werd voor het eerst de melk aan de fabriek geleverd en werd met de werkzaamheden aangevangen. Het boekjaar liep van 1 mei t/m 30 april. Het aantal liters verwerkte melk gedurende de eerste boekjaren is niet bekend, dit zal ongeveer 150.000 en 200.000 L. hebben bedragen. Het financieel verslag van het eerste

boekjaar vermeldt een geldelijke omzet van rond fl. 17000,-; het voordelig saldo was fl. 382,35.

In 1903 werd de fabriek aangesloten bij het Botercontrôlestation Assen te Assen. De geproduceerde en afgeleverde boter kwam hierdoor onder Rijkstoezicht en werd ten bewijze daarvan voorzien van het Rijksbotermerk.

Vanaf 1904 wordt de geleverde melk mede naar vetgehalte betaald.

Boterabriekje Bunne ca. 1926

Zo gingen de werkzaamheden door tot het jaar 1911. De melkaanvoer was geleidelijk gestegen tot 300.000 L. per jaar; de geldelijke jaaronzet tot c.a. fl. 24000,-. Met de financiële toestand ging het uitstekend; de vereniging was bij de beëindiging van haar 1ste periode van 15 jaren geheel schuldenvrij. Als Directeuren hadden in deze 15 jaren achtereenvolgens gefungeerd de heeren J. Boelens, H. Barkhof, nogmaals J. Boelens, J. Ruchtie, H. Vrieling, W. Ostra en J. Schutrups.

De jaren 1910-1911 waren voor het bestuur zeer bewogen tijden.

Daar de oprichtingstermijn ten einde was moest er over het al- of niet voortbestaan der vereniging een besluit genomen worden. Hierover was men het al spoedig eens; in de vergadering van aandeelhouders gehouden de 29 november 1910 werd met algemene stemmen tot het voortbestaan der fabriek besloten. Het bestuur kwam echter in deze vergadering tevens met een voorstel tot omzetting van de handkracht in een stoomzuivelfabriek annex korenmalerij en handel in veevoederartikelen, na inlichtingen ingewonnen te hebben bij de besturen van soortgelijke bedrijven te Hooghalen, Glimmen en Onnen.

Over dit voorstel bleek nogal verschil van mening te bestaan, zodat hierover in deze vergadering nog geen besluit kon worden genomen. Op 10 december d.a.v. kwamen de ledenaandeelhouders wederom in vergadering bijeen ter bespreking van het voorstel van het bestuur.

Het resultaat dezer besprekingen was dat het voorstel tot omzetting van de handkracht in een stoomzuivelfabriek, korenmalerij en veevoederhandel werd aangenomen met 20 stemmen voor, 8 tegen en 8 blanco. De bezittingen der bestaande fabriek werden overgedragen aan het bestuur van de nieuwe vereniging voor de som van fl. 1800,-.

Voor de bouw en inrichting van de malerij en de installatie der stoomzuivelfabriek werd een obligatielening onder hypothecair verband groot fl. 12000,- aangegaan bij de Comm. Venn. S. Meijhuizen en Co. te Groningen met een looptijd van 24 jaren en onder hoofdelijke borgstelling van alle ledenaandeelhouders. In Mei 1911 kon met de werkzaamheden in de veranderde, nieuwe fabriek worden begonnen.

Het bestuur werd gevormd door de heeren K. Rademaker, Voorz.; T. Santes, Secr.; J. Ebbinge, Penningm.; J. Davids Azn., R. Vedder en R. Struik leden. Als Directeur fungeerde de heer J. Schutrups; het verdere personeel bestond uit 3 personen t.w. een machinist-centrifugist, een molenaar en een leerling.

De melkaanvoer was in het boekjaar 1911/1912: 582.697 L. voor een bedrag van rond fl. 24.500,-. Het gemiddelde vetgehalte der melk was 2.88 %, de gem. prijs per 100 L. fl. 4,215.

De boteropbrengst bedroeg 19527½ Kg. Van de omzet der malerij afd. ontbreken ons de cijfers. Dat de verkoop van voederartikelen niet groot was, blijkt ons uit de notulen ener Bestuursvergadering gehouden 12 september 1911, waarin werd besloten tot aankoop van 30 H.L. gerst en 13 H.L. maïs.

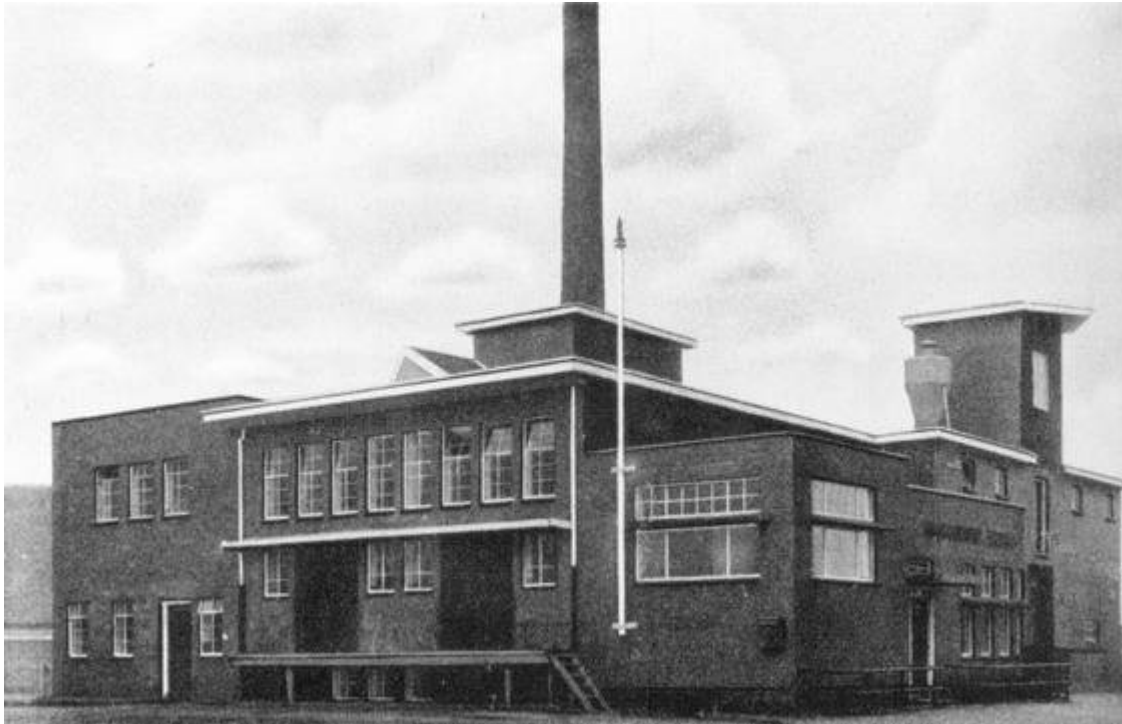
Evenals in 1910 *ten onzent* het geval was, bleek er in 1913 te Donderen over het voortbestaan en een voorgestelde verandering van een handkracht in een stoomzuivelfabriek geen eenstemmigheid te bestaan. Het gevolg hiervan was dat de vereniging te Donderen werd ontbonden en het gedeelte der aandeelhouders dat voor een stoomzuivelfabriek voelde zich aansloot als lidaandeelhouder bij onze fabriek, terwijl het andere gedeelte der veehouders de melk ging leveren aan de fabriek te Vries.

Op 7 maart 1914 tekenden 36 veehouders uit Donderen het ledenregister onzer fabriek. Als vertegenwoordigers dezer leden werden in het bestuur gekozen de heren L. Hoving en J. Hoving. Viel er in de volgende jaren, met uitzondering van het tijdvak 1915-1920, als gevolg van de wereldoorlog en de naweeën hiervan, steeds een flinke vooruitgang in de melkaanvoer waar te nemen, niet alzo in het aantal leden.

Bij de oprichting der nieuwe vereniging had de Alg. vergadering van aandeelhouders statutair vastgelegd dat degenen die bij de oprichting niet als aandeelhouder toetraden en hiervoor wel in de gelegenheid waren gesteld, later niet dan tegen betaling van dubbel entreegeld als lidaandeelhouder der vereniging konden worden aangenomen. Waar dit entreegeld voor de nieuwe aandeelhouders ongeveer fl. 20,- per melkkoe bedroeg, was het zeer begrijpelijk dat nimmer een der oude tegenstanders als aandeelhouder toetrad en het ledental dan ook vrijwel steeds op eenzelfde hoogte bleef. In 1926 kwam er verandering in dezen toestand. In verband met de wijziging van de wet op de Coöperatieve Verenigingen, had er bij besluit van de ledenvergadering, gehouden 24 november 1926, een algehele wijziging der statuten onzer vereniging plaats. In de ledenvergadering gehouden de 8 april 1927 werd besloten het in de loop der jaren gevormde aandeelkapitaal ten bedrage van rond fl. 13.000,- aan de oude aandeelhouders uit te keren en nieuwe leden, zonder heffing van enig entreegeld aan te nemen. Het gevolg hiervan

was dat alle losse leveranciers als lid der vereniging toetraden. Het ledental steeg hierdoor van 70 tot 104.

De bedrijfsvorm was vanaf dien tijd een zuiver Coöperatieve Vereniging. In 1917 sloot de fabriek zich aan als lid van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Drenthe. In 1924 overleed de Directeur de heer J. Schutrups. Als diens opvolger werd benoemd de heer G. Alting, werkzaam als assistent-directeur aan een Coöp. Zuivelfabriek en Melk-inrichting te Zwolle, die d.d. 9 januari 1925 in functie trad.

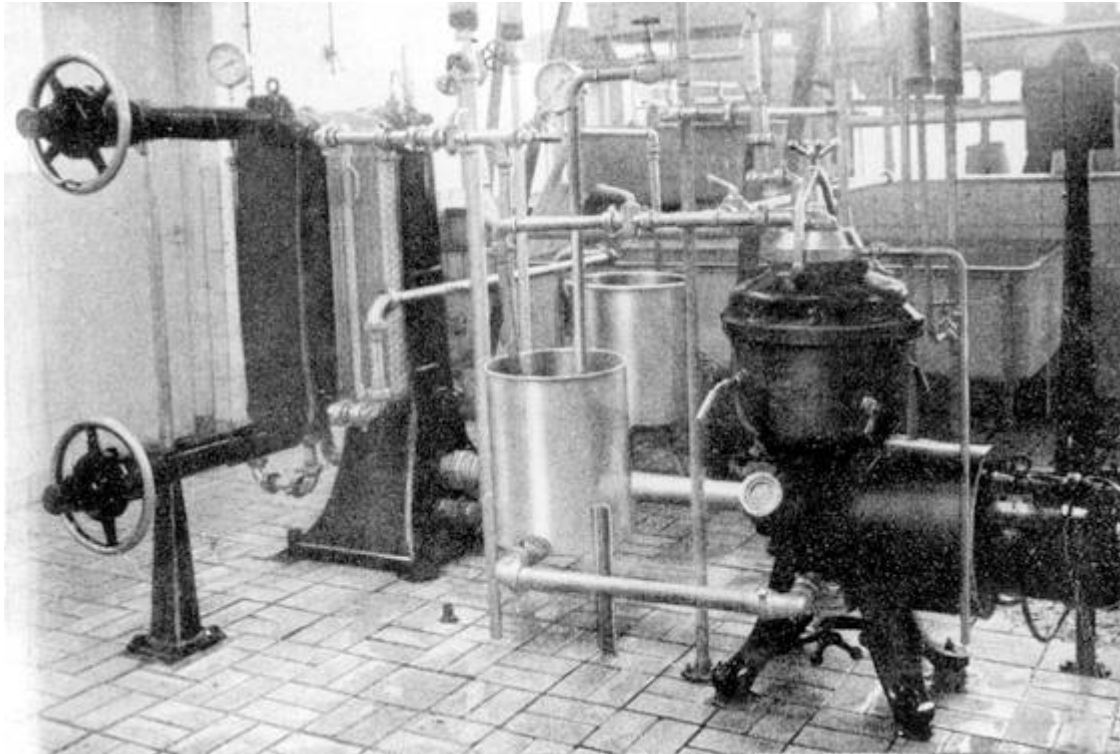

Moderne zuivelfabriek in Drenthe Bunne 1936

In de loop der jaren hadden er verschillende uitbreidingen van terreinen en verbouwingen aan de fabriek en personeelswoningen plaats.

In 1922 werd de botermakerij uitgebreid en werd een nieuwe molenaarswoning gebouwd. In 1925 volgde de bouw van een graanpakhuis en een kolenloods, terwijl verder kort na de in functie-treding van de heer G. Alting een Directeurswoning werd gebouwd. Wegens de voortdurende stijging der melkaanvoer en de omzetten der malerijafdeling bleek er in 1934/1935 dringend behoefte aan meerdere werk- en voorraadruimte te bestaan, terwijl de fabriek in een meer of mindere bouwvallige staat geraakte, zodat kostbare herstellingen nodig waren.

Na een en ander ernstig te hebben overwogen kwam het bestuur op 21 oktober 1935 met een voorstel in de ledenvergadering tot een algehele verbouwing der fabriek. Dit voorstel werd met algemene stemmen aangenomen en werd in december d.a.v. onder directie van de heer Boelens, Architect te Assen, met de bouw van een geheel nieuwe fabriek begonnen. Dit werk werd in september 1936 voltooid en vorderde een bedrag rond fl. 26.000,- terwijl voor vernieuwingen van de installatie ongeveer fl. 8000,- benodigd was. Het credit in rekening-courant bij de Coöp. Boerenleenbank te Vries werd verhoogd tot fl. 40.000,-. In 1938 werden eveneens onder architectuur van de heer Boelens, een nieuwe personeelswoning gebouwd en de bestaande woningen verbouwd.

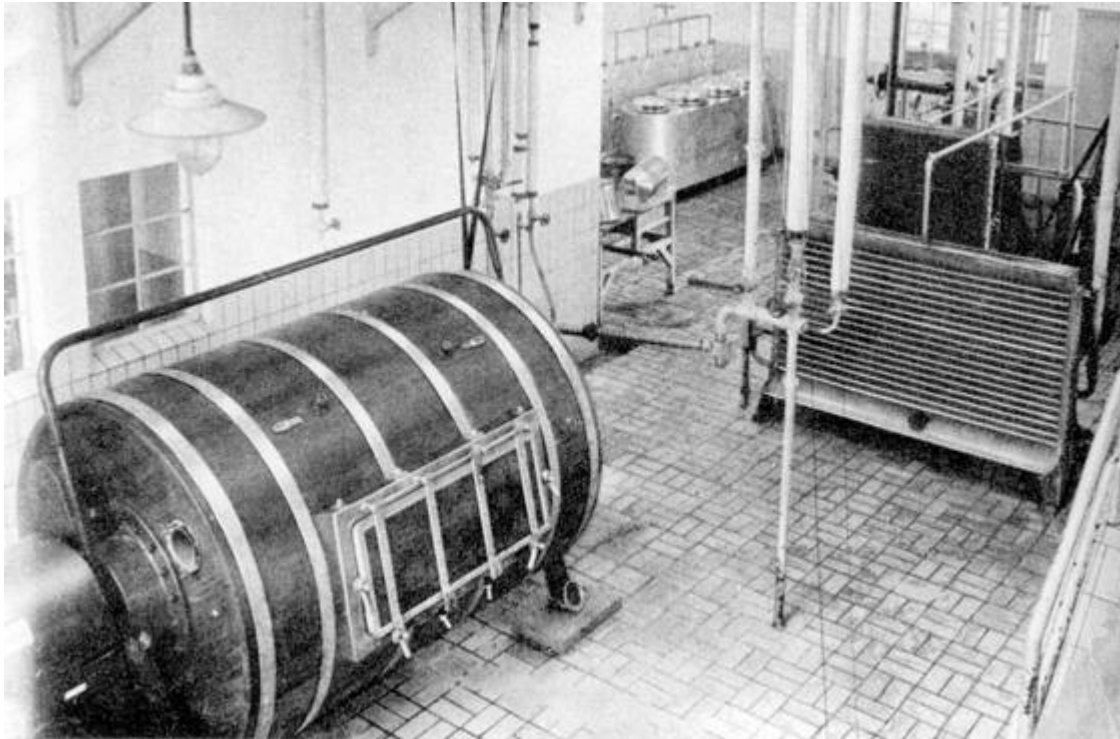
Interieur van boterfabriek Bunne met Centrifuge en platenpasteur 1946

Verder werd in dat jaar de fabrieksinstallatie (pasteur, koelinstallatie en centrifuge enz.) vrijwel geheel vernieuwd en bij de moderne eisen aangepast. Een en ander vorderde een bedrag van rond fl. 16000,-.

De abnormale tijdsomstandigheden der laatste 5 jaren tekenen zich ook in de omzetcijfers van ons bedrijf duidelijk af. Zo ook op ander gebied. In de maand maart 1944 werd de bestaande ketel afgekeurd en werd direct overgegaan tot aankoop van een nieuwe ketel. Eerst in 1946 kon met de plaatsing dezer ketel begonnen worden.

Voor het boekjaar 1945-1946 zijn deze cijfers voor wat de melkaanvoer, de boterproductie en de verkoop van voederartikelen betreft, echter weer gestegen. Uit het overzichtje der omzetcijfers valt o. a. voorts duidelijk op, de regelmatige verhoging van het gemiddelde vetgehalte der geleverde melk, waaruit blijkt de invloed van de productiecontrole van het melkvee.

Tot het jaar 1928 werd slechts door een gering aantal onzer leden het productievermogen van het melkvee gecontroleerd. In dat jaar werd op initiatief van het bestuur der fabriek de controlevereniging „Bunne" opgericht, waarbij zich geleidelijk meer veehouders aansloten. In 1942 stond van al het melkvee onzer leden c.a. 75 % onder controle. Door de invloed van de oorlog is dit percentage weer verminderd doch stijgt nu weer. De productiecijfers, zowel de melk- als de vetopbrengst zijn dan ook aanmerkelijk gestegen. Vetgehalten beneden 3 % komen zelden meer voor. Ook het aanhouden van stieren van bekende, goede afstamming, is van groten invloed op de productie verhoging geweest. De gemeentelijke stieren- en jongvee-keuringen, welke mede door onze vereniging worden gesubsidieerd, hebben hieraan in niet onbelangrijke mate bijgedragen.

Interieur boterfabriek Bunne met open koeler en karn 1946

Omzetten der fabriek waren vanaf het jaar 1911 als volgt:

	Melkaanv.		Betaald bedrag	Geprod.		Verkoop
Boekjaar	KG.	gem. vetg.	aan melkgeld	KG. boter	Onkosten	voederart in KG.
1911/12	582.697	2,887 %	fl. 24.565,80 (4,215)	19.527 ½		
1915/16	1.043.096	3,00 %	fl. 61.789,26 (5,92)	37.158 ½	fl. 0,58	
1920/21	827.440	2,967 %	fl. 75.553,49 (9,06)	35.696	fl. 1,88	
1925/26	1.448.304	3,117 %	fl. 105.024,16 (7,25)	53.526	fl. 0,915	362.752
1930/31	1.692.259	3,31 %	fl. 90.541,15 (5,35)	66.299	fl. 0,856	586.708
1935/36	2.005.884	3,33 %	fl. 88.462,62 (4,41)	81.105	fl. 0,552	930.921
1938/39	2.694.999	3,39 %	fl. 140.976,33 (5,23)	108.130	fl. 0,604	654.284
1940/41	2.120.827	3,45 %	fl. 130.275,43 (6,14)	84.459	fl. 0,705	405.048
1941/42	1.665.830	3,457 %	fl. 168.533,77 (10,12)	66.340	fl. 1,127	188.508
1942/43	1.245.838	3,477 %	fl. 139.773,83 (11,22)	48.372	fl. 1,146	75.839
1943/44	1.217.352	3,47 %	fl. 147.389,41 (12,10)	46.396	fl. 1,866	78.149
1944/45	1.101.114	3,49 %	fl. 139.324,99 (12,65)	44.384	fl. 1,993	38.659
1945/46	1.338.692	3,52 %	fl. 241.066,33 (18,01)	39.700 ½	fl. 2,009	139.947

Op initiatief van het bestuur werd in 1934 de Vereniging ter bestrijding van t.b.c. onder het rundvee „Bunne" opgericht. Bij deze vereniging zijn thans 30 veehouders aangesloten. In het jaar 1941-1942 werden 574 stuks vee op t.b.c. onderzocht.

Van dit aantal dieren reageerden positief 33 stuks of 5.8 %. Waar een groot deel der leder, pas 1 of 2 jaren bij deze vereniging is aangesloten, valt er uit het resultaat der onderzoekingen geen conclusie te trekken. Vast staat evenwel dat van de leden wier vee reeds enige jaren was onderzocht (23 beslagen), de beslagen geheel t.b.c. vrij zijn en het zeer zeker zal gelukken de gevreesde t.b.c. onder het rundvee geheel uit te bannen. Ter verbetering van de melkwinning, wat betreft de kwaliteit en de kwantiteit der melk, worden er vanwege de fabriek aan zoons of dochters en per-

soneel van leden der fabriek zo mogelijk jaarlijks cursussen in het melken, ter verkrijging van een diploma voor goed melken, gegeven.

De vereniging beschikt voor dit doel over twee z.g. voormelkers die onder toezicht van de commissie tot verbetering van de melkwinning in Drenthe met de leiding dezer cursussen zijn belast. Vanaf 1931 is er aan 49 personen een diploma voor goed melken uitgereikt. Voorts wordt ter verbetering van de kwaliteit der gefabriceerde producten de aangevoerde melk regelmatig op kwaliteit en reinheid onderzocht en worden de melkbussen en zo nodig het melkgereedschap op de boerderij aan een onderzoek onderworpen.

De uitslag van deze controle en onderzoeken wordt de leden geregeld met de melkgeld-afrekening medegedeeld, opdat deze zo nodig tijdig maatregelen ter verbetering kunnen nemen. Dat de pogingen tot verbetering van de kwaliteit der producten succes hebben blijkt uit het feit dat door de fabriek bij de wekelijkse boterkeuringen, gehouden door de Drentsche en Groninger Zuivelbonden, reeds een 24 tal jaren een diploma werd behaald. Werd de geproduceerde boter vanaf de oprichting der fabriek op de vrije markt verkocht, sedert het jaar 1934 is dit niet meer het geval. In dat jaar sloot onze vereniging zich aan als deelgenote bij de Nat. Coöp. Zuivelverkoopcentrale te Amsterdam.

Met uitzondering van de kleinverkoop in eigen omgeving, wordt alle geproduceerde boter aan deze Coöperatie geleverd. De boter wordt wekelijks gekeurd en naar kwaliteit betaald. Vanaf de aansluiting bij de N.C.Z. tot heden werd door onze fabriek steeds 1ste klasse boter geleverd, waarvoor de hoogst mogelijke prijs kon worden bedongen. Op de ranglijst der keuringen van de N.C.Z., waarbij 74 fabrieken zijn aangesloten, kwam onze fabriek voor: in 1935 No. 1, 1936 No. 8 (verbouwing fabriek), 1937 No. 2, 1938 No. 6 (aanschaffing nieuwe werktuigen), 1939 No. 3, 1940 No. 1, 1941 No. 3, 1942 No. 1. De laatste jaren was van een keuring geen sprake meer door gebrek aan vervoer.

De vereniging verleent sedert 1936 haar bemiddeling bij het sluiten van levens- en pensioenverzekeringen ten behoeve *harer* leden door aansluiting bij het Onderlinge Boerenverzekeringsfonds te Leeuwarden. Dit fonds is een zuivere Coöperatieve Vereniging die haar verzekeringen uitsluitend afsluit met medewerking van Coöp. Zuivelfabrieken en aan- en verkoopverenigingen. De inning der premies vindt plaats door inhouding op het melkgeld. Bij genoemd fonds zijn thans 43 onzer leden aangesloten, met een verzekerd kapitaal van fl. 84.099,-.

De samenstelling van het Bestuur der vereniging is thans:

G. v. d. Es, Voorzitter	H. Koning
J. L. Smeding, Secretaris	A. Arends Wzn.
A. Pieper	H. Seigers.
Sj. Tolner	

De Directeur werd in februari 1943 in gelijke functie benoemd aan de Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij te Vries. Als zijn opvolger werd door het Bestuur benoemd de heer D. Jaarsma, directeur aan de Coöp. Zuivelfabriek te Wachtum Gem. Dalen.

Besluit

Heden na 50 jaar werken hebben wij een vereniging die op goede en hechte grondslagen gevestigd is, financieel er goed voor staat, een fabriek met inventaris die aan de eisen des tijd voldoet.

Een voorbeeld wat samenwerking (Coöperatie) vermag. Wanneer alle leden juist deze gedachte samenwerking (Coöperatie) voor ogen houden, zal de vereniging, door hun steun en medewerking ook de nu volgende jaren van zware strijd voor den opbouw van ons land kunnen doorstaan en er ongebroken doorkomen.

BUNNE, mei 1946.

Twee foto's van voormalige boterfabriek Bunne 1983

Voormalige boterfabriek Bunne in 2005

Toevoeging aan gedenkboekje

De fabriek zou in 1968 sluiten - na het ontstaan van DOMO GA.

Hierna nog enkele gegevens van ná 1946

Melkontvangst gegevens tot sluiting

Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk
1940	2,695	1950	2,546	1960	3,495
1941	1,666	1951	2,526	1961	3,632
1942	1,246	1952	2,580	1962	3,740
1943	1,217	1953	2,728	1963	3,657
1944	1,101	1954	2,679	1964	3,991
1945	1,339	1955	2,749	1965	4,066
1946	1,497	1956	2,826	1966	4,215
1947	1,639	1957	3,005	1967	4,502
1948	2,160	1958	3,121	1968	4,516
1949	2,532	1959	3,560	1969	Gesloten

Directeur D. Jaarsma bleef dat tot de sluiting in 1968.

Wisseling bestuur is mij alleen bekend dat per 1959 R.K. Hoenderken voorzitter werd, tot 1967 toen H. vd. Ess het overnam. In 1970 was J. Louwes voorzitter van de Melkveehoudersvereniging.

Toen de fabriek 28 april 1968 sloot waren er nog 68 leden, de melk ging na de sluiting naar Vries

60 jaar coöperatieve zuivelfabriek Borger 1896 - 1946

Integrale overname van 'gedenkboek' over 60 jarig bestaan 1946
met toevoeging eigen foto's
Bron: Rijksarchief in Drenthe te Assen 1983

60 Jaar Borger 1894 - 1954

Het is niet de gewoonte dat het 60-jarig bestaan van een vereniging op grootse wijze wordt gevierd, tenzij hiervoor bijzondere redenen zijn.

Bijzondere redenen zijn in ons geval voldoende aanwezig. De vereniging werd opgericht bij notariële acte van 16 augustus 1894. Het 25-jarig bestaan viel dus in 1919, een korte tijd na de wereldoorlog van 1914-1918. Wel is ons land niet direct in deze oorlog betrokken geweest, maar de ontreddering was toch zeer groot. Bovendien bezorgde de z.g. „Spaanse griep" veel leed onder de mensen, zodat men aan feestvieren niet dacht.

Weer 25 jaar later was het de 2e wereldoorlog die er voor zorgde dat in 1944 het 50-jarig bestaan ongemerkt voorbijging.

Nu, augustus 1954, heeft de vereniging een leeftijd van 60 jaar. Daarom zullen we het belangrijkste, dat zich in deze 60 jaar in de vereniging heeft voorgedaan, de revue laten passeren.

Zuivelfabriek Borger omstreeks 1954

De eerste notulen beginnen als volgt:

Naar aanleiding van een gehouden landbouwlezing te Buinen in Februari 1894, door de heer Van Weydom Claterbos over zuivelbereiding en zuivelfabrieken, werd op een vergadering van de landbouwvereniging alhier van 17 februari een commissie van drie leden benoemd, om de mogelijkheden te onderzoeken om in Borger een zuivelfabriek met handkracht tot stand te brengen. Deze commissie, waarvan de namen niet worden genoemd, maar die bestond uit de heren H. Tiesing, H. Smit en H. Huiting, bracht verslag uit in een vergadering van 12 maart 1894. Het onderzoek had dus nogal vlug plaats gevonden, men had er geen gras over laten groeien. Het resultaat was dat tot oprichting werd besloten en wel met 47 personen.

Voor het benodigde kapitaal werden aandelen uitgegeven van fl. 10.-. Het plaatsen van de aandelen verliep aanvankelijk niet vlot. Met veel moeite kwamen er tenslotte 38 aandeelhouders, met in totaal 192 aandelen à fl. 10.-. Met dit geld moest men beginnen. Op 27 maart 1894 werd de eerste vergadering van aandeelhouders gehouden. In deze bijeenkomst werd het eerste bestuur gekozen, dat uit de volgende personen bestond:

President: S. Reijnders te Borger
Secretaris: H. Smit, te Borger
Penningmeester: L. van Dijk te Borger
Bestuurslid: W. Hooiveld te Borger
Bestuurslid: F. Dilling te Drouwen
Bestuurslid: H. Meijeringh Jh.zn. te Westdorp
Bestuurslid: J. Boelens te Ees.

Deze personen werd een moeilijke taak opgedragen, doch ze hebben waardevol pionierswerk verricht.

In juni 1894 werd besloten tot aankoop van de tuin van J. Ijpelaar te Borger, met de bedoeling hierop de zuivelfabriek te bouwen. Het perceel was groot 7 are en kostte fl. 100.-, plus een vergoeding van fl. 5.- voor de te velde staande gewassen.

Voor het bouwen van de fabriek werd een aanbesteding gehouden. Het werk werd gegund aan de laagste inschrijver Hobe Scholten van Nieuw-Buinen voor een prijs van fl. 1325.-, onder voorwaarde van oplevering op 1 september 1894.

Op 16 augustus 1894 werd bij notaris E. S. Cornets de Groot de acte van oprichting gepasseerd, waardoor het bestaan van de coöperatieve zuivelfabriek te Borger een feit was geworden. Als eerste directeur werd benoemd de heer A. Ottens te Erm op een salaris van fl. 8.- per week, en als eerste werkmans Jans Lusing te Borger, op een loon van 50 cent per dag.

Als een bijzonderheid bij de benoeming van een werkkraacht aan de fabriek vermelden we dat onder de sollicitanten twee vrouwen waren. Het waren de vrouwen van H. Huizing en J. Siebring te Borger. Deze waren dus niet voor een kleintje vervaard, want we mogen toch aannemen dat het draaien van de karn geen gemakkelijk werk was. Op 6 oktober 1894 werd de eerste melk in de fabriek verwerkt. Die dag betekende voor de boeren van Borger en omgeving een grote ommekeer in de melkverwerking. Uit het eerste jaarverslag blijkt dat er was ontvangen 217.008 liter melk. Hiervoor was een gemiddelde prijs betaald van fl. 2.81 per 100 liter. Er was een batig saldo van fl. 337.62.

Een overzicht van de verwerkte melk, enz. in de volgende jaren hebben wij op pag. 16 en 17 [nu blz. 36] in dit boekje opgenomen. Na een verblijf van ongeveer een jaar werd directeur Ottens benoemd tot directeur in Rolde. Een nieuwe oproep werd geplaatst en tot directeur werd benoemd de heer J. Stoker van Drouwen.

In deze eerste jaren werd de melk betaald naar het aantal liters, onderzoek naar het vetgehalte kende men toen nog niet. Hierdoor ging er geen jaar voorbij of er kwamen onder de ontvangsten van de vereniging posten voor van ontvangen boeten wegens melkvervalsing. In het jaar 1898 werd het onderzoek en uitbetaling naar vetgehalte ingevoerd en nam de vervalsing van de melk geleidelijk af. Dit vetgehalte onderzoek wekte bij de boeren aanvankelijk veel wantrouwen, en wel vooral tegenover de directeur. Daarom werd uit de leden een commissie van toezicht benoemd, die telkens bij het melkonderzoek aanwezig was. In de volgende jaren was er in de vergaderingen steeds weer verschil van mening over het melkvervoer.

De boeren brachten in die tijd de melk zelf naar de fabriek, of men ging in buurten het vervoer organiseren, waardoor ieder op zijn beurt dit vervoer voor de buurt moest verzorgen. Het plan om dit vervoer voor rekening van de fabriek te laten uitvoeren, stuitte bij de leden in Borger op veel tegenstand. Het gevolg hiervan was dat in de jaren 1899, 1900 en 1901, achtereenvolgens de leden van de plaatsen Bronneger, Drouwen en Westdorp voor het lidmaatschap gingen bedanken en in hun eigen woonplaats een fabriekje gingen bouwen. Voor de bloei en groei van de fabriek te Borger was dit zeer jammer, doch niet minder voor de uitgetreden boeren, want voor een fabriek en inventaris was behoorlijk veel geld nodig en men boekte weinig resultaat. Alleen de fabriek te Drouwen heeft het vele jaren volgehouden.

Boterfabriekje Borger omstreeks 1910

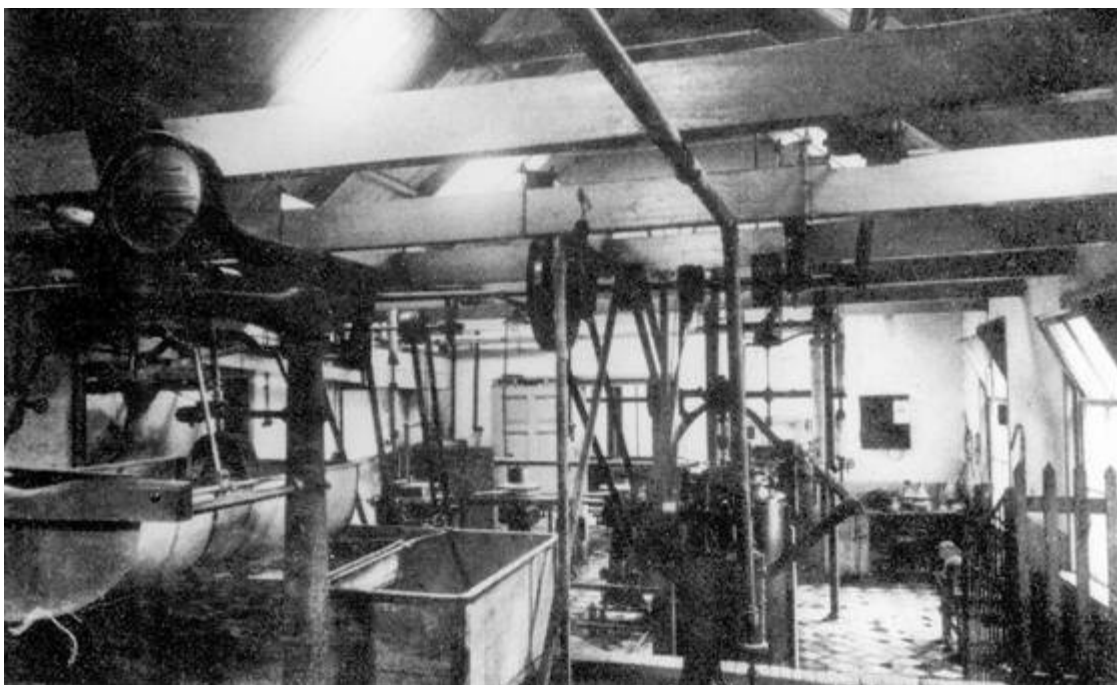
Dat Harm Tiesing te Borger vaak met zijn gedachten de tijd ver vooruit was, bleek ook in het jaar 1900. Hij stelde toen reeds in een ledenvergadering voor om sociale verzorging in te voeren voor directeur en personeel. Hij verzocht in geval van ziekte de lonen aan deze mensen door te betalen. Zijn voorstel ondervond geen bijval. Zulke vergaande plannen bleven aan de toekomst voorbehouden. In dezelfde vergadering kwam ook ter sprake het bouwen van een korenmalerij, maar ook dit durfden de leden nog niet aan. In het jaar 1902 ging ook de voorzitter van de vereniging ons dorp verlaten, en eveneens naar Rolde. Hij werd daar benoemd tot burgemeester. Voor hem in de plaats werd tot voorzitter gekozen Ds. Eilerts de Haan.

In ditzelfde jaar werd te Assen een centrale knederij opgericht en men besloot, ter verbetering van de kwaliteit van de boter hiervan lid te worden.

Op aandringen van het Genootschap ter Bevordering van de Landbouw in Drenthe, werd na een ingesteld onderzoek besloten, de handkrachtfabriek om te bouwen in een stoomzuivelfabriek. Uit hierover uitgebrachte verslag bleek dat het gebruik van ongepasteuriseerde ondermelk op de boerderij oorzaak was van het toen veelvuldig voorkomen van besmettelijke ziekten onder het vee. Het verbouwen van de fabriek kostte betrekkelijk veel geld, zodat de voltooiing een paar jaar op zich liet wachten.

Wederom werd ter sprake gebracht, om gelijktijdig aan de zuivelfabriek een korenmalerij te verbinden. De dorpsmolenaar Beins kwam hevig in verzet, waarop Harm Tiesing als zijn oordeel uitsprak dat de boeren niet zoveel belang bij een coöperatieve malerij zouden hebben, als Beins maar bereid zou zijn om voor geld te malen en niet alleen voor z.g. „hochten“. Beins beloofde dit, waardoor de bouw van een malerij weer werd uitgesteld.

In 1904 kwam de groeiende onenigheid in de vereniging tot uiting door een besluit van de vergadering. Een gedeelte van de leden wantrouwde namelijk de directeur, in verband met het feit, dat aan de fabriek karnemelk tegen contante betaling werd verkocht. Op voorstel van een der leden werd daarom besloten om aan burgers geen karnemelk meer te verkopen. Het voorstel kreeg inderdaad een kleine meerderheid van stemmen.

Een van de zeldzame opnames van een fabrieksinterieur, Borger 1910

Spoedig na dit besluit, moest er een buitengewone ledenvergadering worden gehouden, daar alle bestuursleden, op één na, voor hun functie hadden bedankt.

„Het bestuur“, aldus de voorzitter in die vergadering, „kan zich niet verenigen met het besluit dat aan burgers geen karnemelk meer mag worden verkocht. Want onder deze mensen zijn er velen die heel veel werk belangeloos voor de totstandkoming van de fabriek hebben gedaan en het bestuur meent, dat het genomen besluit van de ledenvergadering van grote ondankbaarheid jegens die mensen getuigt. Ook meent het bestuur daaruit te moeten concluderen dat het niet meer het vertrouwen van de leden heeft en daarom heeft het besloten de leden in de gelegenheid te stellen een ander bestuur te kiezen.“

Dit gevolg hadden vele leden niet verwacht. De vergadering kreeg nu terstond een heel ander karakter! Men wilde de regeling van de verkoop van karnemelk gaarne verder aan het bestuur overlaten en het oude bestuur werd herkozen. Om de aanvoer van melk naar de fabriek te vergroten werd in deze bijeenkomst besloten, dat aan gekochte stierkalveren geen volle melk gevoerd zou mogen worden.

De afvoer van het afvalwater van de fabriek veroorzaakte in het dorp veel verontreiniging, want het stroomde allemaal weg langs de dorpsstraat. Op verzoek van de inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht, werd er daarom besloten het afvalwater door ondergrondse buizen af te voeren naar het eikenbosje aan de achterweg. In latere jaren werd deze riolering nogmaals verlengd en nu vindt de afvoer via sloten plaats naar 't kanaal Buinen-Schoonoord.

Wegens vertrek van Ds. Eilerts de Haan, werd in het bestuur benoemd de heer A. Olthof, burgemeester van de gemeente Borger, die ook de functie kreeg van voorzitter.

In het jaar 1906 kwam er in het melkvervoer een grote verandering, daar men besloot dit aan te besteden voor rekening van de fabriek. Van enkele boeren uit Eeserveen kwam toen het verzoek of de melk ook uit Eeserveen gehaald kon worden en daartoe werd besloten.

Het besluit van 1904 betreffende het bouwen van een stoomzuivelfabriek kwam nu ook weer in behandeling, want de financiële resultaten van dergelijke fabrieken bleken gunstiger te zijn. Er werd voor dit doel een lening aangegaan van fl. 7000.- tegen 4½ % rente 's jaars. Het gelijktijdig bouwen van een malerij werd opnieuw verworpen met 50 tegen 46 stemmen en 17 blanco. Een malerij werd echter wel een urgent geval.

De verbouwing tot stoomzuivelfabriek werd in 1907 gegund aan de aannemer H. Santing te Borger voor fl. 2943,--. In april 1908 bedankte de heer Olthof als bestuurslid, daar er onder de leden een actie werd gevoerd om de heer Stoker te bedanken als directeur. Daaraan wilde de heer Olthof niet meewerken. De waarnemend voorzitter, de heer H. Pott deelde in dit verband mee dat er vele klachten waren gekomen over de ondermelk; men had directeur Stoker daarover ter verantwoording geroepen, maar hij was niet verschenen en had slechts een briefje gestuurd, waarin hij zijn ontslag vroeg. Het bestuur had toen een oproep geplaatst voor een nieuwe directeur, een machinist en een melkmeter.

Tot nieuw bestuurslid werd gekozen de heer H. Oostingh te Borger, terwijl bij de verdeling der functies de heer H. Smit tot voorzitter werd gekozen. Voor de betrekking van directeur waren er 31 sollicitanten en uit dezen werd de heer Middelveld van Demersvaart benoemd.

Van deze directeur heeft de fabriek niet lang plezier gehad, want binnen het jaar vroeg de heer Middelveld ontslag. Om opzien te vermijden besloot het bestuur een nieuwe benoeming te doen uit de oude sollicitanten. Met de heer Middelveld hadden toen op de voordracht gestaan de heren Lubbers van Wachtum en Kamer van Dalen; de heer A. Kamer werd nu als opvolger van de heer Middelveld benoemd.

De heer Kamer bekleedde deze functie tot in 1945. Onder zijn leiding is er in de vereniging veel tot stand gebracht, en zulks dikwijls onder zeer moeilijke omstandigheden.

Een flinke vooruitgang in 1908 betekende de terugkomst van de boeren uit Bronneger en Westdorp. Nu er voor het melkvervoer een betere regeling was getroffen en ook de ondermelk gepasteuriseerd terugging naar de boerderij werd ingezien dat men gezamenlijk een betere prijs voor melk kon maken.

In 1910 werd een subsidie verleend voor het verkrijgen van een dierenarts in Borger, waaraan een grote behoefte bestond. Ook werd financiële steun gegeven voor het verbeteren van de veestallen.

De gestadige groei van de vereniging en de verbetering van het bedrijf, werd in 1914 onderbroken door de eerste wereldoorlog.

Wel was ons land hierbij niet direct betrokken, maar de ontredde was toch groot. Het vee werd afgeslacht en er was weinig veevoeder, zodat de hoeveelheid melk sterk daalde. Ondanks deze oorlog werd toch in 1915 eindelijk besloten tot het bouwen van een korenmalerij met veevoederhandel en een nieuwe woning voor de directeur.

25 Mei 1916 werd hiervoor de eerste steen gelegd. Als eerste molenaar werd benoemd de heer E. Smit van Stadskanaal.

De omzetten in de malerij werden regelmatig opgevoerd en daardoor werd deze afdeling voor de boeren van veel belang. Voor het bezorgen van veevoeder werd een paard en wagen aangeschaft.

De oorlog eindigde in 1918, doch direct daarna volgde een griepepidemie van zeer grote omvang. Om geen onrust onder de zieken te verwekken werd het verluiden van de doden met de torenklok tijdelijk verboden.

In 1919 werd er ook in Drouwen actie gevoerd om met de melk naar Borger te gaan. In een aldaar gehouden vergadering kreeg het voorstel evenwel geen meerderheid en de fabriek aldaar bleef dus voorlopig doorwerken.

In datzelfde jaar werd de voorzitter van de vereniging, de heer H. Smit, niet herkozen. In zijn plaats werd gekozen de heer J. Berends, die tevens de functie kreeg van voorzitter.

Enige leden uit Bronneger kwamen in 1921 met een verzoek om financiële hulp voor de oprichting van een contrólevereniging. Hieraan werd niet alleen zeer graag voldaan, maar bovendien werd besloten hulp te verlenen bij het onderzoeken van de melkmonsters. Ook werd steun gegeven aan een goede algemene landbouwvoorlichting. Er werd bovendien een collectief abonnement genomen op het Drents Landbouwblad, terwijl verder regelmatig lezingen e.d. werden georganiseerd. Een probleem vormde al spoedig de industriële verwerking van de ondermelk. Bij vele boeren werd namelijk de hoeveelheid ondermelk die van de fabriek terugkwam te groot. Dat was de reden, dat het bestuur de mogelijkheid tot bouwen van een kaasmakerij ernstig ging overwegen.

De oude fabriek werd bovendien steeds slechter en was ook ondoelmatig voor het bereiden van een goed product. Er kwamen dus plannen voor het bouwen van een nieuwe fabriek, waarbij het bouwen van een kaasmakerij een punt van ernstige discussie vormde. Van de ledenvergadering kreeg het bestuur toestemming een nieuwe fabriek met kaasmakerij te bouwen, mits de leden hiervoor 1.000.000 kg melk per jaar zouden aanbieden.

Aan deze voorwaarde bleek niet te kunnen worden voldaan. Men kwam tot 600.000 kg. Buurtfabrieken die van de plannen in Borger hoorden, waren wel bereid een hoeveelheid melk naar Borger te leveren, zodat op die manier de gewenste hoeveelheid kon worden verkregen. De nieuwe fabriek werd na aanbesteding gegund aan de laagste inschrijvers: Habing en De Wit van Assen voor een prijs van fl. 37.887.-- en het betonwerk aan de fa. Kool en Wildeboer voor fl. 13.772.--, Daarbij kwamen verder nog schil-

derwerk, elektrische installatie, nieuwe machines en werktuigen. De gehele investering beliep tenslotte ongeveer fl. 100.000.--. De bouw stond onder architectuur van de heer De Vries van Assen.

Door deze verbouwing moest de oude fabriek geheel afgebroken worden. Voor de melkverwerking werd ruimte gemaakt in de malerij. Dat dit geen ideale plaats hiervoor was, is zonder meer duidelijk, maar ondanks veel ongerief heeft men het toch gered. In het voorjaar van 1926 kwam na de boven geschetste moeilijke verbouwing de fabriek klaar. De zeer strenge winter van dat jaar was een grote hindernis geweest voor een snellere oplevering. Als eerste kaasmaker werd benoemd de heer De Vries van Ee (Fr.)

De hoeveelheid melk die de leden aan de fabriek wensten te laten verwerken was aanvankelijk niet groot, terwijl men voor de wei die men op de boerderij terugkreeg, weinig waardering had. Deze werd namelijk aanvankelijk beschouwd als water zonder voedingswaarde. De praktijk bewees echter dat wei een zeer goed veevoeder was en daarom vroegen de leden steeds minder ondermelk terug. Derhalve kwam er al spoedig voldoende melk voor de kaasbereiding. Kaas vraagt echter een goede kwaliteit melk, en dat was dan ook de reden dat besloten werd om in de zomermaanden de melk twee keer per dag te leveren. Voor het vervoer van kaas was een vrachtauto van veel belang. Deze werd dus gekocht en tevens voor de malerij gebruikt, waardoor paardentractie voor de fabriek tot het verleden ging behoren.

Het kaasmaken was in die tijd een behoorlijk lonend bedrijf. Daarom werd ten behoeve van de kaasmakerij ook melk bijgekocht van de fabrieken te Grolloo en Eext. Het bedrijf bereikte de top van zijn capaciteit, en zo moest er heel wat nieuw personeel worden aangenomen. De melk, die door nog meer buurtfabrieken werd aangeboden moest worden geweigerd, want deze kon niet meer verwerkt worden. De heer H. Pott stelde daarom in een vergadering voor om de fabriek nogmaals uit te breiden en wel met een poedermakerij. „Melk is er hier genoeg”, aldus de heer Pott, „en wij moeten proberen die in Borger te houden.” De meerderheid van het bestuur durfde echter geen grotere investering aan, zodat het voorstel werd verworpen.

In 1927 maakte het gebruik van mengvoerders voor het vee veel opgang. Om aan de vraag van de leden naar deze mengvoerders te kunnen voldoen werd een mengmachine aangeschaft. Varkensmesterij nam bovendien een grote vlucht, waarmee ook de z.g. droogvoederbakken hun intrede deden.

Ook werd in dit jaar begonnen met melkcursussen. De belangstelling onder de boerenjeugd was zeer groot.

Het bestrijden van de runderhorzel werd ter hand genomen en daarmee werden de runderen van een grote plaag verlost. De bestrijding gebeurde daarna regelmatig elk jaar. Weer een jaar later, dus in 1928, werd op initiatief van de fabriek opgericht een vereniging ter bestrijding van tuberculose onder het rundvee. Na een matig begin is hiervoor tenslotte toch een flinke belangstelling gekomen. In het jaar 1931 begon een landbouwcrisis van ongekende omvang, waardoor de prijzen voor melkproducten en granen tot ver beneden de kostprijzen daalden. Het bedrijf werd vereenvoudigd, ten gevolge waarvan een deel van het personeel kon worden ontslagen. Ook werden drastische loonsverlagingen toegepast.

Het waren ongekende slechte tijden; vele boerderijen werden naar de ondergang gedreven. Dit waren ook de jaren, waarin bij de boeren margarine op de tafel kwam, ter-

wijl hun eigen producten geen afzet vonden. Om erger te voorkomen werd er besloten dat elk lid van de fabriek per 14 dagen minstens 1 kg boter moest afnemen en dit werd hun, die niets bestelden, zonder meer thuisbezorgd.

De voordeligste manier voor melkafzet was de verkoop aan consumenten. Om hieraan te kunnen meedoen werd overleg gepleegd met het bestuur van de „Drentse melkvoorziening in de Veenkoloniën". Er werd gevraagd om aan Borger vrijwillig een klein afzetgebied toe te wijzen, maar dit verzoek had geen succes. Ongevraagd werd toen een gebied veroverd. Om deze venters was dikwijls ruzie en deze ontstond ook tussen de fabrieken van Borger en Gasselternijveenschemond. Dit leidde zelfs tot een melkoorlog van betekenis, waarbij melk en melkproducten voor enkele centen aan de consumenten werden verkocht. Dat dit gebeurde viel zeer te betreuren, want het ging de boeren veel geld kosten, terwijl ze dit al zo hoog nodig hadden.

Een noemenswaardig verschijnsel in deze jaren is „de tijd". Van overheidswege werd n.l. bepaald dat voor Nederland de midden-Europese tijd van kracht zou zijn. De boeren verzetten zich hiertegen en handhaafden „de oude tijd".

De scholen die de boeren hierin niet te veel dwars wilden zitten, kozen de gulden middenweg en gingen het verschil in tijd delen; dat was de z.g. „schooltijd". Dit alles stichtte op het platteland dikwijls veel verwarring. Doch langzamerhand ging men aan de „nieuwe tijd" wennen; de boeren gingen zich aanpassen en het oude ging ongemerkt verdwijnen.

In de reeds genoemde crisis kwam niet gauw verandering. Om de boeren niet helemaal aan hun lot over te laten, werd door de regering bepaald, dat er op de landbouwproducten subsidie zou worden gegeven. Maatregelen als „roggekleuren", „aardappels-prikken" zullen aan velen nog wel bekend zijn. Door boerenorganisaties werd toen veel propaganda gemaakt voor het gebruik van „melkbrood", om daardoor de afzet van melk of melkpoeder te bevorderen.

Tot ongeveer 1938 ging deze crisis door, daarna kwam er een kentering.

In Duitsland begon het in de jaren dertig erg onrustig te worden. Er gingen oorlogsgeruchten en vele landen begonnen voorraden te vormen. Het jaar 1939 bracht Nederland de mobilisatie. Van het personeel moesten er velen in militaire dienst en daarom werd besloten de kaasmakerij stop te zetten.

Het kunstmatig drogen van granen kwam steeds meer in zwang. De verkoop van natte granen ondervond veel moeilijkheden, vooral bemerkte men dat in de prijs. Er werd met het oog daarop besloten een graandroger aan te schaffen. Deze bleek al spoedig in een grote behoefte te voorzien, alhoewel de boeren in latere jaren er rekening mee gingen houden. De oogst werd vlugger binnengehaald dan voorheen, doch een goede manier is dit niet.

10 Mei 1940 werd ons land in een oorlog betrokken met Duitsland.

Door de geweldige overmacht moest ons land na 5 dagen oorlog voeren capituleren. Zoals elke oorlog bracht ook deze schaarste aan goederen en materiaal. Alles werd gedistribueerd. Het rundvee werd in groten getale geslacht, zodat er zeer weinig melk voor de verwerking aan de fabrieken kwam. Als maatregel van bezuiniging werden kleine zuivelfabrieken stopgezet en moest de melk aan andere fabrieken worden geleverd. Hierdoor kwam de melk van Buinen en Drouwen voor verwerking in Borger.

De boeren van Drouwen besloten nu het bedrijf te Drouwen te liquideren. Zij werden met de boeren uit Bronnegerveen lid van de fabriek te Borger.

Na veel ellende en ontberingen werd ons dorp op 12 april 1945 van de Duitsers bevrijd door Poolse soldaten, die tot het geallieerde leger behoorden. Na de bevrijding bedankte de heer Kamer als directeur. Als waarnemend directeur werd aangesteld de assistent van de fabriek, de heer A. Stevens, die reeds met ingang van 1 mei 1945 definitief tot directeur werd benoemd. De fabriek was tijdens de oorlog ernstig beschadigd, doch alle zeilen werden bijgezet, om het bedrijf zo spoedig mogelijk weer op gang te krijgen. Er kwam direct al veel meer melk aan de fabriek en ook voor de malerij kwam er weer werk.

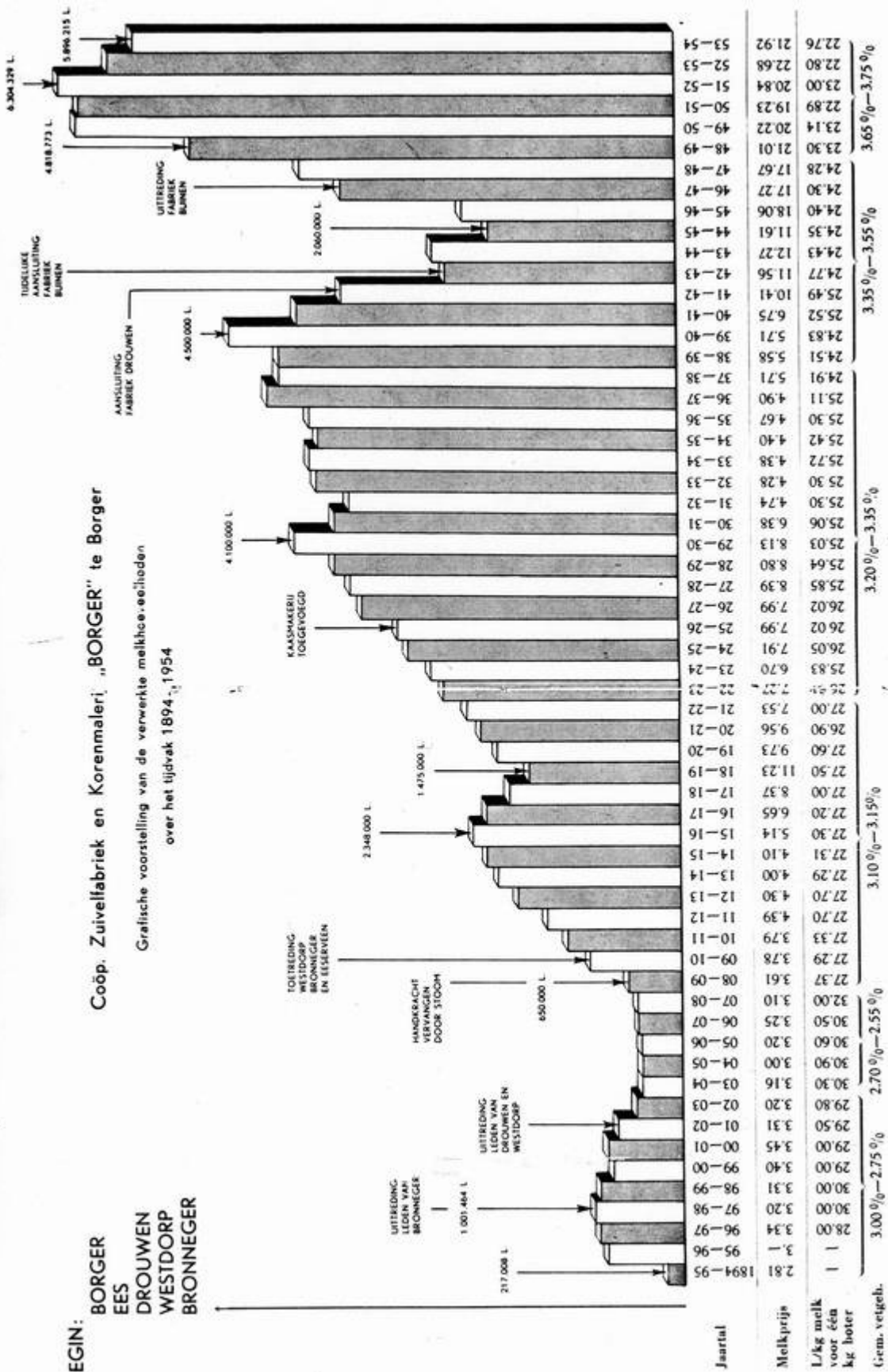
In 1946 werden de stukgeschoten kaasbakken weer opgeknapt en werd opnieuw met de kaasbereiding begonnen. De kaas werd zeer duur; maar hiervan kon niet ten volle worden geprofiteerd, omdat er veel melk in consumptie werd verkocht in de Veenkoloniën. Hiervoor werd in verhouding tot de kaas lang niet genoeg betaald en dit betekende in 1½ jaar een verlies van circa fl. 30.000.--. Het bestuur besloot daarom de venters over te doen aan de fabrieken Gasselternijveen, Gieten en Exloo.

De kaasmakerij werd nu gemoderniseerd. Nieuwe kaasbakken, pasteur en tanks werden in verband hiermee aangeschaft. Ook de malerijmachines ondergingen vernieuwing. Er werd ook een nieuwe 60 pk hamermolen gekocht, want de malerij kreeg het weer druk. Om aan de telers van zaaigranen een betere prijs te kunnen betalen, werd een zaadreinigingsmachine gekocht.

Er was ook veel te weinig ruimte voor opslag van granen en daarom werd besloten een nieuwe voorradenschuur te bouwen. Van de gemeente Borger kon terrein worden gekocht achter de fabriek, wat ons zeer gelegen kwam. De voorwaarde werd echter gesteld dat hierop ook door de fabriek dan minstens twee woningen voor personeel moesten worden gebouwd, want er was een nijpend gebrek aan woningen. Om goed personeel te krijgen moest men een woning kunnen aanbieden

BEGIN:
BORGER
EES
DROUWEN
WESTDORP
BRONNEGER

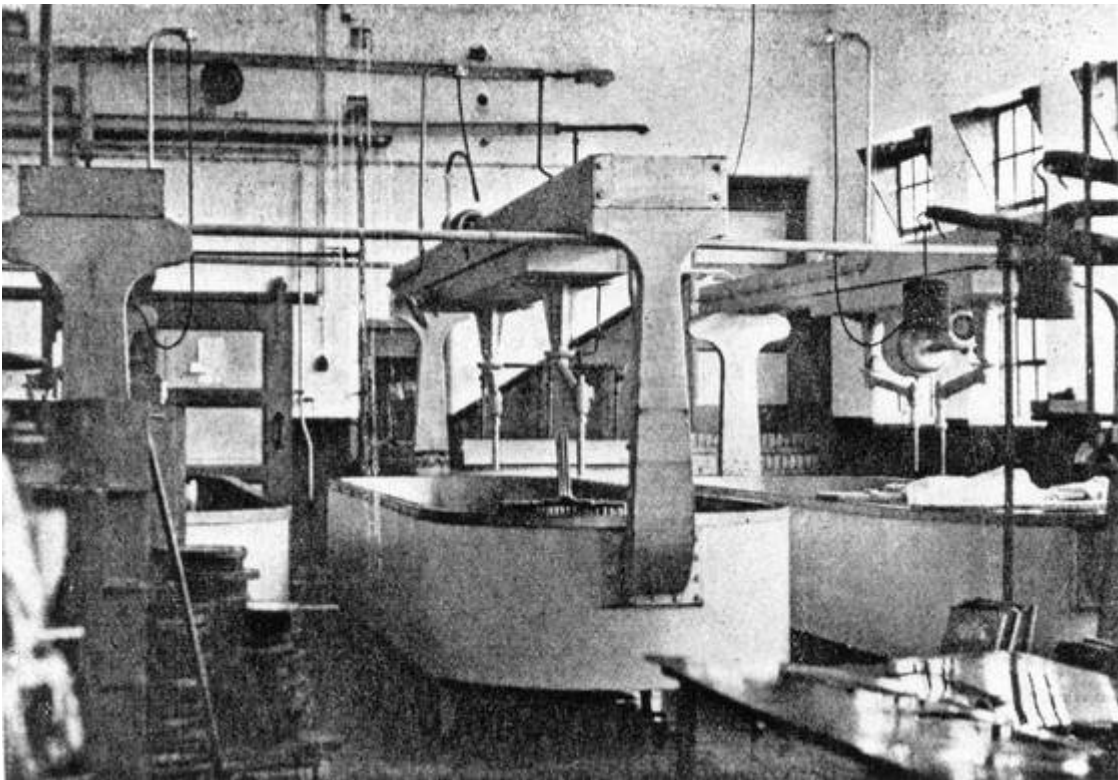
Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij „BORGER“ te Borger
 Gratieuse voorstelling van de verwerkte melkhe-eeligheden
 over het tijdvak 1894-1954

Meikprijs	Gem. vetgeh.
28.00	3.00%
29.00	2.75%
29.50	2.70%
30.00	2.55%
30.30	2.55%
30.50	2.55%
31.00	2.55%
32.00	2.55%
33.00	2.55%
34.00	2.55%
35.00	2.55%
36.00	2.55%
37.00	2.55%
38.00	2.55%
39.00	2.55%
40.00	2.55%
41.00	2.55%
42.00	2.55%
43.00	2.55%
44.00	2.55%
45.00	2.55%
46.00	2.55%
47.00	2.55%
48.00	2.55%
49.00	2.55%
50.00	2.55%
51.00	2.55%
52.00	2.55%
53.00	2.55%
54.00	2.55%

De leden besloten op deze voorwaarden de grond te accepteren, zodat zowel de voorradenschuur als de woningen werden gebouwd. Door deze grondaankoop zal de fabriek in de toekomst voor eventuele uitbreiding niet gauw gebrek krijgen aan bouwterrein. Voor deze uitbreiding was een som van plm. fl. 100.000.-- nodig.

Het bestrijden van veeziekten nam in de loop der jaren een steeds grotere omvang. Voor rekening van de fabriek werden alle runderen jaarlijks geënt tegen mond- en klauwzeer, terwijl voor de bestrijding van schurft en luizen onder het vee door de fabriek een gascel werd aangeschaft. Om voorgoed verlost te worden van melk van koeien die lijdende zijn aan t.b.c., werd door de leden besloten dat op de melk van deze runderen, geleverd na 1 mei 1948, een boete zou worden gelegd van ½ cent per kg. Dit was een straffe maatregel, maar hij had tot gevolg dat er op de gestelde datum maar twee leden waren die voor boete in aanmerking kwamen. En ook dit was maar van zeer korte duur, want in 1949 werden alle reageerders opgeruimd en werd er alleen melk verwerkt van t.b.c.-vrij vee.

Nieuwe kaasmakerij na verbouwing in 1953

Toen in latere jaren de opruiming van reageerders van overheidswege verplicht werd gesteld, was dit voor de leden van de fabriek te Borger geen bezwaar, want hier was in dit opzicht al schoon schip gemaakt.

Veeverbetering werd ook een veelbesproken onderwerp. Ook dienaangaande was het bestuur van de fabriek paraat: er werd besloten voor rekening van de fabriek een „topstier" aan te kopen. Deze werd gekocht in Friesland. „Gatsche's Adema" deed aanvankelijk met veel succes wat van hem werd verwacht, maar na een paar jaar kreeg het dier een geslachtsziekte en moest worden afgemaakt. Wel zijn er goede nakomelingen van deze stier, doch het verwachte resultaat bleef feitelijk uit en daar de kunstmatige inseminatie opkwam, werd geen nieuwe stier weer aangeschaft.

Met medewerking van de fabriek gingen de leden in groepjes van 3 à 4 personen naar Friesland om goed fokvee te kopen. Vooral door deze methode kwamen vele goede dieren in ons werkgebied.

Mede door de oorlogsomstandigheden, waren de boeren het gebruik van ondermelk voor veevoeder ontwend. Men had bemerkt dat het varkensmesten zonder ondermelk behoorlijk goed ging. Hierdoor was er veel melk beschikbaar voor industriële verwerking. Om deze melk zo productief mogelijk te maken besloten de gezamenlijke veehouders in Drenthe, om onder de naam D.O.M.O. een coöperatief melkproductenbedrijf te stichten. Dit werd gebouwd in Beilen en in 1949 geopend. Miljoenen liters Drentse melk werden hierna tot melkpoeder verwerkt.

In een ledenvergadering van 4 juli 1950 stelde de voorzitter, de heer J. Berends, zich wegens zijn hoge leeftijd niet weer voor een benoeming beschikbaar. Gedurende 31 jaar was de heer Berends voorzitter van de vereniging geweest. Zijn bekwame leiding was voor de vereniging van zeer grote betekenis gebleken.

Als nieuw bestuurslid werd gekozen de heer H. Takens Azn. Bij de verdeling der functies werd als voorzitter gekozen de heer L. Kinds te Ees.

Om redenen welke wij in de aanvang reeds hebben genoemd, werd er besloten het 60-jarig bestaan van de vereniging feestelijk te herdenken en wel op de officiële datum van oprichting: 16 augustus 1954. Op die datum waren de vereniging en het bedrijf kerngezond: een bedrijf waarop de leden trots kunnen zijn. Het bestuur, de commissie van toezicht en de directeur doen hun best de vereniging op waardige wijze te besturen en hopen daarbij ook in de toekomst op de medewerking van alle leden te mogen rekenen.

Samenstelling bestuur:

L. Kinds, voorzitter
E. H. Pott, secretaris
H. Takens Azn., vice-voorzitter
H. Smeenge, lid
W. H. Dillingh, lid
Js. Vedelaar, lid
L. Dilling, lid

Samenstelling commissie van toezicht:

G. Boelens, voorzitter
J. Alberts, secretaris
H. Rosing, lid
30
G. Kuik, lid
B. Zwinderman, lid
K. Witting, lid
H. Polling, lid

Directeur:

A. Stevens

Feest

De wijze waarop het feest gevierd moest worden heeft het bestuur en de directeur heel wat moeite gegeven, doch men kwam tenslotte tot het volgende besluit: een revue te laten schrijven door mevr. Oudman-Kroeze te Borger, waarbij het verloop van het bestaan der vereniging naar voren moest komen. De revue kwam gereed onder de naam „Louw is achterum kiek'n".

Zuivelfabriek en maalderij Borger jr. 50

De regie werd opgedragen aan de heren H. Heyting en G. de Jonge te Borger en als spelers werden leden of huisgenoten van leden gevraagd. Omdat ook voor de inhoud van de revue passende muziek nodig bleek te zijn, werd om muzikale medewerking gevraagd aan de muziekvereniging B.O.M. van Zweeloo. Deze was bereid met een gedeelte van de vereniging, de z.g.n. „Boerenkapel", voor de feestavonden naar Borger te komen. Dit feest is een succes geweest, de bezoekers waren vol lof. Hierdoor kwam er zo'n grote vraag naar heropvoeringen, dat er vijf avonden nodig waren om alle inwoners uit het werkgebied tevreden te stellen. Ongeveer 1600 personen hebben het feest meegemaakt.

Ook vanaf deze plaats betuigen wij onze grote dankbaarheid aan hen die aan dit zo bijzonder slagen van ons 60jarig jubileum hebben meegewerkt. Op 16 Augustus werd des namiddags een receptie gehouden in hotel Bieze. Deze werd door ongeveer 150 personen bezocht en er werd door 16 personen het woord gevoerd. Het geheel had een waardig verloop, terwijl vele bezoekers van de receptie voor het avondfeest waren uitgenodigd. Wij keren nu terug tot het gewone leven van onze vereniging. Bij welke mijlpaal men weer eens zal willen „achterum kiek'n", dat is nu nog niet te bepalen. Wij hopen echter dat het nog heel vaak zal mogen gebeuren, en dat de vereniging moge groeien en bloeien tot in lengte van dagen

Bestuur en commissie van toezicht

A. Stevens, directeur.

Toevoeging aan gedenkboekje Borger 60 Jaar

*De fabriek zou in 1970 sluiten - Melkveehoudervereniging werd A lid van DOMO GA.
Hierna nog enkele gegevens, met aanvulling van ná 1954*

Melkontvangst gegevens tot sluiting.

Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk
1941	3,409	1951	6,304	1961	8,187
1942	-	1952	6,140	1962	8,913
1943	2,975	1953	5,878	1963	8,792
1944	2,763	1954	5,799	1964	9,118
1945	3,372	1955	5,931	1965	9,502
1946	3,938	1956	5,737	1966	9,984
1947	3,789	1957	5,980	1967	10,260
1948	4,819	1958	6,381	1968	9,678
1949	6,243	1959	7,648	1969	?
1950	6,198	1960	7,697	1970	9,6 ??

*Directeur Stevens werd in 1960 - om gezondheidsredenen - vervangen door H. Baltjes.
Deze was daarvoor Assistent geweest op de CZ. te Vorden.
Wisseling bestuur is mij alleen bekend dat per 1969 F.L. Dilling voorzitter werd (was?)*

Zelfde plek als voorgaande foto, in 2005 met 'aangepaste' nieuwbouw

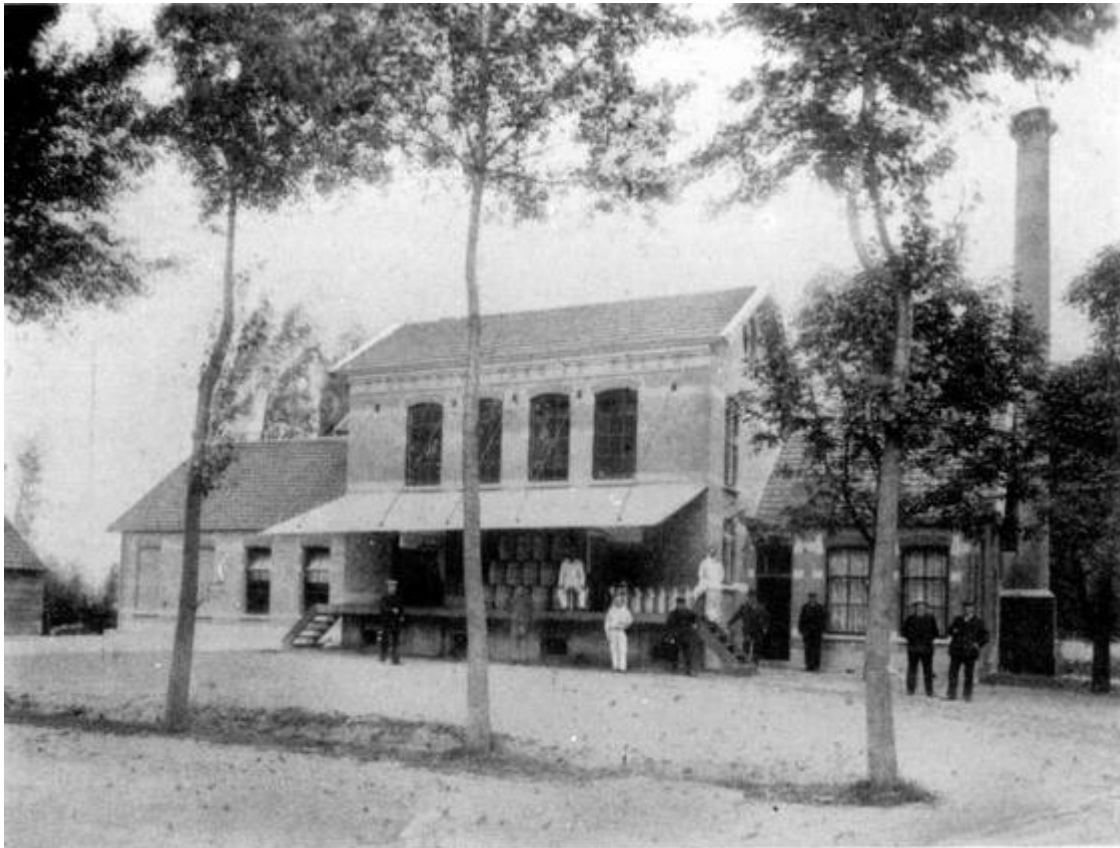
75 jaar coöperatieve zuivelfabriek Dalen 1896 - 1964

Integrale overname van 'gedenkboek' over 75 jarig bestaan mei 1964
met toevoeging eigen foto's
Bron: Rijksarchief in Drenthe te Assen 1983

Drie kwart eeuw arbeid onzer zuivelfabriek

Driekwart eeuw. Voorwaar een tijdsbestek, dat het eenmaal afgesloten zijnde, goed kan zijn hierbij een ogenblik stil te staan en de blik nu eens niet op de toekomst te richten, doch eens achterom te kijken.

En zoals wij, over onze schouder ziende, niet zien datgene, wat vlak achter ons ligt, zullen wij bij het schrijven van dit kleine kroniekje over onze zuivelfabriek er ook van afzien hierin het jongste verleden veel te betrekken. Hiermede zult U ook allen wel voldoende bekend zijn.

Zuivelfabriek Dalen ca. 1907

Het zal voor U ook interessanter zijn iets te vernemen omtrent de totstandkoming van Uwe fabriek en uit het oudste verleden hiervan. Maar het kan voor ons allen ook leerzaam zijn. Leerzaam, wanneer wij kunnen en willen inzien dat onze vaders en grootvaders en misschien reeds overgrootvaders, de moed hadden om de vraagstukken, waarvoor zij werden geplaatst, grondig aan te pakken. Want het vroeg inderdaad durf en inzicht om in de tijd waarin zij leefden, te komen tot de stichting van een „eigen" zuivelfabriek. De economische en daardoor ook financiële positie van de boer in die tijd was in het algemeen zeer zwak, de kennis van de fabriekmatige zuivelbereiding was nog

zeer beperkt en ook met georganiseerd verenigingsleven had men nog weinig, of geen ervaring.

Het moet ons daarom met respect vervullen, dat zij bereid waren om de beperkte mogelijkheden, die de tijdsontwikkeling hen bood, aan te grijpen om te trachten daarvoor eigen bestaan en omstandigheden te verbeteren. Wij hebben kunnen voortbouwen op het door hen gelegde degelijke fundament. En als wij hen dankbaar gedenken, dan doen wij er goed aan, ons zelf de vraag te stellen, of wij de veel grotere mogelijkheden, die onze tijd ons biedt en zelfs opdringt, kunnen en willen zien er ook bereid zijn ze te gebruiken.

Wij zullen er niet te veel over uitwijden, hoe de algemene toestanden op het Drentsche platteland waren zo'n ruim 75 jaar geleden. Het is U allen wel bekend, dat deze, naar de huidige maatstaven gemeten, wel verre van rooskleurig waren.

De Drentsche boerenbevolking leefde echter geheel naar haar aard, op een sobere en ingetogen wijze. De producten, die de landbouw en de veehouderij voortbrachten, werden in de eerste plaats gebruikt voor dekking van de behoeften in het eigen gezin en bedrijf. Wat gemist kon worden, werd veelal geruild tegen verschillende benodigde gebruiksgoederen en veevoer. De „pakjeude“, de reizende koopman, in deze streken veelal uit Coevorden of Hoogeveen, speelde in deze ruilhandel een belangrijke rol. Alhoewel de positie van de boer bij deze vorm van handel wel zeer zwak was, moest hij hier wel genoeg mee nemen, aangezien voor hem eigenlijk geen andere weg open lag zijn kleine hoeveelheid producten op een andere wijze af te zetten.

En toch kunnen wij, wanneer wij willen, in deze verhoudingen ook nog weer een lichtzijde ontdekken. Doordat de wereld van de toenmalige Drentsche boer als het ware nog beperkt bleef, tot zijn eigen erf en zijn eigen dorpsgemeenschap, had datgene, wat daar buiten plaats vond, ook nog maar weinig invloed op zijn omstandigheden. Hij was veel minder gevoelig voor de *gunst en ongunst* der tijden, dan b.v. zijn Friese collega reeds geworden was.

De Friese boer produceerde reeds in vrij grote mate voor de buitenlandse markt en maakte zo na 1855 gedurende een twintigtal jaren een periode door van betrekkelijke welvaart, tengevolge vooral van de gunstige prijs van zijn boter op de Londense markt.

De prijzen van de landerijen en daardoor ook de huren stegen sterk. Toen dan ook zo om 1880 een sterke algemene daling van de prijzen van de landbouwproducten en speciaal van de Friesche boter intrad, kwam deze klap in Friesland wel bijzonder hard aan. De sterke daling van de boterprijs werd mede veroorzaakt door knoeierijen en een onvoldoende kwaliteit van het product. Vandaar dat in Friesland koortsachtig gezocht werd vooral naar een verbetering van de kwaliteit hiervan.

En dit streven leidde naar de oprichting van de eerste zuivelfabrieken, zij het dan dat deze nog zeer bescheiden van omvang waren. Maar in een speciaal daarvoor ingericht bedrijf, kan men nu eenmaal onder betere omstandigheden en met betere hulpmiddelen werken, dan het iedere boer afzonderlijk mogelijk is.

Vooraf met de uitvinding en toepassing van de centrifuge was een van die hulpmiddelen gekomen, die hier veel toe hebben bijgedragen. Met dit werktuig wordt de melk door middel van de middelpuntvliedende kracht ontroomd. Volgens het oude, toen bestaande systeem, werd de melk in platte koperen bakken in de kelder weggezet en de

room na verloop van tijd afgeschept. De centrifuge kon in korte tijd vrij grote hoeveelheden melk ontromen en er bleef minder vet in de ondermelk achter.

In 1886 werd in Warga in Friesland door 23 veehouders de eerste „boerenfabriek“ gesticht, d.w.z. deze fabriek was het eigendom van de samenwerkende boeren, die er hun melk aan leverden. De leiding en verantwoordelijkheid berustte bij hen, maar ook en vooral, het **bedrijfsresultaat kwam hen volledig ten goede**. En aan dit laatste werd bij de reeds in werking zijnde fabrieken wel eens getwijfeld.

De eerste coöperatieve zuivelfabriek was er. Ook vanuit Drente werd de ontwikkeling van de zuivelbereiding in Friesland met belangstelling gevolgd. Vooraanstaande mensen in de Drentse landbouw zagen ook in de gezamenlijke, fabriekmatige boterbereiding, grote mogelijkheden voor de veelal kleinere bedrijven in onze provincie.

In 1887 werd dan ook door het hoofdbestuur van het Drentsch Landbouw Genootschap een commissie naar Friesland gestuurd om eens poolshoogte te nemen. In de Algemene Vergadering van genoemd Genootschap bracht deze commissie verslag uit en deelde mede de fabriek van de veehouder-fabrikant Jouke Swart te Klooster - Anjum onder Berlikum te hebben bezocht. In deze fabriek, die in totaal slechts fl. 4000,- gekost had, kon prima boter worden gemaakt.

Het hoofdbestuur van het D.L.G. besloot, gehoord de bevindingen van deze commissie, om de fabriekmatige boterbereiding in Drente aan te moedigen.

In de eerste gevallen betaalde het D.L.G. de kosten van de voorbereiding voor de stichting van een fabriek.

Dalen kwam met het indienen van het verzoek om ook voor vergoeding van deze kosten in aanmerking te mogen komen reeds te laat, omdat de belangstelling voor de fabriekmatige boterbereiding toen reeds voldoende geacht werd.

Toch is onze fabriek het op een na oudste nog in werking zijnde bedrijf in Drente.

Het is vooral de toenmalige veearts H. Reimers geweest, die zich veel moeite heeft gegeven voor de totstandkoming van een zuivelfabriek in ons dorp. Reimers was een man met vele activiteiten. Naast veearts was hij ook nog boer, winkelier en gemeenteontvanger. Behalve voor zijn werk als veearts, voelde hij ook, zeer veel voor het boerenbedrijf en leefde in sterke mate mee met het wel en wee van de boeren, waartussen en waarvoor hij werkte.

Hij was dan ook een enthousiast lid van het Drentsch Landbouw Genootschap, een instelling, die in die tijd, toen er van voorlichting op landbouwgebied van overheidswege eigenlijk nog geen sprake was, veel heeft gedaan om verschillende landbouwmethoden in onze provincie te verbeteren en door verhoging van de opbrengst van zijn grond de Drentse boer meer bestaanszekerheid te geven.

Samen met Jan Caspers, hoofdbestuurslid van het D.L.G. en destijds een vooraanstaand landbouwer en een man met veel gezag in ons dorp, zette hij zijn schouders er onder.

De eerste vergaderingen werden opgeroepen. Dit geschiedde destijds door Meester Banning aan de hoofddeur van de kerk. Mededelingen voor de dorpsgemeenschap kon men aan het schoolhoofd opgeven, die deze dan na de kerkdienst afkondigde. De kerkgangers wachtten rustig tot meester buiten kwam en met de voorlezing begon. Zoals U ziet een praktische berichtgeving en het verschaft meester nog een kleine bijverdienste boven zijn karig salaris.

Verder moeten wij hieruit toch wel afleiden hoe een belangrijke plaats de kerk toen in onze dorpsgemeenschap innam. Het kerkbezoek was vrijwel algemeen.

De eerste vergaderingen waren echter maar matig bezocht. Het bleek niet mogelijk direct tot de oprichting van een coöperatie te komen. Te weinig boeren waren nog maar bereid tot deze stap. Wel wilden meerderen, de levering van hun melk toezeggen.

Wellicht konden en durfden meerderen zich geen geldelijke risico's veroorloven, zoals men toentertijd nog zag in het als lid toetreden tot een coöperatie. Er werd dan ook besloten tot de oprichting van een Naamloze Vennootschap. Of hij hiertoe is uitgenodigd of uit eigen belangstelling is gekomen kunnen wij niet meer nagaan. Maar een van de eerste vergaderingen van de Naamloze Vennootschap werd bezocht door de bekende Groninger industrieel J.E. Scholten. Hij verklaarde zich bereid het benodigde aandelenkapitaal voor een groot gedeelte te willen verschaffen. Hier is men echter niet op ingegaan.

Verschillende vooraanstaande ingezetenen uit het dorp bleken bereid voor het ontbrekende aandelenkapitaal, dat niet bij de boeren geplaatst kon worden, deel te nemen. Er werden uitgegeven 240 aandelen van fl. 25,-- , waarvan 201 werden geplaatst en 39 in portefeuille bleven. In het voorjaar van 1889 was men dan zover, dat de zaak rond was. Bij *Zijner Majesteits* besluit no. 24 van 28 mei 1889 werd de koninklijke bewilliging op de statuten van de NV. Stoomzuivelfabriek „Dalen" te Dalen verleend.

Het eerste bestuur bestaande uit de heren: Jan Caspers, voorzitter; Rudolphus Wijnandus Oldenbanning, secretaris; Johannes Weggemans; Johannes Martinus Caspers en Johannes Scholten, kon dus aan het werk.

Bij besluit van de algemene vergadering van 28 juli 1889 werd aangekocht van de Heer S. Kramer een huis met enige grond in de Noordwijk ter grootte van 12 are 60 centiare. Koopprijs fl. 600,-- . De koopakte werd getekend 23 september d.a.v. ten kantore van Notaris Weys te Coevorden.

Er werd direct met de bouw van de fabriek begonnen. Als directeur-boekhouder-chef-1ste werkmans werd aangesteld de heer S. Mulder de Vries, op een salaris van fl. 600,-- per jaar. Als personeel werd aangesteld de heer J. Kroeze en echtgenote.

Meerdere werkzaamheden bij de bouw van de fabriek werden door de boeren zelf verricht om de kosten zo laag mogelijk te houden. Als beloning werd een, borrel geschonken en dat was in die tijd nog wel te doen, gezien de prijs van een halve liter oude klare van 32½ cent. De fabriek werd voor die tijd vrij ruim opgezet als „Stoomfabriek". Er werd een centrifuge geplaatst, die bij zijn grootste capaciteit 1500 L. melk per uur kon ontromen. Aanvankelijk werkte men echter nog met een trommel voor een kleinere hoeveelheid.

Nog in de winter van 1889 - 1890 kon de eerste melk worden verwerkt. De eerste partijen boter werden verkocht voor 85 cent per kg. en een klein partijtje voor 60 cent.

Mogelijk waren de eerste karnsels wat minder goed gelukt. De boter werd in zijn geheel verkocht aan de heer Denneboom in Coevorden. In de afzet kwam dus nog geen verandering, aangezien de heer Denneboom zich ook bezig hield en had gehouden met het verruilen en opkopen van de door de boerinnen zelf gekarnde boter.

Jammer genoeg ontstond er al vrij spoedig onenigheid in het eerste bestuur. De secretaris, die als penningmeester tevens de kas beheerde, weigerde in de algemene vergadering over het eerste boekjaar rekening en verantwoording af te leggen. Ook zijn er van hem geen goedgekeurde notulen aanwezig. De eerste directeur viel ook als slachtoffer van deze onenigheid. Hij werd namelijk statutair slechts voor de tijd van 1 jaar in zijn functie benoemd. Na afloop van dit jaar, wilde de voorzitter niet tot herbenoeming overgaan en werd hierbij in het gelijkgesteld door de algemene vergadering. De andere vier bestuursleden hadden inmiddels de heer Mulder de Vries herbenoemd.

Na de uitspraak van de algemene vergadering was hij dus genoodzaakt heen te gaan. Via een gerechtelijke procedure werd de fabriek gedwongen hem later nog fl. 700,- salaris uit te betalen. De nieuw benoemde directeur, de heer K.L. Okma, voelde zich bij al deze strubbelingen schijnbaar niet erg op zijn gemak in Dalen. Hij vertrok reeds binnen vier maanden als directeur naar elders.

Inmiddels was in de algemene vergadering van 28 juni 1891 een nieuw bestuur gekozen, omdat een vorige vergadering aftreding van het gehele bestuur had verlangd. Het nieuwe bestuur werd als volgt gekozen en samengesteld: Jan Caspers, voorzitter; M. Oldenbanning, secretaris Kars Hindericus van Tarel, lid; Egbert Beuker lid; Henderikus Vleems, lid.

In de algemene vergadering van 31 oktober 1891 werd tot directeur benoemd de heer Hendrik Zwart te Appelscha. Hij werd tevens belast met het beheer van de kasgelden. Onder de leiding van het nieuwe bestuur en directeur begon de fabriek zich nu vrij snel te ontplooiën. Was men aanvankelijk begonnen met 16 leveranciers die bij de grootste aanvoer in 1890 plm. 800 liter melk per dag leverden, in de zomer van 1892 was de grootste aanvoer reeds 3300 liter, waarbij dan nog vermeld werd, dat 1892 een zeer slecht melkjaar was.

In de algemene vergadering van 16 februari 1893 werd dan ook tot een flinke uitbreiding van de fabriek, die berekend was op de verwerking van 2000 liter melk per dag, besloten. Langdurig werd gesproken hoe aan de benodigde gelden te komen voor de verbouw. Er waren onder de aandeelhouders grote voorstanders tot uitbreiding van het aandelenkapitaal en dit te plaatsen onder de melkleveranciers, opdat deze zo veel mogelijk in de gang van zaken mee konden beslissen. Een zeer grote tegenstander hiervan was meester Banning. Meester bezag het echt van de kant van de „aandeelhouder“, omdat volgens hem bij uitbreiding van het aandelenkapitaal zijn „aandeel“ in de fabriek verminderde. Tot uitbreiding van het aandelenkapitaal is het dan ook nooit gekomen, alhoewel hiertoe in een, latere vergadering wel een besluit werd genomen. Er werd daarbij zelfs besloten 1/10 aandelen van fl. 2,50 uit te geven, opdat toch iedere melkleverancier maar aandeelhouder zou kunnen worden. De zeggenschap bleef hierbij wel uitermate beperkt, want 10 van deze 1/10 aandelen konden slechts tezamen 1 stem uitbrengen.

De uitbreiding, waartoe in 1893 werd besloten, werd dan ook geheel uit de exploitatie bekostigd. Hierbij rees nogal wat verzet van sommige aandeelhouders, blijkbaar grotere melkleveranciers. Er werd hierbij naar voren gebracht, dat de kosten van de nieuwbouw, die fl. 8500,- hadden bedragen, ook reeds voor een belangrijk deel door de melkleveranciers waren opgebracht. Op deze wijze had volgens hen een onrechtmatige vergroting van het bezit van de NV. plaats ten koste van de melkleveranciers.

Bij deze uitbreiding werd ook een ijshok gebouwd. Hierin werd 's winters ijs opgeslagen, althans wanneer het voldoende vroom, om hiermede op warme zomerdagen de room te kunnen koelen. Dit ijs werd dan uit vaarten en sloten gezaagd.

Wat de afzet van de boter betreft was men inmiddels de heer Denneboom ontrouw geworden. De boter werd nu geleverd aan de Fa. Halbertsma in Sneek, welke onze boter betaalde volgens eerste keur van de Leeuwarder notering. Het liep dus goed met de fabriek, heel goed zelfs. In de vergadering van 29 mei 1894 vroeg Ds. Busch Keizer het woord om er op te wijzen hoe onze fabriek wegens de gunstige werking een uitzondering maakte op vele andere plaatsen en reeds gebleken was een grote bron van welvaart te zijn voor Dalen en omgeving.

Toch was het nog niet allemaal koek en ei. Pas in de loop van 1895 kwam een commissie van scheidslieden tot overeenstemming inzake het gevoerde geldelijke beheer van de eerste penningmeester. En dit weer achter de rug zijnde, ontstonden er moeilijkheden met de buurtschappen de Bente en de Loo. Men was daar zelfs van plan een tweede fabriek te bouwen. In de algemene vergadering van 27 maart 1897 werden de grieven van deze buurtschappen besproken, welke in het kort hierop neerkwamen:

1. De melkleveranciers op de Loo en in de Bente hadden niet de aandelen gekregen, die hen waren toegezegd.
2. De directeur had te veel traktement.
3. Er was te veel „volk" aan de fabriek.
4. De boetes moesten worden besteed om voor korte tijd de melkprijs te verhogen of moesten verdeeld worden onder de melkleveranciers.

Bestuur, Directeur en Personeel, Zuivelfabriek Dalen in 1907. (Achter de tafel, zittend voorzitter H. Tavel, rechts directeur K. Veenstra.

Van dit laatste punt had men dus ook nog al wat verwachtingen. Wij hebben niet kunnen nagaan of dit bedrag van de opgelegde boetes voor afwijkende melk nogal hoog was, maar in elk geval kwam het gehele bedrag de melkleveranciers ten goede. De aandeelhouders hebben nooit meer genoten, dan een matige rente over de nominale waarde van hun aandelen. Gelukkig heeft men de eenheid kunnen bewaren. Als winstpunt uit de besprekingen over en weer, kwam het besluit om aan te vangen de melk naar vetgehalte uit te betalen. Schijnbaar waren in 1898 nogal moeilijkheden met het personeel, althans er had een volledige personeelwisseling plaats. Als assistent werd benoemd de heer K. Veenstra uit Appelscha, die hier later zovele jaren directeur zou zijn. In dit jaar was het aantal melkleveranciers reeds gestegen tot 256.

De gemiddelde boterprijs was voor onze fabriek fl. 1,06 per kg., zijnde 2 cent boven eerste keur Leeuwarder notering. De totale boterproductie bedroeg 61.665 kg. De gemiddelde melkprijs fl. 3,10 per 100 liter. Alhoewel de melk reeds naar vetgehalte wordt uitbetaald, wordt de hoeveelheid melk nog op een primitieve wijze vastgesteld. Dit geschiedt met een maatstokje in de bussen. Nu blijkt echter dat lang niet alle bussen even groot zijn en in de vergadering van 3 april 1900 wordt dan ook besloten een weegtoestel aan te schaffen, benevens een „pasteuriseertoestel" - tegenwoordig kortweg pasteur genoemd - voor de room. Tevens werd in deze vergadering besloten, zulks om de totstandkoming mede te helpen bevorderen, een aandeel van fl. 500,- te nemen in de Noord-Ooster-Loocaalspoorweg.

In de loop van de jaren komt al meerdere malen ter sprake om het melkvervoer door de fabriek te laten uitvoeren. Iedere melkleverancier moest namelijk maar zien, dat hij zijn melk aan de fabriek kreeg. Met het toenemen van het aantal leveranciers werd het langzamerhand een chaos door het grote aantal hondenkarren en andere voertuigen op het pleintje voor de fabriek. Dan wilde natuurlijk liefst iedereen zo gauw mogelijk geholpen worden. Verder, zullen wij maar niet spreken van de andere dingen die aandacht en verzorging vroegen, door zoveel mensen en materiaal in en bij de fabriek.

Eerst werd voorgesteld het melkvervoer *buurtschapsgewijze* en op tijd te regelen. Dit werd afgestemd.

In de vergadering van 14 maart 1905 werd een voorstel om het melkvervoer volledig door de fabriek te doen uitvoeren eveneens verworpen. De kosten werden namelijk geschat op wel fl. 0,25 per 100 liter melk.

In 1904 werd besloten het lidmaatschap van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Drente, die in 1897 was opgericht, op te zeggen, omdat volgens de voorzitter aan het lidmaatschap niet die voordelen verbonden waren, die men er van verwacht had.

Blijkbaar was er in die tijd nogal belangstelling voor het centrifugeslib. In een algemene vergadering werd althans voorgesteld dit met de spoeling bij inschrijving te verkopen. De toenmalige dierenarts, de heer Bronsdijk, keurde dit ten sterkste af. Deze dierenarts had ook reeds enige malen aangedrongen op het pasteuriseren van de terug te leveren ondermelk om verspreiding van de tuberculose onder het vee tegen te gaan. Dit centrifugeslib was volgens hem uitermate gevaarlijk. Op zijn advies werd een monster opgestuurd naar de serumrichting in Rotterdam. Het hieromtrent ontvangen rapport was zodanig, dat het bestuur besloot niet tot verkoop over te gaan, maar dat het slib, op advies van de heer Bronsdijk, werd verbrand.

In het voorjaar van 1906 overleed na een slepende ziekte, op nog zeer jeugdige leeftijd, directeur Zwart. In zijn plaats werd benoemd de heer Veenstra, directeur van de Coöp. Zuivelfabriek te Zweeloo, eerder assistent alhier. De heer Veenstra trad 1 juli 1906 in functie. Het is vooral onder zijn leiding geweest, en ook mede door zijn werklust en onkreukbaarheid, dat de fabriek zich verder kon uitbreiden en het vertrouwen kon winnen van alle melkleveranciers. Sterk drong hij aan op een zindelijke melkwinning en -behandeling. Zoals wij al gezegd hebben werd veel melk aangevoerd op hondenkarren en het vervoer had plaats langs alle mogelijke wegen en weggetjes. Opdat door schudden tijdens het vervoer toch maar geen melk verloren zou gaan, gebruikten vele melkleveranciers een doek tussen bus en deksel. Dit was het eerste waar de heer Veenstra tegen optrad. De vieze doeken weg en de oude bussen vervangen door goed sluitende nieuwe.

Nog in de zomer van 1906 werd een plan aangenomen tot uitbreiding en modernisering van de fabriek. De in gebruik zijnde centrifuges lieten nog 0,9% vet in de ondermelk achter, terwijl dit bij de nieuwe modellen beperkt bleef tussen 0,3 en 0,4%. In dit plan was ook begrepen de pasteurisatie van de ondermelk. Dit werd met een kleine meerderheid van stemmen aangenomen, maar voor de nieuwe directeur was het een groot succes. Korte tijd tevoren was de pasteurisatie van de ondermelk namelijk ook weer voor de zoveelste maal aan de orde geweest. De grote voorstander, veearts Bronsdijk, verdedigde samen met dokter Moll het voorstel. Gewezen werd op het vele voorkomen van tuberculose, zowel bij mens als dier en dat de besmetting door de ondermelk gemakkelijk van het ene gezin en bedrijf naar het andere kon worden overgebracht. Maar het argument, dat bij een gehouden proef gebleken zou zijn, dat de varkens van Hks. Vleems de gepasteuriseerde ondermelk niet wilden drinken, had het vurig pleidooi van de geneeskundigen waardeloos gemaakt.

In 1907 werd op advies van de heer Veenstra besloten tot aansluiting bij het reeds in 1903 opgerichte Botercontrolestation „Assen" te Assen. De botercontrole onder rijks-toezicht waarborgde en waarborgt nog boter van onvervalste samenstelling. Deze aansluiting bracht nog enige moeilijkheden mede, omdat het bestuur van het B.C.A. gebleken was, dat een van de bestuursleden van de fabriek in zijn winkel ook margarine verkocht. Het eiste aftreden van het bestuurslid, waartoe deze slechts node kon besluiten. Ook werd op aandringen van de heer Veenstra besloten zich weer aan te sluiten bij de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Drente.

In het boekjaar 1 mei 1907 - 1 mei 1908, bedroeg het aantal melkleveranciers 346. Er werd 2.813.434 liter melk aangevoerd. De boterprijs was gemiddeld fl. 1,29 per kg en de melkprijs fl. 4,17 per 100 liter. Het gemiddelde vetgehalte in deze tijd kunnen wij U niet geven, omdat dit in geen enkel verslag vermeld wordt. Wel wordt steeds vermeld het aantal liters melk, dat nodig was om 1 kg. boter te bereiden. Dit schommelde tussen de 28 en 29 liter en bleef een aantal jaren vrij constant. Immers aan selectie op vetgehalte bij de fokkerij werd nog niet gedaan.

Het was in de algemene vergadering van 1912 dat directeur Veenstra controle van de koeien afzonderlijk op hoeveelheid melk en vetgehalte naar voren bracht. Volgens hem moesten koeien met een vetgehalte tussen 2.20 en 2.60 % worden opgeruimd, aangezien ze het aanhouden niet waard waren. Dit leidde tot de oprichting van een controlevereniging. In de algemene vergadering van 1915 kwam althans de heer W. Caspers met een verzoek deze vereniging van fabriekswegen te willen steunen. Het aantal leden bedroeg

15 en het was niet mogelijk om met eigen middelen de zaak overeind te houden. Schijnbaar voelde de vergadering nog niet veel voor subsidie aan deze vereniging. Er werd namelijk besloten, dat wanneer het aantal leden minstens 40 zou bedragen of het aantal gecontroleerde koeien 400 zou zijn fl. 1,- subsidie per koe per jaar zou worden gegeven. Deze opgave was, op dat moment wel te zwaar. Van het verlenen van een subsidie vinden wij in latere, verslagen tenminste nooit iets vermeld.

In augustus 1914 brak de eerste wereldoorlog los. De twintig jaren hiervoor waren gekenmerkt door vrij stabiele en naar 1914 iets oplopende prijzen van de landbouwproducten, waardoor onder de boerenstand, gemeten naar het verleden, van een, zij het dan wel bescheiden, welvaart kon worden gesproken. Het jaar 1911 was echter door zijn grote droogte in de zomer en een mond- en klauwzeerepidemie in het najaar er nog eens weer terdege een voorbeeld van in hoe grote mate de boer in de strijd om zijn bestaan afhankelijk is van invloeden, waar hij machteloos tegenover staat. Aanvankelijk probeerde men van rijkswege door het afslachten van de besmette veestapels uitbreiding van deze gevreesde ziekte te voorkomen. Deze maatregel bleek echter, gezien de vele gevallen, niet te handhaven en stuitte anderzijds ook op sterke tegenstand bij de boeren. In Dalen probeerde men door het niet ontvangen van melk aan de fabriek van de besmette bedrijven uitbreiding tegen te gaan. Maar de ziekte nam een zodanige omvang aan, dat deze maatregel ook maar weer werd opgeheven,

Gedurende de jaren van de eerste wereldoorlog liepen de prijzen van, de zuivelproducten sterk omhoog. In de oorlogsvoerende landen was een sterke vraag naar melkpoeder, gecondenseerde melk en caseïne. De hoge prijzen van de ondermelk, welke bij de bereiding van deze producten konden worden gemaakt, deed, het bestuur van „Dalen” besluiten om de melkleveranciers ook in de gelegenheid te stellen hiervan te profiteren. In 1917 werd begonnen met de bereiding van caseïne. De motivering, dat men dit product koos, was in de algemene vergadering de volgende:

Condensbereiding wordt voor ons bedrijf te kostbaar, melkpoeder zag men meer als een „oorlogsproduct”, de inrichting voor, caseïnebereiding kost weinig en het product brengt een goede prijs op. De prijs van de eerste ondermelk tot caseïne verwerkt, was fl. 3,37 per 100 liter. De prijs van de „bovenmelk” fl. 8,93, samen fl. 12,30. Over het boekjaar 1917 - 1918 vinden wij voor het eerst een gemiddelde vetgehalte vermeld, dit was 3.15%.

Met de caseïnebereiding vroeg een vraagstuk, dat reeds vele malen aan de orde geweest was, dringender om een oplossing, namelijk dat van het afvalwater. Dit afvalwater verzamelde zich in de 'Keuterbrinken', want de verdere afvoer liet vaak veel te wensen over. Volgens meerdere sprekers was de stank niet te „harden”.

Met alle respect anders voor het inzicht van het bestuur en directeur bleek caseïne toch wel een „oorlogsproduct” te zijn. Reeds in het najaar van. 1918 werd de bereiding gestaakt.

Caseïne is een zuiver vrijwel eiwitproduct, dat met behulp van zuur uit de melk wordt afgescheiden. Dit product wordt o.a. gebruikt als grondstof bij de bereiding van lijm. Zeer waarschijnlijk was deze lijm nodig bij de toenmalige productie van oorlogsvliegtuigen.

Maar het vraagstuk van het afvalwater bleef doorsudderen en vond eerst in 1925 zijn oplossing in de aanleg van septic-tanks en riolering tot buiten het dorp.

Alhoewel ons land gelukkig buiten de oorlog was gebleven, was het toch een hele opluchting dat deze in november 1918 was afgelopen.

En zoals vaak na tijden van druk en spanning en beperkte mogelijkheden zich nieuwe energie doet gelden en nieuwe activiteiten tot ontplooiing komen, kwam ook in Dallen datgene tot stand waarover reeds lang gesproken was, namelijk de omzetting van de naamloze vennootschap in een coöperatie. In de algemene vergadering van aandeelhouders van 1 april 1919 werd zonder hoofdelijke stemming tot volledige liquidatie van de NV. besloten, onder voorbehoud, dat in de op 2 april d.a.v te houden vergadering van melkleveranciers zou worden besloten tot de oprichting van een coöperatieve vereniging. En dit gebeurde. In de vergadering van 2 april 1919 waren 176 melkleveranciers aanwezig, die allen de acte tot oprichting van de nieuwe coöperatie tekenden. Dit werd hen trouwens wel een beetje aantrekkelijk gemaakt. Ieder, die toetrad kreeg op een te verstrekken ledenrekeningboekje reeds fl. 0,20 per 100 liter melk, door hem in het bijna verstreken boekjaar geleverd, bijgeschreven.

Zelden zal een coöperatie op een zo gunstige basis hebben kunnen starten als de onze. Weliswaar kregen de aandeelhouders voor hun aandelen van fl. 25,- fl. 70,- uitbetaald, maar er was een zodanige reserve, dat alle bezittingen schuldenvrij - dus gratis - werden overgedragen. Het is vooral de toenmalige zuivelconsulent Van Weydom Clatterbos geweest, die door zijn bemiddeling er veel toe heeft bijgedragen, dat deze omzetting tot aller tevredenheid werd geregeld.

In de ledenvergadering van 13 juni 1919 werd overgegaan tot de verkiezing van een bestuur. Hiertoe was het in de vergadering van 2 april veel te laat geworden. Het oude bestuur van de NV. werd in zijn geheel herkozen, uitgezonderd de heer M.J. Caspers, die geen boer meer zijnde, geen lid kon zijn. De heer Caspers was ruim 20 jaar bestuurslid, waarvan de meeste jaren secretaris. Aan zijn keurige notulering hebben wij mede te danken, dat de geschiedenis van Uw zuivelfabriek zo goed is vastgelegd. Ook menen wij uit zijn notulen te mogen afleiden, dat bij de bestuurders en aandeelhouders van de NV. de coöperatieve gedachte wel voor zat. Het is ons opgevallen, dat in zijn notulen vaak coöperatie en leden wordt vermeld, terwijl dit naamloze vennootschap en aandeelhouders had moeten zijn, zonder dat hier ooit aanmerkingen op werden gemaakt.

Had het bestuur van de NV. steeds uit 5 personen bestaan; het bestuur van de coöperatie werd tot 7 uitgebreid en kreeg de volgende samenstelling: Hks. Vleems, Voorzitter; L. Bouwers, secretaris; A.J. Caspers, lid; W. van Tarel, lid; Joh. Lamberts, lid; H. Wolbers, lid; G. A. Hartemink, lid. De beide laatstgenoemden en L. Bouwers waren de nieuwgekozenen.

Reeds in deze eerste vergadering werd verzocht als voorstel op de agenda voor een volgende vergadering te plaatsen om het in de oprichtingsstatuten bepaalde meervoudige stemrecht te vervangen door gelijk stemrecht. Dit voorstel werd in de eerste daaraan volgende vergadering met in achtneming van het nog geldende meervoudige stemrecht aangenomen met 150 stemmen voor, 29 tegen en 6 blanco. In deze vergadering, deelde directeur Veenstra mede, dat 399 personen het ledenregister hadden getekend. In de vergadering van 11 februari 1920 werd het besluit genomen om, zoals direct bij de oprichting van de coöperatie reeds als doel voor ogen stond, over te gaan tot de bouw van een korenmalerij. Kosten ruim fl. 50.000,-, voor die tijd een aanzienlijke som. In de verhouding tot het toen en nu door ons uitbetaalde melkgeld, komt dit overeen met een bedrag van ruim 1 miljoen gulden thans.

Helaas is de malerij er nooit gekomen. In de vergadering van 14 mei 1920 deed het bestuur mededeling, dat het hoofdbestuur van het D.L.G. plannen had om de gehele provincie in één aankoopvereniging te centraliseren en de Coöp. Landbouwersbank te Meppel de bouw van een filiaal aan de Oosterhesselerbrug overwoog. Het bestuur vond het beter deze plannen in de gaten te houden en af te wachten, in plaats van zelf te bouwen. Hiermede ging de vergadering akkoord.

Het werd voor het toenmalige bestuur een grote teleurstelling, want van deze plannen is niet wat gekomen. Bovendien had dit muisje nog een lange staart. De machines voor de maalterij die reeds besteld waren, werden geannuleerd en hiermede nam de leverancier geen genoegen. Een langdurige procedure was hiervan het gevolg, waarbij de fabriek er uiteindelijk praktisch zonder kleerscheuren afkwam. Latere pogingen om als nog een korenmalerij te bouwen hebben geen succes opgeleverd. De weinige goede naoorlogse jaren waren spoedig voorbij en de leden daardoor huiverig voor investeringen, maar de aanvankelijke eensgezindheid was ook niet meer aanwezig. En eensgezindheid is een eerste vereiste, willen wij in een coöperatie iets kunnen bereiken.

Regeling van het melkvervoer was verder een van de eerste punten die in de nieuwe coöperatie aan de orde kwamen. In de vergadering van 20 oktober 1919 werd er heel wat over gesproken, maar uiteindelijk werd met 123 tegen 66 stemmen aangenomen het melkvervoer voor rekening van de fabriek te nemen en door de fabriek te laten uitvoeren. Om dit melkvervoer naar ieders genoegen te laten verlopen is altijd een heel karwei geweest. De wegen om Dalen, waarvan de meeste vroeger in een zeer slechte staat waren, vormen met elkaar een geheel, dat veel weg heeft van een spinnenweb.

Het is daarom praktisch haast niet mogelijk om bij ieder lid de melk van huis te halen. De achtereenvolgende besturen hebben er echter altijd naar gestreefd het melkvervoer te doen geschieden op een wijze die naar hun oordeel voor ieder billijk en redelijk was.

Naarmate in de loop der jaren na de 1^e wereldoorlog de melkproductie toenam, bleek het vooral op de grotere *veehoudersbedrijven* moeilijk om alle ondermelk op een verantwoorde wijze te kunnen vervoederen, terwijl ze bij de verwerking tot kaas of melkpoeder een goede prijs kon opbrengen. Van deze zijde zijn dan ook, hetzij direct - hetzij indirect - doordat het bestuur hier mee kwam, meerdere voorstellen in ledenvergaderingen behandeld om te komen tot een verwerkingsmogelijkheid voor kaas of melkpoeder.

In deze vergaderingen, waarvan enkele wel een zeer bewogen karakter hadden, hebben deze voorstellen nooit een meerderheid kunnen behalen al was het stemmenverschil soms wel erg gering. De kleinere melkleveranciers voelden de noodzaak tot afzet van de ondermelk minder en gezien het enkelvoudige stemrecht in onze coöperatie waren zij in de meerderheid. Vergeleken met de goede samenwerking, zo wij die de laatste twintig jaar kennen, was deze periode toch wel een dieptepunt in de geschiedenis van onze fabriek. Willen wij in een coöperatie iets bereiken, dan moet daar nu eenmaal zijn een goede verstandhouding tussen de leden onderling en begrip voor elkaars belangen, wanneer deze in zekere mate uit elkaar lopen. Maar vooral moet er zijn een volledig vertrouwen in het bestuur, dat men toch als leden met elkaar voor deze taak heeft gekozen.

Nadat omstreeks 1930 tengevolge van de algemene crisis ook de zuivelprijzen sterk daalden verdween de ondermelkverwerking uit de belangstelling, omdat ze bij de verwerking tot producten praktisch waardeloos was.

Nog even leefde in de dertiger jaren de belangstelling voor de ondermelk nog weer op toen in 1939 op initiatief van de Kon. Ned. Zuivelbond werd opgericht de vereniging Melkwolfabriek „Casolana“, waarin ook onze fabriek deelnam. Doel was de bereiding van melkwol uit caseïne. Verder dan een proeffabriek, waarin reeds een zeer behoorlijk product werd gemaakt, is het hier niet gekomen. De inmiddels uitgebroken 2^e wereldoorlog was oorzaak, dat de proefnemingen moesten worden beëindigd. De snel afnemende melkproductie was te zeer nodig voor de voeding van mens en dier.

Na de oorlog had voortzetting van de melkwolproductie geen zin, omdat de ondermelk als grondstof hiervoor nu veel te duur was.

In de bestuursvergadering van 26 mei 1941 gaf directeur Veenstra de wens te kennen met ingang van 1 september d.a.v. zijn functie neer te willen leggen. Een snelle verergering van zijn ziekte maakte het nog nodig de heer M. J. Mulder, een oud-assistent, als waarnemend directeur aan te stellen. In de ledenvergadering van 29 augustus 1941 werd op zeer hartelijke wijze afscheid genomen van de heer Veenstra.

Veel heeft onze coöperatie aan hem te danken. Hij was vakman tot en met, gezien de kwaliteit van de boter, die tijdens zijn directeurschap werd gemaakt, en waarmede op verscheidene tentoonstellingen, zelfs ook in het buitenland, prijzen werden behaald. Op een zuinige en degelijke wijze heeft hij het bedrijf beheerd om een zo hoog mogelijke melkprijs aan de leden te kunnen uitbetalen.

Bijzonder jammer was het daarom voor hem, dat het bestuur het niet aandurfde een behoorlijk plan tot vernieuwing en uitbreiding, dat hij aan het einde van de dertiger jaren dringend noodzakelijk achtte en waarvoor hij het tijdstip met een dreigende oorlog in het nabije verschieft nog gunstig vond, aan de ledenvergadering voor te leggen.

Bestuur en directeur Zuivelfabriek Dalen voor de fabriek in 1945

Te zeer leefde het bestuur onder de druk van de toen wel zeer moeilijke jaren. Ieder dubbeltje moest nog eens worden omgekeerd, alvorens het werd uitgegeven, vooral omdat in die jaren de dubbeltjes er zo weinig waren bij de boer.

Dat ondanks de slechte prijzen de melkproductie in de loop der jaren toch behoorlijk, was gestegen, mag blijken uit de cijfers, voor het boekjaar 1 mei 1938 - 1 mei 1939. Verwerkt werd 5.562.813 liter melk met een gemiddelde vetgehalte van 3,33%. De melkprijs was bijna fl. 5,- per 100 liter. De gemiddelde opbrengst voor de boter was fl. 1,44 per kg. De onkosten bedroegen totaal 68 cent per 100 liter melk, waarvan het melkvervoer 9 cent vroeg. Met ingang van 1 september 1939 werd van overheidswege verplicht de ontvangen melk te wegen en uit te betalen in kilogrammen. Het tot dusver gebruikte weegtoestel woog in liters d.w.z. iedere deelstreep gaf 1.031 kg. aan, dat het gewicht is van 1 liter vollemelk. Als opvolger van de heer Veenstra werd door het Bestuur - en Commissie van Toezicht - A.J. Idema benoemd, destijds directeur te IJhorst. De infunctietreding was 1 september 1941.

Op dit tijdstip ondervond het gehele economische leven reeds bijna anderhalf jaar lang de nadelige gevolgen van de Duitse bezetting. De melkaanvoer aan de fabriek daalde door verschillende oorzaken, waarvan er een was de verplichte veelevering, zeer snel. Het bestuur en de directeur propageerden in deze tijd de t.b.c.- bestrijding onder het vee en aansluiting bij de productiecontrole, om voor de verplichte veelevering reageerders en slechte productiedieren te kunnen opruimen.

De t.b.c.- bestrijdingskosten werden geheel voor rekening van de fabriek genomen en de exploitatie van de controle vereniging, die tot dan toe nog steeds geen grote vlucht had genomen - van de 403 bedrijven waren er slechts 66 bij aangesloten - kwam geheel aan de fabriek. Hoe goed ook bedoeld vonden deze maatregelen slechts weinig weerklank bij de leden.

Direct na de bevrijding in 1945 werd begonnen met de nieuwbouwplannen. Het middestuk van de fabriek dateerde nog van 1889 en vroeg dringend om vernieuwing. Verder was de indeling en de ligging van de werkruimten waarvan enkelen destijds gebouwd waren ten behoeve van de Coöp. Elektrische Centrale, minder gunstig. Reeds in de ledenvergadering van 15 januari 1947 kon tot nieuwbouw worden besloten. Het duurde nog tot het najaar van 1948 alvorens de bouwvergunning werd verleend en de bouw kon worden aanbesteed.

Nu waren de bouwkosten inmiddels al weer zodanig gestegen, dat in de ledenvergadering van 20 december 1948 het bestuur nog weer met het verzoek moest komen om fl. 30.000,- meer te mogen besteden dan de in januari 1947 toegestane limiet van fl. 155.000,-, wat werd ingewilligd. Direct werd met de bouw begonnen en op 7 juni 1949 was deze zover gevorderd, dat door Burgemeester Wessels Boer de officiële eerste steenlegging kon worden verricht. Er werd een voor onze hoeveelheid melk royale boterfabriek gebouwd, met een zodanige opzet, dat indien men later nog tot bereiding van andere producten zou willen overgaan op praktische wijze kon worden bijgebouwd.

Inmiddels was ons bedrijf ook toegetreten als lid tot de reeds in, 1938 opgerichte Drentse Ondermelk Organisatie, kortweg D.O.M.O. Deze organisatie beoogde om aan de plaatselijke fabrieken eventueel overtollige ondermelk voor gezamenlijke rekening te transporteren en te laten verwerken. Later werd de mogelijkheid geschapen om de ver-

werking te doen geschieden in een eigen bedrijf.

Luchtfoto Coöp. Zuivelfabriek Dalen jr. 50

Gezien de teleurstelling, die enkele oudere bestuursleden hadden opgedaan met de maalterijplannen van na de eerste oorlog, waren zij nog niet erg enthousiast over de D.O.M.O, en namen het standpunt in: „Wie zich zelf helpt, wordt vaak het best geholpen." Gelukkig blijken zij in dit geval geen gelijk gekregen te hebben. De D.O.M.O, die ook weer het eigendom is van de gezamenlijke plaatselijke fabrieken, heeft zich ontwikkeld tot een sterke organisatie, die thans in staat is al de haar aangeboden melk in een eigen bedrijf te verwerken; in hoofdzaak tot melkpoeder.

Na de bevrijding werd de veeziektenbestrijding onder leiding van de Prov. Gezondheidsdienst voor Dieren, welke Dienst ook weer is opgebouwd op de plaatselijke zuivelfabrieken, grondig aangepakt. Alhoewel in ons werkgebied veel t.b.c. onder het vee voorkwam, kon ons bedrijf in de loop van 1953 t.b.c. vrij worden verklaard.

Ook de fokkerij kreeg meer belangstelling. Was aanvankelijk op initiatief van het fabrieksbestuur nog een stierenvereniging opgericht, al gauw bleek, dat de kunstmatige inseminatie grotere mogelijkheden bood. Wij mogen het bestuur van de Coöp. Landbouwersbank te Meppel dankbaar zijn, dat deze coöperatie een afdeling K.I. aan haar bedrijf verbond, waardoor onze leden hiervan spoedig konden profiteren. Een kleine groep van onze leden te Holsloot en Veenoord is aangesloten bij de K.I. Midden-Drenthe.

Verder is het zo, dat van de 320 bedrijven waarvan de hoofden lid zijn van onze vereniging, 245 zijn aangesloten bij de controlevereniging en 146 bij de fokvereniging. 185 leden zijn aangesloten bij het Nederlandse Rundvee Stamboek.

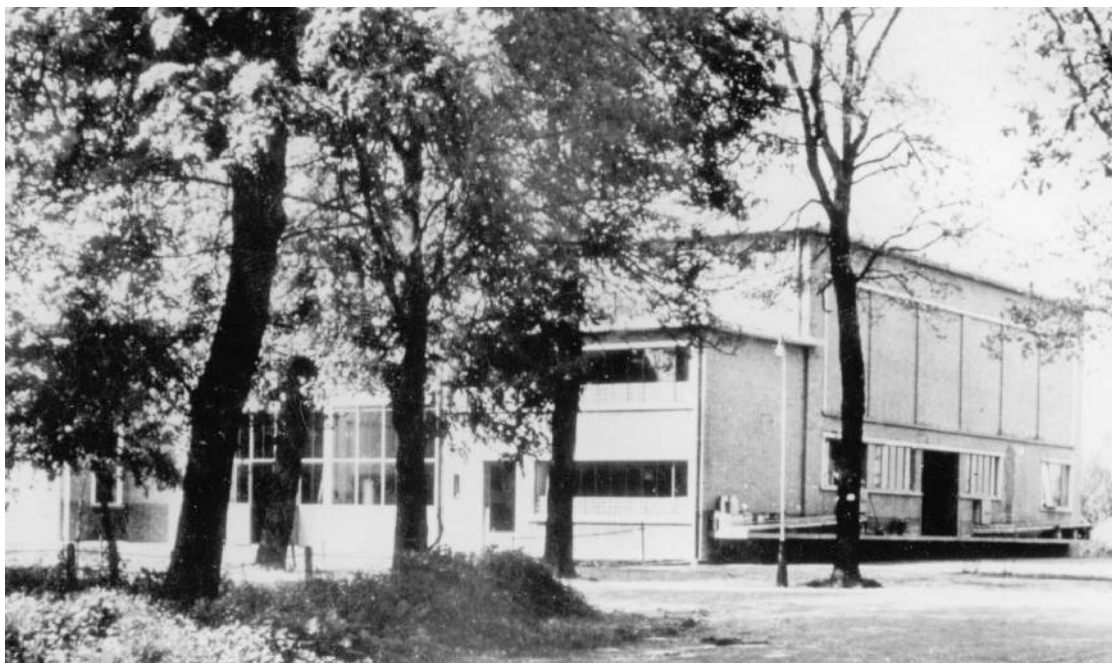
Mede door deze gezondmaking en verbetering van de veestapel steeg de melkaanvoer snel. In het boekjaar 1 mei 1962 - 1 mei 1963 werd ontvangen 11.025.319 kg melk met een gemiddelde vetgehalte van 3,96%. Boven deze hoeveelheid werd nog verwerkt 2.445.724 kg van 60 leden van de Coöp. Melkveehouders Vereniging te Wachtum. Het aantal melkveehouderbedrijven in ons werkgebied daalde snel. Van de 403 bedrij-

ven, waarvan op 1 september 1941 melk ontvangen werd, zijn er op dit moment nog 294 over.

Zo heeft dus onze zuivelfabriek 75 jaar zijn taak vervuld. Zeer zeker een nuttige taak. De boer is voor de verwerking en afzet van veel van zijn producten, en wel vooral voor het product melk, aangewezen op bundeling - dus op samenwerking. En waar kan dit beter gebeuren dan in zijn „eigen" fabriek, de coöperatieve fabriek. Vele van zijn fabrieken, zo ook ons bedrijf, hebben zich voor de afzet van de door hen bereide producten weer verenigd in een „eigen" verkoopvereniging. Op deze wijze houdt de boer zo lang mogelijk zijn product in eigen hand en zal ook voor een zo groot mogelijk deel de opbrengst daarvan aan hem ten goede komen. Bovendien wordt op deze wijze een afzet nagestreefd, die de belangen van de boer voor ogen heeft, d.w.z. een regelmatige afzet tegen een zo hoog mogelijke prijs.

Dan komen bij de zuivelfabriek nog de activiteiten van veeverbetering, veeziektebestrijding d.m.v. e.d., die ook geheel op het belang van de boer gericht zijn.

Velen hebben in de loop van de jaren als bestuurslid, lid van de commissie van toezicht, bestuurslid van de fok- en controlevereniging, of in welke functie dan ook, hun beste krachten gegeven of doen dit nog, om deze boerenbelangen te dienen. Hun allen komt hiervoor onze dank toe.

Zuivelfabriek Dalen jr. 60

En evenzeer aan de medewerkers in ons bedrijf, waarvan meerderen reeds jarenlang in onze dienst zijn.

Op 30 april 1959, werd aan twee van hen, namelijk D. Hidding en nu wijlen A. Slagter een koninklijke onderscheiding verleend voor een 40jarig trouw dienstverband.

Maar voor alles moeten wij toch wel onze leden dankbaar zijn, door wier medewerking het mogelijk werd, dat deze taak naar behoren kon worden vervuld en een zo goed resultaat kon worden verkregen.

De woorden van Ds. Busch Keizer, reeds voor zeventig jaar gesproken, zouden wij nu nog tot de onze kunnen maken, maar wij zouden ze nog iets ruimer willen weergeven: COÖPERATIE IS EEN BRON VAN WELVAART.

1964 A.J. Idema dir. vanaf 1941

Voormalige zuivelfabriek lokatie 2003

Toevoeging aan gedenkboekje Dalen

De fabriek zou in 1978 sluiten.

Hierna nog enkele gegevens, met aanvulling van ná 1954

Melkontvangst gegevens

Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk
1950	7,676	1960	9,193	1970	?
1951	7,501	1961	10,125	1971	?
1952	7,346	1962	11,025	1972	?
1953	8,588	1963	13,062	1973	?
1954	9,084	1964	13,935	1974	?
1955	7,819	1965	13,543	1975	?
1956	8,394	1966	13,697	1976	?
1957	8,394	1967	14,272	1977	?
1958	8,588	1968	11,671	1978	Gestopt
1959	9,084	1969	?	1979	

Directeur A.J. Idema gaf in 1975 zijn functie over aan W. Bakker
Van het bestuur is mij alleen bekend dat J. Kiers in 1968 voorzitter was.

75 jaar coöperatieve zuivelfabriek Acmesa te Assen 1908 - 1983

Integrale overname van deel jaarverslag 1982 - 1983 over geschiedenis Acmesa met toevoeging eigen foto's
Bron: Acmesa Assen

Terugblik op 75 jaar ACMESA

verzameld en geschreven door S. Boerma

Alvorens hiermee te beginnen, gaan we eerst nog verder terug.

HET VEE

Omstreeks 1875 bezat Drenthe zeer verschillend rundvee. Op de laagveengronden bij Meppel Fries vee, gedeeltelijk vermengd met Overijssels vee. Aan de grenzen met Groningen vee gelijkend op het Woldjerras, goed melkvee, maar ook plaatselijk even erg gemengd als in het Gorecht en de Veenkoloniën. Vooral de omstreken van Zuidlaren kenden zeer goed vee. Aan de grens met Friesland hetzelfde vee als dat der Friese woudstreken: erg gemengd. Op de hoge zandgronden (Ellertsveld, Zweeloo, Oosterhesselen, Odoorn, Sleen, enz.) werd het heivee gehouden.

Het werd ook wel "heisnikken" of "poepen" genoemd

Dit was een onooglijk slag vee.

Toch was men toen in Drenthe al druk doende de koeien te verbeteren door het invoeren van Groninger stieren.

MEST

*Mesten is geen heiligheid
maar doet mirakels waar ze leit.*

De oppervlakte bouwland werd bepaald door de hoeveelheid mest, die door de schapen, de koeien en de varkens werd geproduceerd.

De uitvinding van de kunstmest bracht dan ook een enorme ommekeer te weeg in de landbouw. De eerste kunstmest in Drenthe werd vermoedelijk omstreeks 1860 gebruikt op ontginningsgronden bij Zuidwolde.

*Schets van koeienkop 1800
[Bron: 100 jr. ZOH]*

*Boerin bij stootkarn
Bron: 100 jr. 'melk an diek'*

LANDBOUWCRISES

Van 1878 tot omstreeks 1895 was er een grote landbouwcrisis. Jonge productiegebieden zoals in de USA, Rusland en Argentinië overstromden de West-Europese markt met goedkoop graan, dat het inlandse product een moordende concurrentie aandeed. Massale overgang naar die landbouwsectoren die aanvankelijk nog wel lonend waren, bracht ook daar overproductie. Heel het platteland werd ziek. In 1880 bracht 3 pond boter nog maar 90 cent op.

BOTER MAKEN

In deze tijd stond de boerin zelf nog aan de karnpols. De melk zette men eerst weg om op te romen. Deze room werd verzameld en werd spontaan zuur of men gebruikte voor het aanzuren karnemelk van de vorige dag. Na het karnen werden de boterkorrels gewassen en gekneet met de handen. Alles was dus handwerk en niet geschikt om mechanisch te gebeuren. Het opromen moest zijn tijd hebben.

DE CENTRIFUGE OF ONTRONER

De constructeurs zaten echter niet stil. In de zeventiger jaren van de vorige eeuw kwamen er diverse halfcontinu en continu werkende centrifuges. In 1878 die van de Laval, capaciteit 130 liter per uur en $\pm 0.3\%$ vet in de ondermelk. In 1890 kwam de Alfa-Laval centrifuge met schotels in de trommel en in 1907 werden er gaten aangebracht in de schotels.

BOTERFABRIEKJES EN BOTERKwalITEIT

De uitvinding van de centrifuges versnelde het ontromen aanzienlijk en schiep de mogelijkheid tot het oprichten van kleine boterfabriekjes, het eerst in Denemarken.

Tussen 1875 en 1880 werden de klachten steeds luider, dat de boter op de Londense markt zulke slechte prijzen behaalde. Sinds onheugelijke tijden nam de Friese boter daar de eerste plaats in, maar dat veranderde in korte tijd. Zij werd boter van de 2de soort. Bovendien had ze te lijden van een verscherpte concurrentie van Australische boter, waardoor vooral de prijzen van de 2de kwaliteit werden gedrukt. De Deense, Kielse en Normandische boter

was van betere kwaliteit

Fig. 187.

Laval 'tafelmodel' handcentrifuge

FRIESE STUDIERS

De Friese Maatschappij van Landbouw zond een commissie van drie deskundigen naar Denemarken. Na diverse fabrieken en boerderijen te hebben bezocht, keerde de commissie, verrijkt met tal van nieuwe inzichten, terug. Zij was tot de conclusie gekomen, dat de Denen ons op zuivelgebied verre vooruit waren. Het ontbrak onze boerinnen aan theoretische kennis, terwijl de Deense boerinnen grondig werden opgeleid. De verspreiding van deze kennis werd dus gepropageerd. Verder werden aanbevolen: afkoeling van

de melk, gebruik maken van een thermometer en gebruik van een kneedmachine. De verbreiding van deze kennis ging niet overal even gemakkelijk. Velen moesten van deze nieuwlichterij niets hebben.

FABRIEKSMATIGE ZUIVELBEREIDING

Deze was dus mogelijk geworden. De eerste zuivelfabrieken waren particuliere ondernemingen en bleken winstgevend te zijn. Dat zette de boeren aan het denken! Bovendien vroeg Engeland grote hoeveelheden boter van uniforme kwaliteit. In Warga in Friesland zag men geen toekomst meer voor de boter- en kaasbereiding op de boerderij weggelegd. Op 7 juni 1886 tekenden 23 boeren daar de akte van oprichting van de eerste coöperatieve Zuivelfabriek in Nederland en op 14 maart 1887 werd de eerste melk voor gemeenschappelijke rekening verwerkt. Na Warga kwamen er meer en in 1896 waren er voor het eerst meer coöperatieve dan particuliere fabrieken in Friesland. De Maatschappij van Landbouw in Gelderland/Overijssel richtte in 1889 een ambulante zuivelschool op met als leraar J.J. van Weydom Claterbos.

EN DRENTHE?

Leraar J.J. van Weydom Claterbos werd zo nu en dan "uitgeleend" aan het Drents Landbouwenootschap om "landbouwlezingen" te houden over de zuiveldbereiding. Vooral in 1894 en 1895 heeft hij op dit terrein grote activiteit ontplooid als spreker en als leider van cursussen voor vrouwen en meisjes. In zijn lezingen kwam hij tot slot steeds tot de conclusie, dat men de melk beter niet meer op de boerderij kon verwerken, maar in kleine met handkracht gedreven boterfabriekjes.

In 1889 verrees aan de Rogatsluis te De Wijk de eerste coöperatieve boterfabriek in Drenthe. In 1892 waren er al 13 fabriekjes in Drenthe. Vijf jaar later reeds 56 + 13 ontromingsstations, totaal dus 69.

Handkracht boterfabriekje Deurze (Deurze) ca. 1900

In 1903 waren er 102 boterfabriekjes, waarvan reeds 38 coöperatieve met stoomkracht en 50 coöperatieve met handkracht, 5 niet-coöperatieve met stoomkracht en 9 niet-coöperatieve met handkracht.

BETEKENIS VAN DE BOTERFABRIEKEN

Toen de boterfabrieken verrezen, werd de rundveehouderij steeds belangrijker en daarmee ook de varkensteelt, want de ondermelk en karnemelk moesten tot waarde gebracht worden. Maar ook kwam er door de wekelijkse uitbetaling van de boterfabrieken geld onder de boeren, waarvoor krachtvoer kon worden gekocht. Schapen werden er rond de eeuwwisseling steeds minder gehouden en de kudden verdwenen.

ZUIVELCONSULENT

Omdat er nogal eens misstanden door onvoldoende kennis voorkwamen bij de boterfabriekjes, werd door het DLG een zuivelconsulent in dienst genomen. Met ingang van 1 januari 1900 werd als eerste tot zuivelconsulent benoemd de heer F.E. Posthuma, secretaris van de Friese Zuivelbond. Hij bleef dit tot 1 oktober 1904. Als zijn opvolger trad in januari 1905 in dienst de heer Johan Christoffer van Weydom Claterbos. Hij was de zoon van de reeds genoemde leraar Van Weydom Claterbos en was eerst zuivelconsulent geweest in Limburg. Op 1 april 1913 werd hij aangesteld tot Rijkszuivelconsulent voor Drenthe. Hij zou tot 1935 werkzaam blijven in Drenthe.

AFHANKELIJKHEID

In de negentiger jaren der 19e eeuw begrepen de Drentse boeren, dat het zelf verwerken van de melk niet bepaald tot het hoogste bedrag aan melkgeld voerde, vooral niet door gedwongen winkelnering. In bijna elk dorp kwam een handkrachtfabriek, want bijna alle wegen waren onverhard en vervoer van melkbussen van het ene dorp naar het andere zou grote problemen geven, vooral in natte tijden en tijdens de winter.

In de coöperatieve fabriek was de boer zijn eigen baas. Bij het leveren aan een particuliere fabriek was hij afhankelijk van het inzicht van de eigenaar van die fabriek.

Maar . . . op een andere wijze waren ze toch weer afhankelijk! We laten hierover zuivelconsulent F. E. Posthuma aan het woord:

"De boter, die de kleine fabriekjes in Drenthe maakten, werd niet afgewerkt. De inhoud van de karn werd in een mand gestort, natuurlijk nadat hij zoveel mogelijk gewassen was en deze mand ging naar een bepaalde inrichting buiten de provincie. De boter van enige grotere fabrieken werd wel marktklaar gemaakt. Het afleveren van de onbewerkte boter heb ik nooit begrepen. De secure, precieze Drent, die nooit over één nacht ijs gaat, ook niet helemaal vrij van achterdocht is, gaf zijn product waarvan hij verder niets wist, dan dat het boter was, zo maar in handen van een vreemde. Hoeveel boter hij afleverde, hij wist het niet, want de inhoud van de karn kwam, zo nat als hij was, in een mand, waarin doeken lagen en hoeveel vocht tijdens de reis verloren ging of hoeveel er nog met de boter aankwam, niemand van de afzenders kon dit zeggen. Hoe dan ook, het gewicht, dat tenslotte werd afgerekend, werd vastgesteld door de ontvanger."

COÖPERATIEVE CENTRALE KNEDERIJ "DRENTHE"

Door de Drentse Zuivelbond, zelf opgericht op 1 mei 1897, werd overgegaan tot stichting van een centrale boterknederij aan de Westerparallelweg te Assen, dat is op de plaats waar nu het bedrijf van Acmesa staat.

Aanvankelijk ging het goed met deze inrichting. Het was een middel voor verbetering van de kwaliteit van de boter en verhoging van de prijs daarvoor. Vele Drentse fabriekjes leverden de boterkorrels aan deze inrichting, maar het aantal werd geleidelijk aan kleiner en eind 1907, begin 1908 begonnen er stemmen op te gaan de Centrale Knederij te sluiten. Er waren toen nog 17 aangesloten fabriekjes.

OPRICHTING VAN DE ASSER COÖPERATIEVE MELKINRICHTING EN STOOM-ZUIVELFABRIEK TE ASSEN.

De in dienst van het Drents Landbouw Genootschap werkzame zuivelconsulent, de heer J.C. van Weydom Claterbos, beijverde zich om overal in Drenthe handkrachtfabriekjes om te zetten in stoomzuivelfabrieken, waar mogelijk door samengaan van enkele handkrachtfabriekjes. In en om Assen lukte hem dat ook.

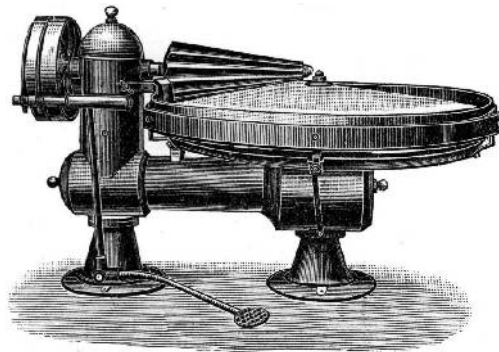

Fig. 124.
De „Ideaal” boterkneder.

De handkrachtfabriekjes: Coöperatieve Zuivelfabriek Excelsior te Kloosterveen, de Handkracht-zuivelfabriek "Nooit Gedacht" te Peeloo, de handkrachtboterfabriekjes te Loon en te Anreep/Schieven (alle in de gemeente Assen), de handkrachtboterfabriek te Duurze (nu Deurze, gemeente Rolde) en die in Ter Aard en Zeijen (beide gemeente Vries) richtten samen op de Asser Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek te Assen.

De oprichtingsakte werd opgemaakt door notaris L.L. Rambonet te Assen. De ondertekening vond plaats in het Landbouwhuis, staande aan de Kloosterstraat te Assen, op 11 februari 1908.

Artikel 3 van de statuten luidde: "De vereeniging wordt aangegaan voor den tijd van 29 jaren, in te gaan 1 Februari 1908." De acte werd gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 21 maart 1908.

De grootste groep van oprichters werd gevormd door de leden van de boterfabriek te Zeijen, echter ... het fabriekje te Zeijen trok zich spoedig na de oprichting terug en deed niet meer mee.

lijst van oprichters vermeldde de volgende namen:

Hendrik Lunshof, landb.	Anreep	Harm Horlings, landb.	Kloosterveen
Marcus Nijmeijer, landb.	Anreep	Melle de Boer, landb.	Kloosterveen
Gerrit ten Brink, landb.	Anreep	Hendrik Meijering Janszn.	Kloosterveen
Klaas Timmer, landb.	Anreep	Jacob Boerma, landb.	Kloosterveen
Geert Hoving, landb.	Anreep	Poppo Christiaans Boer, l. b.	Kloosterveen
Roelof Boerma, landb.	Anreep	Hemmo Bos Aljézn., landb.	Kloosterveen
Willem Nijmeijer, landb.	Anreep	Jans Offereins, landb.	Kloosterveen
Lammert Jager, landb.	Anreep	Pieter Bos Klaaszn., landb.	Kloosterveen
Harm Weitering, landb.	Anreep	Jacob Koekoek, landb.	Kloosterveen
Roelof Meijeringh, landb.	Benkoelen	Johannes Willem Scheiberlicht, Hoofd. School	Loon
Jans Buiten, landb.	Benkoelen	Willem Biemold, landb,	Loon
Jan Frederik Beins, landb.	Benkoelen	Reinder Jans Venekamp, l.b.	Loon
Willem Gortmaker, landb.	Benkoelen	Hendrik Popken, landb.	Loon
Jan Vrijs, landb.	Duurze	lich, Hfd. Sch.	Loon
Roelof Beijering, landb.	Duurze	Arend Tijmes, landb.	Loon
Tie Thies, landb.	Duurze	Annegien Lammers, wed v. Jan Boelens, landb.	Loon
Jans Hingstman, landb.	Duurze	Geert Smeenge, landb.	Loon
Jans Nessing, landb.	Duurze	Hendrik Smeenge, landb.	loon
Hendrik Elling, landb.	Duurze	Geert Kloots, landb.	Loon
Jan Stocker, landb.	Duurze	Jan Smeenge, landb.	Loon
Hendrik Meertens, landb.	Duurze	Albert Greving, landb.	Loon
Hendrik Bakker, landb.	Duurze	Assen Jan Hamming, l.b.	Loon
Hendrik Hingstman, landb.	Duurze	Kobus Berends, landb.	Loon
Anne Boxem, landb.	Duurze	Jan Reinder Smeenge, landb.	Loon
Jan Popken, landb.	Duurze	Harm Harms, landb.	Loon
Hendrik Suichies, landb.	Duurze	Jan Weersing, landb.	Loon
Hendrik Keun, landb.	Eleveld	Berend Berends, landb.	Loon
Evert Brouwer, landb.	Eleveld	Jan Smeenge, landb.	Peeloo
Martinus Vrijs, landb.	Eleveld	Willem Meertens, landb.	Peeloo
Hobe Smeenge, landb.	Eleveld	Jan Jans v.d. Molen, landb.	Peeloo
Berend Ensing, landb.	Eleveld	Jan Smeenge Bzn., landb.	Peeloo
Willem Smit, landb.	Eleveld	Jan Harm Emmens, landb.	Rhee
Hobe Brouwer, landb.	Eleveld	Berend Trip, landb.	Rhee
Hendrik Durans, landb.	Eleveld	Geert Meijering, landb.	Schieven
Hendrik Aalders, landb.	Het Aardscheveld	Harm Bonnen, landb.	Schieven
Pieter Kotter, landb.	Kloosterveen	Lammert Joling, landb.	Schieven
Asse Reinhardus, landb.	Kloosterveen	Johannes Everts, landb.	Schieven
Willem Broomhaar, landb.	Kloosterveen	Jan Janssens, landb.	Ter Aard
Roelof Rademaker, landb.	Kloosterveen	Harm Offereins, landb.	Ter Aard
Egbert Hovenkamp, landb.	Kloosterveen	Roelof Janssens, landb.	Ter Aard
Hendrik Meijering, Roelofzn.	Kloosterveen	Egbert Vink, landb.	Ter Aard
		Roelof Koops, landb.	Ter Aard

Willem Hoogeveen, landb.	Ter Aard	J. Ritzema, molenaar	Zeijerveen
Hendrik Koops, landb.	Ter Aardscheweg	Hendrik Lammers, landb.	Zeijerveen
Jan Klok, landb.	Ter Aardscheweg	Engbert Beiker, landb.	Zeijerveen
Hendrik Scheper, landb.	Ter Aardscheweg	Reinder Heukers, landb.	Zeijerveen
Roelof de Vries, landb.	Ubbena	Jan Janssens, landb.	Zeijerveen
Jan van der Ploeg, landb.	Ubbena	Abraham ten Cate, landb.	Zeijerveen
Egbert Pieters, landb. erven	Veeningerland		
Derk Oost, landb.	Veeningerland		
Hermannus Dijkstra, landb.	Veeningerland		
Andries, Scholten, landb.	Wortelkamp,		
Jan Roelof Bos, landb.	Zeijen		
Pieter Takens, landb.	Zeijen		
Lammert Barkhof, landb.	Zeijen		
Jan Pieters, Hoofd.der.Sch.	Zeijen		
Lubbertus van Veen, landb.	Zeijen		
Harm Bebingh, landb.	Zeijen		
Jan Noord, landb.	Zeijen		
Evert Heukers, landb.	Zeijen		
Sjoerd van Veenen, landb.	Zeijen		
Jacob Bebingh, landb.	Zeijen		
Geert Bakker, landb.	Zeijen		
Klaas Klaassens, landb.	Zeijen		
Hendrik Noord Jzn., landb.	Zeijen		
Geert Arends, landb.	Zeijen		
Hendrik Noord Azn., landb.	Zeijen		
Hendrik Barkhof, landb.	Zeijen		
Albert Gelling, landb.	Zeijen		
Roelof Tinge, landb.	Zeijen		
Marcus Boelens, landb.	Zeijen		
Albert Lammers, landb.	Zeijen		
Jacob Westerhof, landb.	Zeijen		
Jan Fledderus, landb.	Zeijen		
Pieter Peiling, landb.	Zeijen		
Willem Arends, landb.	Zeijen		
Jan Thies, landb.	Zeijen		
Jan Emmens, landb.	Zeijen		
Hendrik Arends, landb.	Zeijen		
Geert Eisenga, landb.	Zeijen		
Jan Emmens Sr., landb.	Zeijen		
Arend Bezu, landb.	Zeijen		
Roelof Pots, landb.	Zeijen		
Trijntje Hayema, wed. v. Harm Lammers, landb.	Zeijen		
Jan Emmens Gzn., landb.	Zeijen		

In artikel 69 der eerste statuten werd bepaald, dat het bestuur zou bestaan uit 2 leden, gekozen door en uit de leden van elk dorp of gehucht, waar tenminste 40 koeien van leden werden gemolken. Doordat deze verkiezing niet in de Algemene Ledenvergadering plaats vond, is niet meer te achterhalen, wie er tot 1920 allemaal bestuurslid zijn geweest.

In de weken na de oprichting werden in de dorpen de bestuursleden gekozen.

Dit werden:

G. Meijeringh	te Schieven	(fabriek Anreep/Schieven)
M. Nijmeijer	te Anreep	(fabriek Anreep/Schieven)
H. Suichies	te Duurze	(fabriek Duurze)
H. Keun	te Eleveld	(fabriek Duurze)
H. Horlings	te Kloosterveen	(fabriek Kloosterveen)
H. Meijering Rzn.	te Kloosterveen	(fabriek Kloosterveen)
H. Popken	te Loon	(fabriek Loon)
G. Smeenge	te Loon	(fabriek Loon)
R. de Vries	te Nieuw-Ubbena	(fabriek Peeloo)
J.H. Emmens	te Rhee	(fabriek Peeloo)
H. Offereins	te Ter Aard	(fabriek Ter Aard)
J. Janssens Mzn.	te Ter Aard	(fabriek Ter Aard)

Iets later werd het bestuur aangevuld met A. Scholten te Wortelkamp.

Aan het fabriekje te Kloosterveen leverden ook enkele boeren uit Zeijerveen.

Het fabriekje te Peeloo omvatte Peeloo, Rhee, Benkoelen en Ubbena.

Aan het fabriekje te Ter Aard leverden ook leden van de Ter Aardseweg te Assen.

Het fabriekje te Duurze omvatte ook de boeren in Eleveld.

Vanaf 1920 worden de bestuursleden gekozen door de Algemene Vergadering en het aantal teruggebracht tot maximaal 11 (één per dorp). In 1958 werd het meervoudig stemrecht geïntroduceerd. Acmesa was daarmee de voorlaatste fabriek in Drenthe, die dit deed. 5 stemmen per lid was het maximum. In 1964 werd dit verhoogd tot 8 stemmen en het aantal bestuursleden teruggebracht tot vijf. In 1967 werd het maximum aantal stemmen per lid, afhankelijk van de melkleverantie in het voorgaande boekjaar, gebracht op 10 stemmen.

De voorzitters gedurende het 75-jarig bestaan van Acmesa waren:

H. Meijering Rzn.,	Kloosterveen	1908-1919
G. Meijeringh,	Schieven	1919-1921
H. Keun,	Eleveld	1921-1924
H. Bonnen,	Schieven	1924-1934
W.L. v.d. Spoel,	Zeijerveld	1934-1965
Chr.J. Erkelens,	Zeijerveld	1965-heden

De secretarissen waren:

R. de Vries,	Ubbena	1908-1916
Harm Offereins,	Ter Aard	1916-1933
H. Biemold,	Loon	1933-1956
Kl. Hofsteenge,	Taarloo	1956-1957
W. Meertens,	Eleveld	1957-1964
H. Kiers,	Anreep	1964-1973
J. Lubbers,	Eleveld	1973-1980
P.J. Struik,	Zeijerlaar	1980-heden

Hendrik Meijering Rzn. te Kloosterveen werd bij de oprichting van Acmesa de eerste voorzitter.

Hij zette zich vooral in voor het winnen van nieuwe leden, maar was ook voor de fabriek een stuwende kracht. Toen hij in 1919 aftrad als voorzitter, werd hij benoemd tot erevoorzitter. Hij was een overtuigd en ijverig voorvechter voor de landbouwcoöperatie

G. Meijeringh te Schieven werd in 1919 voorzitter, nadat hij vanaf de oprichting bestuurslid was geweest. Ook hij was steeds op pad voor het winnen van leden en lid van het dagelijks bestuur. Hij trad terug in 1921.

H. Keun te Eleveld was ook vanaf het eerste begin lid van het bestuur en vanaf 1908 vicevoorzitter. In 1921 werd hij verkozen tot voorzitter. Omdat gedurende enkele jaren bestuursleden niet direkt herkiesbaar waren, moest hij in 1924 aftreden als voorzitter. In dat jaar werd hij echter verkozen tot commissaris en werd secretaris van de Raad van Commissarissen. Dit bleef hij tot 1926, toen hij voorzitter werd van de Raad van Commissarissen. Hij trad in 1933 terug. Van 1928 tot 1933 was hij ook lid van de t.b.c.-commissie. Hij overleed in 1958. Veel heeft hij voor Acmesa betekend.

H. Bonnen te Schieven werd in 1924 voorzitter, nadat hij in 1920 tot bestuurslid was gekozen. Hij bezat een grote werkkraft en heeft veel tijd en energie aan Acmesa besteed. Tijdens de ziekte van directeur Krol is hij enkele jaren veel aan de fabriek geweest. Ook was hij lid van de t.b.c.-commissie, later Gezondheidscommissie en wel vanaf de instelling daarvan in 1928 tot 1951 en steeds als voorzitter. Als voorzitter van het bestuur trad hij in 1934 terug.

W.L. van der Spoel te Zeijerveld werd in 1931 verkozen tot bestuurslid, in 1932 tot vice-voorzitter en in 1934 tot voorzitter.

Ontzaglijk veel heeft de heer Van der Spoel voor Acmesa betekend. Door zijn invloed werden vele dingen tot een goed einde gebracht.

Toen hij 25 jaar voorzitter was, werd hem een receptie aangeboden, waar velen hem de hand kwamen drukken. Hij was ook actief in vele andere verenigingen. Zo heeft hij 10 jaar zitting gehad in het bestuur van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Drenthe. Hij was acht jaar voorzitter van de Coöp. Aan- en Verkoopvereniging "Ons Belang", verscheidene jaren voorzitter van het veefonds "Eendracht maakt macht", was voorzitter van de Commissie ter verbetering van de Melkwinning in Drenthe, was bestuurslid van de Domo, was lid van de Commissie Melkcursus van de Drentse Zuivelbond, enz.

Voorzitter W.L. v.d. Stoel

Voor zijn vele verdiensten werd hij onderscheiden en benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau in 1965. 31 jaar, tot 1965, bleef de heer Van der Spoel voorzitter van Acmesa.

Zonodig het conflictmodel aanvaardend, was hij veel meer de man van het harmonie-model. Veel tijd en moeite wilde hij daarvoor geven. Ook op het terrein van andere zuivelorganisaties was dit zijn stijl. Zoekend naar een compromis, ieder in zijn waarde latend, lukte het hem veelal een gunstige oplossing te vinden.

Mede hierdoor werd het gezicht van "Acmesa" bepaald.

Acmesa heeft aan de heer Van der Spoel een zeer goede en onkreukbare voorzitter gehad. Bij zijn terugtreden werd hij benoemd tot erevoorzitter.
9 januari 1982 overleed hij op 92-jarige leeftijd.

Chr.J. Erkelens te Zeijerveld trad in 1965 in de rij van goede voorzitters van Acmesa en is dat nog steeds. Vanaf 1961 tot zijn benoeming als bestuurslid maakte hij deel uit van de Raad van Commissarissen. Wij zullen echter wachten met een terugblik op zijn voorzitterschap tot na zijn terugtreden.

DE START

Het bestuur van de nieuw opgerichte vereniging benoemde een commissie, die belast werd met het zoeken naar geschikte bouwterreinen.

Deze commissie bracht reeds in de bestuursvergadering van 30 maart 1908 verslag uit, waarbij bleek, dat een vijftal geschikte terreinen om een stoomzuivelfabriek op te bouwen werd gevonden.

De mededeling, dat de onderhandelingen over de aankoop waren geopend met de eigenaren van een drietal der meest geschikte terreinen, werd goedgekeurd.

Boeren-melkventer ca. 1908

Op 15 maart 1908 werd een buitengewone algemene vergadering gehouden van de aangesloten der Centrale Knederij te Assen, waar door de 17 nog aangesloten fabriekjes werd besloten tot liquidatie der Centrale Knederij "Drenthe".

Op 8 april 1908 werden gebouwen en machines bij inzate verkocht. De inschrijving luidde:

De gronden met de daarop staande gebouwen, alles staande en gelegen aan den Westerpalleweg te Assen, benevens aangrenzend perceel grond aan den Boukengang, te zamen groot 11, 10 aren. De gebouwen bevatten kantoor- en vergaderzaal, koelkamer, werklokaal, machinekamer, ketelhuis, kuiperij en kolenbergplaats en zolderruimte. Het gehele perceel is voorzien van gas- en waterleiding, terwijl aanwezig is een norton pomp, welke 15000 Liter water per uur kan leveren".

Gebouw en grond werden ingezet op fl. 6.968,-.
De machines in 7 percelen totaal voor fl. 1.610,25.

Op 15 april 1908 vond de palmslag plaats. De "gehele massa" werd gekocht door de Asser Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek voor fl. 14.369,75.

Op 4 mei 1908 veilde het bestuur een groot deel van de inventaris van de Centrale Knederij. De opbrengst bedroeg fl. 886,80

Niet geveild werden de stoomketel, de stoommachine, de koelmachine en twee boterkneders.

Kort daarop werd de levering van de verder benodigde machinerieën opgedragen aan de firma J. en H.W. van der Ploeg, machinefabrikanten-ingenieurs te Grouw en Leeuwarden. Tot directeur werd benoemd de heer H.J. de Lange.

Periode directeur H.J. de Lange 1908-1916

Tot directeur van de fabriek werd benoemd de heer H.J. de Lange, tot dan directeur van de fabriek te Frederiksoord.

Na de aankoop van de Centrale Knederij werd deze verbouwd en ingericht. De totale oprichtingskosten hebben ongeveer f 44.000,- bedragen.

Op 16 augustus werd de eerste melk ontvangen en enkele weken later werd begonnen met de verkoop van consumptiemelk.

de fabriek werd aanvankelijk alleen boter gemaakt en de ondermelk en karnemelk ging terug naar de veehouders.

In een groot artikel in de krant van 2 november 1908 beschreef een journalist zijn bezoek aan de fabriek. - *Zie bijlage 1*

Briefhoofd ACMESA ca. 1914

Uit dit artikel blijkt, dat de fabriek voor die tijd zeer modern was opgezet. Vanaf het eerste begin is het devies geweest kwaliteitsproducten te maken.

De heer De Lange was een bekwaam directeur die zich ten zeerste inzette voor de fabriek en speciaal voor het verkrijgen van een grotere melkaanvoer. In het eerste volledige boekjaar 1909/ 1910 werden 1.970.167 liters melk ontvangen en verwerkt.

In het boekjaar 1915/ 1916, het laatste onder directie van de heer De Lange, 4.931.500 liter. Een voor die tijd flinke aanvoer.

Ook het dagelijks bestuur verzette vooral de eerste jaren veel werk en was vaak meer dan eens per week aan het bedrijf of deed ander werk voor de vereniging, vooral het winnen van leden en leveranciers.

In januari 1909 werd de fabriek te Oudemolen opgeheven. Taarloos ging per 16 januari aan Acmesa leveren, maar Oudemolen ging leveren aan Zuidlaren. Ook in januari stapten een aantal boeren aan de Beilerweg over van Halen naar Assen.

De particuliere zuivelfabriek van de heer H. Rusticus te Assen werd in juli 1910 opgeheven, nadat hij een jaar lang had geprobeerd deze te verkopen aan Acmesa, hetgeen

niet lukte. In 1911 werd de melk aangevoerd uit Loon, Schieven, Anreep, Eleveld, Ter Aard, Deurze, Geelbroek, Beilerweg, Taarloo, Peeloo, Kloosterveen en Assen.

In december 1912 werd een contract gesloten voor levering melk door de heer H. Oosting te Oudemolen. Het vervoer naar Assen geschiedde per spoor.

Op 20 maart 1913 werden ook de boeren in Oudemolen leverancier.

1 mei 1913 gingen 6 boeren in Balloo de melk leveren aan Acmesa en ook 3 boeren in Rolde. 12 boeren in Zeijen gingen ook melk leveren aan Acmesa en kort daarop nog drie. Per 1 april 1914 werd de fabriek te Zeijen opgeheven en de overgebleven leden gingen leveren aan de fabriek te Vries.

Zij, die als leveranciers aan Assen leverden, traden in 1914 als lid toe. Dit waren 17 boeren. In 1915 besloten de leden van de fabriek te Witten hun melk aan Acmesa te leveren en hun directeur kreeg een baan in de fabriek te Assen.

In Ekehaar waren verschillende leveranciers. De weg Anreep-Ekehaar zou worden verhard en de leveranciers beloofden lid te worden als Acmesa bij zou dragen in de kosten van de verharding. Het bestuur van Acmesa besloot f 300,- bij te dragen.

Ook de boeren in Gasteren gingen als leveranciers de melk leveren aan Acmesa, voorlopig tot 1 mei 1916.

Dit wat de melklevering betrof, maar nu weer terug naar de fabriek, die de stijgende melkstroom moest kunnen verwerken.

In 1909 werd het ketelhuis vergroot, een nieuwe stoomketel geplaatst en de schoorsteen verhoogd tot 20 meter.

Een strook grond naast de fabriek werd in 1911 aangekocht en daarop een directeurswoning gebouwd en een dubbele woning. De eerste aan de Parallelstraat, de andere aan de latere Prins Hendrikstraat, toen nog Boukengang geheten en onverhard. Ook op zondag werd er in de stad melk uitgevent. In januari 1914 werd besloten niet meer op zondag te venten. In 1915 werd de schoorsteen weer vergroot, een grotere stoomketel, een nieuwe stoommachine en een 4e centrifuge geplaatst.

Op 21 oktober 1916 trad directeur De Lange om gezondheidsredenen terug.

Zuivelfabriek Assen omstr. 1928 Boter en Edammer vervoer

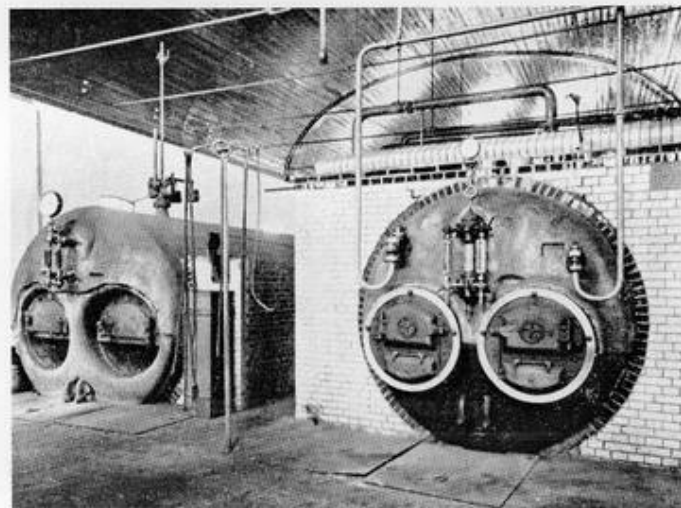
Van rechts naar links direktewoning, kantoor en fabriek (1928). Het kantoor was tot 1927 direktewoning en als zodanig gebouwd in 1911

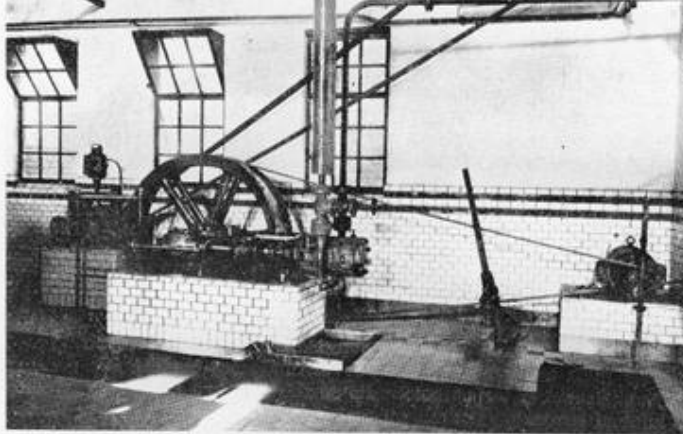

Achterfront der fabriek (1928) met links daarvan dubbele personeelswoning, gebouwd in 1911

Ketelhuis (1928)

Compressor van de koelinstallatie met daarachter de electromotor, die de as voor de botermakerij aandreef (1928)

Botermakerij (1928)

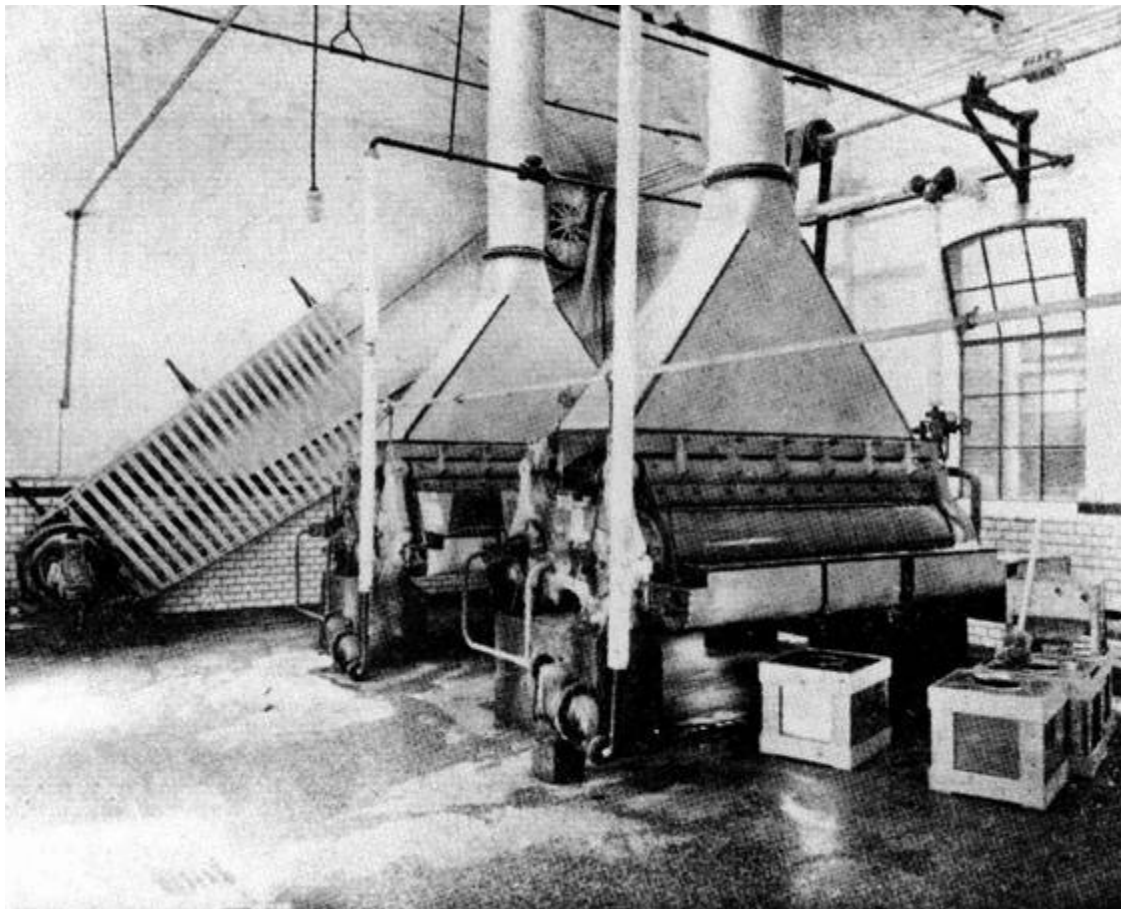
Boterkelder met botervormmachine voor pakjes van 250 en 500 gram en botervaten voor 25 en 50 kg boter

Periode directeur M. Krol 1916-1932

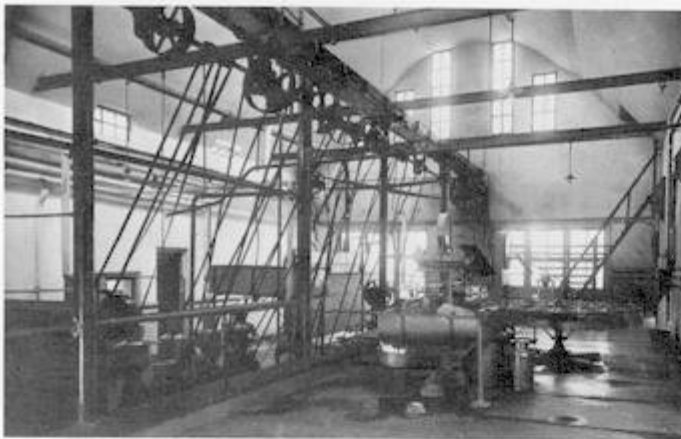
Op 21 oktober 1916 werd de heer De Lange als directeur opgevolgd door Martinus Krol, tot dan directeur te Westerbork. In 1916 waren er onderhandelingen met de eigenaren van de particuliere fabriek aan de Witterstraat te Assen, die op niets uitliepen. Ook bestond er in oktober 1921 nog een coöperatief fabriekje aan de Witterstraat. Wanneer die gestopt is, is ons niet bekend.

In 1921 waren er weer onderhandelingen met de Eerste Asser Stoomzuivelfabriek aan de Witterstraat, ook nu zonder resultaat. In 1922 werd deze particuliere fabriek gesloten. Directeur Krol aanvaardde zijn functie gedurende de tijd van de eerste wereldoorlog. Hij ontpopte zich als een goed handelaar. Dat bleek ook tijdens het bestaan van de Drentsche Boter Verkoopvereniging (DBV), waarvan hij de secretaris was (1917-1922). De kolenvoorziening was lang niet altijd verzekerd. Vaak moesten grote partijen turf worden aangekocht om de ketel onder stoom te houden.

Bovendien werd de melk gedistribueerd met alle narigheden van dien. Door gebrek aan ingevoerd graan daalde de melkaanvoer. In 1915/16 was deze nog 4,9 miljoen liter om te dalen tot 2,7 miljoen liter in 1918/19. Daarna steeg de melkaanvoer weer om in 1921/22 weer op het oude peil te komen. Aan de klanten werden nogal eens attenties cadeau gedaan. In oktober 1919 b.v. een paar papieren portretlijstjes met de initialen van de naam der fabriek erop (ACMESA). Dit werd het eerste gebruik van de naam ACMESA.

Twee walsendrogers voor de productie van melkpoeder (1928)

Rechts melkontvangst met melkbascule en uitdruppapparaat. Links centrifugelokaal, met centrifuges, zoals onderstaand afgebeeld en open melkkoeler (1928)

Centrifuge

Melkkoeler

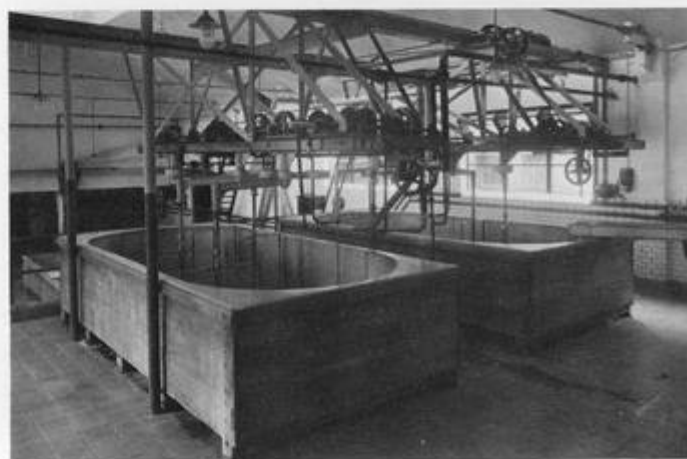
Melkinrichting (1928)

De melkventers (1928)

*De twee wrongelbereiders,
opgesteld op een verhoging (1928)*

Rechts de stopbakken, waarin de kaasvaten werden gevuld en verder kaaspersen (1928)

*Kaaspakhuis. Door de luiken in de vloer werden de kazen vanuit de eronder liggende pekelder naar boven gegooid, waar ze werden opgevangen.
Aan de zolder een rail, waaraan een bak hing, waarin de kazen naar het raam werden vervoerd. Door het raam rolden of gleden de kazen op een wagen, waarop ze naar het spoorwegstation werden gebracht (1928)*

Omdat men nogal wat tegenwerking ondervond van de Drentse Zuivelbond werd het lidmaatschap eind 1917 opgezegd. Door de Zuivelbond was het handelsmerk "Erica" gedeponereerd en de aangesloten fabrieken mochten dit gebruiken. Ook de Asser fabriek gebruikte dit voor de boter. Hieraan kwam nu een eind. De directeur heeft daarna het merk ACMESA gedeponereerd, samengesteld uit de beginletters van Asser Coöperatieve Melkinrichting En Stoomzuivelfabriek, Assen (juni 1920).

In 1923 werd besloten ook aan de fabriek de productiecontrole van melkvee ter hand te nemen.

In 1928 werd hiervoor een eigen bestuur gekozen. In 1924 werd met de productie van caseïne begonnen en al spoedig met die van kaas, o.a. magere nagelkaas.

Een Van der Ploegh poedermachine werd in 1925 geplaatst, zodat voortaan ook melkpoeder gemaakt kon worden. De kaasmakerij werd uitgebreid. In 1926 volgde een tweede poedermachine.

Werd tot 1926 alleen de melk bestemd voor consumptiemelk in de zomer twee maal per dag ontvangen, vanaf 1926 gebeurde dat met alle melk

In 1927 werden kaasmakerij en poedermakerij weer vergroot.

Het aankopen van panden naast de fabriek ging steeds door, zodra zich gelegenheden voordeden. Een aangekochte woning werd verbouwd tot directeurswoning en de vrijkomende directeurswoning werd verbouwd tot kantoor met daarboven een bestuurskamer, waar op 19 november 1927 voor het eerst een bestuursvergadering plaats vond. In 1928 ging Acmesa als eerste fabriek in Nederland weibrokken produceren. Ook gaf de heer Krol in 1928 de stoot tot oprichting van de eigen Gezondheidsdienst voor Dieren van Acmesa.

Na enkele jaren van ziekte overleed directeur Krol op 14 maart 1932 op de leeftijd van 51 jaar.

Onder zijn leiding was de melkaanvoer gestegen tot 11,5 miljoen liter jaarlijks.

Botermakerij Acmesa jaren 60

De periode van directeur Wilt Idema 1932-1957

In september 1929 werd de heer W. Idema benoemd tot assistent-directeur bij Acmesa. Zijn laatste functie daarvoor was assistent-directeur te Hasselt en daarvoor deed hij ervaring op in nog een vijftal fabrieken. Hij was een man van zelfstudie. Toen directeur Krol december 1930 ziek werd, nam de heer Idema de zaken waar tot het overlijden van directeur Krol, waarna hij op 24 maart 1932 werd benoemd tot directeur

Bijna de gehele tijd, dat de heer Idema directeur was, werd bepaald door de crisisjaren en door de wereldoorlog 1940-1945 en de nasleep daarvan.

Directeur Idema was een ondernemend man en realiseerde al spoedig verschillende ideeën. In 1932 produceerde Acmesa 14.3% of 1/7 deel van de in ons land gemaakte melkpoeder. Begin 1933 werd begonnen met de bereiding en verkoop van yoghurt. Ook in 1933 werden tijdens de TT-races melk en stukjes kaas verkocht, iets dat elk jaar met de races werd herhaald. In het najaar werd de melkinrichting verbouwd.

In 1935 werd 'blikmelk' verkocht aan de Holland-Amerikalijn. Hiervoor werd een blikken-felsmachine aangeschaft.

Voor de bedrijfscontrole werd begonnen met kiemgetalbepalingen op voedingsbodems.

Er werden twee nieuwe Van der Ploeg-karnkneders aangeschaft. In 1937 werd de capaciteit van de poedermakerij verdubbeld.

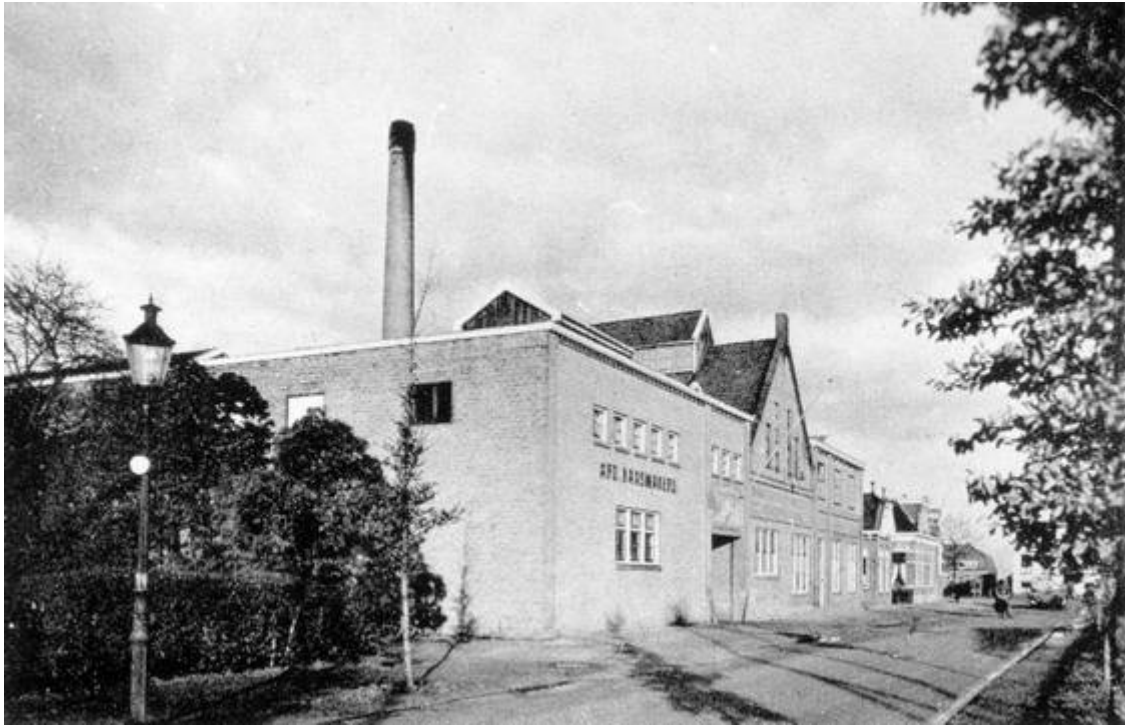
Twee botermakers bij de vd Ploeg karnkneders jaren 40

Zomer 1937 werd er weer caseïne gemaakt en ook de volgende zomer. Vanaf 1938 werd er melk geleverd aan het schoolmelkcomité te Assen, ongeveer 1400 à 1500 flesjes per dag.

In deze jaren werd ook begonnen met de productie van havermoutpap en rijstepap en chocolademelk voor Horecabedrijven onder de naam Aco. Ook werd kosjere kaas geproduceerd.

CRISISJAREN

Na de val van het Engelse pond in september 1931 en het loslaten door Denemarken van zijn Gouden Standaard was de toestand op de zuivelmarkt vrijwel hopeloos geworden. De Contingenteringswet trad in werking en verder de Crisis Pachtwet, de Crisiszuivelwet en de Crisisvarkenswet. De wereldmarktprijzen daalden verder en in 1933 was de prijs van de melk zo laag, dat er voor de veehouders van een redelijk bestaan geen sprake meer was. De kaasproductie werd vrijwillig beperkt. De regering ging over tot gedwongen afslachting van melkvee, maar in 1934 was deze voorlopig weer van de baan. Het doel de melkproductie te beperken, werd echter niet bereikt. In de Algemene Vergadering van Acmesa in 1934 werd na veel discussie besloten tot verplichte afname door de leden van ½ kg roomboter per week. In 1936 devalueerde de gulden. Er kwam een Gemeentelijke Commissie voor de Propaganda voor een meerder gebruik van melk en zuivelproducten in de gemeente Assen: secretaris directeur Idema. Eerst in 1937/38 werd de toestand iets dragelijker, maar gedurende deze diepteperiode hebben de leden vaak ondervonden van hoeveel belang het was, dat zij over een goed geoutilleerde fabriek konden beschikken en over een hecht georganiseerde vereniging.

Fabrieks voorzijde ACMESA Assen begin jaren 40.

OORLOGSJAREN 1940-1945

Al spoedig na het uitbreken van de oorlog kwam er schaarste aan veevoeder en kunstmest en dit deed de melkproductie verminderen.

Er kwam distributie voor vele producten ook kaas en later vrijwel alle melk- en zuivelproducten

Wat elke fabriek moest produceren werd voortaan door de Zuivelcentrale voorgeschreven. De melkstandaardisatie werd ingevoerd. Ongeveer 26 boerenventers moesten daardoor hun melk aan Acmesa leveren en gestandaardiseerde melk terugnemen. In de wintermaanden moest een groot deel van de melk worden geleverd aan het Wettelijk Consumptiemelkgebied (het Westen).

In 1941 moest er caseïne worden gemaakt. Ook werd kwark gemaakt. De melkdistributie werd ingevoerd.

Er kwam een premie op het scheuren van grasland.

Begin 1942 werd ingesteld de Bedrijfsorganisatie voor zuivel, margarine, vetten en oliën, met de Onderbedrijfsorganisatie voor Zuivel. Deze laatste nam de werkzaamheden over van de Nederlandsche Zuivelcentrale. Er werd een verplichte rundveelevering vastgesteld. De auto's gingen rijden op gasgeneratoren; gebruikte kroonkurken moesten worden ingezameld

Vanaf 1943 mochten de fabrieken geen jaarverslagen meer laten drukken in verband met de papierschaarste.

Het bestuur besloot een vernieuwingsfonds te vormen om na de oorlog de aanschaf van machines en nieuwe voorzieningen te kunnen financieren.

Diverse malen werden personeelsleden aangewezen voor tewerkstelling in Duitsland.

Vanaf april 1944 waren er geen butyrometers voor het vetgehalteonderzoek meer te krijgen.

Begin 1945 werd voorgeschreven, dat het melkgeld slechts éénmaal per 4 weken mocht worden uitbetaald.

In februari werd een der betere melkwagens vanuit een vliegtuig stukgeschoten.

Het melkvervoer vormde het laatste oorlogsjaar een bijna onoplosbaar probleem. Gebrek aan wagens, paarden, autobanden, hoepels, enz. was dikwijls oorzaak, dat er stagnatie ontstond. In 1945 waren er voor sommige ritten helemaal geen melkrijders te krijgen en moest het vervoer van de melk door voerlieden uit Assen worden verricht. Kort voor het einde van de oorlog werd directeur Idema met een aantal medewerkers onder verdenking van verzetswerk door de Duitsers gevangen genomen en het is stellig aan de snelle loop der gebeurtenissen te danken geweest, dat de heer Idema en de anderen gezond en wel terugkwamen. Op vrijdag 13 april werd Assen door de Canadezen bevrijd.

WEDEROPBOUW

Het grootste probleem na de bevrijding bleef voorlopig het melkvervoer. Het onderhoud van de gebouwen vertoonde een bedenkelijke achterstand. Men had in de oorlog het voedingsmiddel melk beter leren waarderen en de omzet in melkproducten steeg zozeer, dat aan de vraag moeilijk kon worden voldaan, omdat nog geen vernieuwingen konden worden gerealiseerd.

In 1947 werd de melkinrichting voorlopig al wat uitgebreid met een nieuwe flessenvul- en sluitmachine.

In 1947/48 werden ook nieuwe kaasmachines geplaatst en werden alle oude melkwagens door nieuwe vervangen. In 1949 werd een bussenspoelmachine geplaatst.

In 1950 werd een overeenkomst gesloten met de Domo, waarbij Acmesa melkprodukten zou maken onder Domo-merk om deze te gaan leveren aan zuivelfabrieken aangesloten bij de Domo.

Het duurde tot 1952 voordat er grotere plannen gerealiseerd konden worden. Deze waren ingrijpend. Er moesten enkele woningen worden afgebroken. Het grote plan werd door de ledenvergadering met algemene stemmen aangenomen. Twee jaar is er gebouwd en gemoderniseerd en het resultaat was een moderne flessenvulafdeling met afgifte, een gemoderniseerde botermakerij en boteropslag en grote magazijnen in de kelder verdieping. Het oude kantoor moest ook worden afgebroken, terwijl een nieuw kantoor werd gebouwd, dat eind januari 1955 in gebruik werd genomen. In dat jaar werd ook de eerste z.g. "mechanische hond" voor het ventapparaat in gebruik genomen en daarna steeds meer. Een zuivelwinkel in de Singelstraat werd aangekocht.

In 1956 ging ACMESA als eerste fabriek in Nederland de kaas behandelen met plastic i.p.v. de gebruikelijke lijnolie.

Op 5 juni 1957 vroeg de heer Idema ontslag per 1 september 1957. Op die dag legde hij zijn functie als directeur op 60-jarige leeftijd neer.

zie bijlage II

W. Idema overlijdt in 1963 - 66 jaar oud.

zie bijlage III Onder zijn leiding was het bedrijf uitgegroeid tot een voor die tijd groot en zeer modern bedrijf. Tot zijn opvolger werd benoemd de heer T. Oosterloo.

Directeur W. Idema

Periode directeur T. Oosterloo 1957-1983

Per 1 september 1957 werd de heer T. Oosterloo benoemd tot directeur van Acmesa. Sinds 1946 was hij reeds assistent-directeur

Opvallend was, dat direct de informatieverstrekking naar leden en bestuurscolleges belangrijk werd uitgebreid. De jaarverslagen, die tot dan toe erg beknopt waren gehouden, werden aanzienlijk dikker door de vele gegevens over het reilen en zeilen van Acmesa. Op de jaarvergaderingen was de vaststelling van de jaarstukken bijna een hamerstuk geworden. Nu werden ze uitvoerig toegelicht door de directeur en daarna besproken.

Directeur T. Oosterloo

Zie Bijlage IV

Toen de heer Oosterloo directeur werd, was de jaarlijkse melkaanvoer 19 miljoen kg en in het laatste jaar bijna 73 miljoen kg. De fabriek moest met deze stijgende aanvoer meegroeien. Het was gedurende de directeursjaren van de heer Oosterloo een turbulente tijd, ook in Drenthe, met fabriekssluitingen, overnames, het ontstaan der gemeenschappelijke exploitatie bij de Domo en tenslotte de vorming van het Noordelijk zuivelblok. Acmesa, die meerdere productiemogelijkheden had, die steeds een goede melkprijs kon betalen en zich financieel sterk kon maken, bleef zelfstandig, dank zij de bestuurskunde en stuurkunst van bestuur, commissarissen en directie

In 1958 werd de Coöp. Zuivelfabriek Smilde opgeheven en traden 129 leden toe tot Acmesa. In 1966 werd de Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij "Halen" te Hooghalen overgenomen. Vervolgens in 1967 de Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij "Zuidlaren" te De Groeve en tenslotte in 1968 de Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij "De Goede Verwachting" te Peize. Ook werden nog besprekingen gevoerd met een drietal fabrieken, die zich echter niet aansloten bij Acmesa.

Acmesa Assen eind jaren 50

In de melkinrichting en het verkoopapparaat werd door directeur Oosterloo veel energie gestoken. Aanvankelijk betrof het een kwart van de omzet, maar wel driekwart van de zorgen. De gehele bezorging werd gemotoriseerd.

In december 1961 werd met de zelfstandige melkhandel te Assen een sanering van de melkwijken overeengekomen.

Nadat in 1959 de eerste melkautomaat werd geplaatst, werd het aantal voortdurend uitgebreid, totdat in 1964 er 15 melkautomaten stonden op straat, in kantines bedrijven en kazernes.

De vlaflip is in Assen haar zegetocht begonnen!

In maart 1964 werd door Bureau Intomart een onderzoek ingesteld bij consumenten in en om Assen om een inzicht te verkrijgen in de koopgewoontes en gebruiksmogelijkheden met betrekking tot melk en melkproducten Dit leverde een schat van gegevens op, waarvan ruimschoots gebruik kon worden gemaakt.

In 1966 werd de dagmelk verpakt in sachets (plastic zakjes).

Het koopgedrag der huisvrouwen begon te veranderen en steeds meer werd gekocht in grote supermarkten.

Het assortiment levensmiddelen werd ook door Acmesa verder uitgebreid om de melk-

bezorging rendabel te houden. Daarvoor werd aansluiting gezocht bij de SRV, de landelijke inkooporganisatie van de Nederlandse melkhandel.

Veel wijken van zelfstandige melkverkopers werden in de loop der jaren overgenomen. Naast ons filiaal aan de Singelstraat werden er filialen geopend in de Troelstralaan en de Nobellaan. Voor het filiaal in de Singelstraat werd een nieuwe winkel gebouwd, welke op 29 april 1966 werd geopend.

Ook de zelfstandige melkhandel in Smilde, Hooghalen, Zuidlaren en Peize werd van melkproducten en levensmiddelen voorzien en later grotendeels overgenomen. De ventwagens werden steeds groter en in 1968 werd de eerste winkelwagen in gebruik genomen, al spoedig gevolgd door meerdere.

Vanzelfsprekend moesten in en om de fabriek de nodige voorzieningen worden getroffen voor productie opslag, aanlevering van levensmiddelen en stalling van het wagonpark. Nieuwe eigen producten werden geïntroduceerd.

Vanaf 1968 werd door de Acmesa-verkopers geen losse melk meer verkocht.

54

Ook werden nog steeds melkproducten geleverd aan vele Domo-ledenfabrieken. De verst verwijderde waren die in Schoonebeek. Het vervoer vormde echter een steeds grotere kostenfactor. Geleidelijk trok Acmesa zich terug, het eerst in Z.O.-Drenthe. Hierdoor kon de toename van de eigen verkoop worden opgevangen.

Ook de andere afdelingen werden vanzelfsprekend niet vergeten. Directeur Oosterloo heeft steeds verkondigd een kaasgeloof te hebben. Kaas is het product, waarvan de afzet het meest stabiel is.

In 1958 werd in de Kaasmakerij een vierde kaasmachine geplaatst en het jaar daarop werd de kaasmakerij aanzienlijk uitgebreid en gemoderniseerd.

Als eerste fabriek in Nederland werd begonnen met de productie van vierkante kaas in 1959.

In 1961 / 62 volgde uitbreiding van het kaaspakhuis.

Één van de vele melkbezorgers van Acmesa jaren-60

In 1968 werden de oude kaasmachines vervangen door vier grote machines met twee draineerbakken.

Kaasmakerij

Verwerkingsafdeling

In 1972 werd een nieuw dieppekellokaal in gebruik genomen. In 1980 werden nieuwe baanpersen geplaatst.

De capaciteit van de **poedermakerij** moest geregeld worden vergroot.

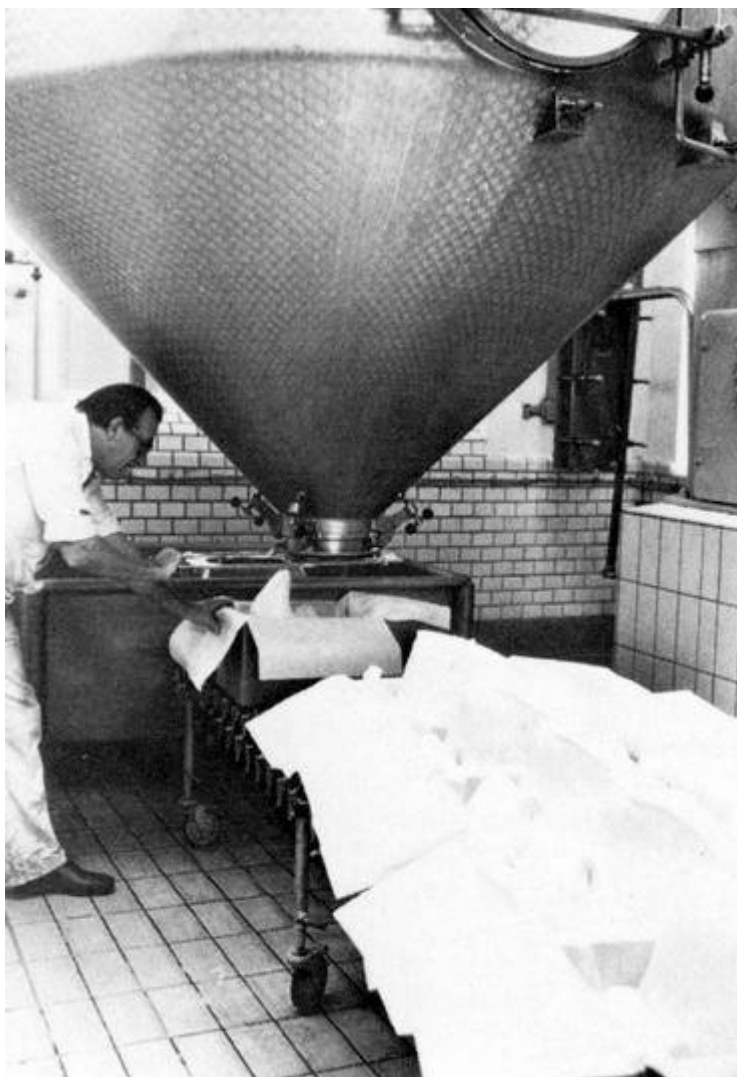
In 1967 werd een nieuwe indampinstallatie aangeschaft en in 1969 werd de Anhydroverstuivingstoren in gebruik genomen.

Er werd veel wei bijgekocht van fabrieken in Groningen, Drenthe en Overijssel.

De botermakerij is de afdeling waar het melkvet, dat niet in andere producten wordt gebruikt, wordt verwerkt tot roomboter.

Bij de Drents-Groninger boterkeuringen werden in 1955, 1960 en 1965 gouden medailles behaald. Het eerste jaar voor 10 jaar brons en zilver, de beide andere jaren voor 5 jaar zilver. In successie dus 3 gouden medailles, hetgeen wilde zeggen, dat de roomboter van Acmesa gedurende 20 jaren aan zeer hoge eisen en daarvan de laatste 10 jaren aan de hoogste kwaliteitseisen voldeed.

Dit unieke resultaat heeft geen enkele andere fabriek ooit kunnen halen. Door opheffing van de Drents-Groninger Zuivelbond werden daarna geen boterkeuringen meer gehouden.

In 1968 werden de houten karnkneders uit 1934 vervangen door een roestvrijstalen kegelkarn.

Energie en waterhuishouding

Tot 1958 werd nog met kolen gestookt. In dat jaar werd een oliestookinstallatie in gebruik genomen.

In 1967 kwam een geheel nieuwe energieafdeling gereed met 2 ketels, gestookt met aardgas. Acmesa was daarmee het eerste bedrijf in het Noorden, dat met aardgas ging stoken.

In 1973 werd een ontijzeringsinstallatie voor nortonwater in gebruik genomen met een waterbuffeltank van 100.000 liter.

Voorzieningen werden getroffen voor rioolwaterafvoer en koelapparatuur geplaatst voor hergebruik van water.

Ten behoeve van energiebesparing werden er vanaf 1978 diverse maatregelen genomen.

De aanvoer van de melk.

De melk werd eerst aangevoerd met melkwagens, getrokken door een tractor. De melkrijders plaatsten bij Acmesa de bussen op een transportbaan, die ze bij de melkbascule bracht. Daar werden de bussen door de melkontvanger gekanteld. De melk kwam in de basculebak, werd automatisch geroerd en eveneens automatisch werd er een monster genomen. De melkontvangst was in de jaren 60 ten volle bezet, maar de melkstream steeg snel. Bestuur en directeur moesten zich beraden op een oplossing.

Melkrijder; tot begin jaren 50 nog met paard en wagen

Een tweede melkontvangst zou zeker op f 750.000,- komen en beide ontvangsten zouden de eerste tijd onderbezet zijn. Maar ook was er voor een tweede ontvangst nog geen plaats en er zouden eerst huizen moeten worden aangekocht.

Een andere mogelijke oplossing zou de aanschaf van een rijdende melkontvangst zijn. Deze waren in Duitsland in opkomst.

Bestuur, commissarissen en directeur zijn zich in 1961 gaan oriënteren in Blankenheim in Duitsland en in Rijkevoort (N.-Br.).

In november 1961 werd besloten een RMO aan te schaffen, die al spoedig in bedrijf kwam. Een probleem was, dat nu de leden zelf weer bussen moesten schoonmaken, maar Acmesa ontwikkelde een rijdende bussenspoelwagen, die achter de RMO ging aanrijden om de bussen schoon te maken.

Melkrijder Bertus Helder, 40 jaar lang melkrijder, bracht de laatste bus bij ACMESA aan de Parralelstraat

Bussen-RMO, die de melk uit de bussen pompt, jaren 70

In juni 1963 werden een 2e RMO en een 2e spoelwagen in gebruik genomen en deze ontwikkeling zette zich voort tot op 17 mei 1967 een 6e RMO in gebruik werd genomen, terwijl de overblijvende bussenrit te Smilde andersom werd gereden en de bussen per wagen naar ons melkontvangststation in Hooghalen bracht.

Op de avond van de 17e mei 1967 werd de laatste bus melk gestort in de basculebak te Assen. Vanaf RMO-4 waren de rijdende melkontvangsten voorzien van een inrichting om de bussen te spoelen.

De laatste melkbus in Assen 17 mei 1969

Op 17 mei 1967 werd de laatste bus melk aan het bedrijf te Assen gestort. Rijdende melkontvangsten namen de taak over.

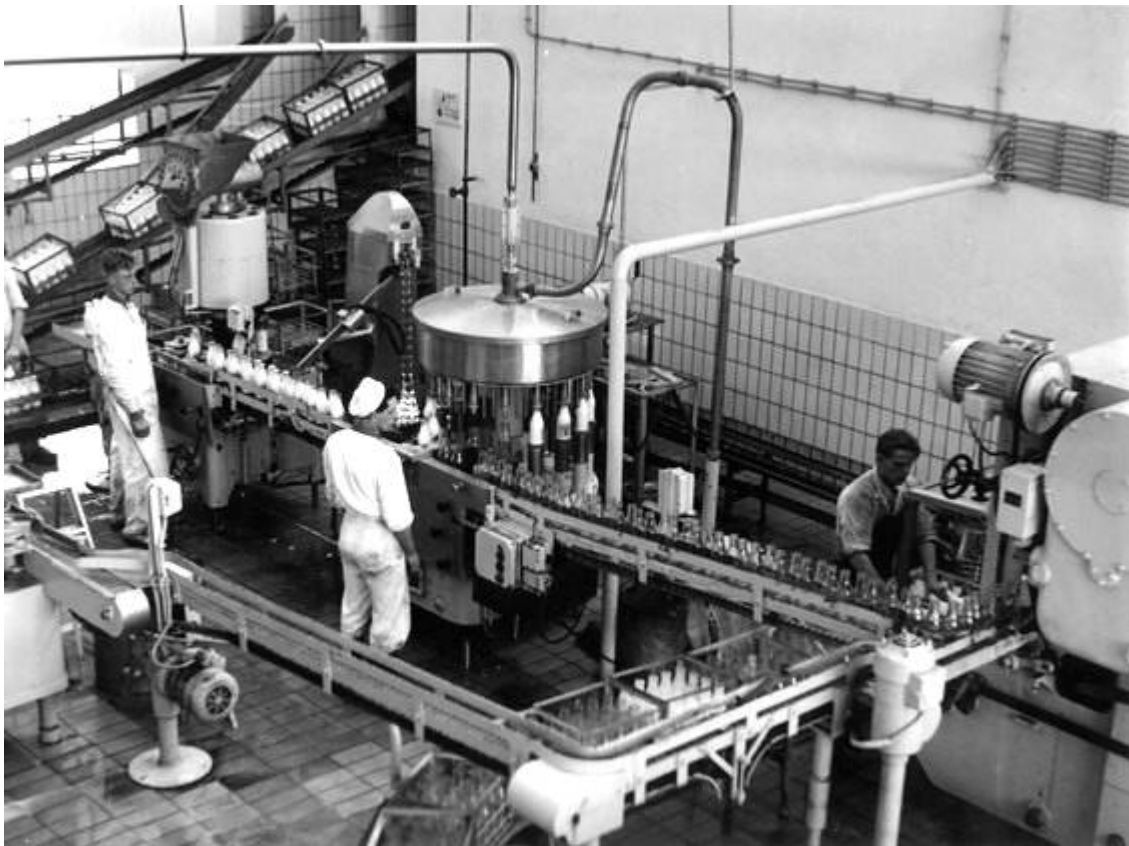
Op 26 oktober 1969 gingen de eerste twee leden in de tank melken. Aan het eind van het boekjaar waren er 6 tanks geplaatst. Zes jaar later waren er reeds 108 tanks en was 42% van de melk tankmelk. Weer 6 jaar later (april 1982) waren er 241 tanks geplaatst

en werd er dat jaar 89% tankmelk aangevoerd.

Op maandag 1 november 1982 is de bussen-RMO voor het laatst uitgereden. Vanaf die datum was Acmesa volledig op koeltanks overgeschakeld. Er waren toen 268 koeltanks en alle leveranciers zijn lid van Acmesa.

Afslanken

Zoals reeds gememoreerd, werden onze consumptiemelkproducten aanvankelijk tot in Schoonebeek afgeleverd. Toen de vervoerskosten te hoog werden, heeft Acmesa zich geleidelijk aan teruggetrokken uit de verst afgelegde gebieden. Toen de omzet in chocolademelk voor horecabedrijven (Acomi) terugliep, werd met de Domo en andere fabrieken overeengekomen, dat de chocolademelk van alle fabrieken in Drenthe die afzet aan horecabedrijven hadden, voortaan zou worden gemaakt door Acmesa onder het etiket van de Domo. Toen ook dit niet langer rendabel bleek, werd ook dit gestaakt en gingen Domo en CCF samen Tosti maken bij de CCF.

Flessen vulafdeling ACMESA begin jaren 60

Door de opkomst van koffiemelk werd de vraag naar koffieroom steeds kleiner. Nadat aanvankelijk de productie werd beperkt tot alleen $\frac{1}{4}$ liter, werd tenslotte de productie gestaakt en de benodigde koffieroom bijgekocht.

Ook in de levensmiddelenhandel werd steeds de vinger aan de pols gehouden en in 1970 werd zelfs vrij fors ingegrepen en een groot aantal minder rendabele artikelen afgevoerd uit het assortiment.

Toen steeds meer klanten naar supermarkten gingen om hun inkopen te doen, liep de omzet bij de melkhandel terug. Om dit omzetverlies te compenseren, waren steeds weer nieuwe maatregelen nodig.

Melkboer ?? met electrotruck jaren-60

Het begon met de verkoop van andere levensmiddelen, later werden de ventwijken vergroot en de motortrucks werden grotere electrotrucks, totdat tenslotte de rijdende winkels in de straten verschenen.

Een andere maatregel om de kosten te drukken, was het verkleinen van de frequentie van bezorgen. In plaats van 5 dagen per week bezorgen werd het geleidelijk aan 3 en 2 keer, zodat elke venter twee wijken kon bedienen.

Een rekensom leerde weer en steeds opnieuw, hoe groot de minimale omzet per verkoper moest zijn om rendabel te kunnen werken.

In 1977 moesten een aantal machines in de flessenvulafdeling nodig worden vervangen door nieuwe en betere.

Echter landelijk was er een overcapaciteit en daardoor de concurrentie zeer groot. Het bleek dan ook voordeliger te zijn de consumptiemelkproducten te kopen en daarom werd in november 1977 de flessenvulafdeling van Acmesa gesloten.

Door de stijgende loonkosten en de zeer sterk stijgende energiekosten liep de rentabiliteit van het detailhandelsapparaat steeds verder terug. Juist voordat deze afdeling in de rode cijfers zou komen, werd op voorstel van de directeur op 4 juni 1980 door het bestuur besloten tot afbouw van het detailhandelsapparaat. Sinds 1 december 1980 heeft Acmesa geen melkverkopers meer. Het filiaal aan de Singelstraat (de andere twee waren al eerder gesloten) werd nog enkele jaren aangehouden, maar in februari 1983 werd ook dit gesloten. Acmesa is nu nog uitsluitend industriefabriek met als hoofdproduct kaas, waaraan gekoppeld de weiverwerking en bij grote aanvoer de melkpoeder.

Inventiviteit

Door de sluiting van de flessenvulafdeling en het stopzetten van de detailverkoop kwamen er ruimten vrij, die weer benut konden worden voor andere dingen.

De koelcel voor flessenprodukten werd bij de botermakerij getrokken en gebruikt voor opslag. Het afleveren van boter kon daardoor geheel mechanisch gebeuren. In de vroegere lokalen van de flessenvulafdeling werd een ambachtelijke kaasmakerij ingericht. Daar werd begonnen met de productie van 20+ kaas en met die van de Milde Assenaar. Op bestelling wordt ook kruidenkaas gemaakt.

In 1981 kwam daar magere kaas bij en in februari 1981 werd begonnen met de productie van rabbinale kaas.

De met RMO's aangevoerde melk werd lange tijd op straat gelost door aankoppeling van slangen. Ook de reiniging van de RMO's vond op straat plaats.

Begin 1983 werden in de voormalige afgiftehhal voor melkverkopers melkweegtanks in gebruik genomen, waarmee elke binnenkomende vracht melk kan worden gewogen. Ook worden in deze hal de RMO's nu gereinigd, zodat alles nu in de fabriek kan worden afgehandeld.

Bestuur en oud-directeur Oosterloo.

DE BEDRIJVEN BUITEN ASSEN

HOOGHALEN

In 1966 werd de fabriek te Hooghalen overgenomen. De fabriek werd als melkontvangststation voortgezet en de afdeling Malerij werd voortgezet als filiaal van de CLM te Meppel. Op 1 november 1974 werd door inzetten van RMO's het melkontvangststation gesloten. In februari 1977 werd de veevoeder- en kunstmestafdeling Hooghalen verkocht aan de CLM.

Zuivelfabriek Hooghalen jaren-60

ZUIDLAREN

In 1967 werd de fabriek te De Groeve (Zuidlaren) overgenomen.

De fabriek werd melkontvangststation. In 1968 werd een gedeelte van het kaaspakhuis verhuurd aan het Ministerie van Landbouw.

Vanaf februari 1969 werd de bezorging van veevoeder te Zuidlaren verricht vanuit Peize. In 1970 werd de melk in Zuidlaren en omgeving opgehaald met RMO's en werd het ontvangststation gesloten. In juni 1973 werd de fabriek te De Groeve verkocht.

Zuivelfabriek Zuidlaren (De Groeven) jaren 60

PEIZE

In 1968 werd de fabriek te Peize overgenomen en bleef aanvankelijk in bedrijf. Op 4 maart 1969 werd de botermakerij gesloten.

Per 1 oktober 1969 werd de afd. Malerij te Peize overgedragen aan de Aankoop Centrale te Groningen, die de veehouders in Peize en Zuidlaren ging beleveren. Op 3 november 1969 werd de kaasmakerij gesloten, omdat de productiekosten daar veel hoger waren dan in Assen.

Zuivelfabriek Peize jaren 60

Peize was toen nog melkontvangststation en uitgiftestation voor melkproducten aan de melkhandel aldaar.

In 1971 ging de eerste RMO naar Peize en vanaf 29 maart 1972 werd alle melk uit Peize per RMO opgehaald.

Per 12 juni 1972 werd de consumptiemelkafzet te Peize verkocht aan de Domo.

Per 10 april 1973 werd de fabriek te Peize verkocht aan Kamps Bakkerijen.

In de periode Oosterloo zijn natuurlijk nog duizenden dingen meer gebeurd. We zullen slechts enkele aanstippen.

De herdenking van het 50-jarig bestaan van Acmesa. Invoering kostprijsboekhouding.

In 1963 werd procesbeheersing met daaraan gekoppelde prestatiebeloning ingevoerd. Invoering personeelskern, later Ondernemingsraad.

Met een grote stand meegedaan aan Industrieshow DIA bij de opening van de tunnel bij Acmesa.

Ook met stand aanwezig (1967) op de jubileum-Noordenveld-tentoonstelling.

Bij het afscheid van burgemeester Mr. P.P. Agter stal Acmesa de show bij het défilé.

AFSCHEID EN BEGIN

In 1983 nam de heer T. Oosterloo afscheid als directeur van Acmesa. Op de afscheidsreceptie kwamen vele honderden hem de hand drukken.

Bijlage V

De heer Oosterloo had een zeer goede technische, economische en commerciële neus. Daardoor kon Acmesa steeds een goede uitbetaling realiseren en daardoor is Acmesa financieel sterk geworden.

Organisatorisch kwam de heer Oosterloo, evenals het bestuur, steeds op voor de belangen van de boeren om hun kosten laag te houden. Dit werd niet altijd en door ieder in dank afgenomen en helaas onvoldoende door anderen gesteund.

Directeur Oosterloo heeft tientallen functies bekleed als bestuurslid en commissielid in de zuivelwereld.

Tot opvolger van de heer Oosterloo werd benoemd de heer P.J. Boer, stafmedewerker bij het Productschap voor Zuivel. De heer Boer had al eerder kennis gemaakt met Acmesa. Op 14 augustus 1967 trad hij in dienst bij Acmesa als technisch adjunct-directeur en per 1 september 1970 werd hij benoemd tot technisch directeur Per 1 december 1973 vertrok hij naar het Productschap voor Zuivel.

Het overzicht, dat hiervoor van 75 jaar "Acmesa" is gegeven, is lang niet volledig. Over meerdere activiteiten is nog veel te vertellen, o.a. over de vele bemoeiingen met de veeverbetering, de Gezondheidsdienst voor Dieren van Acmesa, de plaats van Acmesa in de Asser samenleving, haar functioneren in de Coöperatieve Zuivelorganisaties, enz., enz. De bedoeling was een indruk te geven van 75 jaar onverzettelijkheid.

Assen 1983

Melkaanvoer met rijdende melkontvangst RMO.

Bij Acmesa Assen behoren een zevental bijlagen

Blz. 94 Bijlage I	Opening melkinrichting	- 1908	Bron: P. D. Asser Courant
Blz. 99 Bijlage II	Afscheid directeur Idema	- 1957	Bron: P. D. Asser Courant
Blz.100 Bijlage III	Overlijden W. Idema	- 1963	Bron: P. D. Asser Courant
Blz.101 Bijlage IV	Interview Dir. T. Oosterloo	- 1963	Bron: Het Vrije Volk
Blz.104 Bijlage V	Afscheid Dir. T. Oosterloo	- 1982	Bron: Drentsche en Asser Courant
Blz.106 Bijlage VI	Afscheid Dir. P. Boer	- 1988	Bron: Zuivelzicht
Blz.108 Bijlage VII	Mogelijke sluiting Acmesa	- 2001	Bron: Drentsche en Asser Courant

Bijlage I

Tekst van stukje uit Nieuwe Drentsche en Asser Courant 1908 n.a.v. opening fabriek

Opening Melkinrichting in Assen - 1908

We brachten hedenmorgen een bezoek aan de in volle werking zijnde Asser Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek en zijn in de gelegenheid, dank zij de voorlichting van den Directeur en den Zuivelconsulent, die ons alle inlichtingen verstrekke en ons hebben rondgeleid het volgende omtrent het hoogst interessante bedrijf mede te delen

Van de voertuigen, waarop de melk in de transportkannen wordt aangevoerd, wordt ze geplaatst op een verhoogd gedeelte in het centrifuge -lokaal, genaamd melkontvangst. De melk wordt daar door een vast persoon, melkmeter genaamd, gekeurd en daarna uitgestort in een grote wijzer-basculé om te worden gewogen. De melkbussen worden, na te zijn geledigd, omgekeerd geplaatst op een uitdruppapparaat in de vorm van een draaimolen. De melkmeter noteert de hoeveelheid melk van elke leverancier afzonderlijk in een bonboek en geeft - *een doorslag van* - de bon af aan de melkrijders, welke deze bon aanbrengen op de bussen der leveranciers

Na te zijn gewogen wordt uit de melk een monster genomen dat later in het laboratorium der fabriek, ten behoeve der uitbetaling aan de leden wordt onderzocht.

Uit de basculé komt de melk door een teems in een groot melkreservoir, Uit dit reservoir stroomt de melk over een buizenstel waardoorheen loopt hoog verhitte afgeroomde melk. De afgeroomde melk geeft zijn warmte af aan de koude volle melk, welke voor de boterbereiding voor het ontromen moet worden verwarmt.

De verwarmde melk wordt met behulp van een pomp omhoog gebracht in een klein reservoirtje, van waaruit de melk loopt in twee zelf balancerende de centrifuges, patent Knutsen. In deze centrifuges, makende 6400 omwentelingen in de minuut, elke centrifuge kan 3000 L. melk per uur verwerken, wordt de melk door middel van de middelpuntvliedende kracht gescheiden in zware afgeroomde melk en in de lichte room, terwijl de zwaarste bestanddelen, de onreinheden, zich tegen de wand der trommel afzetten.

De afgeroomde melk, welke nu arm is aan vet, doch overigens nog al de bestanddelen, welke in koemelk voorkomen als eiwit, kaasstof en kippeneiwit, melksuiker en zouten bevat, wordt gevoerd naar het in de onmiddellijke nabijheid geplaatste pasteurisatieapparaat.

De afgeroomde melk wordt in het toestel met behulp van stoom verhit tot op 80 á 90 gr. C. en wordt nu gevoerd door het hierboven genoemde buizenstelsel, waardoor heen stroomt de volle onafgevoerde melk, welke voorverwarmd moet worden. Na een 16 tal buizen te zijn gepasseerd, wordt de nu reeds half afgekoelde afgeroomde melk met behulp van een pomp omhoog gepompt in een reservoir, geplaatst op de zo-even genoemde melkontvangst.

Uit dit reservoir wordt de afgeroomde melk met behulp van een automatisch weegtoestel teruggewogen in de op het uitdruppapparaat leeggelopen melkbussen van de leden. Deze automaat, welke zeer vernuftig werkt, meet naar verkiezing 75 tot 100 pct. afgeroomde melk voor de leden in de transportkannen terug.

Met behulp van de bon, welke de melkrijders intussen op de bussen der leveranciers hebben aangebracht, kan de persoon, belast met het terugmeten der afgeroomde melk zien, welke hoeveelheid elk der leden terug moet ontvangen.

De met afgeroomde melk gevulde transportkannen worden door een andere deur weer geladen op de melkwagens de melkrijders.

De room, welke nagenoeg al het in volle melk aanwezige melkvat bevat loopt uit de bovenste uitloop der centrifuge naar een tweede pasteurisatieapparaat.

De room wordt daarin verhit op 80 - 90 gr. C. en daarna door het toestel zelf omhoog gestuwd boven in een melk-afkoeler, een vertind koperen buizenstelsel, waardoor uit eigen 'pijpwel' - *Norton water* - afkomstig koelwater stroomt. (Men deelde ons mede dat door 't onderste gedeelte van deze afkoeler in de zomer koud - *pekkel* - water kan worden gevoerd dat met behulp van een koelmachine gebracht is op 20 gr. C. onder het vriespunt.)

Opgevangen in een grote schotel, wordt de afgekoelde room met behulp van een elevator (een soort luchtpomp) omhoog gebracht in een open roomgoot; deze goot voert de room naar een reservoir (een roomzuurbassin) in een afzonderlijk lokaal geplaatst.

De room kan in dit roomzuurbassin op elke temperatuur gebracht worden, welke gewenst mocht zijn om hem tegen de volgende morgen zuur en dik, of zoals de vaklieden dit noemden, karnrijp te maken.

De karnrijpe room wordt de volgende morgen gebracht in een zeer groot vat met een inhoud van 2400 L. om daarin tot boter te worden gekarnd.

In deze zogenaamde karnkneder wordt in de tijd

van ongeveer 1/2 uur, door ronddraaiende bewegingen, nagenoeg al het botervet dat nog vloeibaar is, indien de room in de karnkneder komt, vast gemaakt en alsdan verkregen boter en karnemelk. Met liet ons door een microscoop zien bij ongeveer 600 melige vergroting dat het melkvet in de melk voorkomt in de vorm van uiterst kleine druppeltjes - korreltjes - welke slechts een grote hebben van 1/100 millimeter. Op een meter lengte zouden dus honderduizend van die grootste vetkogeltjes kunnen worden gelegd. Wij vernamen nog, dat in één liter melk met 4 pct. vet ongeveer 80.000 miljoen tot 100.000 miljoen van die kleine vetkogeltjes voorkomen.

Wij zagen de karn op het ogenblik dat de boterkorreltjes ter grote van een kleine luciferkop boven op de karnemelk dreven.

De karnemelk wordt afgetapt en met behulp van een pomp opgepompt naar een reservoir boven op de melkontvangst, om teruggegeven te worden aan de leden, nadat een gedeelte teruggehouden is voor verkoop in de stad.

Nadat de karnemelk uit de karnkneder is afgetapt wordt de in de boter achtergebleven karnemelk met behulp van leidingwater er uitgespoeld en de boter thans in dezelfde karnkneder gekneed, totdat het een gelijkmatige massa is geworden. In datzelfde toestel wordt de boter ook gezouten.

Is de boter voor gebruik gereed, dan wordt ze geplaatst in een afzonderlijk vertrek, dat kunstmatig, met behulp van een koelmachine, op enkele graden boven het vriespunt kan worden afgekoeld. De wanden en de deuren van dat lokaal zijn met kurk geïsoleerd. De deuren en wanden van die beide koellokale doen ons enigermate denken aan die van een brandvrije kluis.

In het karnlokaal zagen we nog een boterkneder

staan, een ronddraaiende ronde tafel, waarop kleine hoeveelheden boter kunnen worden gezouten. Ook toonde men ons nog een groot met kurk geïsoleerde reservoir, waarin des zomers ijs vervaardigd wordt. Wij vernamen, dat dit ijs in de zomer ook in de handel gebracht zal worden. De boter wordt niet anders dan voorzien van het rijkskeurmerk verkocht. Dit merk, dat van Rijkswegen verstrekt wordt, is zoals wel bekend geacht mag worden het enige bewijs van echtheid der boter en tevens een garantiebewijs, dat de boter nimmer meer dan 16 pct. water bevat. Nadat wij de volle melk, welke voor de bereiding van de roomboter bestemd is, gevolgd hadden, keerden wij terug naar de melkontvangst waar men ons liet zien, op welke wijze de melk behandeld wordt, welke bestemd is voor de consumptie in de stad.

In een afzonderlijk klein reservoir wordt de speciaal van enkele veehouders uitgezochte een melkreiniger, waar met behulp van de centrifugale kracht het vuil uit de melk verwijderd wordt.

Het verwijderen van het vuil uit de melk was, naar men ons meedeelde een van de grootste moeilijkheden in de melkerijtechniek. Het reinigen met behulp van zeef en filters is niet voldoende, het reinigen met behulp van de melkreiniger beoogd tevens een verwijdering van bacteriën uit de melk.

De directeur was zoo welwillend ons de geopende melkreiniger te tonen; het is merkwaardig te zien welk een hoeveelheid vuil uit een paar duizend liter melk wordt afgescheiden. Die dat eens gezien heeft zal ongetwijfeld eisen op zodanige wijze gereinigde melk. Van zulke melk zal men geen bezinnsel op

de bodem van kan of glas vinden.

Vanuit de melkreiniger stroomt de melk naar een apparaat met een roerwerktuig, dat de melk omhoog voert naar een afkoeler als bij de room gebruik. Over deze koeler kan de melk in de winter tot op 10 gr. C. worden afgekoeld, in de zomer tot op 2 graden boven het vriespunt met behulp van door de koelmachine kunstmatig tot 20 gr. C. onder nul afgekoeld 'water'. In het zo even genoemde apparaat kan de melk al dan niet, naar verkiezing, worden gepasteuriseerd, d.w.z. verhit tot op 80

à 90 gr. C. waardoor de houdbaarheid der melk groter wordt, vooral, indien ze naderhand weer zo sterk wordt afgekoeld.

In een schotel onder die koeler opgevangen wordt de melk naar een afzonderlijke lokaal gebracht en wordt daar in koud water geplaatst koel gehouden of in een klein reservoir gestort ten einde te worden afgetapt in flessen. In deze flessen met beugelsluiting wordt de melk met fles en al gedurende enige tijd verhit en op dien temperatuur gehouden om de melk te bevrijden van mogelijke kiemen welke nadelig zouden kunne zijn voor het menselijk lichaam.

Wij zagen het vullen der flessen met behulp van een speciaal daarvoor ingericht vulapparaat. Vooral het pasteuriseren van de melk in flessen is, naar men ons verzekerde, een zaak van vertrouwen omdat het zo hoogst moeilijk is te controleren of het pasteuriseren al dan niet voldoende geschied is. Is melk niet goed gepasteuriseerd, dan is het gebruik daarvan gevaarlijk. Men denkt door zulke melk gevrijwaard te zijn voor verschillende door de melk over te brengen ziekten, terwijl men niet de minste waarborg heeft Door een drietal venters wordt de melk in vertind koperen kannen door de gehele stad gereden

Wij begaven ons uit deze werklokalen naar de machinekamer waar het gehele bedrijf door een stoommachine in beweging word gebracht, waar de koelmachine thans de rustige winterperiode is ingegaan en waar een stoompomp 24.000 L. water per uur kan leveren voor het afkoelen van melk en room en voor het reinigen der gereedschappen.

Naast de machinekamer ligt in een afzonderlijk vertrek de stoomketel, die stoom levert voor het drijven der machine, voor de verschillende pasteuriseer-apparaten (toestellen zo genaamd naar de grote Pasteur, die het eerst deze methode toepaste om verschillende wijnziekten te voorkomen) en voor het verkrijgen van heet water voor het reinigen der verschillende werktuigen en gereedschappen en het uitstomen der kannen, waarin de melk in de stad langs de huizen gevent wordt.

Het reinigen der flessen en gereedschappen geschied in een afzonderlijk lokaal, in kokend water met behulp van soda en kalkzeep, terwijl alles daarna gespoeld wordt in leidingwater.

Achter de spoelplaats bevindt zich een paardenstal, welke stalling geeft voor de paarden der melkrijders.

Van hier begeven we ons naar het laboratorium, waar ons werd getoond op welke wijze de melk onderzocht wordt op vetgehalte naar welk vetgehalte elk lid de door hem geleverde Elke dag wordt in het laboratorium de melk welke in de stad wordt verkocht onderzocht. Op het kantoor wordt ons gaarne inzage gegeven van al de boeken en bescheiden, ook hier bestaan geen geheimen, en konden wij zien welk uitstekende vetgehalten de aangevoerde melk heeft.

Men toonde ons tevens een uiterst nette en zindelijke verpakking, waarin de boter eerlangs zal worden afgeleverd in blokjes van 1 K.G., 1/2 K.G. en 1/4 K.G. Ook vernamen wij dat eerlangs de Rijksmerkpapierpjes welke thans nog op de boter zelf worden aangebracht, zullen worden

vervangen door perkamentpapieren, waarop het Rijksbotermerk aangebracht is waarin de boter zal worden gewikkeld. Het geheel, fris, met zijn zindelijke tegelwanden, flinke verlichting en luchtverversing maakt een uiterst aangename indruk, nog verhoogd door het personeel in de melkwhite pakjes.

Het vee, de stallen en het gehele bedrijf van de veehouders waarvan de melk voor de consumptie gebezigd wordt, staat onder voortdurend toezicht van een veearts.

De controle op de melk wordt uitgevoerd door het laboratorium van de Zuivelconsulent. Bovendien staat er een premie op voor de veehouders om direct bekend te maken indien in de stal of bij het vee zich iets abnormaals voordoet, terwijl bij niet tijdige aangifte van voorvallen gestraft wordt met geldboete. Terwijl slechts eenmaal per dag melk ontvangen wordt voor het bereiden der boter wordt de melk bestemd voor de consumptie twee keer per dag, des morgens en des avonds ontvangen en behandeld op de boven beschreven wijze. De verbruikers ontvangen dus telkens verse melk.

Hoewel dit twee keer werken per dag vele onkosten en veel werk voor de inrichting medebrengt, verzekerde ons de directeur, dat men niet daarvan zal afwijken, ten einde te bereiken het doel der vereniging, het grote volksbelang: "het leveren van goede deugdelijk melk".

Wij wensen de nieuwe vereniging alle succes met het doel, in- en verkoop van melk en het bereiken en verkopen van zuivelproducten en aanverwante artikelen, alles op hygiënische grondslag naar de eisen van de tijd en twijfelen er niet aan of van de gelegenheid elke donderdag geboden om de inrichting te kunnen bezichtigen zullen vooral de dames ruimschoots gebruik maken.

Gemiddelde samenstelling van karnemelk

Water	88,50	%
Melkvet	3,00	“
Eiwitstoffen	3,50	“
Melksuiker	4,30	“
Asbestanddelen	0,70	“
Totaal	100,00	%

Gemiddelde samenstelling van koemelk

Water	91,50	%
Melkvet	0,50	“
Eiwitstoffen	3,50	“
Melksuiker	4,00	“
Asbestanddelen	0,70	“
Totaal	100,00	%

Gemiddelde samenstelling van taptemelk

Water	90,40	%
Melkvet	0,15	“
Eiwitstoffen	4,00	“
Melksuiker	4,70	“
Asbestanddelen	0,75	“
Totaal	100,00	%

Gemiddelde samenstelling van room

Water	77,30	%
Melkvet	15,00	“
Eiwitstoffen	3,20	“
Melksuiker	3,90	“
Asbestanddelen	0,60	“
Totaal	100,00	%

Gemiddelde samenstelling van roomboter

Water	12,50	%
Melkvet	84,60	“
Eiwitstoffen	0,48	“
Melksuiker	0,42	“
Asbestanddelen	2,00	“
Totaal	100,00	%

De melk als voedingsmiddel.

Verse volle koemelk bevat alle stoffen nodig voor de voeding van de mens: het is een uitstekende voedingsmiddel.

Mager rindvlees bevat gemiddeld 21% eiwitstoffen en 2% of samen 23% aan waardevolle bestanddelen. Indien 100 K.G. mager rindvlees fl. 60,-- kosten, dan komt 1 K.G. eiwit daarin op fl. 2,61.

Neemt men in koemelk de waarde van eiwit en vet even hoog aan, en rekend men de waarde van de melksuiker op 1/3 van die der eiwitstoffen, dan komen in 100 K.G. melk 8,4% eiwitwaardige stoffen voor. Kost 1 K.G. (1L.) melk 8 ct. dan kost 1 K.G. eiwit in de melk slechts 95,3 ct., dus bijna 1/3 van de prijs van het eiwit in het vlees.

Bijlage II

Bron: Prov. Drentshe Asser Courant 25/9 - 1957

Grote belangstelling bij afscheid van W. Idema, directeur ACMESA

Gistermiddag is van de heer W. Idema, directeur van de Asser Coöp. Melkinrichting en stoomzuivelfabriek (ACMESA) op uitbundige wijze afscheid genomen, zulks in verband met het feit dat hij het commando over de ACMESA sinds 1 september jl. heeft overgedragen aan zijn opvolger, de heer T. Oosterloo. Van heinde en verre was men gekomen om de talrijke afscheidsspeeches aan te horen of om met een stevige handdruk afscheid te nemen van de man die 25 jaren van zijn leven heeft gegeven om de zuivelfabriek te brengen op het peil waarop zij thans staat, die de melkaanvoer zag groeien van 12 miljoen kg melk tot bijna 20 miljoen, de man die in het begin van zijn loopbaan te Assen de boeren fl. 4,66 per 100 KG. melk uitkeerde en thans fl. 26,60

De heer Idema is in alle, toonaarden geprezen, er werden tal van bloemstukken aangeboden zodat 't podium in een bloementuin werd herschapen, de cadeaus die hij kreeg als evenveel blijken van erkentelijkheid konden op da tafel vóór de scheidende functionaris niet meer worden geplaatst, zodat ze naar, het toneel moesten worden getransporteerd, en als klap op de vuurpijl kon hij een prachtige televisietoestel in ontvangst nemen van bestuur en leden van de, fabriek.

Man van zijn woord

De heer Idema heeft, steeds gezegd, dat hij uit de fabriek zou stappen als hij de leeftijd van 60 jaren bereikt zou hebben. Wij dachten, aldus de heer W. L. van der Spoel te Zeijveld, voorzitter van de coöperatie, in zijn openingswoord, dat het wel mee zou vallen. Dat is het echter niet, want onze directeur gaat, nu hij zestig jaren is geworden en daaruit blijkt dat hij een man van zijn woord is. Van huldigen en dergelijke wil hij niets weten. Wie heeft er van gehoord dat hij zijn zilveren huwelijksjubileum heeft herdacht? Wie heeft het vernomen dat bij een kwart-eeuw directeur van de fabriek was! Niemand aldus de heer Van der Spoel. Hij had nu ook wel zo weg willen gaan, maar wij hebben gezegd: dat gebeurt beslist niet. Spreker zegde de heer Idema hartelijk dank voor alles wat hij voor de Coöperatie is geweest en *ontbreekt stukje*

De loco-burgemeester van Assen, wethouder F. Huizinga, verklaarde namens het gemeentebestuur, zeer dankbaar te zijn voor de grote uitbreiding die de fabriek heeft ondergaan, omdat daardoor ook meer werkgelegenheid ontstond. Contact was er niet veel, maar toch wel enkele malen als het om bouwvergunningen ging . Spreker hoopte dat de nieuwe directeur, de heer T. Oosterloo, om nog meer bouwvergunningen zou komen voor een der grootste industrieën die Assen kent.

Recht op doel af

De heer Andreae te - directeur van de zuivelfabriek te - Zuidwolde sprak namens de Drentse zuivelbond. Hij zegde de heer Idema dank voor alles wat hij voor de Drentse zuivelbereiding heeft betekend.

Voorts sprak de heer Andreae als voorzitter van de „Samenkomst" (vereniging van directeuren). De thans scheidende directeur, aldus spreker, is steeds een man geweest die recht op zijn doel afging. Hij heeft destijds gezegd dat hij een groot bedrijf wilde beheren en dat is hem gelukt.

De heer Oosterloo werd welkom geheten in de kring van directeuren.

De heer **A. Ybema** te Beilen sprak namens de DOMO. Hij releveerde dat de fabriek te Assen eerst gewacht heeft om zich hij de DOMO aan te sluiten. Twee jaren moesten wij het zonder Assen doen , aldus spreker, maar toen is er dan ook een bijzonder hechte band ontstaan tussen Assen en Beilen.

Wat het aanbieden van een geschenk betreft, zo merkte de heer Ybema op, u deed het heel vaak anders dan anderen. Wij willen het nu ook eens anders doen. Geen bloemen, geen geschenk, geen boekenbon maar een jaar lang gratis gebruik van koffiemelk, bieden we u aan.

De heer J. Kuiper, ondervoorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken offereerde een „diploma voor trouwe dienst“, de heer **L. Dekker te Pesse** sprak namens de Gezondheidsdienst voor dieren . Reeds vanaf 1934 heeft de heer Idema zitting in het bestuur, dank zij het feit dat de fabriek in Assen reeds vóór de oprichting van de Gezondheidsdienst aan t.b.c. bestrijding deed. U is altijd een uitnemende kracht in het bestuur geweest, aldus ,preker.

Voorbeeld voor broers

Nadat een jongere broer van de heer Idema had opgemerkt dat de oudste broer (die, in Assen) steeds een voorbeeld voor al zijn broers in geweest, voerde nog een hele rij sprekers het woord. De heer **J. Hofsteenge Gzn. te Taarlo** sprak namens de K.I. vereniging Het Noordenveld, mr. **H.J. Dons** namens de Hulpbank te Assen, de heer **U. Smid te Eext** namens de Consumptiemelkcommissie Drenthe en de Bond van directeuren in Groningen en Drenthe.

Verder werd het woord gevoerd door de heer **L. v. Veen te Nijeveen** namens de Bond van bezitters van het F.N.Z. diploma, door een vertegenwoordiger van de Commissie melkinrichtingen. F.N.Z. door een afgevaardigde van de particuliere kaashandel en door de heer **A. Annema** namens de personeelsvereniging ACMESA die namens de leden, die allen aanwezig waren, grote waardering en aanhankelijkheid jegens de scheidende directeur uitsprak. U moest voor de belangen van de boeren opkomen, maar u verwaarloosde daarbij de belangen van het personeel beslist niet. Wij geven de verzekering dat wij ook onder de nieuwe leiding onze beste krachten aan het bedrijf zullen geven zo verzekerde spreker die daarna een kost.... *ontbreekt stukje, mogelijk*...een kostbaar cadeau aanbood: een volledig stel stafkaarten van de provincie Drenthe (N vh N)

Zelfstandigheid

De opvolger. de heer **T. Oosterloo** die meteen een hartelijk applaus van zijn personeel in ontvangst had te nemen, verklaarde elf jaren als assistent onder leiding van de heer Idema te hebben gewerkt.

Hij bracht dank uit voor de gelegenheid die de Idema steeds heeft gegeven om zelfstandig op te kunnen treden.

Men heeft gezegd, aldus spreker dat het bij deze gelegenheid gaat „van vader op zoon“ en zo wilde hij het ook graag zien, omdat ik weet dat u graag wilde dat ik uw opvolger zou zijn terwijl ik gaarne directeur wilde worden. Ik geef u de verzekering dat ik mijn best zal doen om uw werk op dezelfde wijze voort te zetten. We zijn trots op ons personeel. Ze weten dat ze erbij horen als er iets wordt ondernomen in het bedrijf. Er werd nimmer tevergeefs een beroep op hen gedaan, als het ging om de belangen van het bedrijf.

„NO. 733“ SPRAK

Daarna sprak „No. 733“, de heer Chr. Erkelens te Zeijerveld. Hij sprak namens de leden en wilde dan ook als „No. 733“ worden gezien. Er zijn namelijk wel problemen geweest maar we zijn er nog steeds trots op dat we zo'n directeur gehad hebben. Steeds hebben de leden gewaardeerd, de wijze, waarop u hen ontving als ze met problemen op de bedrijven hadden te kampen, zo besloot de spreker.

Tenslotte kwam de heer Idema aan het woord, die in een uitvoerige rede tal van herinneringen uit de afgelopen jaren ophaalde.

Een uitnemend verzorgd diner in Bellevue was het slot van deze voor de scheidende directeur, zijn echtgenote en dochter ongetwijfeld onvergetelijke dag.

Bijlage III

Bron: Asser Courant 6/12 - 1963

W. IDEMA overleden OUD-DIRECTEUR ACMESA TE ASSEN

ASSEN - Gisteren is heel plotseling in de ouderdom van. 66 jaar overleden de heer W. Idema, oud-directeur van de Coöperatieve Zuivelfabriek Acmesa te Assen en bestuurslid van diverse verenigingen. De heer Idema was in zijn buitenhuisje, dat gelegen is aan de weg Rolde - Borger, toen hij onwel werd. Een van zijn vele vrienden bracht hem naar zijn huis aan de Port-Natalweg. Korte tijd later is de heer Idema overleden.

De werkzaamheden van de heer Wilt Idema hebben voornamelijk gelegen op het terrein van de zuivel, maar behalve, voor zijn werk, had hij een brede belangstelling voor allerlei andere zaken en daardoor is hij een in velerlei opzicht zeer geziene persoonlijkheid geworden, die veel vruchtbaar werk heeft verricht en ontzettend veel vrienden had. Hij heeft een prachtige carrière gemaakt, die hij te danken heeft aan het feit dat hij zich van het begin af een doel voor ogen had gesteld en steeds naar dat doel heeft toegewerkt.

Hij begon zijn zuivelloopbaan met een ondergeschikt baantje aan de zuivelfabriek te Borger, deed veel ervaring op aan andere bedrijven, zoals de fabrieken te Oosterwolde, Steemwijkerwold, de Lijmpf te Tolbert, Onnen en Hasseld. De ontbrekende kennis verzamelde hij zich door zelfstudie.

Zijn laatste functie, voordat hij naar Assen kwam, was die van assistent-directeur van de zuivelfabriek te Hasseld. In Assen werd hij in gelijke functie benoemd, maar de toenmalige directeur was ziekelijk en het lag in het verschiep, dat de heer Idema spoedig de gehele verantwoordelijkheid van de leiding op zich zou moeten nemen.

Hij werd directeur in de moeilijke jaren, toen de Nederlandse landbouw, in het bijzonder de Drentse, zich in een periode van crisis bevond. De Coöperatieve zuivelfabriek te Assen had mede te lijden van deze periode van teruggang in het economische leven, maar dank zij de energieke en weldoordachte leiding van de heer Idema wist het bedrijf zich staande te houden en kon, toen de economische omstandigheden in de wereld zich herstelden, de jonge directeur aan de ontwikkeling van het bedrijf beginnen. De Acmesa was een van de laatste coöperaties op zuivelgebied in Drenthe, maar zij is uiteindelijk de grootste geworden. Veel aandacht heeft de heer Idema geschonken aan de ontwikkeling van de melkpoederafdeling en aan de uitbreiding van de kaasbereiding.

Speciaal de t.b.c.- bestrijding onder het melkvee heeft de aandacht gehad van de heer Idema. Hij was reeds zeer actief werkzaam op dit gebied voordat de Gezondheidsdienst voor Dieren in Drenthe was gesticht en men kan met recht van hem zeggen dat hij een pionier is geweest op dit terrein. De heer Idema is een van de oprichter geweest van de Gezondheidsdienst die dit werk na de oorlog heeft overgenomen.

Hij had zitting in vele besturen en commissies op het gebied van de zuivel. Hij zat in de zogenaamde consumptiemelkgroep van de F.N.Z., in de kaaskommissie, in de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Drenthe maakte hij deel uit van het dagelijks bestuur.

Nadat hij zijn functie als directeur van het bedrijf had overgedragen aan de heer T. Oosterloo, heeft de heer Idema veel activiteiten ontplooit in het Commercieel Centrum Assen en de laatste tijd was hij druk met de stichting van de school voor de vorming van de bedrijfsjeugd, die de volgende week met haar werkzaamheden zal beginnen. Vroeger heeft de heer Idema zich verder nog beziggehouden met de Friese vereniging in Assen.

Gedurende de bezettingsjaren heeft de heer Idema belangrijk werk verricht in de verzetsbeweging. Hij werd in het laatste jaar van de oorlog met een aantal van zijn medewerkers gevangen genomen door de Duitsers en het is stellig aan de snelle loop van de gebeurtenissen te danken

geweest dat de heer Idema gezond en wel uit deze ellende te voorschijn is gekomen.

De heer Idema was een groot liefhebber van de natuur. Veel van zijn vrije tijd bracht hij door op zijn terreintje nabij Rolde, waar hij urenlang kon genieten van de stilte om zich heen en waar hij zich kon uitleven in zijn hobby stenen te verzamelen en de prehistorie te beoefenen. Zijn prachtige collectie stenen heeft hij enige jaren geleden afgestaan aan de landbouwwinterschool te Assen, waar men deze verzameling in hoge ere houdt.

De heer Idema heeft zich vooral door zijn eenvoud veel vrienden gemaakt. Hij was een zeer beminnelijke figuur, had altijd aandacht voor iedereen en naast zijn familie zal velen van zijn ontelbare vrienden dit plotseling overlijden treffen als een gevoelige schok.

Bijlage IV

Bron: Vrije Volk vrijdag 27/12 - 1963

Van een onzer verslaggevers

T. OOSTERLOO (48) - een zware man met brede schouders, blauwe ogen, grijsblond borstelhaar en grote handen: een rustige Fries uit Appelscha.

T. OOSTERLOO: directeur van de 'Asser Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek' (Acmesa) geheelonthouder, lid van de Partij van de Arbeid, gevormd in de beroemde vooroorlogse jeugdbeweging, van onderop begonnen in de zuivel abonnee op de Handelingen van Eerste en Tweede Kamer en van de gemeenteraadsstukken.

Directeur T. Oosterloo: „Ik hou niet zo erg van diplomatie....”

Men noemt hem wel een lastig man.

Hij zegt met betrekking tot zichzelf: 'Ik hou niet zo erg van diplomatie. Ik zeg het maar liever rechtstreeks'.

En: 'Ik kan mét Vondeling (ook uit Appelscha afkomstig) zeggen, dat ik het socialisme niet uit een boekje heb. We hebben het meegemaakt'.

En: 'Je moet een commerciële basis hebben. Met keihard idealisme kom je met je gat op de keien.'

En: 'Ik heb geleerd, dat het allemaal niet even gemakkelijk hoeft.'

Zijn vader was dorpsstimmerman in Appelscha, het in 1827 gestichte, roerige dorp vol communisten, anarchisten, dienstweigeraars, socialisten. Een Fries dorp, al lag het dan over de Tjonge. 'Het is een beeld dat je bij blijft. Ik was een jaar of acht en de veenarbeiders staakten. Ik zie nog de soldaten op paarden achter hen aanjagen. En de staking bij de werkverschaffing: ik zie ze nog in de rij staan bij armenmeester Kees Joustra', verteld de heer Oosterloo.

Hij werd op zijn twaalfde jaar juniorlid van de Jeugdbond voor Onthouding (JVO). Een 'geleide' jeugdbond, een bond met een adviesraad van ouderen. Mr. Bob Agter, de tegenwoordige burgemeester van Assen zat daar in.

'En ik vergeef het hem nog nooit dat hij een wijntje drinkt. De jongeren zijn principiëler gebleven dan zij, die het voorbeeld moesten geven. Dat was een enorme teleurstelling.'

De jeugdbeweging: 'Vorrink en Banning zijn het werk begonnen, waar wij later mee doorgaan zijn. We zijn daar gevormd. We hebben er veel geleerd: zelfstandig denken, organiseren, je redden in de wereld....en er een principe op nahouden.'

'Ik ben altijd geheelonthouder gebleven en met ere. Dat geeft in mijn positie wel eens moeilijkheden. En als je dan ook nog lid bent van een politieke partij, die niet geacht wordt in de industriële wereld, dan wordt het nog moeilijker, hé.'

De jeugdbeweging: 'Het had een grote waarde voor ons. We hebben de verplichting dit werk voort te zetten,' zegt hij en hij verteld over de jeugdherberg in Appelscha midden in 4000 hecta-

re staatsbos: 'het enige erfstuk van die jeugdbeweging.'

De jeugdherberg is niet aangesloten bij de NJHC. Hij wordt door een stichting beheerd, waar mensen uit de oude jeugdbeweging inzitten. Hij wordt met zijn 160 bedden geëxploiteerd op commerciële basis door een stichting 'die eigenlijk geen achterland meer heeft.'

„Puur geluk"

'Ik kwam door puur geluk in de zuivel terecht', verteld de heer Oosterloo.

'De Mulo in Oosterwolde was het enige dat mijn ouders financieel konden bieden. Het was een heel beroerde tijd. Ik was zeventien toen ik het diploma haalde.' - (1932)

'In de zuivelfabriek van Oosterwolde kon ik aan het werk. Eerst voor niks, als volontair. Maar na een paar weken al voor een rijksdaalder per week. Ik ben van onderaf begonnen: zelfstudie en cursussen van de Koninklijke Nederlandse Zuivelbond - F.N.Z. - voor de vakdiploma's - het is nogal vrij snel achter elkaar gegaan.'

'Dat hou je je kinderen nu ook wel eens voor. Het gaat nu allemaal veel gemakkelijker. Je maakte toen lange arbeidstijden. Je studeerde in je vrije tijd en je zat ook nog in het bestuur van JVO.'

'Ik heb een hele goede leermeester gehad, de heer Gorter, een liberaal van de oude stempel. Keihard - dat heb ik van hem overgenomen - en een beste oude baas. Voor congressen en vergaderingen werd het altijd zo geschipperd, dat ik vrij kreeg. Ik heb daar doorzetten geleerd: het hoeft niet allemaal even gemakkelijk.'

Acmesa

De jeugdbewegingsperiode duurt tot 1938. In 1939 wordt de heer Oosterloo tweede assistent-directeur van de zuivelfabriek in Opmeer, één van de grootste zuivelfabrieken van Nederland. De oorlog kwam. Na de oorlog op 15 juni 1946 kwam hij naar Acmesa in Assen als assistent van toenmalige (onlangs overleden) directeur Idema. Hij werd directeur in 1957.

Hij roemt de heer Idema: 'Er was een heel prettige verhouding tussen ons. Ik heb veel geleerd. Hij gaf je deplooien. Bij zijn afscheid ging de directie eigenlijk over van vader op zoon.' 'Hij kwam ook uit Appelscha, uit ongeveer dezelfde omstandigheden als ik. Ik had een enorme bewondering voor hem. We mochten ook graag over de oude tijd praten, over de dorpstypen - prachtige verhalen.'

„In de clinch"

Directeur T. Oosterloo, wars van diplomatie, heeft verschillende keren 'in de clinch gelegen' met het gemeentebestuur. Hij herinnert zich nog hoe een vroeger burgemeester van Assen bij de opening van de eerste industrie, die zich in Assen vestigde, de hoop uitsprak dat het ook de laatste zou zijn.

Hij kreeg enige moeilijkheden over de tunnel naast de zuivelfabriek, over de uitbreidingsmogelijkheden, hij vertolkte af en toe het onbehagen van de oude industrie over het beleid, dat er alleen op gericht scheen nieuwe industrie te bevorderen.

'De laatste tijd is er veel begrip gegroeid voor de problemen van de oude industrie', zegt hij nu. Hij juicht daarnaast de vestiging van nieuwe industrieën toe: 'Er is veel meer stille werkloosheid in de landbouw dan je uit de officieel cijfers kunt lezen.'

De tunnel: 'Ze wilden er eerst een autoweg van maken; de tunnel verbieden voor langzaam verkeer dus, ook voor ventwagentjes en wagens met tractoren. We hebben berekend wat ons dat kostte. Aan tijd alleen al fl. 12.000,- per jaar. (En tijd wordt steeds duurder). Daar schrokken ze wel van', verteld hij.

Het werd geen autoweg, 'ondanks de hardnekkige verdediging van onze wethouder Berger' werd het zestien tegen zes in de raad.

En hij verteld ook, dat de burgemeester sprak van 'een pijnlijke vergissing' dat niet met Acmesa

was overlegd en dat de burgemeester Acmesa toen 'een industrie, die de stad naar waarde weet te schatten' noemde. 'Ik ben het niet met al zijn uitdrukkingen eens maar met deze wél natuurlijk', zegt hij met enige voldoening.

Daarna kwam de uitbreiding van de zuivelfabriek aan de orde. 'We hebben hier zeven á acht miljoen gulden geïnvesteerd na de oorlog. Dat plaats je niet zomaar over naar het industrieterrein, zegt hij.

Voorlopig resultaat: 'Na uitvoerige besprekingen is het gemeentebestuur akkoord gegaan met een gezamenlijk onderzoek van de mogelijkheden tot uitbreiding op deze plaats. Samen want natuurlijk heeft het gemeentebestuur.....

Politiek

De heer Oosterloo heeft geen politieke functie. Politiek is voor hem wel 'een liefhebberij, een vrijetijdsbesteding'. Het is al bijzonder, dat een directeur van een coöperatieve fabriek uitkomt voor zijn politieke richting,' zegt hij.

Hij bemoeit zich dus wel met de politiek. En hij 'zegt af en toe zijn zegje' op de vergaderingen van de Partij van de Arbeid, die hij bijna allemaal bezoekt. 'Ik verheug me nu al op het verslag van de raadsfractie', zegt hij.

„Duizendpoot"

Directeur van een coöperatieve zuivelfabriek: 'je moet een duizendpoot zijn', zegt de heer Oosterloo. De Acmesa is de enige fabriek, die een veearts in dienst heeft. Het is een fabriek, die bij de aankoop van fokvee bemiddelt, experimenteert met rijdende melkontvangst, bezig is met een project om de melk meteen op de fabriek te koelen.

'Er zijn achthonderd boeren in de coöperatie - het is hun bedrijf. Het steeds groter worden van de afstand tussen boer en zuivelfabriek is een probleem, waar ik veel aandacht aan besteed. De algemene vergadering is bij ons geen formaliteit,' zegt hij.

Hij wijst het streven naar grotere eenheden af: 'de kleine zuivelfabriek heeft recht op bestaan. Als je een zuivelfabriek uit een dorp weghaalt, verdwijnt een bindende factor. En wat is dat waard? En waar blijft bij grotere eenheden de zeggenschap van de boer? Het wordt dan ook een ambtenarenzaak,' zegt hij.

Het is - naar hij zegt - een redenatie tegen de stroom in. De stroom is: kleine bedrijven zijn economisch niet meer verantwoord 'Maar men weet niet eens of grotere eenheden economisch verantwoord zijn. Men beschikt niet over cijfers. De cijfers, die men heeft - en dat mag u gerust in de krant zetten - dat is een belachelijk beetje. En dat komt omdat men beslist niet kostprijsmindet is in de zuivelindustrie.'

En hij zegt: 'een zuivelfabriek is economisch anders dan welke industrie ook. Ik moet afzetten naar ik grondstoffen krijg; in de andere industrie koopt men grondstoffen naar men kan afzetten. Dat is een principieel verschil.'

Zuivelbond¹

'We moeten er voor zorgen, dat we naast het productiebedrijf ook een krachtige zuivelbond houden. Anders hebben de boeren geen enkele mogelijkheid meer voldoende inzicht te krijgen in de gang van zaken.

'We moeten een zuivelbond hebben met gereedschap om te kunnen controleren en adviseren en bond en productie moeten strikt gescheiden worden gehouden. Daaruit kan de boer de zekerheid putten, dat hij de hoogste marktprijs krijgt, die er te halen is. Dat is een levensbelang voor de boer,' zegt directeur T. Oosterloo.

¹ Per 1 januari 1963 was de Drentse en Groninger Zuivelbond net samengegaan.

Bijlage V

Bron: Drentse en Asser Courant 17/12 1982, door AB DRIJVER

'Rooie' directeur Oosterloo van Acmesa Assen met pensioen - dec. 1982

'Ik wordt ervoor betaald om dingen te bedenken'

Acmesa in Assen zoekt een directeur. De heer T. Oosterloo (66) is van plan de hoogste zetel in het bedrijf te verlaten nadat hij er 25 jaar geleden op ging zitten. De firma heeft de advertenties waarin een nieuwe man wordt gevraagd naar de media gestuurd en verwacht dat de vacature in het voorjaar wordt vervuld. Dan gaat Oosterloo met pensioen na een loopbaan van zo'n vijftig jaar in de Nederlandse zuivelindustrie. Acmesa (de kaasmakers van Drenthe) boert goed en dat is voor een belangrijk deel te danken aan de energieke directeur die bekend staat als een duizendpoot die niets aan het toeval overlaat. Hij stond aan de wieg van een aantal nieuwe ontwikkelingen en wist zijn filosofieën in beleid om te zetten. Daardoor is Acmesa zelfstandig en relatief klein gebleven. Financieel gezond omdat de aangesloten 280 veehouders voor het kapitaal zorgen waardoor de inmenging „van buiten" te verwaarlozen is. Klein, omdat daardoor sneller kan worden ingespeeld op ontwikkelingen in en buiten de zuivelindustrieën. Een gesprek met een man, die opstapt omdat een man nu eenmaal niet eeuwig door kan gaan.

Oosterloo werd in 1916 geboren in Appelscha. „Ik ben altijd een Fries gebleven, in hart en nieren", zegt hij. „In het Appelscha van mijn jeugd ben ik ook socialist geworden. Ik heb de veenarbeidersstakingen nog meegemaakt. Militaire politie te paard die inhakte op arbeiders.

Het onrecht, de armoede en de ongelijkheid maakten indruk op me. Vader was dorpsstimmerman en we hadden het niet slecht. Maar op mijn twaalfde was ik al lid van de Jeugdbond Voor Ont-houding want ik zag dat drankmisbruik veel ellende veroorzaakte. De arbeiders kregen hun loon uitbetaald in het café dat van de veenbaas was. Ook het kruidenierswinkeltje was van die man zodat de veenarbeiders volledig van hem afhankelijk waren".

Oosterloo ging naar de mulo in Oosterwolde en in 1933 begon hij als manusje van alles bij de Coöperatieve zuivelfabriek in die plaats. Toen hij achttien werd sloot hij zich aan bij de SDAP (later PvdA), Jarenlang was hij monsternemer en fietste al om vier uur door het donkere Friese land. 's Avonds studeerde hij en haalde alle diploma's die in de zuivelindustrie te behalen waren. Oosterloo werd kwaliteitscontroleur en in 1939 werd hij tweede assistent-directeur bij een zuivelfabriek in Noord-Holland.

Hij trouwde op 10 mei 1940 terwijl Nederland in oorlog was met Duitsland. Zijn vrouw, die hij in de jeugdbeweging had leren kennen, woonde in Donkerbroek en de Afsluitdijk was versperd,

Bruiloft

Het lukte Oosterloo om met een militair transport in Friesland te komen maar daar trof hij een versierde woning aan zonder bruiloftsgasten. Iedereen ging er vanuit dat het huwelijk niet door zou gaan en de aanstaande bruid was eerst ook niet van plan naar het stadhuis te gaan. Maar Oosterloo sleepte de familie weer bij elkaar na veel vijven en zessen werd de plechtigheid voltrokken. De reis terug verliep niet zonder hindernissen, want het jonge paar moest regelmatig dekking zoeken voor de aanvallen van Duitse vliegtuigen. „Maar ik had mijn bruid op de Duitsers veroverd", lacht Oosterloo.

Na sombere oorlogsjaren trok het echtpaar naar Assen waar Oosterloo assistent-directeur werd van de Algemene Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek Assen. Van deze lange naam bleven later de letters Acmesa over. „Door de oorlog waren veel koeien verdwenen en we hadden een melkproductie van vijf miljoen kilogram per jaar. Dat is nu zeventig miljoen kilo. Na de oorlog gingen veel boeren over van de akkerbouw naar de melkveehouderij. De productie

per koe is enorm gestegen en dat komt vooral omdat de boeren in dit gebied altijd vooruitstrevend zijn geweest. Altijd op zoek naar mogelijkheden om de productie te vergroten en het product te verbeteren".

Verzet

Van de 46 zuivelbedrijven die het Noorden telde na de oorlog zijn zeven overgebleven: De rest verdween of sloot zich aan bij overkoepelende organisaties als de DOMO. Oosterloo verzette zich tegen aansluiting hoewel bij het nut van de DOMO inzag. Dat is een zegen dat je beslissingen wil en kan nemen.(?) Het lijkt wel eens of ik niet naar anderen luister maar dat is schijn, ik luister juist erg goed en maak dan in mezelf de afweging. Als directeur van een bedrijf waarvan uiteindelijk 350 gezinnen moeten leven, draag je een grote verantwoordelijkheid. Als ik een fout maak, kan dat nadelig zijn voor die mensen".

Moeite

Hij geeft glimlachend toe dat hij verkeerde beslissingen niet graag erkent. Ik heb er wel eens moeite mee toe te geven dat ik fout zat. Maar voor mezelf weet ik het dan maar al te goed en ook van foute beslissingen kun je leren".

Hij ontwikkelde nieuwe producten en initiatieven maar zegt daar van: „Ja, de initiatieven komen meestal van mij, maar de mensen moeten het doen en ik wil mezelf dan ook nergens voor op de borst slaan. Ik word er voor betaald om dingen te bedenken".

Oosterloo kwam als eerste Nederlandse fabrikant met vierkante kaas op de markt. In het begin werden die kazen stiekem geproduceerd want volgens een overheidsbesluit mochten alleen ronde kazen worden gemaakt. Een persoonlijke relatie met wijlen politicus Anne Vondeling (ook geboren in Appelscha) zorgde er voor dat Acmesa een vergunning kreeg.

Acmesa bedacht de vla-flip, die een groot succes werd op de zuivelmarkt. Oosterloo introduceerde het gebruik van plastic bij de opslag van de kaas en werd door de concurrentie uitgelachen. Nu hanteren alle kaasproducenten dat systeem. Enkele jaren geleden kwam De 'Milde Assenaar' op de markt. Een kaassoort met een „eigen" smaak en dit jaar gingen de eerste, rabbinale kazen over de toonbanken. Oosterloo: „Dat is kaas die wordt gemaakt onder toezicht van een joodse rabbie. We exporteren het vooral naar Engeland waar veel orthodoxe joden wonen". Acmesa investeerde in energiebesparende voorzieningen en richtte zich toen de handel in consumptiemelk slecht begon te lopen volledig op het vervaardigen van kaas en aanverwante producten Het afstoten van het melkventersapparaat ging Oosterloo aan het hart. „Maar we hebben er voor gezorgd dat niemand werd ontslagen en ik heb meteen gesteld dat ook niemand er in loon op achteruit zou gaan. We hebben geen enkel probleem gehad met de vakbonden en zo hoort het ook".

Moeilijk

Oosterloo was nooit actief in openbare functies in de politiek, maar is binnen de PvdA altijd duidelijk aanwezig geweest. „Dat was wel eens moeilijk", zegt hij. „Binnen de partij werd wel eens gedacht dat een directeur geen socialist kon zijn en zakelijke relaties gingen er soms vanuit dat je „voor die rooie rakker moest uitkijken". Maar ik heb me daar nooit veel van aangetrokken omdat ik er rotsvast van overtuigd was en ben dat mijn kijk op de wereld goed is'.

Hij laat de resultaten zien van zijn bedrijfsvoering die op grote plakkaats aan de muur hangen. Rooskleurige cijfers tonen dat het bedrijf gezond is. „Zie je dat?", lacht hij bij het afscheid. „Die nieuwe directeur valt met zijn kont in de roomboter".

Directeur Piet Boer neemt afscheid na fusie

Acmesa blij met sterke fusiepartner

Met de fusie tussen Acmesa en De Zuid-Oos-Hoek (ZOH.) laat de 86-jarige Kaasmaker van Drenthe zijn naam achter. De productie gaat echter op volle kracht door. Scheidend directeur Piet Boer is blij met de sterke fusiepartner. De ZOH. zal verder investeren en de Assener kaasproductie zal voortgezet worden. En die heeft toekomst, want 'kaas is blijft de trekker van de Nederlandse zuivel', aldus Boer.

Piet Boer (61) was elf jaar lang directeur van Acmesa. In een eerdere periode, van 1967 tot 1974 was hij er adjunct-directeur. In de tien jaar daartussen werkte hij bij het Productschap voor Zuivel. Boer: 'Bij het PZ heb ik ook een verschrikkelijk mooie tijd gehad. Ik heb nog steeds goede contacten. Maar ja, het bedrijfsleven trok me. En toen toenmalig directeur Oosterloo wegging heb ik gesolliciteerd. Dat was ook de enige keer'. Ook de heer Boer sr., nu 97, was een zuivelman. Hij was de eerste directeur van zuivelfabriek 'De Eendracht' op Texel en later directeur bij 'Victoria', dat door Coberco is overgenomen.

Te veel bijkooptmelk

De Asser Coöperatieve Melkinrichting en Stoomzuivelfabriek, Assen (Acmesa) staat op de plaats waar vroeger de Centrale Boterknederij 'Drenthe' stond. De toenmalige 17 fabriekjes die boterkorrels aan deze knederij leverden besloten in 1908 samen te gaan en een nieuwe coöperatieve boterfabriek te bouwen. In 1925 startte de kaasproductie. Nu maakt Acmesa bijna uitsluitend kaas. In 1993 werd 11.700 ton Goudse en Maasdamkaas in blokvorm geproduceerd, naast ruim 6.000 ton weipoeder. De geproduceerde room (20.000 ton) wordt verkocht aan Gerkesklooster.

'Vroeger maakten we ook ronde kaas. En we maakten de 'Milde Assenaar', de eerste Nederlandse kaas met een lager zoutgehalte. Die had met 25 ton per week nog goede aftrek. Maar toen de anderen daar ook mee op de markt kwamen konden we het niet lang volhouden', aldus Boer. Acmesa besloot zich toe te leggen op blokken.

'Toen ik kwam in 1967 hadden we 30 miljoen kg melk en geweldig veel kleine boeren (600). Nu hebben we 65 miljoen kg eigen melk en 200 leden. Daarnaast kopen we melk bij. En dat deel is van jaar tot jaar steeds groter geworden', aldus Boer. Vorig jaar kocht Acmesa 60 miljoen kg melk aan, bijna 50% van de totaal verwerkte melkhoeveelheid. Dat vindt hij eigenlijk te veel: 'Een verhouding 25 om 75% zou net mooi zijn, maar 50% drukt zwaar op de eigen melkplaspas'.

Toch had Acmesa de bijkooptmelk nodig: de kaasproductie is in tien jaar tijd verdubbeld en het aantal melkveehouders is alleen maar afgenomen. Een groot aantal melkveehouders heeft ruim baan moeten maken voor natuurgebieden, het militaire oefenterrein van 450 hectare, de golfbaan. Ik sta er niet om te juichen, maar dat zijn ontwikkelingen die niet te keren zijn', aldus de directeur.

Pekelbad bottleneck

Hij vervolgt: 'Maar Acmesa is qua verwerking een leuk bedrijf'. Tien jaar geleden is Boer begonnen met investeren. In totaal is 25 miljoen gulden geïnvesteerd in een nieuwe centrifuge, kaasmakerij en een nieuw pakhuis, waarbij de opslag wordt uitgebreid. Boer: 'Om toekomst te houden hebben we het royaal opgezet. We hebben een hoge uurcapaciteit en qua (arbeids)kosten kunnen we ons met de beste meten, volgens de resultaten-analyse van de Friese Zuivelbond'. Een bottleneck is echter het te kleine pekelpakgebied geweest. Dat dateert van 1970, toen Acmesa nog 4.000 ton kaas per jaar maakte. Inmiddels produceert Acmesa met hetzelfde pekelpakgebied bijna vier

keer zoveel en het gevolg is dat de kaas te kort gepekeld wordt. 'Dat kost ons een cent op een liter melk', aldus Boer. Al jaren geleden had hij bij de gemeente een vergunning voor nieuwbouw aangevraagd, en hoewel dat toen goed werd ontvangen besloot de gemeente uiteindelijk toch anders. Pas vorig jaar juni kreeg hij afbericht: de bouwplek was bestemd voor woningen. Inmiddels had de gemeente zolang getraineed dat de termijn om in beroep te gaan verstreken was. Op grond van de eerdere berichten had Boer toen al contracten getekend voor meer bijkoopmelk. De directeur noemt het een staaltje van ambtelijke willekeur. 'Maar de gemeente is er mede oorzaak van dat wij onze zelfstandigheid hebben moeten opgeven', aldus Boer.

Fusie tussen individualisten

De eerdere fusiebesprekingen tussen Acmesa en De Goede Verwachting, Twee Provinciën en Huisternoord liepen op niets uit. 'Zij waren nog niet aan een fusie toe. Wij wel. Zoiets is nu eenmaal niet te sturen, die dingen moeten spontaan komen en in niet al te grote stappen', constateert Boer nuchter. Jammer? 'Ik zeg niet dat groot altijd beter is, maar als je samen de markt kan benaderen kan dat behoorlijke voordelen opleveren'.

Met de ZOH., waarmee Acmesa met terugwerkende kracht tot 19 december fuseert, heeft het bedrijf een sterke fusiepartner: het is de vierde onderneming in Nederland. Het bedrijf maakt 40.000 ton kaas en Acmesa heeft een capaciteit van 15.000 ton.

Boer is optimistisch, en ook de leden hebben de fusie positief ontvangen. 'Het assortiment van de ZOH. sluit goed aan bij dat van Acmesa. Zij maken geen blokken en produceren hoofdzakelijk voor de export. Bovendien past de mentaliteit van Drentenaren en Stellingwerwers wel bij elkaar'. De ZOH. zal, voor het benodigde pekellokaal, de huidige kantooruimte ombouwen.

De nieuwe onderneming zal verdergaan onder de naam 'Zuid-Oost-Hoek', onder leiding van directeur Ing. J.W. Koek. De huidige voorzitter en secretaris van Acmesa, L. Timmermans en A.G. Schoon, zullen overgaan naar het bestuur van Oosterwolde, dat ander voorzitterschap staat J. Dolsma. Drie leden van de Raad van Commissarissen van Acmesa zullen Oosterwolde blijven adviseren. De huidige bedrijfsleider van de vestiging in Oosterwolde, K.A. de Jong, is per 16 mei de nieuwe bedrijfsdirecteur. Eén en ander betekent voor Piet Boer dat hij al voortijdig met pensioen gaat. Er kan volgens hem maar één kapitein op het schip zijn. Dat is de kracht en tegelijkertijd misschien de zwakte van de Vrije Fabrieken: we zijn nou eenmaal 'individualisten', aldus Boer.

Kaas heeft toekomst

De toekomst voor de ZOH. ziet Piet Boer zonnig in: 'De Zuid-oost-Hoek is een sterke onderneming die zelfs de moeilijke tijd in de kalvermelksector aan heeft gekund. En kaas is en blijft de trekker van de Nederlandse zuivel. Ik geloof niet in die praatjes dat het allemaal minder zal worden. De recessietijd die er nu is verandert nog wel eens. Oost-Europa zal zich ontwikkelen en dan gaan ze daar ook meer kaas eten. En het is nog altijd zo dat de Nederlandse kaashandelaar z'n waren niet aan hoeft te prijzen, nou we moeten zorgen dat dat zo blijft. Het NZB vervult hier een uitstekende rol in en dat moet zo blijven .

Op de langere termijn zullen de vrije fabrieken misschien toch wat van hun vrijheid moeten opgeven volgens Boer: 'Misschien dat een paar specialistische bedrijven, zoals Staphorst en Huisternoor, zelfstandig zullen blijven, maar op termijn zullen de bedrijven meer gaan fuseren'. De samenwerking in VVZC-verband werkt in ieder geval al goed, zo meent hij.

Wij kunnen onze stem goed laten horen, ook in NZO-verband, en we zitten ook in alle commissies van de NZO. De tegenstellingen tussen groot en klein zijn ook minder scherp geworden, en dat is een goede ontwikkeling. Het is allemaal wat zakelijker geworden, misschien dat ook de nieuwe bestuurders hier een goede invloed op hebben', aldus Boer.

Bijlage VII

DAC 8 mrt. 2001

Fabrieken in Assen, Marum en Beilen in vuurlinie bij reorganisatieplan

Frico zet mes in kaasdivisie

Van onze redactie economie

MEPPEL - De reorganisatie van de kaas-en poederdivisies van Frico, een onderdeel van Friesland Coberco Dairy Foods, kost de komende vijfjaar 350 van de 5.500 arbeidsplaatsen in Nederland. Er gaan vier tot vijf van de dertien kaasfabrieken dicht. In de overblijvende fabrieken zal worden geïnvesteerd.

Er vallen geen gedwongen ontslagen. Bij het hele concern stonden vorig jaar 11.970 werknemers op de loonlijst tegen 12.095 een jaar eerder. Het grootste deel werkt in het buitenland. Naast de kaas zal ook in de komende vijf jaar de productie van melkpoeder worden gesaneerd. De directie wil geen melk van derden voor dit doel meer verwerken en gaat verwerking volledig afstemmen op de eigen behoefte.

Welke fabrieken dicht gaan, kan het concern nog niet zeggen. "We hebben meerdere scenario's in gedachten en daarvan moeten we bekijken welke het beste is". zegt een woordvoerder. Daar kan volgens hem nog wel een jaar mee heen gaan. In Groningen en Drenthe heeft Frico kaasfabrieken in Assen, Marum en Bedum. In die laatste fabriek maakt Frico ook poeders, evenals in Beilen. Ook daar is nog onduidelijk welke gevolgen de reorganisatie zal hebben.

Kievit

Gisteren werd ook bekend dat FCDF de twee jaar geleden overgenomen fabriek De Kievit in Meppel meer wil integreren in het zuivelconcern. Tot dusver had deze kleine coöperatie een relatief zelfstandige positie, maar in de toekomst wordt ze meer ingebed in de FCDF-organisatie. De fabriek moet zich volgens de directie nog sterker concentreren op de productie van 'creamers' en poeders voor de voedingsmiddelenindustrie. In dat kader krijgt De Kievit er waarschijnlijk productie-activiteiten van elders bij, terwijl wij minder rendabele activiteiten verdwijnen.

Zorgen kindje

De plannen passen in het FCDF-beleid om zich meer te richten op producten die meer opleveren. De kaasdivisie was altijd een zorgenkindje van het concern. Vorig jaar zijn de resultaten verbeterd. De directie wil de kosten echter verder drukken om beter te kunnen concurreren op markten met relatief lage en kwetsbare opbrengstprijzen'. Men wil minder afhankelijk zijn van standaard zuivelproducten als kaas, boter en poeder.

Vorig jaar ontving Friesland Coberco Dairy Foods 5,2 miljard kilogram melk in eigen land, 100 miljoen kilogram minder dan in 1999. Het vetpercentage was 4,433 (4,386), het eiwitgehalte 3472 procent (3,469). Begin dit jaar waren 12.543 veehouders aan het concern verbonden. Een jaar eerder waren dat er nog 13.346 (DCGD/GPD)

80 jaar Zuivelcoöperatie in Ruinerwold door W. Nijstad

De Boterfabriek Ruinerwold 80 jaar geleden (1906)

Inleiding ^{2) 3)}

Wanneer men een verzoek krijgt om een verhandeling te schrijven over meer dan 80 jaar coöperatieve zuivelindustrie in Ruinerwold, dan is het begrijpelijk, dat men daar niet zomaar aan begint.

Ik ben eerst met verschillende mensen om de tafel gaan zitten om de mogelijkheden maar ook de moeilijkheden, welke aan een dergelijke verhandeling kleven, onder ogen te zien. Doch na enig wikken en wegen en met de wetenschap dat ik op vele van mijn zuivelvrienden terug kon vallen, heb ik toch besloten om zo het een en ander aan het papier toe te vertrouwen.

Het heeft mij eigenlijk altijd al verbaasd, dat in Ruinerwold de coöperatieve zuivelverwerking pas in 1903 is begonnen, terwijl dat in de buurgemeenten al een tiental jaren eerder het geval was. Maar bij het nalezen van de oude stukken, die er na al die jaren nog zijn, is het mij toch wel wat duidelijker geworden.

Voordat "Algemeen Belang" werd opgericht, bestonden er in Ruinerwold twee melkverwerkende fabrieken, één te Oosteinde, welke werd geëxploiteerd door de Gebr. Kingma uit Meppel en één in het dorp alwaar de heren G. Reimers en E. Derks de scepter zwaaiden.

Het was in de jaren rond 1900 een moeilijke tijd voor de boeren om een redelijk bestaan op hun bedrijf te verwerven. De handel bestond destijds grotendeels uit ruilhandel, de boterokopers leverden meestal, in ruil voor de boter, het veevoer aan de boeren, maar de ruil boter voor veevoer ging vaak niet op de manier zoals de boeren dat wel graag zouden willen.

Ook in die tijd was het boer zijn al een vrij beroep, maar dan moest men vrij wel tussen haakjes plaatsnemen. Het streven om minder afhankelijk te zijn, wat tot de dag van vandaag nog sterk naar voren komt bij de mensen, heeft de boeren er toe gebracht om voor gezamenlijke rekening de melk van hun bedrijven in een coöperatieve fabriek te verwerken tot boter.

De zuivelfabriek "Rogat" was al in 1889 opgericht; ook enkele Ruinerwoldse boeren leverden hun melk aan deze fabriek. Dat er rond 1900 wel eens moeilijkheden waren is op zich niets bijzonders, maar de bepalingen omtrent het melkvervoer waren volgens de mensen uit Ruinerwold dusdanig veranderd, dat het voor hen onaanvaardbaar was dat de leveranties aan "Rogat" doorgingen.

Er werd toen door enkele boeren een vergadering belegd om tot oprichting te komen van een coöperatieve zuivelfabriek te Ruinerwold.

Om U een zo goed mogelijk beeld te geven van wat er toen allemaal is gezegd en ge-

² Het oorspronkelijke gedenkboekje bestaat uit 40 blz., aangevuld met 32 foto's van buitenaanzicht fabrieksgebouw, bestuursleden en directeuren. Deze foto's zijn in deze 'heruitgaven' niet overgenomen, in verband met de slechte kopie kwaliteit. De wel gebruikte foto's zijn kopieën van ansichtkaarten en eigen opnamen.

³ De schrijver van het oorspronkelijke gedenkboekje W. Nijstad is jarenlang bestuurslid geweest van "Algemeen Belang"

beurd, lijkt het mij goed om het eerste jaarverslag in zijn geheel weer te geven.

[1°] JAARVERSLAG der Coöperatieve Stoomboterfabriek "Algemeen Belang" te Ruinerwold vanaf 1 mei 1903 tot 1 mei 1904.

M. H.,

Ter voldoening aan art. 34 der statuten heb ik hierbij de eer het eerste jaarverslag uit te brengen, aan het begin, waarvan ik meen ook nog iets ontrent de oprichting der vereeniging te moeten aanhalen. De eerste stoot dan tot oprichting eener Coöperatieve Stoomzuivelfabriek werd gegeven door een achttiental leden der Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "Rogat", wegens ontevredenheid over aldaar gemaakte bepalingen omtrent melkvervoer. Op de vergadering door hen belegd en geleid door de heeren J. Schiphorst Jz. en K. Buiten Az. bleken ook andere veehouders alhier met hen te sympathiseeren en werd besloten eene commissie te benoemen, aan welke de voorloopige werkzaamheden tot oprichting eener Coöperatieve Stoomzuivelfabriek zouden worden opgedragen. Tot leden dier commissie werden benoemd J. Schiphorst K. Buiten Az., Jb. Kraal Jz., J. Slomp Az. en J.D. Koops.

Tijdens de vergadering werd de melk toegezegd van 344 koeien. Door de commissie werden toen in overleg met den zuivelconsulent dezer provincie den heer Posthuma, de conceptstatuten opgemaakt en de veehouders aan hunne huizen bezocht om hen tot deelname op te wekken, uitgaande van de gedachte, dat hoe meer melk kan worden verwerkt, hoe voordeliger het voor de veehouders zal zijn. Deze pogingen werden met goeden uitslag bekroond, zoodat tegen de eerstvolgende vergadering de melk van 760 koeien was toegezegd. Op eene vergadering, gehouden 9 maart 1903, werd besloten tot oprichting en werden de statuten der vereeniging, genaamd Coöperatieve Stoomboterfabriek "Algemeen Belang", na toelichting door den heer Posthuma vastgesteld.

De toetreding van leden was echter niet in evenredigheid tot het aantal voorloopige deelnemers, wijl te Oosteinde, waar vele veehouders als voorlopige deelnemers waren toegetreden, pogingen werden aangewend om ook daar eene coöperatieve boterfabriek op te richten, welke pogingen later met gunstige uitslag werden bekroond. Inmiddels was door de commissie uitgezien naar grond, om daarop eene fabriek te kunnen bouwen en onderhandeld met de firma Reimers en Derks omtrent overname der bestaande fabriek. Op de vergadering gehouden 16 maart 1903 bleek, dat, behalve 21 veehouders die nog bij de fabrieken te Rogat en Koekange waren aangesloten en na uitreden aldaar als mede-oprichters zouden worden beschouwd, 42 leden tot "Algemeen Belang" waren toegetreden.

Op deze vergadering werden tot bestuursleden benoemd de leden der voorlopige commissie en tot commissarissen W. Groenewold JPz., J. Dorenbos, Jb. Jonker Jlz., J. Roobaard en J.W. Brouwer.

De acte van oprichting werd den 23sten maart voor notaris Fockens te Meppel verleden, waarna den 28sten maart besloten werd tot aankoop der fabriek met inventaris en bijbehorend land van de firma Reimers en Derks voor de som van f 15.850,-- voor welke som alles te samen was getaxeerd door E.F. de Boer te Havelte, G. Broekhuizen te Koekange en F.E. Postuma te Assen.

Een bedrag van f 20.000,--, nodig voor aankoop en exploitatie en mogelijke verbouw

der fabriek, werd gevonden door eene obligatie-leening aan te gaan, welke obligaties alle onder de leden werden geplaatst. Na vaststelling der instructie voor den directeur, werd den 3den april als zoodanig benoemd de heer G. Reimers alhier, die verder welwillend zijne medewerking verleende, om tegen mei gereed te zijn om te werken. Ter voldoening aan het Huishoudelijk Reglement, dat op 7 april was vastgesteld, werden tot leden der commissie voor melkvervalsching benoemd de heeren A.K. Stellink en P. Karsten.

Nadat nog tot assistent-directeur J. Posthumus, tot machinist E. Pries en tot werklieden B. Pluim en F. Bijker waren benoemd, kom de vereeniging den 4den mei in werking treden. Het aantal leden was vanaf de oprichting der vereeniging tot op dezen datum gestegen van 42 tot 108, terwijl tevens nog melk werd ontvangen van eenige leveranciers. Onder deze leden waren mede begrepen een vijftal veehouders, die voor mei lid waren der Coöperatieve Stoomzuivelfabriek te Koekange, en aldaar op hun verzoek welwillend werden ontslagen, terwijl degenen, die bij de fabriek te Rogat waren aangesloten, geen toestemming tot uittrekking konden verkrijgen. Van genoemde leveranciers werden er in den loop van het jaar nog 6 als lid aangenomen, waarvan twee zich echter na aanneming terugtrokken, om lid te worden van "Oosteinde".

Voor het verwerken der melk van deze leden en leveranciers bleek reeds spoedig, dat de fabriek, speciaal de roomkamer en de kelder te klein was, hetgeen met schade voor de leden gepaard ging. Besloten werd dan ook om tegen 1 mei 1904, op welken datum ook de leden van "Rogat" hunne melk hopen te leveren, de fabriek te vergroten, welk werk werd uitgevoerd door J.K. Smilde alhier.

In den loop van het jaar werd door bestuur en commissarissen besloten, om toe te treden tot het Botercontrolestation "Assen", eene instelling, die zich ten doel stelt, zooveel mogelijk knoeierij in den boterhandel tegen te gaan. Het vervoer der melk naar en van de fabriek werd zeer ten genoegen van bestuur en directie uitgevoerd door J. Stummel, J. Konjer en W. Remmelts.

In de samenstelling van bestuur, den raad van commissarissen, directie, personeel en de commissie voor melkvervalsching kwam geen verandering, terwijl met genoegen kan worden geconstateerd, dat de vereeniging van de diensten dezer laatste commissie is verschoond gebleven.

Met een woord van dank aan den directeur en het personeel voor betoonden ijver en getrouwe plichtbetrachting meen ik dit verslag te kunnen sluiten, om dat gedeelte, betrekking hebbende op de exploitatie over te laten aan den directeur.

Uitgebracht in de algemeene vergadering op 14 Juni 1904.

J.D. Koops - secr.

Fabriek Oosteinde

Maar zoals sommigen misschien wel weten waren er in 1903 wat problemen met de melkverwerking in de fabriek van de Gebr. Kingma welke gevestigd was in het latere filiaal van de Landbouwbank. Ook daar werden de zaken anders aangepakt en de fabriek van Kingma werd overgenomen.

Zo werd in de vergadering van 15 april 1903 een nieuwe coöperatieve zuivelfabriek op-

gericht met als naam Coöperatieve Stoomboterfabriek Oosteinde.

Dit waren de bestuurders van het eerste uur:

Voorzitter : W. Veeningen.

Secretaris : J. Jonker.

Penningmeester : G. Remmelts Jzn.

Bestuursleden : J.A. Geerts en J. Keizer Jzn.

Wanneer men de eerste verslagen van de oprichting van de fabriek te Oosteinde leest, dan blijkt daaruit dat er met enige voorzichtigheid moest worden gehandeld. Aan de ene kant moest men verzekerd zijn van deelname en voldoende aanvoer van melk, maar de andere kant, en die was minstens zo belangrijk, was de financiering. Doch al gauw bleek dat de melk van minstens 500 koeien, een getal dat als eis werd gesteld, wel haalbaar was

Coöperatieve Stoom-boterfabriek Oosteinde ca. 1910

Ook het financiële aspect werd onderwerp van gesprek zoals uit oude stukken blijkt werd het kapitaal wat nodig was, f 16.000,--, verkregen door de uitgifte van obligaties van f 50,-- en f 100,-- zoals dat in de statuten was bepaald. En zodoende kon er een geldlening worden afgesloten bij het hypotheekkantoor van de firma J. van Dijk Lzn. te Meppel. Toen men aan alle formaliteiten had voldaan kon men overgaan tot het benoemen van het personeel, dit bestond uit drie werknemers, te weten J. Lenthorst als machinist, C. Eikelboom als botermaker en J.W. Koops als algemeen werkmans.

Als eerste directeur werd, uit een drietal, de heer G. Lubberink uit Staphorst benoemd. De andere kandidaten waren de heren Jaarsma en Visser. Wanneer men de lonen bekijkt welke deze mensen verdienden, dan moet geen vergelijking worden gemaakt met de lonen en sociale voorzieningen van nu, maar moet men zich helemaal ver-

plaatsen in de situatie van toen, dit om een goed beeld te kunnen vormen.

De lonen van deze werknemers bedroegen in 1903 respectievelijk acht, zeven en zes gulden per week en het salaris van de directeur werd vastgesteld op f 600,-- per jaar, dit met inbegrip van vrij wonen en gebruik van de tuin. Om dit alles een beetje in vergelijking te brengen met wat de boeren hiervoor terug kregen, wil ik U de gegevens uit het eerste jaarverslag niet onthouden. Volgens dit verslag, welke werd uitgebracht door de directeur, was er het eerste jaar 1.450.864 kg melk geleverd en hiervoor werd f 51.818,-- uitbetaald, dat wat gemiddeld f 3,57 per 100 kg.

Van bovengenoemde melk werd 52.003 kg boter geproduceerd, dus voor 1 kg boter was 27,9 liter melk nodig. Voor deze boter werd f 58.915,32 ontvangen, de totale onkosten bedroegen f 6.349,57.

Voor rente en aflossing werd f 1.042,60 betaald, afschrijving gebouwen was f 136,--, machines f 500,--, gereedschappen f 105,-- en storting in het reservefonds f 160,--, een nabetaaling over alle melk zoals we die nu kennen was er dan ook nog niet bij.

Als wij deze cijfers in ogenschouw nemen dan brengt dat de verhouding opbrengsten en lonen toch wel iets dichterbij elkaar. Zonder enige toelichting zou men wellicht een verkeerd beeld kunnen krijgen van wat er in begin 1900 voor mogelijkheden en onmogelijkheden bestonden op het gebied van opbrengsten en uitgaven.

Naast het bestuur, dat bestond uit vijf personen die al eerder bij name werden genoemd, werden er ook vijf commissarissen benoemd, namelijk J.W. de Vries, H. Snijder, A. Prins, J. Keizer Ezn. en J. Dalsem. Als leden voor de commissie welke toezicht hielden op de melkvervalsing, werden R. Tuin en H.J. Fluit gekozen, maar deze heren behoeften volgens de verslagen niet vaak in actie te komen.

Wanneer men de verslagen doorleest van de vergaderingen welke er in die eerste jaren nogal veelvuldig waren, dan beseft men niet alleen hoe moeilijk alles was maar ook hoe mooi. Er zat groei in de coöperatieve zuivelverwerking en men was er met z'n allen mee bezig, maar de prijzen bleven toch nog lang op hetzelfde peil, want na twee jaar was de uitbetaalde melkprijs f 3,67 per 100 kg met een vetgehalte van 3,03%, maar in het boekjaar 1912 werd f 4,48 per 100 kg uitbetaald.

Toen de heer G. Lubberink werd benoemd als directeur te Havelte werd er door het bestuur een oproep geplaatst voor een opvolger. Het drietal dat werd opgeroepen door het bestuur bestond uit de heren Douma uit Hogersmilde, Prins uit Staphorst en Ruules uit Dedemsvaart.

In de ledenvergadering van 30 oktober 1907 in café J. Dalsem werd de heer Ruules benoemd met 96 van de 116 stemmen. De heer Ruules is tot het samengaan in 1925 met "Algemeen Belang" in dienst gebleven van de fabriek "Oosteinde". Verschillende van de ouderen onder U zullen zich de heer Ruules nog herinneren als een man waar niet alleen de boeren maar de gehele gemeenschap te Oosteinde veel waardering voor konden opbrengen. Het was dan ook niet verwonderlijk, dat toen op 26 oktober 1949 zijn overlijdensbericht werd voorgelezen tijdens de bestuursvergadering, hun gedachten nog eens terug gingen naar de tijd dat hij in dienst was van de zuivelfabriek.

Wanneer men over personen schrijft, dan moet men oppassen dat er niet iemand wordt vergeten. Maar zonder ook maar iemand tekort te willen doen zou ik toch de eerste voorzitter van de vereniging willen noemen, de heer W. Veeningen. Hij heeft de fabriek geleid op een manier welke groot respect afdwingt. Hij gaf iedereen de gelegenheid zijn zegje te doen en wilde naar een ieder luisteren om zodoende tot een goede beslissing te komen.

Maar omdat hij ook een eigen mening had en deze naar voren bracht, leidde dat in 1917 tot een ernstig verschil van mening met de leden over een statutenwijziging betreffende het benoemen van een directeur door het bestuur in plaats van door de ledenvergadering. Het hele bestuur trad af en de voorzitter wenste evenals enkele anderen niet weer in het nieuwe bestuur te worden opgenomen. Eigenlijk een trieste zaak na zoveel jaren leiderschap, maar hij was misschien wel zijn tijd vooruit, want later is het toch veranderd.

Als men de verslagen leest, dan blijkt dat er niet zo'n grote eensgezindheid bestond in die jaren en dat mondde vaak uit in aftredens en nieuwe benoemingen, maar na een paar jaar was de rust enigszins weergekeerd en werd de fabriek verder geleid met als voorzitter de heer R. Tuin.

Dit duurde tot het jaar 1925, toen werd na vele besprekingen besloten samen te gaan werken met "Algemeen Belang" en werd eveneens een nieuwe fabriek gebouwd. Wanneer men binnen een bestuur beschikt over een secretaris, die alles duidelijk vastlegt in de notulen van bestuurs- en ledenvergadering, dan is dat een waarborg voor een vereniging om niet alleen tijdens de volgende vergadering, maar ook na langere tijd een goed beeld te kunnen vormen van wat er allemaal in de voorliggende jaren is gebeurd.

De zuivelfabriek te Oostende had het voorrecht zo'n secretaris te hebben in de persoon van de heer Jac. Jonker. Hij was het die vanaf de oprichting deze post vervulde en op een bijzonder duidelijke wijze de vergaderingen notuleerde. In de ledenvergadering van 23 juli 1917 meende de heer Jonker echter toch te moeten bedanken als bestuurslid, hetgeen tevens inhield dat ook de notulen en verslagen niet langer van zijn hand verschenen. Een dankwoord voor het vele werk dat hij voor de fabriek had gedaan was dan ook op zijn plaats.

Als opvolger in het bestuur werd de heer H. Keizer gekozen; hij was het die vanaf 1918 het secretariaat voor de fabriek Oostende verzorgde tot de fusie in 1925.

Bestuurlijke opbouw "Algemeen Belang"

De bestuurlijke opbouw van de zuivelcoöperatie was over het algemeen bijzonder goed te noemen. De opzet was dan ook het volgende :

Het bestuur bestond uit 5 personen die door de ledenvergadering werden benoemd en één keer in de 5 jaar aftredend en herkiesbaar waren.

Uit dit bestuur werd een voorzitter en secretaris gekozen terwijl de directeur de bevoegdheid van penningmeester werd toevertrouwd.

Als derde van het dagelijks bestuur werd een tweede voorzitter en secretaris benoemd.

Naast dit bestuur werden 5 kommissarissen benoemd die als taak hadden controle uit te oefenen op bestuur en directie De boeken en bescheiden werden daarom één keer per maand nagezien en daarvan werd een rapport uitgebracht tijdens een bestuursvergadering. Het zou te ver voeren alle bestuursleden te vermelden en te omschrijven maar ik zou mij willen beperken tot de voorzitters en secretarissen van "Algemeen Belang".

De eerste voorzitter was J. Schiphorst. In de volksmond nog beter bekend als "Jan Boer". Voorzitter Schiphorst was op Ruinerwold een legendarische figuur. Naast zijn bestuurlijke kwaliteiten, die hij ongetwijfeld bezat, had hij vaak nog enige andere gewoonten die hem minder populair maakten.

Zonder die andere gewoonten te noemen hadden zij wel als resultaat, dat hij niet altijd op de vergadering aanwezig kon zijn wegens een lichte ongesteldheid zoals dat in de notulen door de heer Brouwer werd vastgelegd, maar dan werd de vergadering geleid door de tweede voorzitter, J. Slomp. De moeilijkheden die er toen waren hebben er toe geleid dat de heer Schiphorst meende te moeten bedanken in het jaar 1920.

Zeventien jaar voorzitter zijn van "Algemeen Belang" is een hele tijd en moge het zo geweest zijn dat de problemen die er waren niet opgelost konden worden in de geest zo dat eigenlijk beter had gepast, dank werd hem wel gebracht voor de vele goede dingen die hij in al die jaren tot stand heeft weten te brengen en ook werden hem door zijn opvolger nog vele goede jaren toegewenst.

Als zijn opvolger in het bestuur werd gekozen de heer N. Wessel-Boer, maar als voorzitter werd in de eerstvolgende bestuursvergadering verkozen J. Slomp Fzn: De heer Slomp die al sinds de oprichting lid van het bestuur was, toonde zich een goed bestuurder en wist dan ook in 1925 toen beide fabrieken in één vereniging verder gingen hoe hij de eenheid moest bewaren en hanteren. Het was een goede oplossing om het bestuur toen te kiezen uit de hele gemeente en Dijkmansweg als grens te bepalen. Dat is altijd zo gebleven en zo werd er altijd rekening mee gehouden dat beide partijen Oost en West in evenredigheid vertegenwoordigd waren.

Hij wist zich als voorzitter te handhaven tot 1936, maar meende toen dat de tijd daar was om afscheid te nemen als bestuurslid van "Algemeen Belang". Veel heeft de heer Slomp meegemaakt in die lange periode van bestuurslid en voorzitter. Hij heeft steeds de belangen van de boeren voorop geplaatst. Dat heeft hem gemaakt tot een zeer gewaardeerd man en bij zijn afscheid werd dan ook uitvoerig ingegaan op de vele beslissingen die onder zijn leiding waren genomen en een woord van dank was daar ook zeker op zijn plaats.

Als nieuwe voorzitter werd toen verkozen de heer J.A. ter Haar, die sinds 1924 lid was van het bestuur. De heer ter Haar heeft niet de gemakkelijkste periode gehad om de voorzitterskamer te hanteren.

Hij was het die in de moeilijke oorlogsjaren 1940 - 1945 de problemen moest oplossen samen met C.J. v.d. Meulen en J.P. Brouwers die toen nog secretaris was en J.W. Pol als vice-voorzitter. Zij hebben dat gedaan op een wijze die respect afdwingt, maar wisten toch, al was dat soms bijzonder moeilijk, uit handen van de bezetter te blijven.

Het was een tijd waarin de zuivelindustrie zich in al z'n facetten kon ontwikkelen maar ik weet zeker dat de heer ter Haar er vele mooie en goede herinneringen aan heeft over gehouden. Ook was hij vele jaren bestuurslid van de Drentse Zuivelbond en secretaris van de C.L.M. Elf jaar mocht hij leiding geven, maar meende toen zijn plaats beschikbaar te moeten stellen voor een jongere kracht.

Hij werd als bestuurslid opgevolgd door zijn zoon J.F. ter Haar en dat gebeurde in de ledenvergadering op 7 juni 1947. Daarmee werd een periode afgesloten van 23 jaar be-

stuurslidmaatschap van een coöperatie die voor ter Haar een bijzonder mooie maar voor "Algemeen Belang" een geweldig moeilijke tijd was, maar de boeren mochten al die jaren daar een dankbaar gebruik van maken.

In de eerstvolgende bestuursvergadering werd als voorzitter benoemd de heer J.W. Pol die in 1936 J. Slomp Fzn. was opgevolgd in het bestuur en reeds een jaar later als tweede voorzitter werd gekozen.

De heer Pol heeft vele functies binnen de gemeenschap van Ruinerwold vervuld. Maar ook landelijk stond hij bekend als een goed bestuurder. Hij was n.l. vele jaren bestuurslid van N.C.K. en het O.B.F.

Zijn vele contacten die hij had met diverse organisaties waren vaak voor het bestuur van "Algemeen Belang" een goede steun in de rug bij het nemen van moeilijke besluiten. De vele anekdotes die hij wist te vertellen aangaande de vele vergaderingen die hij had meegemaakt en de manier waarop hij ze vertellen kon, maakten van hem een man die wist te boeien; maar ook via de manier waarop hij in een gesprek de mensen kon overtuigen van de goede voornemens waar een bestuur mee kwam, legde hij toch wel een stempel op de mens die hier bij naar voren kwam.

Een man waar naar geluisterd werd en die daarom bij vele mensen een graag geziene gast was.

Het was zeker voor de heer Pol een grote voldoening maar ook een eer op de avond toen werd herdacht dat hij 50 jaar kerkvoogd was te worden benoemd tot ridder in de orde van Oranje Nassau. Die koninklijke onderscheiding werd hem verleend voor het vele werk dat hij voor de gemeenschap in Ruinerwold heeft gedaan.

Hij heeft de fabriek "Algemeen Belang" geleid tot 1967 en meende toen te moeten bedanken in verband met zijn minder goede gezondheid. Hij werd toen opgevolgd als bestuurslid door zijn zoon R. Pol

Op de bestuursvergadering van 29 augustus 1967 werd toen als voorzitter benoemd de heer J.D. Alberti.

De heer Alberti werd op 1 juni 1945 gekozen in het bestuur tezamen met R. Schiphorst, R. Kooiker en H. Pot in verband met de moeilijkheden die er ontstonden na de bevrijding. Enkele bestuursleden waren niet meer te handhaven omdat de politieke houding in de bezettingsjaren zodanig was geweest dat het vertrouwen in hen werd opgezegd. Dat was de reden dat er in 1945 plotseling vier nieuwe bestuursleden moesten worden verkozen.

Op 1 juni 1945 was het weer mogelijk een vrije verkiezing te houden en daar werd toen direct gebruik van gemaakt. Wanneer men weet dat de periode 1945 - 1985 een geweldige ontwikkeling heeft doorgemaakt, weet men ook dat daarbij de zuivelindustrie niet kan achterblijven.

Onder voorzitterschap vanaf 1967 van J.D. Alberti was de leiding in goede handen. Vele bestuursfuncties in de Landbouworganisatie en de Coöperatieve Zuivelindustrie vroegen dan ook veel tijd, maar hij heeft er zeker ook veel vrienden aan overgehouden. Om mij te beperken tot het zuivel-gebeuren wil ik als voornaamste functies noemen bestuurslid Drentse Zuivelbond, bestuurslid N.C.Z. waarvan nog enige tijd voorzitter, bestuurslid DOMO-Bedum en voorzitter van de N.C.B.

Ook heeft hij veel gedaan voor de Dierziekte bestrijding en de Rundveefokkerij. Plaatselijk maar ook provinciaal en landelijk vervulde hij verschillende bestuursfuncties. Maar de betrokkenheid met de zuivelfabriek was bijzonder groot.

Toen daar ook in 1968 de plannen kwamen om in groter verband met DOMO-Bedum verder te gaan, was het voor velen, maar zeker voor de heer Alberti, een bijzonder moeilijke beslissing datgene uit handen te geven wat door velen die er voor ons waren en vaak onder geweldig moeilijke omstandigheden was opgebouwd, maar na alles overwogen te hebben, meende het bestuur toch aan deze samenwerking mee te moeten doen in het belang van de boeren op Ruinerwold. Dat was ook de boodschap die men als bestuurslid mee kreeg maar daarom was juist deze beslissing zo moeilijk.

Dat sommige boeren er nog wel eens aan twijfelen of het wel een goede beslissing is geweest, is begrijpelijk, maar men moet zich nooit in een positie laten manoeuvreren waar geen verdere uitbreidingsmogelijkheden meer zijn. Dat was zeker een van de hoofdpunten die de doorslag hebben gegeven om ook mee te doen in de Gemeenschappelijke Exploitatie, G.E. genoemd. Een goede melkprijs is voor de boeren van het aller-grootste belang, maar een hechte Coöperatie is daarvoor een eerste vereiste.

Zo heeft Alberti zich ook altijd opgesteld, maar uit handen te geven wat dierbaar is, is geen gemakkelijke opgave.

Hij heeft een enorme ontwikkeling van de coöperatieve zuivelverwerking meegemaakt. Veel is er in zijn periode tot stand gekomen maar ook veel moest weer worden prijsgegeven omdat de ontwikkeling in een stroomversnelling was terecht gekomen. Maar hij heeft veel tijd en energie gegeven aan datgene waar hij van hield als geen ander, de zuivelfabriek met haar leden. Na een periode van 34 jaar bestuurslid waarvan 12 jaar voorzitter meende Alberti in 1979 gezien zijn leeftijd te moeten bedanken.

Het was zeker voor de heer Alberti een grote eer dat ook aan hem een koninklijke onderscheiding werd uitgereikt voor het vele werk dat hij heeft gedaan voor de georganiseerde landbouw, maar in het bijzonder voor de coöperatie zuivelonderneming en de veefokkerij.

De heer J.F. ter Haar die sinds 1947 bestuurslid was werd toen als voorzitter gekozen terwijl W. Nijstad werd benoemd tot vice-voorzitter.

Een periode die door velen als een niet gemakkelijke wordt ervaren. In de eerste plaats is de bevoegdheid die men als bestuurslid nog had tot een minimum teruggebracht, omdat het beleid steeds meer vanuit het moederbedrijf DOMO wordt bepaald en zo de functie als bestuurslid voor de fabriek toch steeds meer als een schakel tussen de leden en DOMO wordt gezien. Het was dan ook voor het bestuur een aanleiding om het aantal bestuursleden terug te brengen van 10 naar 8, wat al bij de laatste statutenwijziging was bepaald.

Nog 4 jaar heeft ter Haar als voorzitter de fabriek mogen leiden. Het was dan ook voor het bestuur een zwarte dag in de geschiedenis van 80 jaar zuivelcoöperatie. Juist op de datum van oprichting, n.l. 16 maart 1983 kwam een delegatie van "Noord-Nederland" met de mededeling dat het bedrijf Ruinerwold zijn poorten moest sluiten. Het eens zo mooie bedrijf dat door onze voorouders was opgericht in 1903 onder zeer moeilijke omstandigheden voor de boeren en door de jaren heen door veel mensen is bestuurd en waarin veel mensen een werkkring hadden gevonden, werd ook het slachtoffer van de steeds voortschrijdende ontwikkeling. Een ontwikkeling die na de oorlog in een stroom-

versnelling is geraakt.

Omdat de mogelijkheden van de mechanisatie en de snelle opkomst van de automatisering zo enorm veel heeft doen veranderen dat het niet meer mogelijk was ook onze fabriek te laten bestaan ten behoeve van, hoe zou ik beter kunnen noemen, het "Algemeen Belang".

Na enige woorden te hebben gewijd aan de voorzitters zou het zeker niet goed zijn wanneer ik niet het zelfde zou doen met de secretarissen. Moet een voorzitter goede kwaliteiten bezitten als leidsman, bij een secretaris is dat ook zeker een vereiste, want hij is degene die alle correspondentie verzorgd en daarom bijzonder goed met de gang van zaken op de hoogte moet zijn.

Uit het eerste jaarverslagen is gebleken dat de heer J.D. Koops als sekretaris was gekozen.

Zo het wel vaker voorkomt, ging het ook met de heer Koops. Een actieve jonge boer die zijn bedrijf runde aan de Larijweg was het niet vergund dit een lange reeks van jaren te mogen doen. Het was dan ook triest dat hij in 1907 kwam te overlijden en een jonge vrouw alleen moest achterlaten. Met hem ging een bekwaam secretaris heen. Hij liet een lege plaats achter in het bestuur.

In de ledenvergadering van 17 september 1908 werd opnieuw een jonge boer verkozen als bestuurslid nl. J.P. Brouwer en in de eerstvolgende bestuursvergadering tevens benoemd als secretaris

Men kon toen niet weten een heel goede keus te hebben gemaakt, want Brouwer verzorgde het secretariaat tot 1951. Een periode waarin van alles werd meegemaakt en het was zeker voor deze man, die zich altijd bescheiden opstelde, als zijn levenswerk te beschouwen. Bijna van de oprichting af was hij lid geweest van "Algemeen Belang".

Hij was bijzonder goed op de hoogte van wat er allemaal op de fabriek gebeurde. Hij fietste iedere zaterdagmorgen naar de fabriek om de zaken met de directeur even door te nemen. Het moest voor hem wel een geruststellende gedachte geweest zijn toen in 1925 de samenwerking met het Oosteinde tot stand kwam dat de naam "Algemeen Belang" bleef bestaan. Het was een hele klus om twee bedrijven in een organisatie om te bouwen, maar met veel takt en zelfvertrouwen en het belang van de leden vooropgesteld, is het toch gelukt.

Het was natuurlijk een grote eer voor de heer Brouwer toen hem in 1936 op 31 augustus de versierselen werden opgespeld behorende bij de koninklijke onderscheiding als ridder in de orde van Oranje Nassau.

Verleend voor de vele diensten die deze man voor de georganiseerde landbouw, fokkerij en zuivelorganisatie heeft verricht. Maar ook voor de leden een reden om dankbaar te zijn zo lang van de diensten van deze man gebruik te hebben mogen maken.

De periode 1925 - 1945 was een zeer moeilijke periode.

In de eerste plaats de bijzonder slechte jaren die er toen waren: voor de boeren een tijd van veel zorg. Het nemen van besluiten was in een crisistijd dan ook dubbel zo moeilijk. Maar de jaren 1940-1945 moeten ook voor deze man een hele moeilijke opgave geweest zijn. Aan de ene kant kwam de oprechtheid, waarop de heer Brouwer zijn leven gebaseerd was, in het gedrang en aan de andere kant heeft het hem zeker veel hoofdbrekens

gekost, datgene te doen wat voor de leden het beste was. Maar een ding bleef overeind: hij kon ook na 1945 met een gerust hart zijn levenswerk voortzetten.

In 1951 meende hij echter toch dat de tijd gekomen was om afstand te doen van "Algemeen Belang" in verband met zijn leeftijd.

Het was zeker een voldoening voor hem dat zijn zoon Willem Brouwer hem in het bestuur opvolgde, maar dat niet alleen. Ook werd hij de opvolger als secretaris. Vanaf 25 juni 1952 werden de notulen dan ook niet meer gemaakt door J.P. Brouwer maar door zijn zoon Willem.

Ook een man die al verschillende functies binnen de gemeenschap vervulde, maar ook nauw verbonden was met de rundveefokkerij in al zijn facetten. Dat maakte van hem een goed bestuurslid van de fabriek. Maar ook zijn bestuurslid zijn van de N. C. K. zorgde ervoor dat hij zich goed in de zuivelorganisatie thuis voelde.

De manier waarop hij met de mensen omging deed misschien soms wel eens wat moeilijk aan, maar wanneer men hem wat beter leerde kennen wist men ook zeker een goede vriend aan hem te hebben. Het was dan ook voor velen een bijzonder harde klap toen het bericht kwam van zijn plotseling overlijden tijdens een vergadering in Zwolle over de rundveefokkerij. Een onderwerp dat de heer Brouwer zeer na aan het hart lag en waarvan hij veel kennis en ervaring had. Het maakte dan ook een geweldige indruk op die bijeenkomst. 3 november 1975 was de datum dat het gebeurde en er werd meteen een periode van 68 jaar afgesloten dat het secretariaat van "Algemeen Belang" door de fam. Brouwer werd verzorgd. Een reden om even bij stil te staan en dankbaar te zijn dat wij zo veel jaren van hun diensten gebruik mochten maken.

Als zijn opvolger werd benoemd de heer R. Broekhuizen.

Een secretaris met een goede hand van schrijven. Hij kwam in een tijd dat de toetreding tot de G.E. van DOMO reeds een feit was en de notulen waren daarom dan ook op vele gebieden van een andere strekking. Maar de belangen van de leden stonden toch zeker nog centraal. Dat de notulen later op papier gedrukt stonden in plaats van geschreven was niet de oorzaak van de automatisering maar een ongeluk aan zijn hand was daar de oorzaak van. Hij heeft het secretariaat verzorgd tot aan het eind van het bestaan van "Algemeen Belang".

Directie "Algemeen belang"

Zoals uit het eerste jaarverslag is gebleken was de heer G. Reimers benoemd als directeur ook mede-eigenaar van het bedrijf dat door de coöperatie was overgenomen. Dezelfde procedure werd ook hier gevolgd gelijk als op het Oosteinde met het resultaat genoemd in het eerste jaarverslag.

In de eerste jaren van het bestaan was er wel vooruitgang maar een snelle ontwikkeling was er niet, alhoewel het ledenaantal steeds groeide en men inzag dat er een enorm stuk arbeid verplaatst werd van de boerderij naar de fabriek.

Toch was het een tijd waarin ook een belangrijke ontwikkeling plaats vond, want de elektriciteit deed zijn intrede. Het was in het jaar 1908 toen voor de eerste keer in een bestuursvergadering aan de orde kwam om ook over te gaan van petroleum-verlichting naar elektriciteit. Het bestuur zag wel dat er iets in beweging was, maar vond nog geen aanleiding, gezien de weinige ervaring die er was op dit punt, om over te gaan tot aanleg. Het duurde echter nog tot 1913 voor men het besluit nam om de fabriek aan te slui-

ten op het elektrische net. De fa. Jansen uit Meppel verzorgde de aanleg in de fabriek en in de woning van Pries, die werkzaam was bij "Algemeen Belang", voor de prijs van f 129,50 met 1 jaar garantie.

Toen men in de courant las dat de directeur van "Algemeen Belang" ook was benoemd tot directeur van de N.V. Ruinerwoldse Elektriciteitscentrale ontstond er nogal enige spanning tussen hem en het bestuur wat tot gevolg had dat de heer Reimers per 1 mei 1914 ontslag vroeg hetgeen hem werd verleend.

De heer Reimers was een pionier en hij voelde zich steeds aangetrokken tot iets nieuws en daarom wenste de voorzitter hem dan ook veel succes met de nieuwe onderneming.

Als zijn opvolger werd benoemd de heer A. v. Dijk uit Marssum in de ledenvergadering van 14 maart 1914.

De heer van Dijk was door het bestuur op drietal geplaatst met J. Knol uit Elsloo en G. Postumus uit Wanneperveen uit 80 sollicitanten.

Geen probleem dus om een nieuwe man te krijgen die de leiding kon overnemen, maar wel een heel moeilijke tijd, daar de oorlogsdreiging in 1914 steeds groter werd en in september een algehele mobilisatie werd afgekondigd.

In verband met de vacature van de directeur werd er door de heer Claterbos, als rijksveeteeltconsulent⁴ in Drenthe, wederom een poging ondernomen om de twee bedrijven op Ruinerwold te verenigen in één organisatie. Maar de bereidheid was evenmin aanwezig als bij een eerdere poging. Het was natuurlijk een goede zaak geweest de bedrijven samen te voegen maar er moest nog veel water naar de zee stromen voor die bereidheid wel aanwezig was. De heer van Dijk werd na 2 jaar als directeur geweest te zijn, benoemd te Munnekeburen.

Zo moest dan in 1916 een oproep geplaatst worden voor een nieuwe directeur. Verderom was de belangstelling groot n1.38 sollicitanten. Na vele bezoeken en besprekingen werd door het bestuur een drietal voorgedragen aan de algemene ledenvergadering.

Door die ledenvergadering werd met grote meerderheid van stemmen benoemd de heer C.J. v.d. Meulen te Marssum.

De oorlog die toen nog in alle hevigheid woede in de ons omringende landen gaf toch voor ons toen wel grote problemen. Evenals zo vele moest de nieuw benoemde directeur ook zijn dienstplicht vervullen en werd dan ook als landstormer opgeroepen. Als plaatsvervanger werd benoemd de heer H. Boverhof-assistent directeur te Deinum. De heer Boverhof werd een jaar later als directeur benoemd te Norg. De heer v.d. Meulen nog steeds in militaire dienst, kan toch de fabriek weer leiden zij het wel met enige problemen maar een nieuw plaatsvervanger werd niet benoemd.

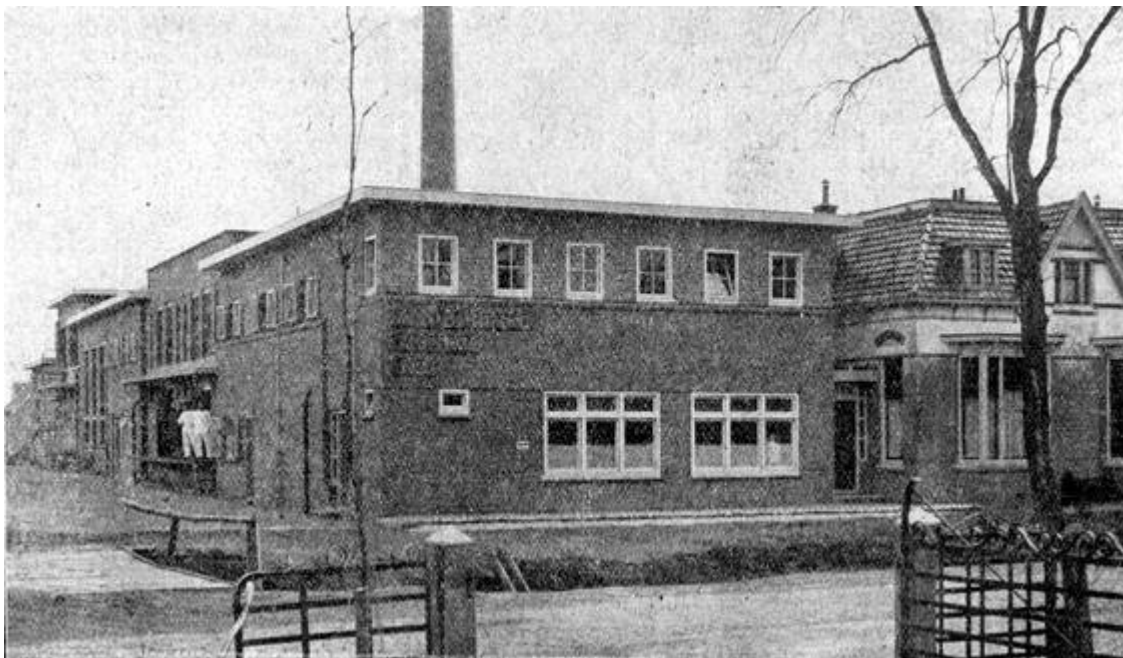
Wat weer aan de orde kwam was de samenwerking met het Oosteinde, maar ook toen zonder resultaat gezien de moeilijke omstandigheden waarin men verkeerde.

Na de mobilisatie in 1918 nam het leven weer een wat normale vorm aan en konden er weer plannen gemaakt worden. V.d. Meulen heeft in die jaren dan ook een succesvol-

⁴ J.C. van Weydom Claterbos was geen Rijksveeteeltconsulent in Drenthe maar Rijkszuivelconsulent

le tijd meegemaakt door de leiding op zich te nemen van de twee bedrijven die in 1925 samen een nieuw bedrijf startten. (*Zie Bijlage I*)

Een tijd waarin de ontwikkeling niet stil stond, maar de overschotten die er toen kwamen waren voor de landbouw zo fataal, dat een algehele crisis niet meer was te voorkomen.

De Nieuwe fabriek "algemeen Belang" in 1926

Het nieuwe bedrijf maakte toen ook een heel moeilijke tijd door. De crisis was zo groot dat het voor veel boeren de allermoeilijkste tijd was om de bedrijven lopende te houden. Maar door hard werken en grote ontberingen zijn zij ook deze tijd doorgekomen.

Maar de allergrootste moeilijkheden kwamen pas toen op 10 mei 1940 de Duitsers ons land bezetten. Misschien financieel wel wat verruiming, maar organisatorisch werd het een chaos. De verhoudingen werden er niet beter op en de verschillende opvattingen over de politiek waren dan ook bijzonder groot. Een periode die moest worden vergeten om zo snel mogelijk weer aan de slag te gaan na de bevrijding. ⁵

Nog 7 jaar heeft v.d. Meulen de fabriek nog mogen leiden en het was dan ook voor de boeren op Ruinerwold droevig nieuws toen op 19 oktober 1952 bekend werd dat hij was overleden en het was daarom zeer terecht dat de heer J.W. Pol als voorzitter van "Algemeen Belang" woorden van dank bracht aan de fam. v.d. Meulen vooral datgene wat hij voor Ruinerwold en in het bijzonder voor "Algemeen Belang" had gedaan.

Ook toen kwam een tijdperk dat zich kenmerkte door verschillende omstandigheden, omdat juist in diezelfde periode de heer Kooistra assistent- directeur bij "Algemeen Belang", benoemd werd als directeur te Linde (O) en zodoende was de fabriek op Ruinerwold enigszins zonder leiding.

⁵ In deze 'heruitgave' **dik** aangezet omdat schrijver, W. Nijstad, het onderwerp - foute bestuursleden - noemt. In andere gedenkboekjes kwam ik dat nog niet tegen! JH.

Maar zo een goede buur betaamt werd de heer v.d. Molen directeur te Ruinen, bereid gevonden de algehele leiding tijdelijk op zich te nemen.

Zo werd de tijd overbrugd totdat de heer Schuurmans uit Zurich op 28 november 1952 uit 23 sollicitanten werd benoemd als opvolger van de heer v.d. Meulen. De heer Schuurmans heeft in Ruinerwold dacht ik een stormachtige ontwikkeling van de coöperatieve zuivelindustrie in Drenthe en Groningen meegemaakt. Hij bekleedde diverse functies in de overkoepelende organisaties. De belangrijkste waren zeker het bestuurslidmaatschap van DOMO-Bedum, zelfs enige tijd als secretaris, maar verder hadden N.C.K., Regionaal Orgaan voor Melkhygiëne en het Coöperatief Verzekeringsfonds aan de heer Schuurmans een bekwaam bestuurslid. Hij heeft altijd de belangen van de boeren voorop geplaatst, al was dat soms wel eens ten koste van zijn eigen belang.

Toen dan ook in 1968 aan de orde kwam om lid te worden van de Gemeenschappelijke Exploitatie (G.E.) van DOMO. was het toch de heer Schuurmans die het bestuur moest adviseren om tot een zo goed mogelijk besluit te komen. Ik weet zeker dat er op Ruinerwold boeren zijn geweest - en misschien nog wel - die het besluit om toe te treden tot de G.E. een minder goed besluit hebben gevonden.

Het is echter vooral de snelle ontwikkeling in de techniek geweest, die mechanisatie en automatisering in de bedrijven mogelijk maar ook noodzakelijk maken. Schaalvergroting is dan ook mogelijk maar ook noodzakelijk om de kosten in de hand te houden.

Hetzelfde beeld zie je op de veehouderijbedrijven. Productieverhoging per hectare maakt in eerste instantie de hogere kosten goed en deze hogere melkproductie doet hetzelfde bij de zuivelfabrieken.

Het is echter te voorzien dat dit van tijdelijke aard is, omdat er een ontwikkeling naar een kleiner aantal grote productie-eenheden nodig zal zijn om de veehouders een redelijk inkomen voor de toekomst te garanderen. Een sterke daling van het aantal veehouderij bedrijven en zuivelbedrijven is op gang gekomen. Met de komst van de G.E. is het mogelijk geworden de zuivelindustrie in Drenthe en Groningen te reorganiseren en het aantal zuivelfabrieken drastisch te verminderen, waardoor de productie bij de overblijvende bedrijven kon worden verhoogd maar ook de soorten produkt centraal werden bepaald.

De beslissingsbevoegdheid van een groot aantal zaken is hierbij echter naar de centrale organisatie gegaan, hetgeen bij de besturen en vooral bij de directeuren als een degradatie van de functie is ervaren en het heeft de nodige tijd gekost om dit probleem geestelijk te verwerken. De G.E. heeft er sterk toe bijgedragen, dat de uitbetaling voor de melk in Drenthe en Groningen landelijk bij de top behoorde.

Na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd in 1978 heeft de heer Schuurmans na een ruim 25-jarig dienstverband met een drukbezochte receptie afscheid genomen als directeur van "Algemeen Belang". Al die jaren heeft de familie Schuurmans met veel genoegen in Ruinerwold gewoond, zodat het geen moeilijk besluit voor hen was om er te blijven wonen. "Algemeen Belang" bestond nog en was een van de bedrijven die nog meewerkte in de G.E. van DOMO-Bedum. Al had het zijn eigen identiteit wel wat verloren, het bestuur van "Algemeen Belang" was toch van mening dat er een nieuwe directeur benoemd moest worden.

Was het altijd de gewoonte van het bestuur geweest zelf de directeur te benoemen, daarna gebeurde het in overleg met DOMO. Het resultaat was dat de heer Scheenstra, die assistent was bij "Algemeen Belang" als opvolger voor de heer Schuurmans werd benoemd.

Hij heeft niet een gemakkelijke tijd gehad in Ruinerwold. Want als men als jong directeur, met veel plannen voor de toekomst, steeds moest ervaren dat er voor zijn plannen geen mogelijkheden waren, dan geeft dat weinig voldoening. De enkele jaren die hij bij "Algemeen Belang" als directeur heeft meegemaakt waren zeker geen verloren jaren en ik hoop dan ook dat er voor de heer Scheenstra nog een goede toekomst in de coöperatieve zuivelindustrie is weggelegd.

Productie en verkoop

Wanneer men een goed overzicht wil geven van de ontwikkeling in de zuivelbereiding, dan ontkomt men er niet aan om ook aandacht te schenken aan de bereidingen van de produkten, de afzet en de kwaliteit.

Ook "Algemeen Belang" was vanaf de oprichting lid van het Drentse Botercontrolestation, die de boter eerst op geregelde tijden keurde, maar vanaf 1907 is begonnen met de wekelijkse keuring en dan wel volgens een nieuw puntenstelsel, n.l. 20 voor geur, 40 voor smaak en 40 voor gehalten en bewerking. Tot aanmoediging van het personeel om toch vooral veel aandacht te besteden aan het maken van een goed produkt, wordt dan ook in een bestuursvergadering door de directeur voorgesteld om een premie te betalen aan het personeel en wel in de vorm van het behalen van 61 - 65 punten, een premie van 25 cent voor assistent en botermaker en 20 cent voor de overige werknemers. Maar bij het behalen van 66 - 70 punten de toeslag te bepalen op 50 - 40 cent en wanneer het aantal punten 71 - 75 bedroeg dan een verhoging van 75 - 60 cent per week.

Het was natuurlijk een systeem dat wel goed werkte, maar deze mensen hadden het vaak toen niet alleen in handen om een goed produkt te maken, maar de aangeleverde melk moest wel van goede kwaliteit zijn.

Daarom kwam in die bestuursvergadering de vraag naar voren of er ook een aantal dagen bepaald moest worden voordat de melk van nieuwmelkte koeien aan de fabriek geleverd mocht worden. De heer Claterbos die op die bestuursvergadering aanwezig was achtte 8 dagen na het afkalven voldoende, mits de melk goed koken kon lijden. Deze voorstellen werden nog niet direct aangenomen, maar in een andere bestuursvergadering in een iets gewijzigde vorm konden de heren zich met deze voorstellen verenigen en daarna is deze manier van honorering vele jaren vast gehouden.

Maar dat er aan de kwaliteit van de melk altijd veel aandacht is geschonken mag blijken uit het feit dat in 1910 al is besloten een toestel aan te schaffen voor het bepalen van het vuilgehalte in de melk en ook daarvoor een cijfer te geven op het uitbetalingsbriefje zonder daar directe financiële consequenties aan te verbinden.

Dit is misschien wel een eerste aanzet geweest voor een verdere uitbreiding van de kwaliteitsbepalingen die voor de boeren ook nu, wanneer men niet aan de eisen heeft voldaan, wel terdege financiële gevolgen heeft. Maar de export die er nu is van alle zuivelprodukten maakt het toch wel nodig dat er aan de kwaliteit van de melk veel aandacht wordt besteed. Maar wanneer men de ontwikkeling van de handel in boter, wat in de eerste jaren van het bestaan van de coöperatieve zuivelindustrie toch het produkt was waar men de winst uit moest halen volgt, ligt het voor de hand dat men daar ook de

meeste kooplieden in kon vinden.

Dat er toen ook al wat concurrentie was blijkt wel uit een van de bestuursvergaderingen in 1907 toen de directeur melding maakte van het feit dat hij een depot in boter had geopend bij de fa. Klamer in Meppel waarvoor hij 20 potjes heeft gekocht met een inhoud van ½ kilo.

Wanneer deze verkoop enige opgang zou maken wilde hij nog 20 potjes kopen met het opschrift "Coöperatieve stoomboterfabriek Algemeen Belang".

"Algemeen Belang" jaren-50

Voor iedere kg boter door Klamer verkocht krijgt hij 5 cent, maar hij had de directeur gezegd wanneer de verkoop goed zou verlopen dat hij graag iets meer wilde ontvangen. Het was natuurlijk van groot belang dat de directeur goede koopmanseigenschappen had, zodat hij de boter voor een goede prijs van de hand kon doen. Het heeft nogal enige tijd geduurd voordat de verkoop van de produkten via een afzetvereniging verzorgd werd, maar in 1916 werd "Algemeen Belang" toch lid van de Drenthse Exportvereniging, die zich als zodanig ook zou aansluiten bij de N.C.K., een landelijk apparaat wat de verkoop voor een groot aantal zuivelorganisaties in Nederland verzorgde.

Niet alle coöperaties hadden zich hierbij aangesloten, omdat men van mening was dat men niet alles uit handen moest geven, maar zelf de verkoop moest verzorgen, waardoor er toch wel een bepaalde concurrentiestrijd ontstond die niet altijd bij iedere boer even goed overkwam, maar toch wel een zekere stimulans was om de zaak goed te volgen en zodoende een goede prijs te kunnen maken.

Dat de verkoop van boter ook een verdergaande ontwikkeling doormaakte, blijkt wel uit de vele besprekingen die hierover werden gehouden. De behoefte aan een groter afzetapparaat heeft toch in later jaren bewezen dat dit voor de boeren van bijzonder grote betekenis is geweest.

Een nationale verkooporganisatie als de N.C.Z. heeft dan ook een groot aandeel gehad in de ontplooiing van de coöperatieve zuivelindustrie.

Was het eerst de georganiseerde boterverkoop die door hen werd verzorgd, later kwam daar de afdeling kaas bij. In de beschrijving van de voorzitters, secretarissen en directeuren die onze fabriek hebben geleid is al naar voren gekomen dat ook daar Ruinerwold verschillende functies heeft bekleed.

Die organisatie heeft een wereldwijde betekenis gekregen en de grote gebouwen in Meppel waren daar eens de trots van de Coöperatieve Zuivelorganisatie van Zuid-West Drenthe. Dat de ontwikkeling verder gaat is natuurlijk te begrijpen, maar dat het zo zou worden dat iedere grote zuivelonderneming als "Noord-Nederland", Coberco, Melkunie Holland en Campina de voorkeur geven aan een eigen verkoopapparaat was toen niet te voorzien.

Het was daarom vooral voor de fabrieken in Zuid-West Drenthe die het meest betrokken waren bij de N.C.Z. dan ook een moeilijke beslissing toen het verzoek van DOMO kwam om als lid te bedanken en ons te scharen achter het beleid dat DOMO-Bedum voorstond, n.l. de verkoop van de kaas door FRICO te laten verzorgen. In verband met de G.E. en de nauwe verbondenheid met DOMO-Bedum, die samenwerking met FRICO had aangegaan en daardoor ook lid geworden was van C.C.F. was ervoor Ruinerwold als zodanig geen andere keus meer mogelijk dan te bedanken als lid van de N.C.Z.

Dat er door een bepaalde ontwikkeling reorganisatie nodig is, is een normale zaak, maar het brengt vaak een situatie mee, waarmee men grote moeilijkheden heeft om een beslissing te nemen.

Zo was dit een van die dingen die men met pijn in het hart moest nemen. Maar de tijd gaat verder en zo ook de ontwikkeling.

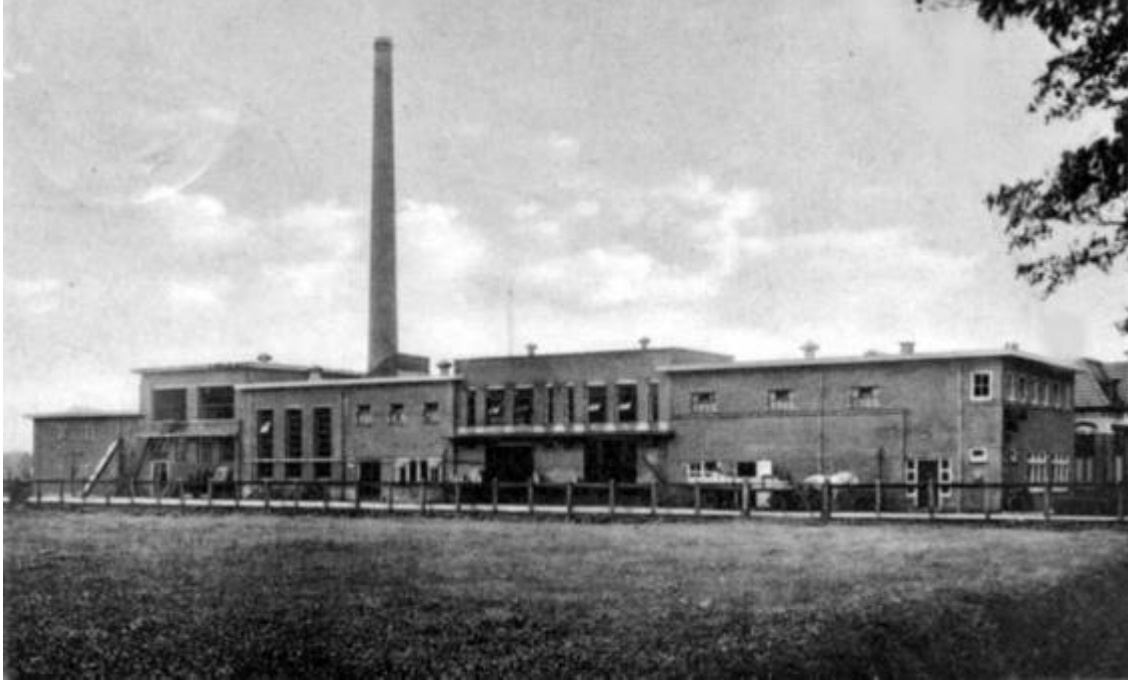
Nu wordt de afzet van de produkten die door deze zuivelgigant gemaakt worden verzorgd door de eigen verkooporganisatie van "Noord-Nederland" en ik hoop en vertrouw er op dat zij in hun opzet zullen slagen.

Melkvervoer

De coöperatieve zuivelfabrieken omvatten in de eerste jaren van het bestaan vele aspecten. Eén daarvan was het melkvervoer naar de fabrieken en het vervoer van boter naar Meppel.

De opmerking die ik hierbij wil maken is wel de regelmaat van dezelfde mensen die dit vervoer verzorgden. De namen die we in het eerste jaarverslag zijn tegengekomen, n.l. J. Stummel, J. Konjer en W. Remmelts, komen we later ook veel tegen in de verslagen, maar de prijs waarvoor men dit deed was dan ook helemaal naar de verhouding van lonen en de opbrengsten voor de boer. Het was dan ook voor deze mensen een spannende tijd wanneer de melkritten ieder jaar opnieuw moesten worden uitbesteed en er werd dan ook soms met halve centen verschil een rit aan de laagste inschrijver gegund.

Werd het melkvervoer voor f 4,- of f 5,- per week verzorgd in 1903, dan mag blijken hoe slecht de economische positie in 1933 was. Toen werden voor eenzelfde prijs de melkritten verzorgd, terwijl de afstand naar de fabriek nog groter was. Ook het botervervoer werd vele jaren door de heer F. Hartsuiker verzorgd en wel voor de prijs van 90 cent per rit. Ook werd door de fam. Hartsuiker vele jaren het kuiperswerk verricht voor "Algemeen Belang".

Algemeen Belang Ruinerwold jaren-50

Het zou mij te ver voeren wanneer ik alle namen van de melkrijders zou moeten noemen, maar opvallend is toch wel dat er verschillende families zijn geweest, die dit jaren lang hebben volgehouden.

Zonder ook maar iemand tekort te doen, meen ik toch enkele mensen te moeten noemen en wel om die reden, dat de melkrijders vaak diegenen waren, die de verbintenis van zuivelfabriek en leden tot een onmisbare schakel maakten en daardoor een veel grotere taak hadden dan alleen maar melkmenners. In de rij van namen die dit door de jaren heen reden voor de fabriek, kwam zeker de naam Stummel voor, waarbij opvalt dat zij dit als eerste maar ook als laatste deden. Verder kwam ik in de verslagen van de fabriek vaak de namen Jans, Kleene, J. v.d. Berg tegen. J. Zoer en K. Ems waren misschien wel de laatsten die het melkvervoer met paard en wagen verzorgden.

Ook dit onderdeel van de zuivelfabriek ging met de tijd mee. In de eerste jaren werden nogal eens opmerkingen gemaakt dat de ene wagen wel en de andere geen veren had, waardoor de kwaliteit van de melk in het geding kwam. In 1936 werd de eerste melk krit verzorgd door B. Zoer met een vrachtauto en later werd ook door R. Zwiers de melk vervoerd met de vrachtauto. In de laatste jaren dat de melk in bussen vervoerd werd had de fabriek een eigen auto of het werd door een trekker verzorgd en de mensen waren min of meer verzekerd van deelname aan dit vervoer.

De laatsten die dit werk verzorgden waren J. Jans, B. Noordhuis en J. de Vries. De overschakeling van bussen naar tank zorgde er voor dat de melkmenner van het straatbeeld verdween en de RMO zijn intrede deed.

Samengaan van "Oosteinde en "Algemeen Belang"

Het is misschien wel interessant te vermelden dat de ledenvergadering van "Algemeen Belang" op 13 augustus 1917 het bestuur machtiging verleende om over te gaan tot het bereiden van caseïne. Dat er toen ook al een duidelijke ontwikkeling was om de melk tot meer waarde te brengen via meer produkten, blijkt uit het feit dat er toen een

poging in het werk is gesteld om voor gezamenlijke rekening een fabriek te stichten in Meppel waar de caseïne gemaakt kon worden voor de fabrieken in de naaste omgeving. Dat was misschien al een voorbode van de oprichting van een Drentse Onder Melk Organisatie (D.O.M.O.), maar de tijd en omstandigheden in ogenschouw genomen, is het wel verklaarbaar dat het toen niet kon worden gerealiseerd. Het moest dan ook nog tot 1925 duren voordat een kaasfabriek werd gebouwd gelijk met het samengaan van "Oosteinde" en "Algemeen Belang".

Het was dan ook voor Ruinerwold van een bijzonder grote betekenis dat de boeren van toen het besluit hebben genomen om in groter verband verder te gaan. Dat er op Ruinerwold nogal eens apart wordt opgetrokken en de gedachte Oost en West toch altijd nog bestaat, behoeft geen reden te zijn om de grote kaasfabriek niet te bouwen voor gezamenlijke kosten.

De eerste besprekingen die hier over gevoerd werden, waren al in 1912. Later werd dit onderwerp nog eens weer uit de kast gehaald, maar na vele besprekingen bleek men toen de bezwaren die er aan kleefden groter te vinden dan de voordelen. Dat er in die jaren ook geen grote mogelijkheden waren is begrijpelijk, maar toen de mobilisatie in 1918 voorbij was en de spanning in de wereld weer afnam, werden de plannen om samen te werken weer eens boven tafel gehaald.

Het moest toch nog tot 1923 duren voor men met serieuze voorstellen kwam om te komen tot één vereniging. Wanneer namen genoemd moeten worden die hier een groot aandeel in hebben gehad, zijn dat in de eerste plaats de heer Claterbos, toen Rijks-zuivelkonsulent in Drente en de sekretaris van de Drentse Zuivelbond, de heer Buning.

Vele besprekingen volgden en het was dan ook geen gemakkelijke taak om beide partijen op één lijn te krijgen. Het was om moedeloos van te worden. Als men de notulen leest die hierover zijn geschreven, proeft men dat het niet altijd onwil was die hier naar voren kwam. Het werd door velen nogal emotioneel beleefd en verwijten tot elkaar werden er dan ook vaak gemaakt.

Dat dit allemaal gebeurde, was toch wel een teken dat men zich nogal betrokken voelde met de fabriek. Het is dan ook heel goed te begrijpen, dat de discussies soms hoog opliepen. Maar een oud gezegde zegevierde hier tenslotte, n.l. "De aanhouder wint".

Nadat eerst in een ledenvergadering van "Algemeen Belang" de voorstellen van "Oosteinde" werden afgewezen omdat men de plannen te duur vond, kwam men een half jaar later toch tot de conclusie dat wil men met elkaar verder, dit misschien wel de beste oplossing was.

Dat de zaken goed werden besproken, blijkt uit de vele vergaderingen die hieraan gewijd zijn. De secretaris had dan ook geen gemakkelijke taak om alles in de notulen vast te leggen.

Zo werd er in één jaar ⁶ een boek vol geschreven, hetgeen wel aangeeft hoeveel problemen het gaf in die tijd tot een goede samenwerking te komen. Dit wordt in dit notulenboek bijzonder goed weergegeven.

⁶ Zin die moeilijk te lezen was in de kopie; kan ook dag, week of maand zijn!

Zonder ook maar iemand de schuld te geven dat het zo lang moest duren, valt het toch op dat het een zeer moeilijke beslissing was voor de leden van "Oosteinde" om de fabriek die zij in al die jaren samen hadden opgebouwd, te moeten sluiten om te komen tot een samenwerking met "Algemeen Belang". Het is daarom een bijzonder historische gebeurtenis dat op 3 december 1924 in een bijzondere ledenvergadering van "Oosteinde" ten huize van H. Reinders werd besloten tot samenwerking met "Algemeen Belang".

Die vergadering werd door vele leden bezocht en dat niet iedereen stond te juichen, blijkt uit de stemverhouding, want van de 209 stemmen die werden uitgebracht, waren er 133 voor, 65 tegen en 11 blanco. Maar dat het een beslissing is geweest die goed was, mag blijken uit het feit dat de coöperatieve zuivelfabriek "Algemeen Belang" een zeer goede plaats innam in de coöperatieve zuivelwereld. Veel mensen hebben jarenlang een goed bestaan gehad als werknemer en leest men de notulen door dan komt men vaak namen tegen die ook op een andere manier een goede plaats hebben vervuld in de Ruinerwoldse gemeenschap.

"Algemeen Belang" nam ook een aparte plaats in ten opzichte van de assistent directeuren. Wanneer men als zodanig in Ruinerwold benoemd werd, maakte men een goede kans na een goede opleiding in ons bedrijf in aanmerking te komen voor promotie.

Het zou mij te ver voeren al deze mensen bij naam te noemen maar enkele, nog bij velen bekend, zijn toch wel de heren Bokhorst, Lenos, Schoenmaker, Groen, Kooistra, van Slageren, Salverda, van Assenberg, Boersma en Kuik, die "Algemeen Belang" als startplaats hebben gehad voor hun verdere zuivelloopbaan.

Melkaanvoer

Wanneer we het hoofdstuk ?? er e?? ont?? keln?? daarvan we nader?? and?? dan komt men nogal grote verschillen tegen. Het is jammer dat er in de eerste jaarverslagen van "Algemeen Belang" geen cijfers bekend zijn wat de aanvoer van de melk betreft. Wanneer ik een schatting zal maken, dan wil ik dat doen naar aanleiding van de hoeveelheid melk die op het Oosteinde geleverd werd, n.l. 1½ miljoen; dan is het wellicht aannemelijk dat "Algemeen Belang" rond de 2 miljoen kg kreeg aangevoerd. Het vermelden van de aanvoercijfers is dan ook voor het eerst te lezen in het jaarverslag 1915 - 1916. Het ledental bedroeg 163 tegen 159 in het vorige boekjaar, terwijl hiervan 5 leden geen koeien hielden en dus geen melk leverden.

Totaal werd verwerkt - Algemeen Belang - van:

Leden	2.967.605 kg melk
Leveranciers	<u>53.647 kg melk</u>
Totaal	3.021.252 kg melk

Het eerste jaarverslag in boekvorm uitgegeven met vermelding van de cijfers aangaande exploitatie, balans, verlies- en winstrekening dateert uit 1917 - 1918. Dat boekjaar werd 2.595.0502 kg melk ontvangen, dat was 313.049½ kg minder dan het vorige jaar met een gemiddeld vetgehalte van 3,02%. De grootste aanvoer per dag bedroeg 12.716 kg en het laagste was 3.491 kg, respectievelijk geleverd op 4 juni 1917 en 22 februari 1918. De verhouding van zomer- en wintermelk was dan ook bijzonder ongunstig, waarvan de oorzaak werd toegeschreven aan de schaarste en de hoge prijzen van het vervoer. Uit de aangeleverde melk werd geproduceerd 91.433 kg boter terwijl aan parti-

culieren 577 liter volle melk werd verkocht. Ook moest er melk geleverd worden aan de stad Utrecht op aanwijzing van de regering. 8.600 liter moest worden vrijgemaakt voor de mensen in de stad wegens gebrek aan voedsel in verband met de oorlogsdreiging en de algehele mobilisatie. Wanneer men de verschillen ziet van aanvoer in de periode 1915 - 1925, want dan houden de vergelijkingen op in verband met de fusie met "Oost-einde", dan ziet men ook dat het dieptepunt lag in 1918 - 1919.

Zuivelfabriek "Algemeen Belang" Ruinerwold jaren -50

Daarna ging het weer in stijgende lijn. Ik zal dan ook van een aantal jaren de cijfers opnemen, zodat men een goed beeld krijgt van de moeilijkheden die zich in zo'n periode kunnen voordoen.

Gaf het vorige boekjaar aanmerkelijk verschil met het daaraan voorafgaande, wat betref den melkaanvoer, in het afgelopen jaar bleek ook de melkaanvoer weer belangrijk te zijn toegenomen.

Ontvangen werd 3.222.710 KG. melk, tegen 2.857.552 KG, in het vorige jaar, zijnde een verschil van 365.158 KG. melk.

Eindelijk hebben we weer het kwantum van voor den oorlog bereikt, ja, zelfs is de hoeveelheid dit jaar nog ruim 100.000 KG. hooger, dan ooit in een voorafgaand jaar werd geleverd.

Het hieronder volgende staatje geeft over de laatste elf jaren de totale hoeveelheid per jaar, benevens de grootste en kleinste hoeveelheid per dag aan.

	Boekjaar	Totale hoeveelheid K.G.	Grootste hoeveelheid K.G.	Kleinste hoeveelheid K.G.
In	1913 - 1914	3122686	13205	4634
"	1914 - 1915	3083300	13395	4837
"	1915 - 1916	3021252	13043	4760
"	1916 - 1917	2908103	12756	4919
"	1917 - 1918	2595053 ½	12716	3491
"	1918 - 1919	2195100 ½	10958 ½	2819
"	1919 - 1920	2465679	11628 ½	3903 ½
"	1920 - 1921	2622298	9874	5097
"	1921 - 1922	2686450	11903 ½	4522 ½
"	1922 - 1923	2857552	11783 ½	4799 ½
"	1923 - 1924	3222710	13063	4978

?????and ? Melkaanvoer 1924 - 1925

Wanneer men de verschillen bekijkt van het aantal liters die nodig waren voor de bereiding van 1 KG. boter n.l. in 191? ??,?6 KG. en in 1925 26,77 KG. melk, dan komt men in 1925 toch al wat beter uit de bus. Het vetgehalte is n.l. gestegen van 3,02 tot 3,26%.

Dat er enige vooruitgang was in opbrengst wat het vetgehalte betreft en de prijs die gemaakt werd ten opzichte van het begin is goed merkbaar, maar de ontwikkeling op dit punt is toch bijzonder traag te noemen.

Nadat er al eens eerder een poging was ondernomen om een controlevereniging op te richten binnen de poorten van de zuivelfabriek, werd in 1926 besloten daarmee toch te starten, om zo het vetgehalte in de melk op een hoger peil te brengen. Om hieraan meer aandacht te besteden werd ook met uitbetaling van de melk per procent vet begonnen.

Na eerst nogal veel bezwaren te hebben overwonnen, werd er toch langzamerhand meer gedaan in die richting en het resultaat bleef dan ook niet uit. Of die ontwikkeling heeft bijgedragen tot de grote overschotten en de daaruit voortvloeiende crisis van de jaren 1930 is voor mij niet te beoordelen.

Het heeft dan ook nog tot na de oorlog 1940 - 1945 geduurd voordat er een snellere ontwikkeling op gang kwam. De mogelijkheden die er toen kwamen waren dan ook bijzonder groot. Met de oprichting van Kunstmatige Inseminatie werd zo'n grote stimulans gelegd bij de veefokkerij, die zijn weerga niet kent. Een snelle stijging van het vetgehalte en de melkplas heeft er toe bijgedragen dat de bedrijven zich hebben ontwikkeld tot een bijzonder hoog peil.

Ook de mechanisatie op de bedrijven werd steeds meer toegepast, zodat het aantal koeien per bedrijf ook enorm is toegenomen.

De tijd dat men afhankelijk was van de wereldmarktprijs en de invloed die men had op het hele marktgebeuren veranderde nogal met de komst van de EEG.

In de eerste jaren werd n.l. een garantieprijs uitbetaald, maar die werd later vervangen door een richtprijs. Dat veranderde wel enigszins maar de mogelijkheid om boter en mager melkpoeder voor een bepaalde prijs in te leveren bij de EEG legde toch wel een basisprijs vast voor de melk. Dat was voor de veehouderij dan ook bijzonder belangrijk.

Hoe de ontwikkeling met de aanvoer van melk is gegaan behoeft geen nadere uitleg, maar dat het moest uitmonden in enorme overschotten was dan ook niet meer te voorkomen. Het is voor veel veehouders een tragedie. Er is voor een boer niets minder dan dat men beperkingen krijgt opgelegd die de ontwikkeling van zijn bedrijf in de weg staan. Maar als men daarbij de vergelijking maakt dat er in 1956 328 leden waren bij "Algemeen Belang" die bijna 10 miljoen kg melk leverden en dat er in 1985 nog 117 zijn die 25 miljoen produceren, dan kan men toch wel vraagtekens plaatsen.

Wat de toekomst op dit gebied zal zijn is moeilijk te voorspellen maar dat het voor de boeren nog eens mogelijk zal zijn zonder superheffing weer op een normale wijze te boeren, is natuurlijk een wens die door ons allen wordt onderstreept.

Om dat een ?? goed vergelijkend overzicht te geven, volgt hierbij een staatje die aangeeft hoe groot het verschil is in de periode 1925 - 1967, dat is de periode die vergelijkbaar is sinds de fusie met "Oosteinde" tot aan de toetreding van "Algemeen Belang" bij de G.E, van DOMO-Bedum.

O V E R Z I C H T van de combinatie van de fabrieken A. B, en O. E. en vanaf de inwerkingstelling van de kaasmakerij

Boekjaar	Aantal leden	Aantal koeien	Ontvangen KG. melk	Vetgeh. in %	Prijs %	Prijs per KG.	Onkosten
1926-1927	306	2184	7364899	3.185	2.445	7.79	1.308
1927-1928	300	2152	6726831	3.14	2.626	8.52	1.393
1928-1929	302	2171	6810497	3.22	2.651	8.54	1.193
1929-1930	297	2210	7575546	3.287	2.453	8.06	1.285
1930-1931	295	2237	7873861	3.301	1.927	6.36	1.237
1931-1932	295	2381	7775118	3.295	1.447	4.77	1.107
1932-1933	298	2400	8004825	3.295	1.298	4.26	0.968
1933-1934	296	2433	7849616	3.294	1.352	4.45	0.891
1934-1935	299	2500	8467792	3.299	1.269	4.19	0.795
1935-1936	293	2575	8293791	3.321	1.418	4.71	0.777
1936-1937	293	2810	9012417	3.344	1.452	4.86	0.734
1937-1938	293	2659	8539457	3.494	1.66	5.63	0.832
1938-1939	293	2802	8521230	3.44	1.573	5.41	0.798
1939-1940	298	2860	9132910	3.463	1.705	5.90	0.741
1940-1941	305	2750	7683105	3.43	1.773	6.08	0.993
1941-1942	302	?	6169614	3.46	1 2.85	9.84	1,39
1942-1943	304	?	4847213	3.43	7 3.12	10.81	1.48
1943-1944	305	?	4.833.316	3.44	8 3.69	12.72	1.44
1944-1945	322	?	4.576.317	3.49	5 3.668	12.82	1.33
1945-1946	315	?	5.299.828	3.47	5.	17.36	1.643
1946-1947	322	?	5.647.935	3.537	4.99	17.38	2.198
1947-1948	320	2536	6.712.518	3.60	5.143	18.52	2.425
1948-1949	319	2625	8.800.746	3.701	5.883	21.77	2.07
1949-1950	322	2883	9.942.015	3.733	5.66	21.14	2.541
1950-1951	323	2739	9.586.252	3.726	5.284	19.7	2.464
1951-1952	321	2743	9.289.863	3.707	5.642	20.917	2.946
1952-1953	322	2842	9.463.857	3.708	6.059	22.47	3.437
1953-1954	323	2983	9.989.853	3.814	6.228	23,75*	3.12
1954-1955	326	2934	9.347.680	3.814	6.228	23.75*	3.12
1955-1956	328	2892	9.910.072	3.866	6.289	24.31*	2.952
1956-1957	325	2905	10.017.757	3.89	6.51 *	25.33*	3.264
1957-1958	328	3026	10.933.572	3.958	6.46 *	25.58*	3.228
1958-1959	328	3047	11.460.381	3.926	5.97 *	23.43*	3.624
1959-1960	325	3133	13.433.384	3.948	6.45 *	25.46*	3.32
1960-1961	324	3502	13.108.784	3.934	5.905*	23.23*	3.602
1961-1962	323	3842	13.733.217	3.911	5.981	23.454*	3.664
1962-1963	319	3636	13.782.338	3.997	5.962	23.829*	3.692
1963-1964	310	3328	13.047.846	3.93	6.687	26.281*	4.15
1964-1965	294	3565	13.583.662	3.946	7.286*	28.749*	4.414
1965-1966	284	3646	13.906.773	3.94	8.55*	33.686*	4.856
1966-1967	281	3703	14.106.627	3.901	8.70*	33.95*	5.214
1967-1968	258	3712	14.727.541	3.937	9.039*	35.583*	5.614

*Exclusief melktoeslag

Zie voor overzicht van de laatste 25 jaar *Bijlage IV*

Productie

Met de komst van een nieuwe zuivelfabriek in 1925 kwam er een gehele nieuwe situatie tot stand aangaande de verwerking van de melk. Wanneer men de exploitatie bekijkt uit het jaarverslag van 1924 - 1925, blijkt dat er in dat overgangsjaar alleen nog boter wordt gemaakt in het bedrijf op het Oosteinde.

In verband met de nieuwbouw van "Algemeen Belang" - zie *Bijlage I* - moest één jaar de melk in dat bedrijf verwerkt worden. Het is misschien wel interessant te vernemen wie de bouw van de nieuwe fabriek heeft uitgevoerd.

Zuivelfabriek Ruinerwold "Algemeen Belang" 1983

Tijdens de aanbesteding van de nieuwbouw kwam als laagste inschrijver uit de bus de firma Kiers uit Ruinen voor de prijs van f 83.290,--. Het werd aan deze firma gegund. Het geheel werd uitgevoerd onder architectuur van de heer Gros. Er was veel belangstelling van de bouwbedrijven. Er werd door niet minder dan 28 firma's ingeschreven in het verschil tussen de hoogste en de laagste inschrijver was f 27.000,--. De begroting was geraamd op f 88.700,--.

Bij de besluitvorming in 1924 was men er van uit gegaan dat er kaas gemaakt zou worden om zo de uitbetalingprijs gunstig te beïnvloeden. In verband met tegenvallers, die men altijd heeft bij een dergelijk plan, werd het tijdstip nogal wat later dan eerst gepland was, maar in het boekjaar 1925 - 1926 kan men in het jaarverslag lezen dat er sinds 15 maart ook een aantal kazen waren gemaakt.

In zo'n overgangsjaar van een oud naar een nieuw bedrijf krijgt men ook te maken met de zogenaamde kinderziekten, maar wanneer men daarbij ook nog begint met het maken

van een nieuw produkt, dan zijn eventuele tegenvallers niet te vermijden. Daar men sinds 1925 een geheel andere opzet had bij de verwerking van de melk is het natuurlijk moeilijk om een vergelijking te maken en dit met cijfers aan te tonen.

Daarom zou ik U de cijfers van het boekjaar 1926 - 1927 niet willen onthouden omdat die getallen ten opzichte van het vorige jaar wel vergelijkbaar zijn.

Exploitatie. 1926 - 1927

Ontvangen werd dit boekjaar 7.364.899 KG. melk, tegen 7.003.737 KG. in het vorig jaar, waaruit blijkt, dat de melkaanvoer dit jaar met 361.162 KG. of bijna 5% is toegenomen.

De grootste hoeveelheid melk per dag ontvangen bedroeg 29.092 KG. op 21 Mei '26; de kleinste 13.046 KG. op 10 November '26.

De verhouding van zomer tot wintermelk was dit jaar 2.22 tot 1.

Voor de aangevoerde melk werd betaald

f 443.847,50 veertiendaagsche melkgelden

f 6.806,06 extra uitkeering

Totaal f 450.653,56 of 6.12 per KG. of per Liter 6.30 ct. ⁷

Exploitatie 1926 - 1927

Het geeft eigenlijk al aan dat toen het eerste begin van de malaise uit de dertiger jaren al was ingeluid.

Het tweede boekjaar geeft dan ook een daling van de melkprijs aan van f 7,16 naar f 6,12 per 100 kg. Maar ook wanneer men het besluit leest in dat jaarverslag, merkt men toch op dat de ontwikkeling van de marktprijs niet was zoals die eigenlijk wel moest zijn. Het was daarom moeilijk een goed beleid te voeren in zo'n nieuw bedrijf en het was dan ook niet zo verwonderlijk dat men toch wel eens negatief reageerde op de vraag of het wel goed was geweest om een dergelijk groot bedrijf te beginnen. Maar wanneer men wat gaat ondernemen, moet men er van doordrongen zijn dat men dit doet op langere termijn om de kosten terug te verdienen.

In de eerste jaren werden er verschillende soorten kaas gemaakt. Dat deed men toen om zoveel mogelijk aan de vraag te kunnen voldoen. Daarentegen was het natuurlijk niet voordelig voor de kosten die gemaakt moest worden, maar men moest zelf voor de verkoop zorgen en het devies "De klant is koning" ging dan ook zeker op.

Ee

⁷ Niet duidelijk waarom er in de tabel dan 7,79 / KG. staat, ook conclusie dat malaise al is ingeluid is niet juist, naar mijn mening JH.

Het is misschien wel interessant te vermelden hoeveel soorten er gemaakt werden en ik zal dan nu de exploitatiecijfers uit 2 boekjaren vermelden, n.l. 1926 - 1927 en 1933 - 1934.

Uit de 2.852.650 Liter verwerkte kaasmelk werd 1926 - 1927 geproduceerd :

6641	Export Edammer 20+
1624	Gouda's 20+
16733	Edammer 40+
1803	Edammer 30+
95124	Edammer 20+
363	Randkazen
193	Leidsche 20+
448	Gouda's 40 +
472	Broodkazen 40+

waarvoor werd ontvangen f 143564.58.

In totaal werd aan de betrokken leden voor aan de kaasmakerij geleverde ondermelk uitbetaald f 60.326.57 of gemiddeld 2.09 cent per Liter.

De productie 1933 - 1934 kaas bestond uit:

768	Edammer 20+
65102	Edammer 40+
1076	Edammer volvet
19067	Broodkazen 40+
997	Leidsche 20
677	Leidsche 40+
7937	Gouda's 40+
3906	Gouda's volvet
58	Lunchkazen volvet
1492	Cheshire 30+
367	Randkazen 30+

Voor de kaas werd ontvangen f 133.655,79

Ik heb hier alleen aangetoond hoe moeilijk het was in de beginjaren van de kaasproductie bij "Algemeen Belang" en het is dan ook best te begrijpen dat er toen advertenties werden geplaatst die de afzet van melk en melkproducten moesten bevorderen. Dat de nood hoog was blijkt wel uit de volgende advertentie die in dichtvorm was opgesteld.

Eet meer Melkbrood.

Melkbrood heeft meer voedingswaarde dan brood van water
Eet daarom uitsluitend brood van melk
Lust ieder graag en is gezond voor elk
Kiest eieren voor Uw geld en laat het water loopen
Bij alle bakkers moet gij, niet anders, als melkbrood gaan koopen
Raad het elkander aan, geen waterbrood te vragen
Op voor de landbouwstand, 't verzacht de crisisplagen
Obeduidend is het daarder, help mee de melk weg te werken
Dit zult gij allen vast en zeker in de uitbetaling merken.

Landbouwers steunt Uw eigen bedrijf, helpt allen mée,
Door steeds brood te koopen met het merk

Maar een advertentie hiernaast zou in de omstandigheden waarin we nu verkeren ook niet misplaatst zijn.

Maar de ontwikkeling van de kaasproductie kwam pas goed op gang na de tweede wereldoorlog 1940 - 1945.

In de eerste jaren was men aangewezen op eigen verkoop van de kaas, maar later kwam men in de gelegenheid dit te laten verzorgen door de NCK. De NCK was een onderdeel van de nationale afzetvereniging NCZ en werd dan ook door verschillende mensen uit Ruinerwold mede-bestuurd.

"Algemeen Belang" had wat de kwaliteit betrof een bijzonder goede naam. Vele jaren werd er ingezonden op de nationale kaaskeuring van de FNZ en steeds werd er een goed resultaat behaald.

Het is daarom niet zo verwonderlijk dat Ruinerwold na een reeks van 30 jaar op een goede 3e plaats stond van alle inzenders uit Nederland. Maar ook bij het publiek in de omgeving was de kaas van "Algemeen Belang" een gewild artikel en het was dan ook voor directeur Scheenstra en kaasmaker Runhard een grote eer een gouden medaille te behalen met een beoordelingscijfer voor smaak dat nog nooit eerder op een FNZ-keuring was gegeven.

Na de komst van de heer Schuurmans in 1953 werd besloten tot uitbreiding van de kaasfabriek met pakhuis in verband met de steeds toenemende melkplasma. Het kwam natuurlijk ook het onkostencijfer voor de fabriek ten goede dat men was overgegaan tot het maken van een soort. Dat werd mogelijk gemaakt door de samenwerking tussen de fabriek en de verkooporganisatie, door meer marktgericht te produceren.

Door de samenwerking die er was met DOMO-Bedum werd in 1968 besloten de boterproductie te staken en alleen over te gaan tot bereiding van kaas. De room werd geleverd aan het centrale bedrijf in Beilen. Ruinerwold, eens begonnen met de bereiding van boter, eindigde in een fabriek die in wijde omgeving bekend stond om de goede kwaliteit maar vooral om de lekkere smaak van de Goudse kaas.

Personeel

Wanneer men de notule doorleest vanaf het begin, dan komt men veel namen tegen van mensen die korte of lange tijd werkzaam zijn geweest bij "Algemeen Belang". Ik heb reeds eerder in het verslag geschreven over de vele assistent-direkteuren die vaak na enige tijd gewerkt te hebben bij "Algemeen Belang" de weg bereikten die zij zo graag wilden gaan, n.l. de weg naar het directeurschap. Een positie, die voor velen een doel was om te bereiken.

Na samenwerking in veel groter verband is eigenlijk het beroep directeur zijn van een coöperatieve zuivelfabriek niet meer de wens van veel boerenzoons die, om welke reden dan ook, het boerenbedrijf hebben verlaten. Veel werknemers hebben als vrijwillig in dit bedrijf hun eerste schreden gezet om later als eerste boter- of kaasmaker een goede positie te verwerven.

Als ik nu toch enkele namen zou noemen, die bij velen van ons nog heel goed bekend zijn, wil ik mij beperken tot hen die meer dan 25 jaar en zelfs voor een aantal 40 jaar, ieder op hun eigen manier hun beste krachten aan dit bedrijf hebben gegeven:

J. Veerman	M, de Ruiter	K. Swart
Alb. Tuut	R. Keizer	A. Morssink
Egb. Kraal	H. Jansen	M. ten Oever
G. Veld	A. Smid	H. Snijder
W. Donker	R. Kwant	S. Bolding

Er zijn natuurlijk nog veel meer mensen die in aanmerking komen om genoemd te worden, maar laat ik mij beperken tot degenen die 25 jaar of langer in dienst geweest zijn van "Algemeen Belang" om daarmee aan te geven dat de verhouding tussen bestuur, directie en personeel altijd bijzonder goed is geweest en dat is een eerste vereiste voor een goed functioneren van een bedrijf.

Een woord van dank aan allen die hebben meegewerkt aan het succes dat "Algemeen Belang" in al die jaren van zijn bestaan heeft gehad is dan ook zeker op zijn plaats.

Algemene zaken

Wanneer men de notulen leest, komt men steeds meer tot de conclusie dat juist door deze samenwerking er vele andere aspecten waren die zonder al te veel kosten konden worden uitgevoerd.

In de eerste plaats wil ik in dit verband noemen de volksgezondheid. Vaak was er al over gesproken om de gevreesde ziekte TBC te bestrijden, maar de mogelijkheden waren niet voldoende aanwezig.

Het is nogal de gewoonte wanneer men met iets nieuws begint, dat er altijd een bepaalde drempel is die overwonnen moet worden. Dat resulteert dan meestal met een duw in de rug, door een besluit van de overheid. Zo was het ook met de bestrijding van TBC bij rundvee. In 1927 werd bij Wet vastgelegd n.l. het melkbesluit. Dat hield in dat men aan verschillende eisen moest voldoen, wilde men de melk blijven verwerken. Ook dat was de eerste aanzet van het uitbetalingssysteem dat wij nu kennen. Veel en lang

werd er over gesproken, maar het resultaat was wel dat er meer aandacht besteed werd aan deze zaak, wat zelfs uitmondde in een wettelijke regeling voor wat betreft de dierziektebestrijding.

In de eerste plaats een bijzonder goede zaak voor de boer zelf, maar van even groot belang voor de volksgezondheid. Eerst werd alles plaatselijk en op vrijwillige basis uitgevoerd, maar na 1945 werden de provinciale gezondheidsdiensten voor dieren opgericht en werd de hele dierziektebestrijding bij deze diensten ondergebracht. Vele ziekten werden bestreden, maar dan denk ik toch in de eerste plaats aan de zo gevreesde ziekte mond- en klauwzeer, die vaak enorme schade aanrichtte bij de veehouders. Maar evenals de TBC- en abortusbestrijding heeft later het matistis onderzoek, veel bijgedragen tot het gezondmaken van de veestapel, maar ook veel tot de volksgezondheid. De Stichting Gezondheidsdienst voor Dieren is dan ook niet meer weg te denken uit de moderne bedrijfsvoering op welk terrein dan ook.

Een tweede punt wat voor de ontwikkeling van de rundveehouderij van groot belang is geweest, was toch wel de melkcontrole. Ging het eerst misschien moeizaam omhoog, toch werd er meer aandacht besteed aan de melkproductie en het vetgehalte. Het was dan ook een goed besluit van de ledenvergadering om een melkcontrolevereniging op te richten binnen het hele fabrieksgebouwen en als eerste controleur werd benoemd de heer J. Brinkman uit Kampen.

De grote ontwikkeling kwam pas na 1945. Toen werd met veel elan gewerkt aan de verbetering van de veestapel. De oprichting van de vereniging voor K. I. heeft ook een positief resultaat gehad en heeft er zeker toe bijgedragen dat de produktie en de kwaliteit van het vee tot op grote hoogte werd opgevoerd.

Door de verdergaande concentraties van de zuivelfabrieken bij DOMO kwam er in de regio Z.W.-Drenthe behoefte aan samenwerking van de bestaande Fok- en Controleverenigingen. De vereniging van Veehouderijbelangen Z.W.-Drenthe werd opgericht samen met Rogat, Koekange, Haalweide en Ruinerwold met als standplaats Koekange.

Er is zeker nog wel meer wat in aanmerking komt voor wat meer aandacht, maar één ding staat vast: het heeft in veel gevallen toch een positieve bijdrage geleverd in het belang van het algemeen.

Besluit

Nu verschillende aspecten te hebben behandeld in het verslag van het ontstaan en bestaan van de coöperatieve zuivelfabrieken in Ruinerwold is wel gebleken dat het de moeite waard is geweest dat men toen de moed heeft gehad samen de melk te verwerken, een besluit dat heeft bijgedragen in de ontwikkeling van de rundveehouderij maar ook van de rundveefokkerij op Ruinerwold. Met de weinige mogelijkheden die er toen waren heeft men veel jaren nodig gehad om te komen tot datgene wat men voor ogen had.

Ook de eerste jaren na de fusie van "Oosteinde" en "Algemeen Belang" waren niet de gemakkelijkste.

Een geweldige crisis volgde en de mogelijkheden waren bijzonder slecht. Wanneer men de jaarverslagen doorleest, dan komt men tot de conclusie dat er grote problemen

ontstonden op economisch gebied. De prijzen die gemaakt konden worden waren zo slecht, dat een normale ontwikkeling niet mogelijk was. De grote prijsdaling die optrad, had tot gevolg dat een loonsverlaging van 8% moest plaatsvinden en de problemen die daar uit voortkwamen waren voor de werknemers dan ook niet te verwaarlozen.

In de verhandeling van het onderwerp melkvervoer heb ik bedragen genoemd die al niet hoog waren, maar in 1934 werden nagenoeg nog dezelfde bedragen betaald en de lonen gaven dan ook geen ander beeld. Dat het voor de boeren een bijzondere slechte tijd was stemt ons tot nadenken. Het heeft er zeker toe bijgedragen dat juist in die jaren DOMO werd opgericht om zo de ondermelk tot meer waarde te brengen. Het was daarom zo moeilijk om de ontwikkeling die technisch misschien wel mogelijk was, om economische redenen niet uit te voeren.

Maar de jaren 1940 - 1945 hebben op ons allen toen een bijzonder grote indruk gemaakt en die tijd werd dan ook door ons allen als bijzonder onaangenaam ervaren. Het was daarom ook een verademing toen na de oorlog weer met veel animo de ontplooiing van de coöperatieve zuivelindustrie kon worden voortgezet. De ontwikkeling die "Algemeen Belang" toen doormaakte, kwam vooral in een stroomversnelling terecht na het besluit van DOMO om een productiebedrijf te starten in Beilen in 1947, waar Ruinerwold toen ook lid van werd.

De uitbreiding en automatisering van de kaasmakerij alsmede de exportmogelijkheden hebben er toe bijgedragen dat "Algemeen Belang" altijd goed mee kon doen en het een fabriek was waar veel mensen graag wilden werken, om zo hun mogelijkheden bij het krijgen van een goede functie in de maatschappij te vergroten. Het was dan ook heel begrijpelijk, toen het bericht kwam dat "Algemeen Belang" zou worden gesloten, het voor die mensen een geweldige nare ervaring was, om datgene te verlaten waaraan zij vele jaren hun beste krachten hadden gegeven. Het bedrijf waar zij werkten met een inzet alsof het een eigen bedrijf was, moest worden gesloten voor de steeds verdergaande ontwikkeling en schaalvergroting

Dat er toen ook emotionele gesprekken zijn gevoerd tussen leden onderling, maar ook met bestuursleden en personeel, was haast onvermijdelijk. - *zie Bijlage III* - Maar wanneer men bezig is een organisatie aan te passen aan de ontwikkeling van deze tijd, moet men wel eens vergaande maatregelen nemen om te voorkomen dat men achterop raakt en zodoende de aansluiting mist om een goede melkprijs voor de boeren te kunnen realiseren.

Maar wanneer men ook begrip kan opbrengen voor de problemen die er komen met dergelijke vergaande beslissingen en men toont daarbij de goede wil om die samen op te lossen, dan kan daar wat goeds uit voortkomen. Ook bij het afsluiten van een periode 80 jaar coöperatieve zuivelverwerking in Ruinerwold is één ding toch zeker naar voren gekomen, dat er door een goede samenwerking veel goeds tot stand kan komen en dat de naam "Algemeen Belang" bij ons zeer toepasselijk was.

Zie aanvulling over verloop 1984 Bijlage III

Opname uit 2005

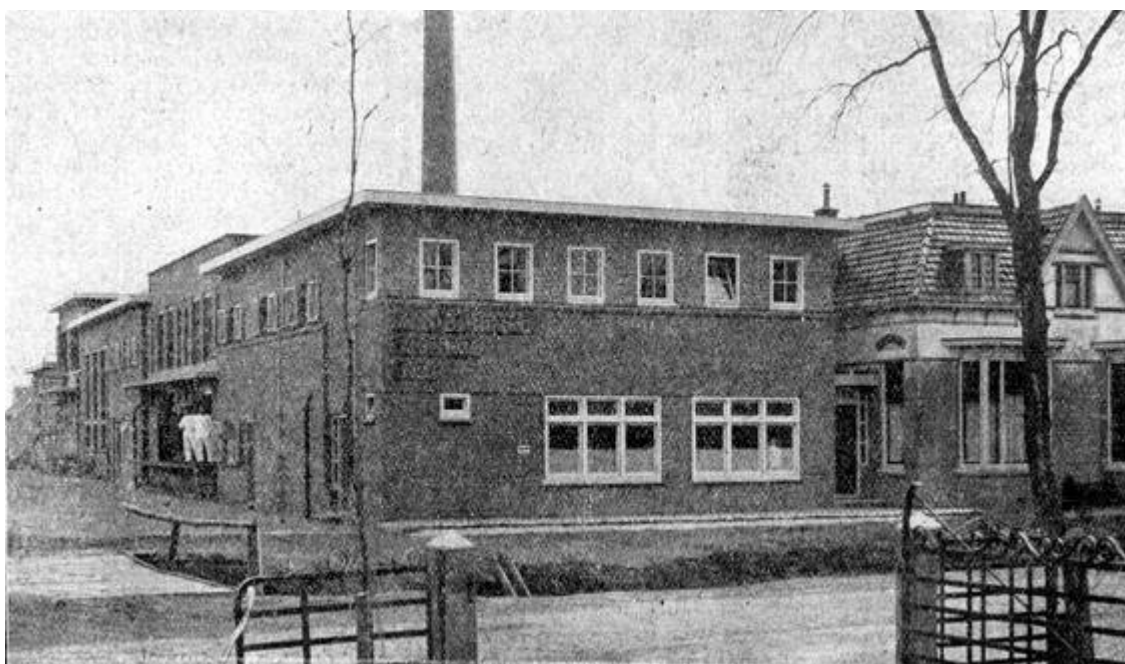
- Bijlage I Artikel in Officieel Orgaan n.a.v. (her)opening in 1926
- Bijlage II a-d Enkele artikelen uit N. v.h N. mrt. 1884 n.a.v. komende sluiting
- Bijlage III Enkele teksten uit - laatste - jaarverslag 1984
- Bijlage IV Overzicht laatste 25 jaar - laatste jaarverslag 1984

Bijlage I

Integrale overname:
uit Officieel Orgaan van
het F.N.Z. 21 maart 1926

De Coöp. Zuivelfabriek „Algemeen Belang" te Ruinerwold.

Den 20sten Maart jl. heeft de officiële opening van de nieuwe coöperatieve zuivelfabriek „Algemeen Belang" Ruinerwold plaats gevonden. Reeds sedert tal van jaren had men zich te Ruinerwold de luxe veroorloofd van een tweetal coöp. boterfabrieken, n.l. „Oosteinde" en „Algemeen Belang", doch hieraan is thans door combinatie dezer beide fabrieken een einde gekomen.

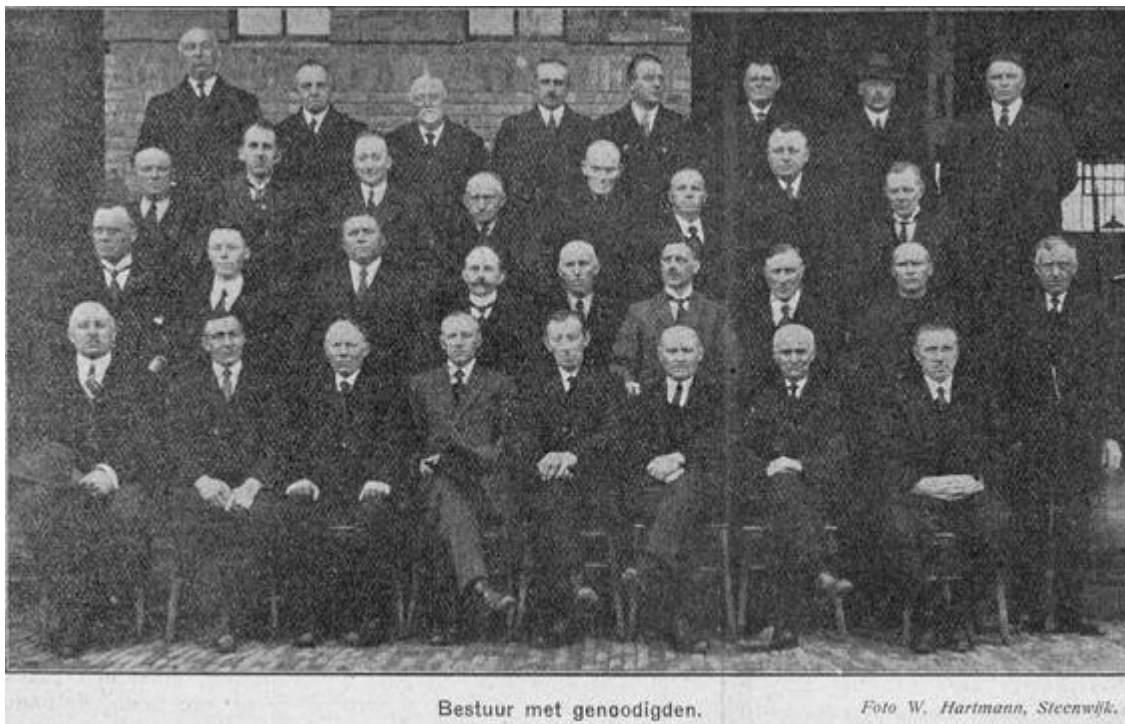
Het denkbeeld van één fabriek te Ruinerwold is intussen niet van de laatste jaren, maar dateert al van de eerste oprichting van „Algemeen Belang". Later, toen een directeursvacature bij één der beide fabrieken ontstond, is nogmaals moeite gedaan om „beide fabrieken onder één dak" te krijgen, doch zonder resultaat. Dit is eerst gelukt in 1924. In de algemene vergadering van „Oosteinde" werd in dat jaar bij de bespreking van plannen tot nieuwbouw het voorstel gedaan, pogingen in het werk te stellen tot vereniging der beide coöperaties hetwelk in goede aarde viel en het begin vormde van deze combinatie.

Nadat de fabrieken op 13 Dec. 1924 onder het beheer van den heer J. van der Meulen, directeur van „Algemeen Belang" gekomen waren, werd in Jan. 1925 nog besloten de bouw der nieuwe fabriek zodanig te doen geschieden dat naast boter ook kaas zou kunnen worden gemaakt.

Gedurende de verbouwing is de melk verwerkt in de oude fabriek te Oosteinde. De nieuwe fabriek is gesticht op het terrein van „Algemeen Belang", hetwelk nog enigszins vergroot kon worden door gratis-afstand van grond. Den 14den Januari jl. werd de botermakerij in gebruik genomen en den 15den Maart daaropvolgende de kaas-

makerij. Het Technisch Bureau van den F N. Z. was bij de uitvoering van het werk met het werktuigkundig gedeelte belast.

Wij ontlenen een en ander omtrent dit nieuwe bedrijf aan het „Drentsch Landbouwblad“, dat van oordeel is, dat deze zuivelfabriek met de mooiste in ons land kan wedijveren.

De ruime entree waarin een trap naar het magazijn, geeft toegang naar het kantoor van het personeel, waarin zich een brandvrije kluis bevindt. Daarnaast is het kantoor van den directeur. Van het eerstgenoemd kantoor leidt een deur naar het ruime karn- en centrifugelokaal met vuurvast tegelvloer en langs de wanden gepolijste hardstenen plinten met inwendig holle en uitwendig ronde hoeken, waarboven witte tegel-lambrisering ter hoogte van ongeveer 1.70 M. In het centrifugelokaal staan 2 karnkneders, 2 centrifuges, 2 pasteurs, een ondermelkpomp, een zuurselapparaat enz., alle nieuw aangeschafte werktuigen van het nieuwste systeem. Van 't karnlokaal heeft men toegang tot de boterverpakking en daarnaast is de betonkoelkelder, terwijl een betonnen trap voert naar de melkontvangst, met een vloer van Beiersche graniettegels en door ijzeren hekwerk afgescheiden van het centrifugelokaal.

Op de melkontvangst bevindt zich een koelkast voor de melkmonsters, die dagelijks worden genomen voor het veertiendaagsche onderzoek en verder een sinus-bascule, een melkbak, een afmeetapparaat, etc. Vóór de melkontvangst is een bordes van gewapend beton, afgezet met gegoten platen, en daarboven een luifel, eveneens van gewapend beton. Een betontrap voert van de melkontvangst naar het roomzuurlokaal met 5 bassins van gewapend beton, bezet met kunstgraniet, terwijl ook de vloer en de lambrisering van dit graniet zijn.

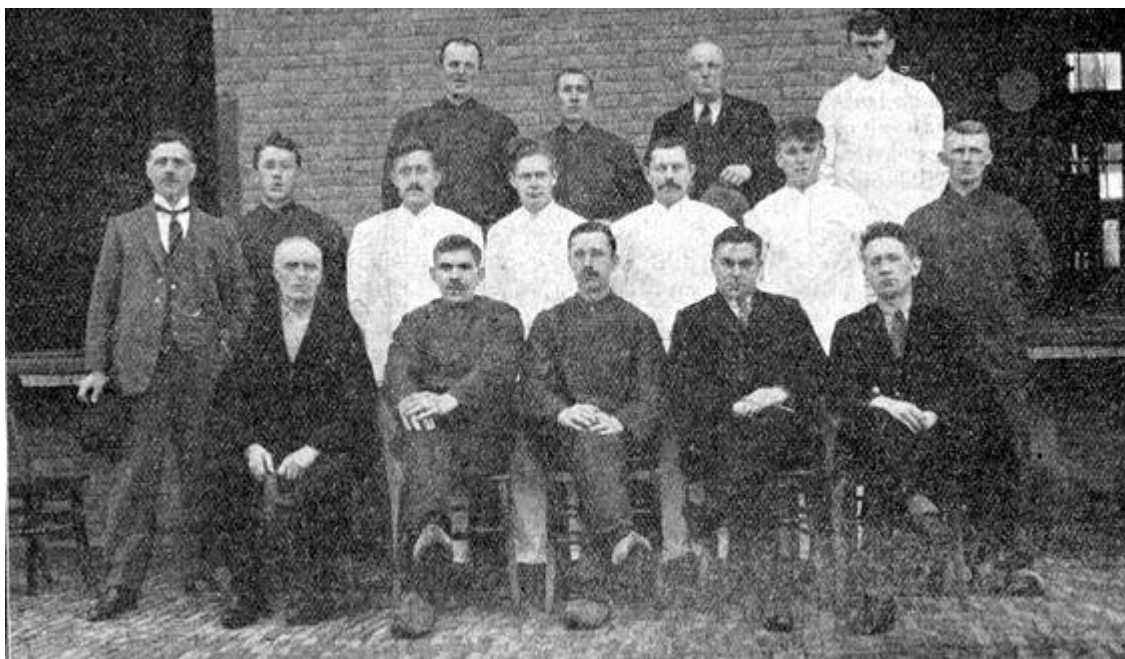
In het plafond is gezorgd voor de nodige ventilatie. Van uit het pomplokaal, waar zich een heetwaterketel van het nieuwste systeem bevindt en verschillende waterreservoirs zijn opgesteld, komt men door de rechterdeur in de machinekamer, waarin

een stoommachine van 82 P.K., en een koelmachine met een capaciteit van 50.000 calorieën, en door de linkerdeur in het ketelhuis waar twee ketels van 60 en 24 M². liggen.

Een betontrap leidt van 't centrifugelokaal naar 't oproomlokaal en koelerbordes, met regeneratief en koelers voor volle- en ondermelk, terwijl een deur gelijkvloers toegang geeft tot het laboratorium, waarnaast een bergplaats voor hulpstoffen, als zout, stremsel, enz. Van deze bergplaats komt men in 't ruime schaftlokaal voor het personeel.

Van het centrifugelokaal leidt een doorgang naar het kaaslokaal en vandaar in 't perslokaal, waarin een stoomkast, en de balken, zolder en kolommen van gewapend beton, waarboven de weitapperij. Van 't perslokaal komt men in het pekellokaal met pekelbakken en lekstelling, alles weer van gewapend beton. Een betontrap voert van 't pekellokaal naar 't kaaspakhuis met spoelbak en een bascule met een weegvermogen van 750 K.G.

Er zal in de nieuwe fabriek 6½ à 7 miljoen KG. melk verwerkt worden, terwijl voor de kaasmakerij bijna 2 miljoen KG. ondermelk is toegezegd.

Ter gelegenheid van de officiële opening, waarbij verschillende sprekers hunne beste wenschen voor den verderen bloei der nieuwe fabriek uitspraken, vestigde de voorzitter van de Coöp. Landbouwersbank en Handelsvereniging te Meppel er de aandacht op, dat in Drenthe met zijn schralen bodem aan den geest van samenwerking, welke uit deze stichting spreekt, groote behoefte is en dat de Drenthen nog te weinig doordrongen zijn van het spreekwoord: „Eendracht maakt macht”. „Moge hetgeen hier op zuivelgebied is tot stand gebracht, anderen tot voorbeeld strekken, want.....er zijn nog te veel zuivelfabrieken. Het ideaal, 2 á 3 miljoen KG. melk te verwerken, moge vroeger hebben gegolden, het is niet meer van dezen tijd”. Aldus deze spreker.

Bijlage II a t/m e

BijlageII a) Sluiting Ruinerwolde

Bron: Nieuwsblad van het Noorden zaterdag 24 maart 1984

Bonden willen kaasfabriek in Zuidwest-Drenthe behouden

Door onze sociaal-economische redacteur

BEILEN - De Industrie- en Voedingsbonden FNV en CNV vinden, dat de zuivelreus „Noord-Nederland" (DOMO-FRICO) serieus de mogelijkheid moet onderzoeken om in de regio Zuidwest-Drenthe minstens één kaasfabriek te handhaven. De vakbonden hebben dat gisteren verlangd in gesprekken met de directie over de verleden week aangekondigde sluiting van de kaasfabrieken Makkinga en Ruinerwold.

De directie liet toen tevens weten, dat verdere reorganisaties binnen de kaasproductiepool niet uitgesloten zijn, waarmee werd bedoeld op de mogelijke sluiting van de fabrieken in Koekange en Kolderveen.

De vakbonden willen in ieder geval, dat die twee fabrieken in bedrijf blijven tot 1 januari 1988. Bij het onderzoek over de vraag of daarna in elk geval nog minstens een fabriek in Zuidwest-Drenthe in productie blijft, willen de vakbonden nauw betrokken zijn, zo hebben ze geëist.

De directie beraadt zich dit weekeinde over de vakbondsverlangens en zal er maandag, tijdens een vervolgggesprek met de bonden, op reageren. Het gesprek van gisteren werd als „redelijk constructief" betiteld.

Door de vrijwel definitieve sluiting van de kaasfabrieken in Makkinga en Ruinerwold verdwijnen 56 arbeidsplaatsen, maar er vallen geen gedwongen ontslagen. De betrokken werknemers zullen elders in het DOMO-FRICO concern aan de slag kunnen.

Bijlage II b) Gratis melk als protest

Bron: zelfde Nieuwsblad van het Noorden, 24 maart 1984

Van onze correspondent

RUINERWOLD- Als protest tegen de aangekondigde sluiting van de zuivelfabriek in Ruinerwold gaat landbouwer Krale van het Oosteinde 40 in Ruinerwold maandag gratis zijn melkvoorraad weggeven. Mensen uit de regio moeten zelf iets meenemen om de melk in te doen en kunnen dan voor gekoelde melk maandag tot acht uur's avonds terecht op het boerenbedrijf aan het Oosteinde 40. De heer Krale doet een beroep op andere veehouders om ook hun melk gratis af te staan als de belangstelling groter is dan de melkvoorraad die zijn eigen koeien produceren.

Bijlage II c) Kaasfabriek in Ruinerwold plat uit protest tegen sluitingsplan

Bron: Nieuwsblad van het Noorden 27 maart 1984

Van een onzer verslaggevers

RUINERWOLD - Het personeel van de kaasfabriek in Ruinerwold is vannacht om half drie voor 24uur in staking gegaan uit protest tegen de voorgenomen sluiting. Tot de staking werd gisteravond besloten op een gezamenlijke, door zestig personeelsleden bezochte vergadering van, de Voedingsbond FNV en de Industriële Voedingsbond CNV, in het plaatselijke Dorpshuis, waar vandaag een actiecentrum wordt ingericht.

Stakende personeelsleden van de kaasfabriek in het dorpshuis in Ruinerwold.

De kaasfabriek Ruinerwold is een van de twee kaasproductiebedrijven binnen de zuivelreus „Noord-Nederland" (tot stand gekomen door een fusie tussen DOMO en Frico) die volgens de directie dicht moeten. De tweede staat in Makkinga, waar het personeel mogelijk komende nacht in staking gaat. Van twee andere fabrieken, Koekange en Kolderveen, is sluiting in de wat verdere toekomst evenmin uitgesloten.

Een van de conflictpunten tussen directie en vakbonden is, dat de leiding van het zuivelconcern weigert in te gaan op de vakbondseis de fabrieken Koekange en Kolderveen in elk geval nog tot 1 januari 1988 in productie te houden. Wel is een nader onderzoek toegezegd, maar dat vinden de vakbonden „te vaag".

Herplaatsing?

Ook zetten de bonden vraagtekens bij de mededeling, dat de werknemers van de bedrijven Makkinga en Ruinerwold elders in het concern herplaatst kunnen worden. Ze willen op zijn minst de garantie, dat reistijd werktijd wordt, in al die gevallen, dat herplaatsing geschiedt in productiebedrijven op grote afstand van de huidige woonplaats van de

werknemers.

In Ruinerwold werken zestig mensen, in Makkinga 62, in Koekange 31 en in Kolderveen 34.

Volgens een vakbondswoordvoerder zou de directie van Noord-Nederland overwegen ook de kaasfabriek Wolvega (116 werknemers) op de wat langere termijn te sluiten.

Bijlage II d) Gratis melk in Ruinerwold

RUINERWOLD - Landbouwer A. Krале van het Oosteinde uit Ruinerwold had gisteren een drukke dag met het weggeven van zijn melkvoorraad. Hij deed dit omdat de zuivelfabriek van Ruinerwold van plan is te sluiten. De Ruinerwoldse boer wil op deze manier zijn ongenoegen over deze sluiting laten blijken. De sluiting vindt hij een zaak waar de boeren op meer dan een manier mee worden geconfronteerd.

Boer Krале aan het Oostereind 40 in Ruinerwold deelt gratis melk uit

Aan de ene kant telt volgens hem het individu niet meer bij de enorme melkfabrieken, maar anderzijds vindt hij dat vooral agrarische gezinnen in de problemen komen. „Niet elke jonge boerenzoon kan werk vinden op de boerderij. Velen van hen bleven dan toch een beetje in de agrarische sector werkzaam als ze op de melkfabriek werk konden vinden. Nu deze banen wegvallen in het dorp is dat een gevoelige klap," aldus de heer Krале.

Aan de doorgaande weg in Ruinerwold stond gisteren een bord met daarop: gratis melk. Daarboven een fier wapperende vlag: melk, uw witte motor. Het bord lokte enkele honderden mensen gistermorgen en gisteravond met flessen, emmertjes en pannetjes naar Boer Krале. Zijn melkvoorraad van zo'n 1200 liter van het afgelopen weekeinde zat in de koeltanks. Ze werd ook bij bekertjes vol aan belangstellenden uitgedeeld.

Veel van de mensen die melk kwamen halen kwamen niet voor grote hoeveelheden maar vooral uit solidariteit met de actie. Krale vond het wat dat betreft jammer dat er nog weinig reacties bij hem waren binnengekomen uit de directe omgeving. Hij had landbouwers uit de buurt in een advertentie in een regionale krant opgeroepen ook hun melkvoorraad beschikbaar te stellen als de 1200 litertank leeg zou zijn maar daar had gisteren nog niemand op gereageerd, al hadden buurtgenoten wel gezegd de actie te kunnen waarderen.

Bijlage II e) Vooral in zuivel meer acties 'Onrustbacil' in Noorden

Bron: Nieuwsblad van het Noorden 28 maart 1984

Van onze verslaggevers

RUINERWOLD - Nadat gisteren al het personeel van de Noord Nederlandse Zuivelfabriek in Ruinerwold in staking ging, is de onrust in het Noorden uitgebreid.

In de zuivelfabriek in Makkinga is de staking vannacht voortgezet en ook de vestigingen in het Friese Warga en Wolvega, in het Drentse Koekange en in Groningen bereiden acties voor.

Als de directie van het zuivelconcern voor het einde van de week geen opening biedt, kan zij langdurige stakingen tegemoetzien, zo kondigt de Voedingsbond FNV aan.

Ook het personeel van Iglo in Hoogeveen heeft actie ondernomen tegen reorganisatieplannen. Het werk is er gisteren één uur onderbroken.

Modelstaking

De staking in Ruinerwold is gisteren model verlopen. Er was maar één werkwillige, die wel solidair was met de stakers, maar uit principe niet wilde staken. De belangen van de veehouders zijn niet geschaad. De melk werd in de fabriek afgeleverd.

Het personeel wil de directie van het zuivelconcern door middel van de acties dwingen tot een betere sociale begeleiding bij overplaatsingen en afvloeiingen bij de sluiting van de vestigingen in Ruinerwold, Makkinga, Koekange en Kolderveen. Het personeel van de CMC Melkunie in Amsterdam heeft zich solidair verklaard met de acties.

Melkafvoer

Als de Noord Nederland met de verwerking van de melk in de problemen komt zal de melk niet naar de CMC kunnen worden afgevoerd. Het personeel van deze fabriek heeft laten weten geen "besmette" melk te willen verwerken. Een poging van de leiding van het concern om gisteren vijftig ton melk extra in Donkerbroek te laten verwerken strandde omdat ook de werknemers daar geen "besmette" melk wilden verwerken.

Burgemeester W.E. Witteveen van Ruinerwold heeft vandaag op zijn eigen initiatief, samen met de burgemeesters van De Wijk en Nijeveen een gesprek met de directie van de Noord Nederland. Witteveen hoopt de directie ertoe te kunnen bewegen af te zien van de sluiting van de vestigingen.

In de zuivelfabriek in Ruinerwold wordt vandaag weer gewoon gewerkt. De staking

die vannacht in Makkinga begon duurt ook 24 uur. Als morgen volgens plan in Koekange wordt gestaakt, wordt in Warga ter ondersteuning het werk voor een uur onderbroken. Kolderveen wil niet staken, maar de bonden proberen het personeel te overreden om dit wel te doen.

Bijlage III

Enkele delen uit het laatste Jaarverslag van "Algemeen Belang" 1984
Opgemaakt oktober 1985

1) Over de vergaderingen in 1984

Er vonden in het afgelopen jaar 7 bestuursvergaderingen plaats, waarbij o.a. de gang van zaken werd besproken, zoals wat betreft "Noord-Nederland" als het bedrijf Ruinerwold. Daarnaast werden die vergaderingen door het bestuur bezocht, waarvan onze vereniging lid is. De regio-vergaderingen van de DOMO werden door het gehele bestuur bezocht, alsmede door de Raad van Kommissarissen.

Op dinsdag 27 maart 1984 vond er een buitengewone ledenvergadering plaats. In deze vergadering gaf de heer R. Pusthumus, lid van de hoofddirectie van "Noord-Nederland" een toelichting op het lokatiebeleid en in het bijzonder wat betreft de voorstellen, welke ten grondslag lagen aan de voorgestelde sluiting van het bedrijf in Ruinerwold.

De algemene ledenvergadering werd gehouden op dinsdag 29 november 1984. In deze vergadering werden de jaarstukken behandeld en vonden de verkiezingen plaats. Daarnaast hield directeur Scheenstra een overzicht van de ontwikkelingen bij het bedrijf Ruinerwold gedurende de afgelopen maanden, in het bijzonder wat de sociale gevolgen waren van de aangekondigde sluiting en afwikkeling daarvan.

De heer G. Kuik, medewerker van de Ledendienst van "Noord-Nederland" hield een inleiding over de positie van "Noord-Nederland" en de gang van zaken op de zuivelmarkt.

2) Personeel

Bij een optimale bedrijfsvoering speelt de personeelsbezetting een belangrijke rol. Door een duidelijk lagere bezetting gaf dit geen problemen, ondanks het feit dat er veel tijd en energie aan andere zaken moest worden besteed.

De bekendmaking op 18 maart 1984 van de voorgenomen sluiting van het bedrijf heeft natuurlijk een zware wissel getrokken op het incasseringsvermogen van het personeel. Een dergelijk besluit grijpt diep in en veroorzaakt veel spanning en onzekerheid.

Zeer veel tijd is dan ook besteed aan persoonlijke gesprekken-resp. overleg met vakbonden e.d. om voor ieder personeelslid een zo goed mogelijke oplossing te vinden na de sluiting van het bedrijf.

In dit kader mogen zeker niet de lede- van de ondernemingsraad vergeten worden, die in deze ondankbare situatie zeer veel tijd en werk hebben besteed om de ontstane problemen zo goed mogelijk op te lossen. Hoewel het natuurlijk niet altijd even gemakkelijk was is er toch voor een ieder een oplossing gevonden.

De per ultimo 1983 aanwezige 61 personeelsleden werden op de volgende wijze ondergebracht: 18 personeelsleden gingen naar bedrijf Beilen, 8 naar Emmen, 5 naar Koekange, 4 naar Groningen, 2 naar Tuk evenals Kolderveen, terwijl er één persoon ging naar Bedum, één naar Bedum, één naar Dronrijp en één naar Wolvega.

Tevens maakten zes personen gebruik van een speciale regeling tot vervroegd uitreden, terwijl er ook zeven personen een werkkring buiten "Noord-Nederland" aanvaardden.

Voor vijf personen, die al geruime tijd ziek waren, is in afwachting van het ziekteverloop geen nieuwe werkkring gezocht.

Op 21 november 1984 vond de afscheidsreceptie plaats van de heer J.Slomp, assistent-direkteur, die gebruik maakte van de VUT-regeling.

Na een zuivelloopbaan van 45 jaar, waarvan de laatste jaren in Ruinerwold, waar hij zich o.a. bezig hield met het RMO-vervoer, nam de heer Slomp afscheid van de zuivel. Wij hebben hem leren kennen als een zeer bekwaam en gewaardeerde medewerker. Op 12 januari 1985 is er een speciale afscheidsbijeenkomst gehouden met personeel en oud-personeel naar aanleiding van de plaatsgevonden sluiting van het bedrijf. Tevens werd op die bijeenkomst afscheid genomen van die medewerkers, die gebruik hebben gemaakt van de speciale regeling tot vervroegde uittreding.

Dit betrof de heren R.Kwant, K.Swart, W.Runhart, E.Slomp, W.v.d.Spil en G.Bijker, waarvan de meeste na een lange zuivelloopbaan afscheid namen van hun werk.

3) Besluit van directeur M. Scheenstra

Bovenstaande omschrijving heeft deze keer een diepere betekenis dan andere jaren. Het jaar 1984 werd voor de Coöperatieve Zuivelfabriek "ALGEMEEN BELANG" een dieptepunt in zijn meer dan 80-jarige zuivelhistorie. Hoewel door de ontwikkelingen binnen de kaasproductiestructuur van "NOORD-NEDERLAND" de productie van het bedrijf de laatste jaren in neergaande richting ging en daardoor steeds meer twijfels ontstonden over het voortbestaan van het bedrijf, kwam de aankondiging op 18 maart 1984 over de voorgenomen sluiting van het bedrijf toch als een onaangename schok.

Het was een grote teleurstelling voor zowel personeel als leden-veehouders, maar ook voor de gehele gemeenschap, dat "ALGEMEEN BELANG" ophield te bestaan. Vanaf 1903 had "ALGEMEEN BELANG" steeds een grote rol gespeeld in het plaatselijk gebeuren, maar niet alleen daar. Zowel op technisch gebied als op bestuurlijk niveau was "Ruinerwold" een begrip in de zuivel, zowel regionaal als landelijk.

Niet alleen door bovenstaand feit werd 1984 een historisch zuiveljaar, maar het zal vooral bekend worden als het jaar van de kontigentering van de melk, van de superhef-fing. De besluiten van Brussel hebben grote gevolgen gehad, voor zowel de veehouderijbedrijven, als voor de zuivelondernemingen. De problemen voor de veehouderij zijn uitvoerig in discussie en behoeven hier verder geen toelichting.

Voor de zuivelindustrie betekent de contingentering een daling in de melkaanvoer. Dat vraagt heroverweging en studies omtrent de meest doelmatige productiestructuur. De daaruit vloeiende voorstellen geven aan, dat een aantal kaasproductielocaties kunnen worden gesloten.

In het algemeen is 1984 een redelijk zuiveljaar geweest. Door de in de loop van 1984 ingegane contingentering van de melkproductie daalde deze bij "NOORD-NEDERLAND" met 6,0 % ten opzichte van 1983. Vergelijken wij 1984 echter met de gelijke periode van 1983 (boekjaar 1984 is namelijk twee weken korter) dan zien wij een daling van 3,1 %, tegen een landelijk percentage van 3,6%. De landelijke kaasproductie steeg in 1984 met 6,1% naar 505.325 ton.....

.....Via het jaarverslag van "NOORD-NEDERLAND", het blad "De Melkspiegel" en de ledenvergaderingen kunt u als leden het wel en wee van uw onderneming op de voet volgen.

Dit jaarverslag is niet alleen het laatste wat betreft het bedrijf Ruinerwold, maar ook voor ondergetekende. Vanaf deze plaats wil ik eerst alle medewerkers bedanken, voor de wijze waarop zij ook in dit moeilijke jaar hun taak hebben volbracht, wat door de behaalde kaasprijzen duidelijk werd onderstreept. Ik wens een ieder veel succes toe in hun nieuwe werkring.

Ook u als leden gaarne bedankt voor het genoten vertrouwen, dat ik in al die jaren van u heb ondervonden, in het bijzonder in het moeilijke laatste jaar. Ondergetekende wenst u veel voorspoed toe, zowel zakelijk als privé.

Tot slot spreek ik de wens uit dat de sluiting van het bedrijf in de toekomst als een goede zaak kan worden beoordeeld, zowel voor de totale werkgelegenheid binnen "NOORD-NEDERLAND" als voor een goede melkprijs en daarmee een positieve bijdrage levert in het inkomen van de leden-veehouders.

Oktober 1985 M.Scheenstra

Bijlage IV

Bron: Laatste jaarverslag 1984

OVERZICHT VAN DE LAATSTE 25 JAAR

Boekjaar	Ontvangen melk KG.	vet- geh. in %	eiwit-geh. in %	gem. prijs in %	prijs per KG.
1960-1961	13.108.784	3.933		7,161	28,17
1961-1962	13.733.217	3.921	3.363	7,256	28,454
1962-1963	13.782.338	3.997	3.393	7,251	28,982
1963-1964	13.047.846	3.93	3.352	8,013	31,493
1964-1965	13.583.662	3.946	3.372	8,522	33,625
1965-1966	13.906.773	3.94	3.399	9,215	36,304
1966-1967	14.106.627	3.901	3.359	9,204	35,908
1967-1968	14.727.541	3.937	3.383	9,313	36,661
1968-1969	15.022.576	3.937	3.387	9,734	38,326
1969-1970	11.173.166	4.003	3.443	9,934	39,868
1970	16.402.796	3.968	3.366	9,935	39,427
1971	16.761.561	3.953	3.403	10,979	43,398
1972	18.091.683	3.994	3.44	11,462	45,78
1973	19.538.584	4.029	3.40	11,864	47,81
1974	20.793.361	3.956	3.438	12,46	49,39
1975	21.817.626	3.989	3.434	13,47	53,72
1976	21.901.110	4.03	3.42	14,22	57,31
1977	21.512.858	4.099	3.418	15,02	61,54
1978	22.101.559	4.103	3.449	15,01	61,57
1979	22.373.351	4.145	3.415	14,85	63,37
1980	22.326.207	4.173	3.388	15,28	65,86
1981	22.461.868	4.155	3.378	17,52	72,80
1982	23.732.235	4.133	3.370	18,77	77,58
1983	25.416.999	4.243	3.380	18,00	76,36
1984	8423.297.8	4.238	3.407	18,39'	77,92

N. B.

Met ingang van het boekjaar 1979 is voor de eerste maal de tankmelktoeslag meegenomen. Voor 1984 bedroeg deze toeslag 0,85 ct. Het boekjaar 1983 had betrekking op 54 weken.

100 Jaar Kolderveen 1894 - 1994

'ALZOO BESLOTEN'.

Een overzicht van 100 jaar zuivelbereiding in Kolderveen

Fabriek Kolderveen jaren 50

Bestaande uit een drietal artikelen:

1. 'Alzoo besloten', een overzicht over het ontstaan en verdere 'reilen en zijlen' van de zuivelfabriek Kolderveen, geschreven door Jan Meer op verzoek van de directie (?) n.a.v. het honderd jarig bestaan in 1994.
2. Bijlage I: Een artikel wat stond in *Uitweiden* - periodiek van Friesland Fricodomo - over honderd jarig bestaan aug./sept. 1994
3. Bijlage II: Ook een artikel wat stond in *'Uitweiden'*, dit n.a.v. de sluiting juli 1995

Voorwoord

Ter gelegenheid van het 100-jaar bestaan van de kaasfabriek te Kolderveen is een overzicht gemaakt van de jaren "achter" ons.

De gegevens voor dit overzicht zijn verzameld, gerangschikt en geselecteerd door drie "oud-medewerkers", te weten de heren 1. Jelsma, A. Piest en H. Reuvekamp. Vervolgens hebben zij de heer J. Meer bereid gevonden om het materiaal om te smelten tot dit resultaat.

Langs deze weg wil ik bovengenoemde heren hartelijk danken voor het volbrengen van dit 100-jaar overzicht van ons kaasfabriek "Kolderveen".

Kolderveen, juni 1994 P.B.M. Kauw Bedrijfsdirecteur

'ALZOO BESLOTEN'

Toen de bewoners van ons landje nog gewapend met een speer en half in hun blootje achter de wilde zwijnen aan jakkerden, was Drenthe woest en ledig. Een gevaarlijk moeras- en veengebied, waar men met een grote boog omheen moest, wilde men het leven behouden. Na de vervening werd dat allemaal anders. Op de ontgonnen stukken land vestigden zich boeren, die aanvankelijk een armetierig bestaan leidden. Naast wat akkerbouw werd ook aarzelend wat vee gehouden.

Nijeveen en omgeving ontstond door afgraving van het veen omstreeks 1477 en sinds die tijd vestigden zich steeds meer boeren op de gronden dwars op de, voor de afvoer van turf gegraven, griften. (De Nijeveense Grift, de Kolderveense Ooster-en Westergrift.)

Melkfabrieken kende men al sinds men koeien hield; je hoefde er alleen maar onder te kijken om ze te kunnen zien hangen.

De "vette vloeistof, die de vrouwelijke zoogdieren uit de zoogklieren afscheiden" is tot op de dag van vandaag bekend onder de naam "melk". En als je de geleerden moet geloven is het ook nu nog goed voor elk.

Melk ...daar gaat het om in deze korte terugblik bij het 100-jarig bestaan van de zuivelfabriek te Kolderveen.

Wat doe je met al die melk, die dagelijks gewonnen wordt? Je kunt het verkopen aan de burens; er zelf wat van gebruiken in het gezin of er boter en kaas van maken, maar dan ben je er wel zo'n beetje. En zo gebeurde dat ook in de 18e en 19e eeuw.

De veestapels groeiden echter en het melkaanbod werd groter en groter. Er moest iets gebeuren. Overal in het land staken boeren de koppen bij elkaar en spraken over gezamenlijke verwerking van de melk. Gebruikmaking van de in 1879 uitgevonden centrifuge en van het wondermiddel stoom was samen wel op te brengen. Het woord "schaalvergroting" was nog niet zo bekend, maar dat was in aanleg toch wel wat men wilde!

Maar hoe? Daar hadden de meesten zelf geen kaas van gegeten. In onze omgeving wordt door de boeren een commissie in het leven geroepen die moet gaan onderzoeken

of het haalbaar is in onze gemeente een Stoomzuivelfabriek op te richten. Klaas van der Berg uit Dinxterveen, Albert Bakker en Geert Karsten uit Kolderveen, en Jan Braamskamp en Gerrit Wilmers uit Nijeveen onderzoeken de belangstelling en vinden Jan Blom uit Meppel bereid hen belangeloos met raad en daad bij te staan.

De belangstelling is groot en zo vindt er op 18-11-1893 een oprichtingsvergadering plaats op de deel van Roelof van 't Ende in Kolderveen. Van de 70 man, die voorlopig hebben getekend zijn er 61 daar aanwezig. Er heerst de beste harmonie en alles gaat naar wens of, om in zuiveltermen te blijven: "Het is botertje tot de boom" en met een ferme hamerslag en de woorden: "Alzoo besloten" is de oprichting van de Stoomzuivelfabriek Kolderveen een feit.

Er wordt terstond een bestuur benoemd: Jan Blom voorzitter, Geert Wilmers penningmeester en Albert Bakker secretaris. De andere commissieleden worden benoemd tot commissaris. De besluiten vliegen als een mes door de boter. Er wordt grond aangekocht aan de Kolderveense Oostergrift (makkelijk voor de aanvoer). De fabriek wordt gebouwd (voor f 4683,-). Machines worden aangeschaft (f 6767,-) en het benodigd kapitaal wordt d.m.v. aandelen van f 100,- verkregen, waarbij voor f 16025,- wordt ingeschreven.

Begin 1894 worden de personeelsleden benoemd: boekhouder J.J. Visser uit Hinde-loopen, die f 500,- per jaar gaat verdienen plus vrij wonen en licht; machinist G. Hensens uit de Wijk en de bedienden Hendrik Klomp en Jan Lucas. Deze laatsten verdienen het zout in de pap nog niet, lijkt mij, maar misschien is f 5,- per week voor die tijd wel een redelijk loon.

Na een jaartje ploeteren wordt de eerste balans opgemaakt en.... er blijkt een tekort te zijn van f 5487,505. De boekhouder krijgt de zak en in 1896 wordt H. van Dijk uit Roden als nieuwe financiële expert aangesteld. Het tekort wordt door Jan Blom als lening ter beschikking gesteld en zo kunnen ze weer verder om toch te proberen het ideaal van een gezamenlijke zuivelverwerking te verwezenlijken.

En zie in 1896 begint de dageraad te gloriëren: een winst van f 858,40! En als er in 1897 een voordelig saldo is van f 945,58, besluit het bestuur de (boter)bloemetjes buiten te zetten en f 800,- te verdelen onder de leden, f 97, als eerste gratificatie aan het personeel te verstrekken en de rest aan het bestuur en de commissarissen te geven. Enkele leden hebben direct al boter op het hoofd: zij romen de melk af of lengen die aan, maar het wordt ontdekt. Zij krijgen een boete van f 25,-.

Zo zijn er in die eerste jaren wat aanloopprobleempjes. Er wordt een verzoek bij B en W ingediend om een laad/losplaats bij het station van Nijeveen en er worden regels gesteld inzake het halen van ijs (voor de koeling). Veel boeren laten dit karweitje door hun kinderen opknappen, die na de volbrachte taak geen pap meer kunnen zeggen. Het bestuur steekt hier een stokje voor en besluit dat dit werk voortaan niet meer door melkmuiltjes gedaan mag worden. Minimum leeftijd 18 jaar en anders een boete. Ook wordt er actie gevoerd om aangesloten te worden op de Meppeler Drinkwaterleiding. Alleen als iedereen meedoet kan dit worden gerealiseerd.

Als de fabriek 5 jaar draait (in 1898) worden in Wanneperveen en Nijeveen ook

zuivelfabrieken gebouwd, zodat enige concurrentie ontstaat. Dat neemt niet weg dat de aanvoer van melk in 1901 toch zo'n 2 miljoen kg bedraagt tegen het in onze ogen boterzachte prijsje van f 3,58 per 100 kg. Het bestuur stelt ook vast dat de gratificaties van de boekhouder en het overige personeel bij weinig ijver of andere slechte gedragingen worden ingehouden. Mooi toch? Een bestuur dat zich niet de kaas van het brood laat eten!

Zo ongemerkt zijn we de twintigste eeuw binnengekomen en er is weer een nieuwigheidje op de markt.. telefoon. Voor f 500,- is het mogelijk een aansluiting te realiseren en aan "De Eendracht" te Nijeveen, de andere zuivelfabriek, wordt gevraagd f 200,- aan dit avontuur bij te dragen en zo is de fabriek sinds 1909 telefonisch bereikbaar. In 1914 krijgt de fabriek bijna een religieus tintje, want bij de bestuursverkiezing krijgt ook dominee Keuzenkamp enkele stemmen. Op het gebied van zuivelbereiding is hij een echte boterletter; hij houdt zich meer bezig met Het Land van Melk en Honing en met hetgeen zich boven de Melkweg bevindt. Zodoende wordt hij niet gekozen.

De keuze van directeuren is ook niet altijd even gelukkig geweest, getuige het feit dat de in 1911 benoemde directeur D.J. Winters in 1917 spoorlags vertrokken blijkt te zijn. Het verhaal gaat dat hij, met medeneming van de kas en de sleutels van de fabriek, de wijk nam naar New York, maar dat hij daar onmiddellijk in de kraag werd gevat.

De eerste voorzitter, Jan Blom, stapt in dat jaar wegens hoge leeftijd op en er vangt een nieuw tijdperk aan. Wordt in dat jaar een aanvang gemaakt met de caseïnebereiding, in 1921 wordt voorzichtig overwogen een kaasmakerij te bouwen. De enorme kosten die daar mee gemoeid zijn en het feit dat er onvoldoende terrein beschikbaar is doet het bestuur besluiten hier voorlopig van af te zien. In 1925 kan echter het huis met erf van F. Mulder worden aangekocht, zodat er ruimte vrij komt.

Er wordt een kaasmakerij gebouwd voor f 38.446,- en de totale investering bedraagt om en nabij de f 56.000,-. Als in 1926 de bouw is voltooid en ook de verbouw van de botermakerij, wordt er al zo'n 4 miljoen kg melk aangevoerd tegen f 4.767 per 100 kg. Niets lijkt de groei van de productie tegen te kunnen houden. Maar dan komen de jaren dertig en die staan voor malaise, werkloosheid en veel zorgen. Ook in de zuivel moet de broekriem worden aangehaald. Zozeer zelfs dat er stemmen opgaan om op het salaris van het personeel 20% te korten of enkelen te ontslaan. In zorgelijke tijden lijken de problemen zich wel op te stapelen.

Zo botert het niet tussen de beide zuivelfabrieken. Oorspronkelijk was er alleen een principieel verschil: De Eendracht wil om religieuze redenen niet op zondag produceren. Kolderveen ziet daarin geen bezwaar. Maar de geesten drijven steeds verder uit elkaar, totdat de bevolking in twee kampen is verdeeld. Problemen gaan zich voordoen als een pachter melk wil leveren aan de ene fabriek, maar de eigenaar van het land gunt de melk aan de andere. "Kaas met een vuistje" zou een mooie titel zijn voor een te schrijven dorpsroman over deze zaak. In 1935 komt er voor beide partijen een aanvaardbare regeling, maar de argwaan blijft.

Iets anders waar tegen gevochten moet worden is Margarine; een vies woord voor een boterbereider. Er zal een krachtige actie worden ontketend: Nijeveen margarinevrij! Leden die hoegenaamd geen boter afnemen worden met naam en toenaam genoemd.

Tot op de dag van vandaag is de actie nog niet volledig geslaagd

In maart 1936 krijgen twee volontairs elk f 2,50 gratificatie voor de aanschaf van een fietsplaatje. Volontair Lubbinge (later ass.dir.) bedankt het bestuur in november. Kennelijk is hij een half jaar sprakeloos geweest door dit royale gebaar. In 1938 worden twee melktanks aangeschaft van elk 10.000 ltr voor f 4580,- (nu nog in het bedrijf als tank 3 en 4). Er wordt weer eens een poging gedaan tot samenvoeging van de beide fabrieken.. .Vergeefs.

Ja het zijn moeilijke tijden en het wordt nog beroerder als de oorlog uitbreekt. Er ontstaan al direct benzineproblemen, waardoor de oude auto die was omgebouwd tot melkwagen niet steeds kan worden ingezet. Maar het bestuur is zo glad als boter en komt op het idee een paard aan te schaffen. Of het beest niet lopen wil of dat het teveel at, een feit is dat hij (of zij) maar 5 maanden in "loondienst" is geweest. Daarna werd het beest verkocht voor f 612,50, hetgeen een goede prijs was. Vanaf die tijd wordt een paard gehuurd voor f 3,- per dag of, wat nog goedkoper is, voor enkele uren. Deze regeling bevalt zo goed dat men in 1941 de auto verkoopt voor f 3000,- en daarvoor een nieuwe karn aanschafft.

Voor de bezorging van de producten aan de klanten in Meppel wordt een bakfiets aangeschaft. Op 18 juli 1940 loopt iedereen met zadelpijn want de dag daarvoor heeft men een fietstocht georganiseerd naar de grasdrogerijen van Staphorst en Kampen (!). Omdat je van zo'n tochtje vroeg oud wordt, gaat men ook eens nadenken over een pensioenverzekering voor personeel en directie. Het personeel heeft er wel oren naar, maar eentje maakt bezwaar tegen het betalen van premie en hij valt met zijn neus in de boter, want hij krijgt het bestuur zover dat zij de premie voor haar rekening neemt.

Op 15-11-1941 viert directeur Zilver zijn 25-jarig jubileum en voorzitter H. Dekker legt (evenals voorzitter De Boer van De Eendracht) de nadruk op de goede verstandhouding tussen beide fabrieken. Hij hoopt dat deze wederzijdse genegenheid moge uitgroeien tot een liefde, zo groot, dat te eniger tijd tot een huwelijk kan worden overgegaan.

Voorlopig is het echter de Voedselcommissaris (een uitvinding van de bezetter) die een steeds grotere vinger in de pap wil als het om beleidskwesties gaat. In 1942 moeten De Eendracht en "De Hoop" in Wanneperveen sluiten en de productie moet geconcentreerd worden in Kolderveen. Na de bevrijding doet zich dan de gelegenheid voor de samenwerking te bestendigen, maar weer is de productie op zondag het breekpunt. Jammer, maar er lijkt geen oplossing mogelijk.

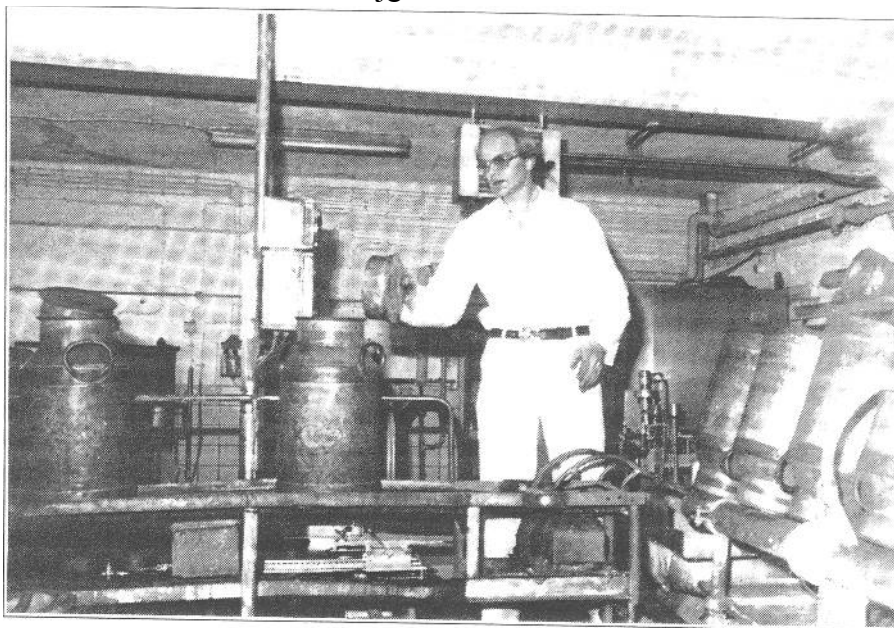
In 1943 is er de "melkstaking". In de fabriek is sabotage gepleegd door o.a. room weg te laten lopen. De bezetter reageert furieus en menige Nijevener heeft hier letterlijk het pak slaag van zijn leven opgelopen. Zo gaan de donkere jaren moeizaam voorbij. Het is een tijd van pappen en nathouden. Er raken bonnen zoek op de administratie, wat ook weer een boete oplevert van de bezetter; de zelfventende boeren leveren bijna geen melk meer aan de fabriek omdat ze de volle melk verkopen; de kolen worden zo schaars dat de oven met takkenbossen gestookt moet worden en er is in de fabriek een groot gebrek aan zout. Mogelijk is dat laatste een gevolg van het feit dat men privé ook zout nodig had bij het illegaal slachten van vee.

Dan komt de bevrijding! Een nieuwe tijd breekt aan. Men vat weer moed en gaat er

weer tegenaan. Maar het is nog armoe troef, blijktens het feit dat de behoefte die ontstaat om een flessenspoelmachine aan te schaffen wordt bevredigd door er zelf een te bouwen. En dat terwijl men een 2e hands "babyspoelmachine" voor f 1900,- kon kopen. Al spoedig gaat het echter beter. In 1948 wordt een stoomketel gekocht voor f 23.000,-; in '49 3 machinale kaasbakken van f 9000,- per stuk, de schoorsteen wordt gebouwd voor f 7000,- er wordt een koelmachine aangeschaft van f 24.500,- en de fabriek wordt verbouwd voor f 180.777,-. De aanvoer van melk stijgt gestadig: in 1959 al meer dan 5 miljoen kg.

Helaas kent de industrialisatie ook een keerzijde: op 8-10-1956 vindt er een dodelijk ongeval plaats doordat een centrifuge uit elkaar springt. Iets dergelijks heeft zich gelukkig nooit herhaald.

Veel wordt gedaan om de gezondheid van het vee te verbeteren. De veestapel is inmiddels TBC-vrij en tegen mond-en klauwzeer vindt nu jaarlijks een inenting plaats. Ook de bestrijding van Abortus Bang wordt via de fabriek ter hand genomen. De melk wordt nu niet alleen meer naar vet-, maar tevens naar eiwitgehalte uitbetaald. Dat die kaaskoppen uit Kolderveen mee gaan tellen blijkt wel als er in 1959 melk geleverd gaat worden aan het Amerikaanse leger in West Duitsland. Ook dit vereist weer grote investeringen, o.a. een bussenspoelmachine. Het voordeel daarvan is dat de leden nu de bussen schoon thuis krijgen.

Op 23-1-1962 wordt dan toch besloten tot fusie met De Eendracht. De fabriek krijgt de nieuwe naam "Nijeveen-Kolderveen". De melkstroom bereikt daardoor een gewicht van 13 miljoen kg tegen een prijs van f 23,78 per 100 kg. Als in 1966 ook De Hoop in Wanneperveen haar poorten sluit, gaat het grotere verband "De Venen" heten en nu komen we al in de buurt van de 20 miljoen kg melk! Die gaat nu bijna rechtstreeks van de spenen naar De Venen!

Steeds meer moet verbouwd worden en uitgebreid. Als voorbeeld noemen we hier de gedeeltelijke modernisering van de kaasmakerij in 1966 en de plannen om te komen tot nieuwbouw van een perslokaal, een pekellokaal en een pakhuisruimte in 1969.

Maar in 1968 komt er een eind aan het zelfstandig bestaan van De Venen. In een

bijzondere ledenvergadering wordt door het bestuur besloten zich aan te sluiten bij de Gemeenschappelijke Exploitatie van alle coöperatieve zuivelfabrieken van Groningen en Drenthe. (Domo-Bedum GE) Dat is niet alleen een mond vol, maar ook een tank vol. De uitbreidingsplannen zoals die er lagen in 1966 moeten nu in een breder verband worden geplaatst omdat de melkaanvoer niet langer uitsluitend van de eigen leden afkomstig is.

Eind '69 wordt opdracht ontvangen tot uitbreiding van de fabriek. Er wordt nu 40 miljoen kg melk per jaar verwerkt en de mogelijkheid wordt opengehouden om, met aanpassing van de apparatuur, ook 60 miljoen kg aan te kunnen. In de jaren tussen 1970 en 1980 wordt de melkverwerking tot kaas geleidelijk opgevoerd tot 70 miljoen kg melk per jaar. De melkontvangst wordt in 1970 gemoderniseerd, zodat alles nu door één man kan worden bediend.

Verder verdwijnt in de jaren 70 een vertrouwd beeld uit onze omgeving: de melkbussen. Wordt in 1971 de eerste melk per RMO (rijdende melkontvangst) naar de fabriek getransporteerd, in mei 1980 is dat de enige manier waarop nog melk kan worden aangeleverd.

In 1974 wordt een nieuw tanklokaal gebouwd. Kosten 1 miljoen. De melkontvangst in Kolderveen bedraagt nu 23 miljoen kg (van de eigen leden van CZ De Venen) en er lijkt geen einde te komen aan de vooruitgang.

Landelijk ontstaat er zo'n 11 miljard kg melk per jaar, geproduceerd door ruim 2 miljoen koeien. De zuivelindustrie is een volwassen bedrijf geworden en fusies zijn aan de orde van de dag. Dus de ene fabriek na de andere sluit. Havelte in 1976, Wapserveen en Rogat in 1977. Waren er in 1968 nog 45 fabrieken in Drenthe, die 450 miljoen kg verwerkten, in 1978 zijn er nog 9 met een verwerking van 950 miljoen kg melk. De vraag rijst: "Hoe lang zal De Venen nog bestaan?"

In 1980 vindt de laatste uitbreiding plaats en gaat de fabriek 7 weken dicht om die zoveelste vernieuwing te kunnen verwezenlijken. De melkverwerkingscapaciteit is dan opgevoerd tot 80 miljoen kg melk per jaar! In 1982 besluiten de besturen van Domo-Bedum besprekingen aan te gaan met de Friese fabrieken om te komen tot een gezamenlijke exploitatie. Op 19-12-82 worden de contracten getekend en de Coöperatie "Noord Nederland" gaat van start.

Dat is een goed besluit. Bedrijfseconomisch noodzakelijk en geheel verantwoord, maar met weemoed wordt afscheid genomen van allerlei dingen die tot die tijd vanuit Kolderveen werden geregeld. In 1983 komt een einde aan de jarenlange traditie om een circulaire naar de leden te sturen met alle gegevens van de laatste 14 dagen. De notulist schrijft: "Men vindt dit algemeen een groot gemis, maar het is niet anders."

De dreiging van sluiting blijft bestaan en even lijkt het er op dat het laatste uur voor "De Venen" heeft geslagen als in 1984 Radio Noord en de kranten weten te melden dat de zuivelfabrieken van Koekange, Ruinerwold, Makkinga en Kolderveen gesloten gaan worden. Maar gelukkig is het deze keer nog loos alarm.

Het laatste jaarverslag dateert van 1986. "Melkontvangst van de leden: 38.152.950 kg. Vetgehalte 4,36%, eiwitgehalte 3,413%. De juridische eigendom blijft voorshands

bij de vereniging".

En nu? De fabriek staat nog waar hij in 1894 is gebouwd en draait nog steeds op volle toeren, kunnen we wel zeggen. Bij een 6-daagse werkweek zou nu in 50 productieweken niet minder dan 90 miljoen kg melk verwerkt kunnen worden.

Friesland-Frico-Domo is de naam. Aangenaam, hoe maakt u het.

Een droom kreeg gestalte, door de handen ineen te slaan. Door inzet en volharding werd het kindje grootgebracht. Door het zorgvuldig meedenken van bestuur, leden en personeel in honderd jaren is het geworden wat het nu is: rijp en bezadigd. De krachtige jongeman van weleer kan nu geen deuk meer in een pakje boter slaan en is afhankelijk geworden van "het grote geheel". Maar wel met trots en ere.

Jan Meer, 1994

Bijlage I

Zuivelfabriek Kolderveen haalt de honderd

Bron: Uitweiden aug./sept. 1994

Het productiebedrijf van Frico Kaas in Kolderveen verwerkt circa 80 miljoen kg melk per jaar, waar circa 7800 ton folierechthoekkaas van verschillende samenstelling uit wordt bereid. Deze kazen wegen gemiddeld vijftien kilo. Op de fabriek in Kolderveen werken op dit moment 32 mensen. In juni van dit jaar gingen vijf medewerkers van Kolderveen in de seniorenregeling. Allen zijn vervangen door mensen uit de arbeidspool van FRIESLAND Frico Domo.

Bijna voltallige personeel van het productiebedrijf van Frico-Kaas in Kolderveen

Vooraf de laatste jaren waren moeilijk, toch maakte het productiebedrijf van Frico Kaas in Kolderveen afgelopen juli een eeuw vol. Hoe het verder gaat, hangt vooral af van de markt.

In een schilderachtige omgeving, tussen Nijeveen en Kolderveen, ligt de 100 jaar oude zuivelfabriek 'De Venen' van FRIESLAND Frico Domo.

Peter Kauw is op dit moment bedrijfsdirecteur van de kaasfabriek. Hij vertelt: "Vroeger had je door heel Nederland honderden kleine zuivelfabrieken. Kolderveen is één van de overgebleven ambachtelijke fabrieken uit die tijd. Bovendien zijn wij één van de weinige fabrieken die hun eeuwfeest kunnen vieren. Dat hebben we met het huidige personeel, oud-medewerkers en enkele genodigden op 11 juni jongstleden ook gedaan. Vooral de film 'Kolderveen, toen en nu', samengesteld door J.G. Nijmeijer, sloeg daarbij erg aan."

'Alzoo besloten'

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de fabriek in Kolderveen maakten de oud-medewerkers L. Jelsma, A. Piest en H. Heuvelkamp, een overzicht over de achter ons liggende jaren. J. Meer smolt het verzamelde materiaal samen tot een handzaam boekje met de titel 'Alzoo Besloten'.

In het boekje staat onder andere opgetekend dat op 18 november 1893, met een ferme hamerslag en het nuchtere 'Alzoo besloten', de oprichting van de Stoomzuivelfabriek Kolderveen een feit was. Het eerste bestuur bestond uit: Jan Blom (voorzitter), Geert Wilmers (penningmeester) en Albert Bakker (secretaris). Voor ruim 4600 gulden werd aan de Kolderveense Oosterdrift een fabriek gebouwd. Nadat voor circa 7000 gulden aan machines was aangeschaft en de eerste personeelsleden waren benoemd, ging de fabriek in juli 1894 van start. Uit de boeken blijkt dat de bedienden, Hendrik Klomp en Jan Lucas, toen vijf gulden per week verdienden.

De Venen

De kaasmakerij verrees in het jaar 1926, een investering van 56.000 gulden. In 1962 werd besloten te fuseren met de dichtbij gelegen zuivelfabriek 'De Eendracht' in Nijeveen. In 1966 ging het zo ontstane grotere verband 'De Venen' heten. Reeds in 1968 kwam een eind aan het zelfstandig bestaan van De Venen. In een bijzondere ledenvergadering werd toen door het bestuur besloten zich aan te sluiten bij de Gemeenschappelijke Exploitatie van alle coöperatieve zuivelfabrieken van Groningen en Drenthe (DOMO-Bedum GE). Het laatste stukje geschiedenis kent u.

Veerkracht

Kolderveen; een prachtige omgeving om te wonen, maar hoe is het om er te werken? Kauw: "Zo'n kleine dorpsfabriek heeft iets extra's, vind ik. Ook de medewerkers voelen dat aan. We hebben hier een team dat de fabriek met hand en tand verdedigt. Veerkracht dat hebben we hier, want we leven al tien jaar lang met de dreiging van sluiting. We zijn afhankelijk van de markt en die is grillig. Er is echt geen pijn op te trekken. Het is vaak hollen of stilstaan. De verwachtingen voor dit jaar bijvoorbeeld waren niet zo best, maar we hebben nog nooit zo veel geproduceerd als in de eerste helft van dit jaar. Toch blijft de toekomst onzeker. Maar we blijven vechten! Het geeft extra voldoening als je je met een klein team staande weet te houden."

Bijlage II

Frico locatie Kolderveen dicht

Bron: Uitweiden juli 1995

De vestiging van Frico Kaas te Kolderveen is gesloten. Vorige week verlieten de laatste kazen de fabriek. Twee weken eerder, tijdens de de laatste productie, brachten we een bezoek aan de meer dan een eeuw oude fabriek.

Het is mooie dag. De zon staat hoog hoven de kaasfabriek te Kolderveen, alsof hij hem nog één keer in het spotlight wil zetten. Binnen in de fabriek is er voor een buitenstaander niets merkbaar van de komende sluiting. De fabriek draait 'gewoon' door, al gaat het deze week om de laatste kazen. Ingewijden merken echter wel degelijk dat er iets dramatisch aan de hand is, in Kolderveen.

De regelmatige bezoeker ziet onmiddellijk dat de helft van het personeel uit uitzendpachten bestaat. En de sfeer is ondanks de omstandigheden goed gebleven.

V.l.n.r. Jannes Lopers, Lies Mendel en Gerrit Kierssies.

Aan tafel

We zitten aan tafel in liet kantoor van de directeur van de fabriek te Kolderveen. Directeur Peter Kauw is er niet. Die is zich aan het inwerken bij onze vestiging te Bedum. Wel komt hij nog regelmatig langs. Chef Kaasmaker, Jannes Lopers, handelt ondertussen de lopende zaken af. Nu zit hij aan tafel met administratief medewerkster Lies Mendel en centrifugist Gerrit Kerssies. De drie vertellen dat van de 28 medewerkers er nog circa vijf geen alternatief hebben. De anderen inmiddels wel werk gevonden, waarvan acht hij andere bedrijven van Frico Kaas.

Mendel en Kerssies horen hij de vijf personen waarvan een seniorenregeling is getroffen. Lopers hoort helaas bij degenen waarvoor nog geen oplossing is gevonden. Als de laatste kazen de fabriek verlaten hebben, neemt hij eerst een aantal vrije dagen op.

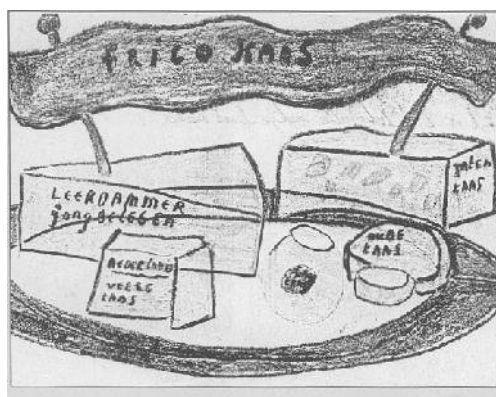
'Daar ben ik de laatste jaren nauwelijks aan toe gekomen', vertelt hij. Daarna wil hij aan de studie. "Als ik weer hetzelfde soort werk wil, dan zal ik moeten bijspijkeren. Er worden tegenwoordig nogal wat papieren gevraagd, dus ik kan voorlopig vooruit"

Tekeningen

Toch is het een prestatie om in deze moeilijke tijd zoveel mensen aan een nieuwe baan te helpen. "Dat is voor een groot deel aan onze directeur te danken", verklaren de drie. "Peter Kauw is overal achteraan gevlogen, waar hij maar mogelijkheden voor zijn mensen zag."

Op dat moment komen enkele kinderen het kantoor binnen. Ze willen graag hun tekening aanbieden.

De dag ervoor hebben ze een rondleiding door het bedrijf gehad. "Bij hoge uitzondering", vertelt Lopers. De kinderen wonen in het huis tegenover de fabriek. Ik vindt dat jullie zalige kaas maken", zegt één van de kinderen. Aan de tekeningen is te zien dat ze goed opgelet hebben. Er staan soms hele kleine details op. Ze krijgen een plaatsje op kantoor.

'We gaan toch dicht'

"Er is hier de afgelopen tien jaar niet geïnvesteerd" gaat Lopers verder. "We dachten toen al dat we nog maar een jaar of twee hadden."

Is dat niet ontmoedigend? "Een beetje wel" vertelt Lies Mendel. "maar wij hebben er hier steeds alles aan gedaan om open te blijven. Telkens als dat lukte en we weer even lucht kregen, was dat een soort overwinning. Dan was je ook weer extra gemotiveerd om door te gaan. We hebben altijd een hechte ploeg gehad."

Maar nu is het dan echt afgelopen. Kessies: "De afgelopen jaren werden investeringen steeds afgewimpeld. Op een gegeven moment gaat er dan toch iets ontstaan van 'we gaan toch dicht' .

We maken hier smeltkazen. Die kunnen ze in Oost-Europa voor veel minder geld maken. Dan zie je het op je afkomen. Maar als je uiteindelijk hoort dat de fabriek definitief dicht gaat, krijg je toch een klap." Gerrit en Lies zitten straks thuis. Lies: "Ik zal me wel vermaken maar zal mijn werk en de mensen uit erg missen."

Gerrit heelt zijn paarden en zijn schapen. "Ik weet niet of ik daar de hele dag zoet mee ben, maar het zorgt natuurlijk wel voor de nodige afleiding.

Dit is één van de 'heruitgaven' van 'zuivelhistoriedrenthe.nl'

Zuivelhistoriedrenthe.nl. Een initiatief van 'iemand' die in de jaren 50 is opgegroeid op een klein coöperatief zuivelfabriekje - in de Achterhoek, - en nu als vutter, zijn in de loop der jaren verzamelde Nederlandse- en 'Drentse-zuivel' wat wil ordenen en indien daar belangstelling voor is, wil delen met andere geïnteresseerden.

De bedoeling is dat er zoveel mogelijk teksten en foto's over en van de Drentse zuivelfabrieken, terecht komen op internet, door mij genoemd 'zuivelhistoriedrenthe.nl'

Het is niet de bedoeling om diep in te gaan op het reilen en zijlen van de plaatselijke zuivelfabrieken, diepgang laat ik over aan plaatselijke Historische Verenigingen.

Het is wel de bedoeling om de door mij verzamelde 'bronnen' zo veel mogelijk zonder, of waar dit toch nodig is, met minimaal commentaar, toegankelijker te maken voor - de niet wetenschappelijke - geïnteresseerde... ..en dat mogen best Historische verenigingen zijn die iets meer willen weten over de zuivelindustrie!

Extra aandacht wil ik besteden aan de technische kant van deze industrie.

Het aangeboden bestaat uit twee onderdelen:

- A) Een hoofdprogramma 'zuivelhistoriedrenthe' - een html structuur - waarmee de gebruiker op drie manieren door de Drentse zuivelfabrieken-geschiedenis kan 'wandelen':
- 1) met hulp van een **kaart** van Drenthe, waarop alle 'grotere' fabrieken - vanaf de vijftiger jaren tot heden - op staan aangegeven;
 - 2) via een uitgebreide **lijst** , waarop alle (?) fabrieken staan die er zijn geweest - of nog zijn;
 - 3) daarnaast is er nog een **index** waarmee veel onderwerpen over de (Drentse) zuivelgeschiedenis zijn op te roepen. Het zoekresultaat kan bestaan uit foto's, film, (off line) internet of tekst
- B) Ondanks dat alle foto en tekstpagina's in het 'zuivelhistoriedrenthe' programma, op A4 formaat, zijn uit te printen, zijn enkele langere teksten, over de geschiedenis van de Drentse, maar ook van de Nederlandse zuivelindustrie, verwerkt in een z.g. 'heruitgave'. Dat betekend overgezet naar een pdf formaat, waardoor ze gemakkelijker zijn uit te printen.

De 'heruitgaven' en andere onderdelen van de site zijn niet bedoeld voor commerciële doeleinden maar alleen voor prive gebruik!